

JÓKAI MÓR
ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

XL. KÖTET

SZINMŰVEK. III.

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA
1895

SZINMŰVEK

IRTA

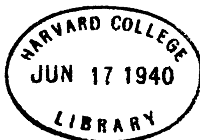
JÓKAI MÓR

III. RÉSZ

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

HARVARD COLLEGE
JUN 17 1940
LIBRARY

THESPIS KORDÉJA

SZÍNJÁTÉK KÉT FELVONÁSBAN

Személyek.

Kelemen László ur, rendező.
Kazinczy Ferenc úr, fiatal költő.
Moor Anna leányasszony, drámai primadonna.
Liptai Mária leányasszony, naiva.
Sehi Ferencz úr, intrikus.
Boldizsár úr (gúnynevén Jámbus), requisitárius.
Protasevics Benedek úr, direktor; elébb borkereskedő.
Anischl Gergely úr, ácsmester.
Lavotta János úr, muzsika direktora.
Gróf Unwerth Ottó úr, német szinház direktora.
Gróf Koppándházy Hugó úr, dúsgazdag mæcenás.
Makkos Menyhért úr, grófi szekretárius.
Harsány úr, disznókereskedő.
Balog úr, expaulinus.
Becsky Farkas, jurátus.
Stoppula Kalazantzius úr, cenzor.
X. X. Helytartó Tanácsos úr.
Q. Y. Polgármester úr.
Polgármesterné asszonyság.
Egy vízáruló kis leány.
Mikucz, boltosinas.
Bagoly.
Kulacsfi.
Jegyszedő.
Anischlné asszony.
Kis fiú.
Éltes hölgy.
Nagy fiú.
1. } frajlák.
2. }
Uri dáma.
Nagy kalapú dáma.
Divathölgy.
Megyesi úr.
1. } gavallér.
2. }

Görög bacchansnők, pásztorok, ægipánok, Bacchus szekerét huzó párduczok.

Történet szinhelye: Budán, Anischl ácsmester deszkapajtájában, átellenben a hajdani hajóhiddal; történet ideje: száz évvel ezelőtt.
Szintér: Szinpad, egy pajtából átalakítva. Gerendázat, virág-guirlandokkal diszítve, háttérben oltár, nemzeti czímerrel.

I. JELENÉS.

Kelemen, Moor Anna. Később Jambus.

MOOR ANNA. (Egy spanyolfal által gyöngén eltakarva, valamelyes ruhadarabra arany papirból kivágott czifraságokat férczel, a mellett az előtte levő szerepre nézeget, mint a ki szerepét tanulja, néha az ujjain skándálja a verseket, majd meg bosszusan felkapja fejét, mintha nem akarna valami az emlékében maradni.)

KELEMEN. (Körülnézi a dekorácziókat.)

Az oltár megvan. Talán nem szakad le
Köpczös Pannoniánk alatt. A czímer is kész.
Bizony szép ez. E hármas zöld halom,
E négy folyó vértől piros mezőkben,
De régen láttak ilyet már Budán!
Jó, hogy a censura megengedé.
(Felkiált a zsinórpadra.)
Barátom Venczel úr, gépmester úr,
Aztán jól kenje meg azt a csigát ott!
A génius megint fenn ne akadjon;
Zavarja a hatást, mikor az emelőgép
Nyikorog mint a taligakerék.
Azt a girlandot a középső szuffitán
Szorítsa feljebb, hisz Bogozdi úr
Ha dühbe jön, letépi a kezével.
Az angyaloknak aztán mondja meg,
Hogy a felhőkhöz ne támaszkodjanak,
Mert a festék még nedves és ragad.
Ugyan hol késik az a Boldizsár?
Ezóta minden requisitumot
Rég össze kellett volna hordani.

JAMBUS. (Kopott ruhás emberke, fején sábbeszdekli kalap; kuliszák közül jő. Egyik kezében két alabárd, a másikban tart három egymás fölé állított edényt, jól vigyázva, hogy egymásról le ne essenek; a nyakába van akasztva egy rezes tokú fringia, az övénél fogva, erre is jól vigyáz, hogy el ne botoljék benne.)

KELEMEN. Ugyan hol kószál, édes Boldizsár?
JAMBUS. Nevem «Jambus». Azt tudja minden ember.
Csak hogyha szidnak, akkor Boldizsár. —
Hexameter ha volnék, majd szaladnék.
Jambus vagyok, tehát biczegve járok.
A városház ide nem békaugrás.
Onnan hoztam az alabárdokat,
Meg ezt a kardot.
KELEMEN. De fél hatra már.
Hol az órája?
JAMBUS. Az én vereshagymám?
Az mostan épen németszón vagyon.
Ne tépjük fel a fájdalmas sebet.
KELEMEN. Jajh! Micsoda kardot hozott maga?
Hisz ez egy gyalog hajdutól való,
És a mai darabhoz huszárkard kell.
JAMBUS. Ne rontsa a virtussát rendező úr.
Huszár kezében minden kard huszárkard,
Sehi úr kezében minden kard gyikleső.
KELEMEN. Hát a másik kezében mit hozott?
JAMBUS. Ez a legfelső — tessék leemelni —
Ez a mai darabhoz kellő arany serleg.
KELEMEN. (Kezébe veszi a serleget.)
Arany serleg? Hisz ez egy rézmozsár.
JAMBUS. Az ám. Az irgalmas barátok adták.
Másutt, a hol arany billikomot
Instáltam kölcsön, majd hogy nem kidobtak.
Ez a másik. Tessék nagyon vigyázni
Hogy ki ne dűljön. Ez a Kelemen úr
Vacsorája. Ha jól tudom, aludt tej.
KELEMEN. Igen igen. A doktor rendeli. (Elveszi a bögrét.)
JAMBUS. Ha én doktorhoz mennék a bajommal,
Kikötném, hogy malacz-hust præscribáljon.
Ez a bögre meg a lányasszonyé.
Ez az ő lakomája. Ez pedig
Botanikus nevén «kovászos ugorka».
Itt a zsebemben meg egy páros zsemlye;
Ez mind a kettőjüknek szolgál.
Ha az első szerelmes és a primadonna
Összerakják e traktamentumot,
Lukullus sem adott ily pikniket.
KELEMEN. No csak rakjon le mindent Jambus úr
Moor Anna leányasszony asztalára.

JAMBUS. (A spanyolfal elé kerül.)
Bocsánatot kérek, lányasszonyom,
Hogy így kopogtatás nélkül berontók,
Mink művészek rendesen nem szokánk
Zsenirozni egymás előtt magunkat.
Itt vannak a tudva levők.

ANNA. Oh köszönöm.
Csak tegye le oda, jó Jambus úr.

JAMBUS. (Lerakja az asztalra a két bögrét, meg a páros zsemlyét, a mit a zsebéből vesz elő.)

ANNA. Hát a görög övem nem hozta el?

JAMBUS. (Fejét vakarja.) Hogy is mondta csak a sadduceus?
Elküldi majd; de addig át nem adják,
A míg a Patrona Hungariæ
Huszas képében a markukba nem száll.

ANNA. Azt pedig most nálam bajjal találni.

JAMBUS. Mondok én egyet, drága leányasszony.
Minek magának fényes övkötő
A derekára? arany diadém
A homlokára? Én tudok egy helyen
Igen szép repkényt, falra felfutót.
Abbul hozok magának egy-egy indát.
Az egyik a hajába koszorunak,
A másik a ruháját átszorítni.
A legszebb múzsa lesz azzal kegyelmed.

ANNA. Köszönöm. Elfogadom Jambus úr.
Hozzon repkényfüzért. Jó gondolat.

JAMBUS. (Büszkén.) Költők, művészek, már mint mink, értjük ezt! (Elvonul.)

KELEMEN. Hát a görögtűz? Nem feledte el?

JAMBUS. (Előhozza a vas serpenyőt.)
Kérdésre válasz: itt a serpenyő.

KELEMEN. Aztán jól a fejében tartsa, Jambus úr,
Midőn a múzsa csókját ráleheli
A dalnok homlokára, zöld görögtűz
Világítja meg a jelenetet.
S ez tart, a míg a költő álmodik.
Midőn felébred, a hajnalt jelentve,
Pirosra változik a fény; s a végén,
Midőn beszélni kezd a költő egy dicsőbb
Kornak megvirradása képiről,
Akkor fehér legyen a tűz.

Értette-e? Zöld. Veres. És fehér.
Ha megfordítva végzi: megölöm.

JAMBUS. (Sértett büszkeséggel.) Uram, ne sértse önbecsérzetem.
Hogyha hibázok: — gázsim bánja meg,
Anticipálni pénzt szoktak, nem szidást.

(Kevélyen elbiczeg s aztán a proscenium gyertyáit rakja sorba; előbb üvegcsövekbe gyertyákat önt meg.)

KELEMEN. Szabad zavarnom kegyedet, barátném?

ANNA. Ön engem soha nem zavar. Sőt inkább
Mikor nem látom, úgy tetszik nekem,
Mintha hiányoznék lelkemből egy rész.

KELEMEN. Én is csak kegyednél
Találom fel lelkem jobbik felét.
Az emberek nem értik, hogy lehet
Önzetlen vonzalom nő s férfi közt.

ANNA. Beszéljünk a mai nehéz napunkról.
Az első magyar szindarab kerül ma
Világ elé; oly szomorú vagyok.

KELEMEN. Engem nem bánt a csüggedés. A kezdet
Mindig nehéz. Hiszen jól tudtuk ezt
Mi mind a ketten; midőn meglepett
Egyszerre egy nehéz vágy. Valami
Emberfölötti gondolat. Alakot adni
Egy eszmének, melyről még senki sem tud.
Teremteni magyar művészetet.
Egész új szép világot semmiből.

ANNA. S mentül jobban futunk e czél felé,
Annál messzebb látjuk eltünni azt.

KELEMEN. Mink az utat mutatjuk hozzá: más eléri.
S ha elbukunk: szent volt, a mit akartunk.
A kinek a szenvedés nem gyönyör,
Az a szinészi pályára ne lépjen.

ANNA. Nem ott fáj nékem. Én már a nyomort
Megszoktam, a gúnyt tudom nem látni,
Az anyaátok, mit magammal hoztam,
Kísér mindenhová, miként az árnyék.
De bánt nagyon, hogy önmagamban
Fel nem találom ideálomat.

KELEMEN. Ez az igaz tehetség bélyege,
Hogy önmagával soha sem elégült.
A kontár szinész jól lakik magával.
A kecskelábú Pán ha elsipolta
Scherzóját, bakugrál örömében.

Phoibosz kétkedik lyrája himnuszában
S füles Midásztól kér itéletet.

ANNA. Csakhogy engem a tudat nem vigasztal,
Hogy vannak nálamnál roszabb művésznők.
Engem a jobbak ismerése sújt le.
Mióta Bécsben jártam, láttam
A nagy művésznőket, nincsen nyugalmam.
Minő magasság! Szédület! Nem! Álom.
Minő kincsekkel bír az idegen!
Kegyed barátom, volt, a ki velem
Megismertette Shakespearet, Molièret,
Schiller tragœdiáit. Feltakarta
Előttem a lánglelkeknek titokzatos
Világát, mely szebb a tündérhazánál.
Beálmodom magamat e világba,
Érzem Lady Macbethnek lelki kínját,
Emelkedem, elbukom Stuart Máriával
És önt is oda álmodom. Hogyan
Szavalná Don Carlost, vagy marquis Posát,
Hogyan tombolna Leár király őrjöngő
Jelenetében. Hogyan jajongna, midőn ölében hozza
Cordéliáját, hogy játszana Hamletet
Velem: én volnék a királyné! Ah mi álom!
Aztán fölébredek: itthon vagyunk
S én játszom Jutka Perzsit; ön pedig
A bohó furcsa Pikkó herczeget.*

KELEMEN. Hát a magyar közönség is ilyen még.
Ha a nagy szellemóriásokat,
Shakespearet, Schillert vagy Molièret
A sors vaktában ide dobta volna,
Mi lenne itt velük?
Pusztába hullott fényes meteor.
De jönni fognak egykor, kik fejükkel
E nagy bálványok válláig felérnek!
Mi akkor már az édes fű alatt
Alszunk; de az álomriasztó
Diadalzengés felkölt sírjainkból.
Addig pedig játszuk
Igazházit: Ágota kisasszonyával,
Az első magyarul irt szinművet.

* Száz év előtt divatos bohózat. *J. M.*

Biz ez még gyönge csecsemő.
Tipegve lépked, selypítőn gagyog,
De a «mienk!» Ez a mi gyermekünk,
Muzsánk első szülötte. Drága kincsünk.
Ődöngve tett apró kis lépkedése
Nekünk nagyobb diadal, mint a ki
Versenyfutásban győzte le Atalantát.
A hol hibit selypeskedő beszéde,
Szivünk, szerelmünk kipótolja azt;
S ha e gyermek felvesz egy kavicsot
S meghajít vele egy futó ebet,
Nagyobb hőstett az nekünk magyaroknak,
Mint Herkules erőprodukcziói.

ANNA. Ez hát majd menni fog. A víg bolondok
Megnevettetik a publikumot,
Kivált ha jó Balog úr elbocsátja
Extemporáló ægipánjait,
Felmászik a nagy kályha tetejére
És onnan kukorékol.* De hát mi ketten
Minő sikert vívunk ki a prológgal?
Én mondatimból oly sokat nem értek.
Értem mit mond, de hogy mit rejt alatta?
Sejtem, hogy még a rímen, metrumon
Uralkodik egy mélyebb eszme is.
De azt nem birom kitalálni.

KELEMEN. Én csak egyet tudok belőle. Azt megértem.
Azt, hogy kegyedtől én, múzsától a poéta
Kapok egy csókot: elsőt életemben.

ANNA. No no barátom, jusson jól eszébe
Törvényeink kilenczedik paragrafussa:
«Szinpadon férfinak nőt megcsókolni
Szigorúan tiltatik».

KELEMEN. «Kivéve, ha a szerző úgy rendeli.»

ANNA. «De akkor is csak a homlokára csókol.»**

KELEMEN. De a szabály csak férfiakra szól.
Nem mondja, hogy nő nem adhat csókot,
Sem azt, hogy a csók milynemű legyen.

ANNA. Azt, hogy nő csókoljon meg férfit szinpadon,
Bölcs törvényhozóink a lehetetlenek

* Ez is megtörtént. *J. M.*

** Megtalálható az akkori szini rendszabályokban. *J. M.*

Közé számíták, miként a rómaiak
Az apagyilkosságot, s paragrafus nélkül hagyák.
KELEMEN. De ha szerző teszi utasításba?
ANNA. De hátha a censor kihúzza?
KELEMEN. Mingyárt itt lesz Kazinczy. Az majd
Világot teremt a homályban.
Hallom közelgni már. Jól ismerem
Lépéseit. A deszka is
Másként recseg alattuk. Mondtam úgy-e?

II. JELENÉS.

Elébbiék. Kazinczy.

KAZINCZY. (A franczia forradalom alatti divat szerint öltözve, fején czilinderkalap.) No hát kolléga, hány hét a világ?
JAMBUS. Tartom a czímet. Hisz skandálunk mind a ketten.
Hát a mi a világot illeti,
Ezt, a mai kopott, korhadt, czudar,
Toldott foldott, kiforditott világot,
Ha ez lenne az utolsó hete,
Meg nem siratnám: föltéve tudn'illik,
Hogy egy jobb jön utána. Én egyébként
Épen azzal foglalkozom, hogy új világot
Készitek — fagygyúból. Gyertyákat öntök.
KAZINCZY. Itt van Kelemen úr?
JAMBUS. Tessék oda
Lebegni. Ottan a Pieridák
Berkében andalog Melpomenével.
(A spanyolfalra mutat.)
KAZINCZY. (A spanyolfal előtt.)
Szabad a múzsa szentélyébe lépnem?
ANNA. A hol otthon van a költő maga.
KAZINCZY. (A spanyolfal elé lép. Annának kezet csókol, Kelement megöleli.)
Légy üdvöz bajtárs. Járt Thersites itt már?
KELEMEN. A censort kérded? Nem. Még nem volt itten.
Megérzenéd azt a penész szagáról.
KAZINCZY. Nekem azt mondta, idejön.
Akarja látni két saját szemével,
Mi az az oltár? Hisz azt nem szabad
Szinpadra hozni. A honni czímer?
Theatrumon ki engedé azt profanálni?
Concessio van-e reá az inclytum
Consilium locumtenentiale útján.

Hát a «szellem», «nemtő» mi a fránya?
Nem skandalózus portékák azok?
Ezt ő ad oculos kivánja contemplálni.
Magával hozza az allegóriám is.
Azt mondja, nincsen magyarul, nem érti.

KELEMEN, ANNA. (Nevetnek.)

KELEMEN. Lásd, jó barátom, ha már ily nagy tudós,
Perdoctus és reverendissimus
Sem érti mind az allegóriádat,
Hát akkor mink szegény, gyalog
Thespis kordéját húzó mimusok
Vétünk-e, ha azt mondjuk, mink sem értjük?

KAZINCZY. Mi az, a mit benne nem értetek?

KELEMEN. Az egésznek a tenorát. Mi ez?
A múzsa biztat, lelkesít, vigasztal.
Erre a költő mély álomba süllyed,
Aztán elmondja, hogy mit láta ottan?
A nagy jövendő fényörvényiben.
Hogyan kell ezt elmondani?
Álom ez, vagy halluczinatió?
Magas páthoszt kell-e használni benne?
Vagy egy holdkóros asthmás rebegését?
Álljak-e benne mozdulatlanul,
Csupán arczomnak megdicsőülése,
A rémület, az égő vágy kisérje
Az elbeszélt látvány phásisait?
Vagy magyarázzak mind a két kezemmel?
Mutassam, hogy kell élni, lenni annak,
A mit lelkemben látok, és repülni
Kivánjak a mérhetlen nagy magasba?
Mondd meg, mi ez?

KAZINCZY. Megmondom.—Ismered a könyvek könyvéből
Azon jelenetet, midőn az Idvezítő
A hegytetőre ment fel tanítványival
És látták ott a három tanítványok
A mester arczát napként tündökölni.
Látták beszélni, mennyekből leszállott
Dicső, nagy szellemekkel, a kiknek Isten
Teremtő erőt, világújító
Hatalmakat adott kezükbe.
Látták mind hárman, és nem álmodák azt
A fényes felhőt, mely őket borítá.
S így szóltak a mesterhez:

«Jó mi nekünk itten laknunk, uram!
Építsünk itten három hajlokot,
Egyet neked, Mózesnek egyet, Illésnek egyet.»
És ők hitték, hogy tudnak épiteni
Hajlékot, melyben Mózes, Illés elfér,
S hitték, hogy azok leszállnak bele
S megtöltik azt dicsőségük sugárival.
Pedig nem volt kezükben semmi szer
S köröskörül csak szikla, sivatag
S a sziklákon áthúzó lomha köd.
És mégis hitték a mit látnak,
S e hitnek rettentő nagy erejével
Felépíték, a mit igértenek:
Az Isten országát.
Higyjétek ti is
Azt, a mit én és ti ébren alva látunk,
S meglesz! Isten úgy áldjon! Meg lesz a jövő.
Ez az én költeményem hangulatja.

(Egész beszéde alatt egyetlen kézmozdulatot sem tesz.)

KELEMEN. (Átöleli Kazinczyt.)

ANNA. (Némán letérdel Kazinczy elé s megcsókolja a kezét.)

III. JELENÉS.

Elébbiek. Stoppula.

STOPPULA. (Censor. Ósdi alak, czopfos fej, háromszögletű kalap, kezében esernyő, másikban hallótülök.)

(A hallótülköt fülébe illesztve a spanyol fal mögött hallgatózik; közbe egyet tubákol.)

KAZINCZY. Ez a lélekben gyökeret verő hit
Adja meg neked a hangulatot
Előadásod hangjában, mozdulatában.
A magyar szavallat nem tür sok hadonázást.
Ez nem kiván apróra magyarázni,
Sem a szavakat egyenkint hangsulyozni,
Csak a nagy indulatkitörésre tartja fenn,
De akkor aztán kiadja erejét.
Nem kapkod ez az égbe; nem veri
Két tenyerével a levegőt. Nem használja
Buzgányát mogyorótöréshez.
Az igazság hangjában és szemében legyen
S ne verje mellét, hogy jobban elhigyjék.
Ha kell szinésznek, ugy kell a magyarnak

Többet érezni, mint szinjátszani.
Midőn játszol, megszünsz magadnak élni,
Lelked nem a te testedben lakik,
Hanem azében, a kit személyesítesz.
Nem látsz a külvilágból mit sem, mely körülvesz.
Nem látsz páholyt, zártszéket, karzatot,
Üres-e vagy zsúfolt a szinház.
Nem hallod, mit kiáltoz a tömeg:
Tapsol, ujong, vagy tombol és fütyöl,
Vagy hallgat és bután bámul reád.
Te a magad által megalkotott
Világban élsz. S ha király, koldus, elitélt bűnös,
Máglyára hurczolt mártyr vagy: azzá teremted
Magad, mint a hogy a való világban
Teremti a mindenható az embert
Ezernemű jellemcsodáiban.

KELEMEN. Most már megértem allegóriád. (Kezet szorítanak.)

STOPPULA (Előlép a spanyolfal mögül.)
Annál kevésbbé értem én! Amice,
Servus amice, (Kelemenhez, Annához.)
Jó jó, öcsém, hugám,
Maradjatok csak! Nem kivánom én azt,
Hogy én nekem kezet csókoljatok.
Nem is hozzátok jöttem. Semmi dolgom
A theátrummal, meg a Bühnével.
Ezt a magas Locumtenentiale Consilium
A város kapitányra bizta. Én nekem itt
Csak ezzel a lurkóval van bajom.
Te vagy az a bizonyos Kazinczy?

KAZINCZY. Még mindig az vagyok.

STOPPULA. Hová való?
Hiencz vagy? Krikeháj vagy? vagy palócz vagy?
Mely országban tanultál magyarul?
Hisz azt a nyelvet, a min itt te irsz,
Csak a karakalpok beszélik Mésopotámiában.
A mit értek, sem értem benne. Tudja patvar,
Hogy mit akartál vele mondani?
Könnyebb volna még a dodonai
Pythiák oráculumát kitalálni.
Micsoda ember nem hallotta szók!
Ihol van: «kontár». Quid hoc est?
Veszem a lexikont. Keresgetek.

Nem tud felőle Párizpápay.
Kiigazítottam neked ecce: «kantár».
KAZINCZY. (Nevet.)
STOPPULA. No csak nevess. Hát mi ez? «Erény».
Keresem, mit mond Párizpápay?
Erény? erény? Nihil invenio.
Nem tud felőle. Beirtam «Remény.»
KAZINCZY (Még jobban nevet.)
STOPPULA. Nevethetsz a magad bolondságán.
De hát van itt egy sacrilegium.
Azt mondja: «hütlen ámító barát!»
Hát nem tudod, hogy crimen læsæ
Barátnak adni ilyen epithetont.
Kikorrigáltam neked csinosan:
«Hütlen ámító Paulinus».
Ez a rend már el van törülve nálunk.
Ezt szabad ócsárolni, mert meghótt.*
KAZINCZY. (Megijed.) Sed per amorem Dei Domine!
Barát alatt nem érték szerzetest,
Barát itt azt jelenti, hogy «amicus»,
STOPPULA. Ah há! engem bolonddá tenni nem lehet.
Mikor én néked azt mondom «amice»:
Nem gondolom hozzá, hogy «ámító».
Keresztül látok a szitán. Van itten ész!
Mikor te azt irod, heh: «ámító barát!»
Értem, hogy hová czélzol, de még azt is,
Hogy a kinek azt mondod «te barát»
Az maga az ördöngős ördög.
Intentio van benne! — Marad Paulinus.
És kend, Kelemen diák így fogja azt
Elreczitálni a publikum előtt,
És nem különben. Az áristomba hét nap
A poétával együtt, ha nem úgy lesz.
Én itt leszek és hallgatok,
Nekem hosszú fülem van, mondhatom.
KAZINCZY. Phoibosz növelje még hosszabbra!
STOPPULA. Servus.

(Elvándorol.)

KAZINCZY. Csakhogy egyebet nem vett észre benne.
KELEMEN. De hát így mondjam el a költeményt?

* A Paulinusok rendét megszünteté II. József Magyarországon. *J. M.*

Hisz ezek a bolond igazítások
Olybák, mint májfoltok szép asszony arczán.
KAZINCZY. Csak mondd te úgy el, a hogy én megirtam.
KELEMEN. De akkor mind kettőnk hüvösre jut.
KAZINCZY. Hüvösre csak? S egész egy hosszú hétre?
S hiszed, hogy ezzel megrémitnek engem?
Kazinczyt: a szabadság dalnokát?
Látod kezemben ezt a kalapot?
Új forma és szokatlan. Most hozák
Párisból. Ez a legújabb divat.
A kik most e kalapot viselik,
Merész eszméket hordanak fejükben.
Ezeket hiják jakobinusoknak.*
Ki egy ilyen kalapot a fejére tesz,
Az a fejével már számot vetett.
Én is számot veték. Mindennap útra
Készen a málhám. Egy olyan útra,
A mely a vérpadnál találja végét.
Ezen kalap neve «villámfogó».
Mi egy nagy korszak pionnierjei
Vagyunk, szegény irók és szinművészek.
Mi hintjük a magot; de a mi abból
Kikel: erdő lesz, mely felnő az égbe egykor.
Isten veletek. Még találkozunk. (El.)
JAMBUS, (Az utolsó szavaknál odafülelt. Kazinczyt megszólítja eltávozásakor.)
Uram. Collega úr, ha úgy szabad.
Csak azt akartam megjegyezni,
Hogy ugyan szép kalapja van!
KAZINCZY. Úgy-e? Szeretnél tán ilyet viselni? [áron.
JAMBUS. Nem én. S urát adom, hogy miért nem. Semmi
Mert Sehi úrnak is ilyen kalapja van,
S azt mondja, hogy ez nagy titkot rejt magában.
No hát azt jegyzem meg egész szerényen:
Ha a kegyed köcsögkalapja is
Ilyen veszélyes nagy titokkal vemhes,
Vigyázzon jól reá; mert a hogy én nekem
Sehi urat ismerni van szerencsém,
Az egy pohár borért, egy jó ebédért
Elárulja az apját, édes anyját.
Elárulja testvérét, kedvesét.

* A czilinderkalap a franczia forradalom külső jelvénye volt. *J. M.*

Elárulja Jézust, Szűz Máriát,
Elárulja hazáját is magát.*
Nem jó vele egy kalapot viselni.
Egyébiránt — servus hummillimus!

IV. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Jambus, Mikucz, majd Anischl, majd Balogh és Kulacsfi.

MIKUCZ (Neki szalad Jambusnak.)
JAMBUS. Hó bolond né! Hát nem látsz a szemedtől?
MIKUCZ. Mikor olyan sötét van idebenn.
JAMBUS. Sötét van? A hol én világolok?
A kor lángszelleme.
MIKUCZ. No ha az úr világít,
Akkor szeretném ha ott volna felakasztva
A mi utczánkban, mert ott nincs lámpa éjjel.
JAMBUS. Szeretem a jocosus ifjuságot.
No hát mit hoztál? Add ide.
MIKUCZ. Dehogy adom. Ez csupa drágaság.
Cleopatra királyné öve és koronája.
JAMBUS. No hát ott a királyné: vidd neki.
MIKUCZ. Hol?
JAMBUS. Hát nyisd ki a szemed! Ott a vára.
MIKUCZ. (A spanyolfal elé megy.)
J' estét kivánok. Tiszteli a gazdám.
Itt van a diadém, meg az öv, mind aranyból.
De azt izeni a görbe görög,
Hogy a míg két huszast nem látok, itt ne hagy-[jam.
KELEMEN. No hát fiam, akkor várj csendesen,
Míg a director úr előkerül.
Annál a pénztár, az majd kifizet.
MIKUCZ. Hát addig én itt mit csináljak?
KELEMEN. Hát állj a fél lábadra s ha az elfárad,
Akkor állj a másikra s elmélkedjél.
ANISCHL. (Háttal fordulva jön előre s a botjával hadonás felfelé.)
Kruczitürken! Ez van szép gazdaság!
Se kérdesz, se hallasz, csak fursz, faragsz.
Mintha enyim pajtádat senki volna.
JAMBUS. Bele ne lépjen az úr a serpenyőmbe!
ANISCHL. (Megfordul.) Mi 'z ördögöt sütsz a te serpenyődbe?

* Sehi szinész így van jellemezve. *J. M.*

JAMBUS. Ez itten görög tűz.
ANISCHL. (Botjával nagyot üt a földre.) Nincs nekem tűz!
Az én pajtámban nem csinálsz tüzet!
Felgyújtasz!
JAMBUS. Ah, a görög tűz nem éget.
ANISCHL. Nekem ne szólsz! Én jártam iskolába.
Tanultam, hogy hajdan Epimanondus
Rexrex hajóit Marathonnál
Görög tűzön sütött. Csinálsz német tüzet.
JAMBUS. Ne tréfáljon az úr! Nincs feketesárga tűz.
Magyar tűz lesz ez. Zöld, fehér, veres.
Magyar tűz: egyet lobban, s vége van.
ANISCHL. No ha magyar tűz, akkor süsd meg. Tod darauf.
KELEMEN. (A spanyolfal mögül kijön.)
Mért tetszik zugolódni, nagy uram?
ANISCHL. Mért zugolódok? Ki engedte meg,
Hogy én nekem a padlás eszterhajba
Olyan nagy lyuk csináljanak?
KELEMEN. Ezt a contractusunk megengedi.
Az ott a mennyország bejárata,
A melyen át az angyalok
Felszállnak a paradicsomba.
ANISCHL. Was du nid szagszt! Az ott paradicsom?
Elhiszek neked, hogy paradicsom.
Az ott enyim szalonnáskamra odafenn.
Tele van sonka, füstölt hússal,
Ha a sok éhes angyal oda feljut,
Egy szál füstölt kolbász sem ott marad.
KELEMEN. Hát minek ment oda a füstölt kolbász?
Mi az egész pajtát kiárendáltuk
Szinháznak. Egy évre négyszáz schein forintért.
ANISCHL. Aztán fizettetek? Nem hátra van
Két hónap, egy greschlit se adtatok.
Már kétszer is volt ultimo, de még én
Egy polturát sem láttam tőletek.
KELEMEN. Mert még nem jött be az abonomá.
Mihelyt pénz lesz a kasszában, fizessünk.
ANISCHL. Akkor várhatok száz esztendeig!
KELEMEN. Hát édes nagy uram: Anischl úr!
Nem lesz-e szép, ha majd száz év lefolytán
Azt fogja emlegetni az utókor,
Hogy volt egy férfi, egy nemes szivű,
Egy köztiszteletben álló polgár,

Ki a hajléktalan magyar müvészet
Számára egy pajtát átengedett.
Nem pajtának, templomnak fogja azt nevezni
Klio, a történet múzsája, és e templom
Homlokzatán e név ragyog: «Anischl».*

ANISCHL. (Feltüzelve.) Igazán fogja mondani Klio?
Én jártam iskolába. Ismerem.
«Clio, gesta canens transacti temporis»
Hogy az első magyar theatrumot
Anischl György ácsmester épitett.
Lehet majd több is, pompás, czifraságos,
Az mind suviksz! Ez volt az első!
No hát — Tod drauf! Nem zungolódok.

KELEMEN. Tudtam én, hogy ön derék hazafi,
Bár német a neve, sok ős magyart
Megszégyenít nagylelküségivel.

ANISCHL. Ferflixter Kerl! Olyan szépen beszél!
Ide jövök, kemény «jaki a csont»
S csinál belőlem lágyat, mint a brinza.
Csak én komédiással ne kseftet megcsináltam
Volna soha se nem az életemben!
A vége — hogy én fizetek neki.
(Mikuczhoz.) Hát te minek szádat itt tátogatsz?

MIKUCZ. Várom, hogy az a két máriás huszas
Belépottyanjon, a mi ezért a drágaságért
Kell a görbe görögnek.

ANISCHL. Kinek eztet?

MIKUCZ. A Moor Anna lányasszony rendelé meg.

ANISCHL. Hát mért nem odadod neki, te piszliczár?

MIKUCZ. Mert még nem adta meg a két huszast.

ANISCHL. Hüh! Kruczitürken! Hát nálatok hitel
Nincs rongyos két ezüst huszasra
Az első primadonnának magyarnak?
Pakold magad! Ihol a két huszas,
Megmondd gazdádnak, a görbe görögnek,
Hogy ezt Anischl küldi, ácsmester Anischl,
Kinek a neve után Klio, a múzsa
Azt irja majd: ein braver Patriot.
Tied gazdádénak után meg azt, hogy
«A Fizolenfresser».

* Más krónikások «Reischl»-nak nevezik a pajta tulajdonosát.
J. M.

Ta haszt es! Gyüvök, hogy pénzt facsarjak
Belőle s még én adom nekik pénzemet.

MIKUCZ. (Az övet átadja, elszalad.)

KELEMEN. Jambus! Húzza meg azt a csengetyűt.
A tagok ne ácsorogjanak az udvaron,
Jőjjenek már, készülni a darabhoz.

JAMBUS. (Meghúzza a csengetyűt.)

BAGOLY, KULACSFI. (A csengetyűszóra bejőnnek.)

KELEMEN. No Bagoly úr, készen van ön a szerepével?

BAGOLY. Gyomrom korgása erre jobban megfelel.
Tetszik az akczió is? Itt van. Egy üres zseb
(kifordítja egy zsebét.)
Ez a másik, harmadik, negyedik.
Ha még több volna: mind tele üressel.

KELEMEN. Mit tartozik ez én rám? kérdtem én?

BAGOLY. De én reám nagyon is tartozik.
Köppencset kellene ma játszanom,
A ki folyvást azzal hetvenkedik,
Hogy milyen dinomdánomból jött elő.
Torkig lakott, agyonivá magát,
Nekem pedig a napnál volt ebédem.
Tökmagnál egyéb meg nem feküdte gyomrom,
A mihez sajtszagot szíttam egy bolt előtt.
Olyan sovány vagyok már, hogy a holdvilág
Keresztül látszik rajtam, mint a bárányfelhőn.
Hát tudjak éhgyomorral dobzódót játszani?

KELEMEN. Az épen a művészet. Hiszen Moor Károly
Sem gyujtogat naphosszant templomot.

KULACSFI. De még nagyobb annál az én bajom.
(Lábát előre tartja.)
Látja az úr, mi van a lábamon?

KELEMEN. Látom. Papucs.

KULACSFI. No hát lehet papucsban
Eljátszani a főnótáriust?

KELEMEN. Hát mi történt az úr csizmáival?

KULACSFI. Az történt, hogy kidült az oldaluk,
Aztán elvittem a csizmadiához,
Hogy cselekedje meg. Meg is cselekedé.
De most nem akarja kiadni, a míg
Meg nem adom érte az öt forintot,
A hogy vevém tőle ujdonatuj korában.

KELEMEN. Hát puffra vásált? S nem fizette ki?

KULACSFI. Tudja az úr: az a fölöttébb különös

Sajátsága van a memoriámnak,
Hogy ha nekem tartozik valaki,
Arra tíz év mulva is jól emlékezem.
De ha én tartozom valakinek,
Azt abba a mommába elfelejtem.
Már most nincs csizmám. Igy nem játszhatom.

KELEMEN. Ezer tatár! A lelkem is elveszítem!
Hát kocsmáros vagyok én, meg susztervarga,
Hogy a tagok gyomráról, lábhüvelyéről
Én gondoskodjam? Ily hitványság miatt
Ne lehessen meg az előadás?

ANISCHL. Mit? Ne lehessen előadás?
Das wär a Gschicht! (Megfogja Bagoly gallérját.)
Most mingyárt gyüsz velem,
Hozom padlásról virsli: jól laksz magadnak
Te meg (Kulacsfit ragadja meg) gyere velem az öltö-
Huzod fel csizmát enyimet, [zőbe,
Én majd járok tied papucsban addig.
Krucitürken! Na! Ilyen Gesindel!
Csak én soha komédiásokkal
Kompániába nem magam kevertelek.
(Elhurczolja Bagolyt és Kulacsfit magával.)
(Útközben.)
Ide gyüvök hozzátok szép csizma kordovánba
S hazamegyek tületek egy papucsba —
Mit mond nekem majd otthon feleség!

V. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Protasevicz, Jambus.

PROTASEVICZ. Ma szép nap lesz. A kassza még ki sem nyilt
S már ember hátán ember oda künn.
A hidon is tarkállik a populé.
Csak hintó átkozott kevés.
Hát rezsiszőr úr, minden rendben van?

KELEMEN. Részemről rendben. Hát direktor ur?

PROTASEVICZ. Nekem ma rosz napom volt.

KELEMEN. Az arany perecznél?

PROTASEVICZ. Igen. Onnan jövök. Sok nagy csatában
Vettem már részt a hős Benyovszkyval.
Vívtam huszad magammal egy egész
Kozák zászlóalj ellen s nem futék meg;
Hanem ilyen kozákokkal soha

Nem jöttem össze, mint az aranyperecznél.
Mind ismeri az a kártyát a hátuljáról,
Ott becsületes ember nem rabolhat.
KELEMEN. Megint jól megkefélték az urat.
PROTASEVICZ. Ha csak keféltek volna! Megnyuzának.
Nincs már barátság lengyel és magyar között.
KELEMEN. Én régen mondom. Hagyja ottan őket.
PROTASEVICZ. Azt ősi jellemem nem engedi.
Megretirálni? Nem! E szó előttem ismeretlen,
Lengyel engedi magát sprengolni, retirálni [nem.
KELEMEN. Pedig nagy szükség volna pénzre ma.
Már nem birom jó szóval tartani
A társaságot, az előkelőbb tagoknak
Hópénzéről nem is beszélek.
Azok még tudnak magukon segítni,
De a sok apró ember türtőzetlen
Megérdemelt csekély napszámjaért.
PROTASEVICZ. Ez a hiba! A társadalmak átka,
Hogy van nagy ember és van kicsiny,
Holott egyenlőn kék felosztva lenni
Tehetségnek, vagyonnak, értelemnek,
Az volna a tökéletes világ.
Így a nagyok elnyomják a kicsinyt
S az aprók ingerültek a nagyokra.
KELEMEN. Ez mind szép frázis, hanem ezzel én
A társaságom jól nem tarthatom,
Azok éheznek: értse meg uram!
PROTASEVICZ. Ne mondjon ily szót! Ez lealjasítja
A szent ügyet. A művész magasabb lény.
Éhezni! Ez paraszt baj. Triviális.
Éhezni csak a csőcselék szokott.
A művész, a nemes, szomjazhatik,
De azt, hogy éhes, nem vallhatja be.
KELEMEN. Ez jó lehet vicznek, de társaságot,
Mely munkájáért jól megérdemelt
Bérét nem kapja meg, még Jupiter
Maga sem tudna rendben tartani.
Én hiába parancsolok. Meg nem fogadják.
Azt mondják, büntess meg, hisz úgy sem adsz [pénzt.
PROTASEVICZ. Barátom, ez rosz hang. Fölötte rosz,
Ezt csirájában el kell fojtani.
Ez épen az, mi volt a lengyeleknél
A liberum veto — «Nyc pozvolim.»

Ha egy tag azt mondhatja «nem teszem»,
Halomra omlik a respublika.
Ha egy szinésztrupp összetartható,
Úgy azt csak a kancsuka teheti,
Barátom, végy magadnak kancsukát.

KELEMEN. A fránya tud az úr beszédein
Eligazodni; mindig másba kezd,
Miként Bodóné, ha a bor át kérik.
Szóljunk világosan. Önnél a pénztár,
Önnek kötelessége számot adni.

PROTASEVICZ. Mi ez? Bizalmatlanság én iránatm?
Ezért hozám önökhöz czímerem?
A számadás föltétele «gyanú».
«Noblesse oblige». Ez az én jelszavam.
Dicső apám élelmezési biztos
Volt a hires Pulavszki táborában,
Soha nem kértek tőle számadást.
Nem is adott volna, ha kérnek is.
Ki nem bízik bennem, itt a szivem,
Tépje ki keblemből s olvasson benne.

(Hadonázás közben kirepít a kabátja ujjából egy odadugott kártyát, nem veszi észre.)

KELEMEN. Direktor úr, elég a figurázás!
Én magam is komédiás vagyok,
Beszéljünk prózában.

Menjen be az úr az öltözőbe s értse meg saját érzékei útján, hogy ott van egy szinész, a ki még ma kenyeret sem evett és egy másik, a ki mezítláb maradt. Ha ezeket rögtön e perczben ki nem elégíti: nem lesz előadás. Én letépetem a játékczédulákat s visszaosztom a közönségnek az ántrét.

PROTASEVICZ. Menykőbe! Ez keményen fogja a dolgot.
Jól van. Majd benézek a kasszirhoz. Várjatok.

JAMBUS. (Felvesz egy kártyát a földről.)
Direktor úr! Valamit eltetszett veszíteni.
Ha jól ismerem: ez a makkdisznó.

PROTASEVICZ. Ah! a kabátom ujjából eshetett ki.

(Zsebbe dugja a kártyát, oldalajtón kimegy.)

Nem jöttem össze, mint az aranyperecznél.
Mind ismeri az a kártyát a hátuljáról,
Ott becsületes ember nem rabolhat.

KELEMEN. Megint jól megkeféltek az urat.

PROTASEVICZ. Ha csak keféltek volna! Megnyuzának.
Nincs már barátság lengyel és magyar között.

KELEMEN. Én régen mondom. Hagyja ottan őket.

PROTASEVICZ. Azt ősi jellemem nem engedi.
Megretirálni? Nem! E szó előttem ismeretlen,
Lengyel engedi magát sprengolni, retirálni [nem.

KELEMEN. Pedig nagy szükség volna pénzre ma.
Már nem birom jó szóval tartani
A társaságot, az előkelőbb tagoknak
Hópénzéről nem is beszélek.
Azok még tudnak magukon segítni,
De a sok apró ember türtőzetlen
Megérdemelt csekély napszámjaért.

PROTASEVICZ. Ez a hiba! A társadalmak átka,
Hogy van nagy ember és van kicsiny,
Holott egyenlőn kék felosztva lenni
Tehetségnek, vagyonnak, értelemnek,
Az volna a tökéletes világ.
Így a nagyok elnyomják a kicsinyt
S az aprók ingerültek a nagyokra.

KELEMEN. Ez mind szép frázis, hanem ezzel én
A társaságom jól nem tarthatom,
Azok éheznek: értse meg uram!

PROTASEVICZ. Ne mondjon ily szót! Ez [illegible]sitja
A szent[illegible]vet. A művész [illegible]bb lény.
Éhez[illegible] paraszt baj[illegible]s.
Éhez[illegible] a csőcsel[illegible]
A m[illegible] nemes, [illegible]atik,
De[illegible]y éhes, [illegible]utja be.

KELEMEN. E[illegible] viczn[illegible]aságot,
M[illegible]dejá[illegible]rdemelt
[illegible] Jupiter
[illegible] tartani.
[illegible]eg nem fogadják.
[illegible]eg, hisz úgy sem adsz

PROTASE[illegible] Fölötte rosz, [pénzt.
[illegible]ojtani.
[illegible]ngyeleknél
[illegible]pozvol[illegible]

Ha egy tag azt mondhatja «nem [illegible]»,
Halomra omlik a respublika.
Ha egy szinésztrupp összetartható,
Úgy azt csak a kancsuka teheti.
Barátom, végy magadnak kancsukát.

KELEMEN. A fránya tud az úr beszédein
Eligazodni; mindig másba kezd.
Miként Bodóné, ha a bor át kérik.
Szóljunk világosan. Önnél a pénztár.
Önnek kötelessége számot adni.

PROTASEVICZ. Mi ez? Bizalmatlanság én irántam?
Ezért hozám önökhöz czimerem?
A számadás föltétele «gyanú».
«Noblesse oblige». Ez az én jelszavam.
Dicső apám élelmezési biztos
Volt a hires Pulavszki táborában.
Soha nem kértek tőle számadást.
Nem is adott volna, ha kérnek is.
Ki nem bízik bennem, itt a szivem,
Tépje ki keblemből s olvasson benne.

(Hadonázás közben kirepít a kabátja ujjából egy [illegible]
nem veszi észre.)

KELEMEN. Direktor úr, elég a figurázás!
Én magam is komédiás vagyok.
Beszéljünk prózában.

Menjen be az úr az öltözőbe s értse meg [illegible] útján, hogy ott van egy szinész, a ki [illegible] sem evett és egy másik, a ki [illegible] [illegible], de rögtön e perczben ki nem elégíti: [illegible] [illegible]n feletépetem a játékczédulákat s [illegible] fele a nek az ántrét.

PROTASEVICZ. Menykőbe! Ez [illegible] mi? Nézd,
Jól van. Majd [illegible] aranyakat.)

JAMBUS. (Felvesz egy kártyát a [illegible])
Direktor úr! [illegible] [illegible]ne menném a
Ha [illegible]

PROTASEVICZ. [illegible] Nem volt még itt a
[illegible]estére előadás után az
[illegible]elmes gődi asztalhoz va[illegible]

M.
[illegible]lynak. J. M.

VI. JELENÉS.

Kelemen, Moor Anna, Jambus, Makkos Menyhért.

MENYHÉRT. Szervusz barátom. Kedves czimborám. De régen láttam a fizimiskádat. Hadd nézzek a füled közé! Tyhuj, de pápista szinben vagy komám! Úgy nézel ki, mint a Pilátus macskája. No, csakhogy élsz még! Jajh de vártunk Monyorókeréken. Azt hittük, hogy eljösz a truppoddal Monyorókerékre a statucióra. Az volt ám a hét országra szóló dáridó. A gróf úr arénát is csináltatott a számotokra. Tán nem kaptad a meghivó levelem? Pedig extraczigányra bíztam.

KELEMEN. Megkaptam. Feleltem is rá, hogy nem megyek.

MENYHÉRT. Nem jösz! Ajh ez már valami. Mikor a gróf hítt. A grófné is ott volt minden frajjával. Két hétig el nem eresztettünk volna. Az alatt úgy kihízott volna minden aktorod, aktrixod, mint a duda. Hát miért nem?

KELEMEN. Mert új darabra készülődtünk. Ma adjuk.

MENYHÉRT. Igaz. Tudom. Hisz azért jöttünk fel cum gentibus. Három napi útat tettünk szekéren, hintóban. Messze van ám ide Monyorókerék. Egyenesen azért jött fel a grófi familia, hogy theátrumba járjon. Itt leszünk minden este. Az ifju grófné új kaczamajkát varratott, szinházba járni. Az öreg grófné is megigérte, hogy eljön, valahányszor trikós darabot adtok.* Azokat szereti nagyon.

KELEMEN. Lesz rá gondom a repertoir-készítéskor. Épen Hamletre készülünk, Kazinczy fordította.

MENYHÉRT. Mi a fránya az? Szomorú darab? Jaj, kérlek, csak szomorújátékot ne adjatok! Úgy is eleget búsul a magyar. Én a «Tulokmányi Mátét» meg a «Bohó Misi de Hájas»-t ** mindennap megnézném. A szomorújáték alatt nem győzöm fújni az orromat a sok könyezéstől. No de hogy az idejövetelem meritumára térjek: nem jöttem ám üres kézzel ide. A grófné ő kegyelmessége küldött neked általam valamit a mai előadás jutalmára. De nem adom ám oda, a míg az én kedvemért is valamit meg nem igérsz. Addig nem adom oda. Te! Mi a csoda az a

* A külföldi darabokat hítták így, a melyekben a férfiak tricot-t viselnek. *J. M.*

** Akkor kedvencz bohózatok.

mára hirdetett «Allegoria», «A költő álma ?» Lehet azon sokat nevetni ?

KELEMEN. A pukkadásig.

MENYHÉRT. Nagyon jó: Kutyáliter fogok tapsolni. Megnyálazom a két tenyeremet. De hát mondjad csak, lesz táncz is a darabban ? Magyar szólótáncz ? Azért élek halok.

KELEMEN. No hát élj, ne halj meg. Lesz magyar táncz.

MENYHÉRT. Hát ének lesz-e ? Elfujjátok-e: «Ha a nap végső sugárinál ?» — meg azt, hogy «Mulik, mint az árnyék ez az élet !»*

KELEMEN. Azt is, meg többet is.

MENYHÉRT. Akkor dicső lesz ! Milyen ruhája lesz Moor Anna leányasszonynak ? Ezt otthon el kell mondanom.

KELEMEN. Lesz rózsaszín görög chlamysa, arany és ezüst czikornyákkal.

MENYHÉRT. Fölséges ! Klámisz ! Csak el ne felejteném hazáig. Hát a fején mi lesz ?

KELEMEN. Arany diadém.

MENYHÉRT. Diadém ? Diadém. Eszembe jut arról, hogy «de eadem». No hát kedves pajtásom: itt van, a mit hozék. Ebben a katulyában küld neked a kegyelmes grófné ötven darab körmöczi aranyat. Ez a mai szakaszának az ára.**

KELEMEN. Úgy kérlek, add ezt a direktor úrnak. A pénzkezeléssel én nem foglalkozom.

MENYHÉRT. De a kegyelmes grófné ezt egyenesen te neked küldi.

KELEMEN. A mai előadás nem az én jutalomjátékom, de még akkor is, ha az én beneficiumom volna, minden felyülfizetés a pénztárba foly be: s az ajándékból is fele a társaságot illeti.

MENYHÉRT. De hát mért nem akarod te átvenni ? Nézd, milyen szép ötven arany csikó. (Markába kitölti az aranyakat.)

KELEMEN. Azért, mert akkor oda kellene mennem a grófi palotába és megköszönnöm.

MENYHÉRT. Háj'sz úgy is odajöttök ! Nem volt még itt a kammerdiner a meghívóval ? Ma estére előadás után az egész társaságod híva van a kegyelmes grófi asztalhoz vacsorára.

* Azon időbeli bordal. *J. M.*

** Szakasz volt a neve a páholynak. *J. M.*

Kelemen. Kaptam a meghívást; de nem közöltem senkivel. Majd előadás után tudtukra lesz adva. Ha most meghallanák a trakta hírét: mind azon járna az eszük és nem a szerepükön.

Menyhért. De hát akkor te is csak eljösz! Barrrátom! Vidrát lőttünk: az lesz a pecsenye. Meg hattyumell! Olyat soha sem ettél. Erdélyből kaptunk pompás kászusajtot. Lesz levelensült, aranygaluska! Vaddisznóhús veres borban megfőzve. Ahhoz csinál a grófi szakács olyan miskulánczia salátát, hogy a paradicsomban Szent Dávid király se kap különbet. Aztán borok! Barrrátom! Lesz ménesi, rózsamáli. Tokajit hoztunk egész átalaggal, az asszonyfélének konty alá való badacsonyi ürmöst. A gróf fog olyan anekdotákat mondani, hogy az asszonyságok mind kiszaladnak a szobából. Magunkra maradunk. Barrrátom, kivilágos kivirradtig mulatunk s akkor lesz puncs meg korhelyleves. Barrrátom!

Kelemen. Ezt én mind szépen köszönöm. De én olyankor, mikor nagy szerepet játszom, nem vacsorálok. Ez a rendszerem. Részemről tisztelettel megköszönöm a szives meghivást.

Menyhért. Ejh barátom! Hogy milyen szivesen látnak a grófék. Meglepetnél. Olyan tányérokat készítettek extra a telkibányai új fabrikában, a mikre a neved van beégetve aranynyal: azokrul vacsorálnál.

Kelemen. Vigasztalhatlan vagyok, hogy nem vehetek részt ez örömben.

Menyhért. Te! A Moor Anna leányasszony is híva van — külön.

Kelemen. Úgy tudom, hogy az sem fog megjelenni. Orvosilag tiltva van neki a vacsorálás.

Menyhért. Ejnye de kár! Milyent mulattunk volna! Ha tudnád, mi az a miskulánczia saláta! Hát csak nem jöttök el? Ilyen bolond ez a komédiás had! Egyszer volna módjában igazán jóllakhatni s akkor nincs appetitusa hozzá.

Kelemen. Ott a direktor, kérlek add át neki a grófi belépti díjat. Vidd meg a kegyelmes uraknak, asszonyoknak leghálásabb köszönetem. A többiek ott lesznek s isznak majd helyettem is. És most bocsáss meg, sürgős a dolgom.

Menyhért. Hogy még a miskuláncia saláta sem «húz»,

PROTASEVICZ. (Kijön az oldalajtón.)
Fatális állapot, a mai bevételt
Mind lefoglalák a hitelezők.
Csúf tartomány! Itten mindenkinek
Szabad meg nem fizetni tartozását,
Csak a szinházdirektor a kivétel.
Azt szekvesztrálják rögtön brevi manu.
MENYHÉRT. Tekintetes direktor úr?
Grófném, tetszik ismerni, azt hiszem. . .
PROTASEVICZ. Oh van szerencsém, nemzetes Makkos úr.
MENYHÉRT. Egy kis pénzt küld a mai előadásra.
Ötven arany. Kérek kvétáncziát.
PROTASEVICZ. Szükségtelen a kvietanczia.
Nemes urak között, minők mi ketten,
Egy kézszorítás az elismerés.
Magam fogok holnap tisztelgeni
A nagy kegyelmü főuraknál
Gavallérhoz méltó köszönetemmel.
MENYHÉRT. Csak aztán el ne tessék majd felejteni.
PROTASEVICZ. Fejemben tartom alfabet szerint,
Hogy kinek mivel tartozom.
MENYHÉRT. (Félre.)
No az nagyon jó! Az én uraságom mingyárt a
«B» betüben van: hamar rá kerül a sor.
Alászolgája.
PROTASEVICZ. (Zsebébe sülyeszti az aranyakat.)
Rezsiszőr úr, meggondolám a dolgot.
Én e nemzettel, látom, nem birok.
Önkényt lemondok trónusomról
S szabad hazámba visszatérek ismét.
Válaszszon a trupp más királyt magának.
KELEMEN. Hát az ötven arany, mit most kapott?
PROTASEVICZ. Azt hátralevő direktori dijam
Fejében kegyesen elfogadom,
S minden további követelésemről
Nagylelküen lemondok. Agyiő.
Après moi le déluge! Agyiő (El.) *
KELEMEN. S még ő a nagylelkű, ki nagy nevét
És fényes czímerét feláldozá
Az elárvult magyar szinészetért. —
— A ki becsületes, az nagy bolond.

* Így történt. *J. M.*

ANNA. Ön visszautasítá a meghivást
A fényes lakomára? Jól esett..
KELEMEN. Még a kegyed nevében is.
ANNA. A múzsa erre meg fog emlékezni.
KELEMEN. Mi az ő fényes lakomájuk a mienkhez?
ANNA. Azt mondja a mese: «terülj meg abrosz!»
S e szóra megtelik az asztal csemegével
És minden drága körömfaladékkal.

(Megterít, tányérokat tesz, kitölti az aludt tejet és a savanyított ugorkákat.)

KELEMEN. Jámbus barátom. Egy kis friss vizet!
JAMBUS. (Kancsóval kezében.)
Már elhozám. A Svábhegyről hozám,
Mátyás király kútjának öbliből.
Királyi víz! Ilyet fejdelmek isznak.

(Leteszi az asztalra a kancsót.)

ANNA. Jó fiú ez a Jambus, minden este
A Svábhegyről hoz számomra friss vizet.
KELEMEN. Arany szív, sárburokban. Tűzbe menne
A szinművészetért, miből neki
Csak a kortinahuzás szerepe jutott.
MINDKETTEN. (Asztalhoz ülnek, a páros zsemlyét kétfelé törik s derült kedvvel lakomáznak.)
JAMBUS. No most következik egy negyedórai
Pauza; azalatt ráérünk Hamletet
Szerepezni. Ez az én deliczіám! (Leül, ir.)

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Kulacsfi.

KULACSFI. (Jön az öltöző felől, papucsban. Kezében Anisohl csizmái.)
Barátom, jó barátom, Jambus úr!
JAMBUS. Ez roszban jár: azt mondja «jó barátom».
KULACSFI. Jajj, nézze kérem; itt a csizmapár,
A mit az ácsmester kölcsön adott,
Olyan nagy, hogy a hányat lépek benne,
Annyiszor lemarad a lábamról.
Ugyan kérem az Isten áldja meg,
Tömje ki azt szalmával szaporán.
JAMBUS. Aztán legyen az ember Hamlet! Hocz' ide!

(Elkapja a csizmát.)

KULACSFI. Két percz mulva érte jövök.
JAMBUS. De csak maradjon itt és várja meg.

(Egyik csizmával a kezében.)

«Lenni, vagy nem lenni, ez hát a kérdés!»
(Tömi a csizmába a szalmát nagy igyekezettel.)
«S tán álmadozni? itt a bökkenő».
(Eldobja a csizmát megvetéssel.)
«De hát mi neki Hekuba!»

KULACSFI. (Felhúzza az egyik csizmát, a lábára.)

JAMBUS. (Felveszi a másik csizmát, megtömi.)
«Tudsz ezen a furulyán játszani, Güldenstern?»

KULACSFI. (A másik csizmát is felhúzza.)

JAMBUS. «Menj kolostorba».

KULACSFI. Köszönöm frater! (El.)

JAMBUS. Ahá! Ühüm.
Hogy megkapá, most már csak «fráter» vagyok.
Máskor is parancsoljon velem az úr! (Leül írni.)
(Irás közben.)
No ebben nekem is kinálkozik szerep,
«Hamlet apjának lelke» én leszek.
Ebben velem senki nem kompetálhat.
Hogyan fogom én majd kiáltani
(Riadó hangon.) «Esküdjetek!»
Nem. Igy nem jó lesz. Ez nagyon erős hang.
A lelkek hangja kísértetesen szól.
(Tompa, éltelen, nyomott hangon.) «Es-küd-jetek».
Ahun van ni! Ezzel meg kinevetnek. —
Egész egyszerün kell ezt mondani
Természetesen, a hogy jön magátul:
(Konfidens, rábeszélő hangon.) «Esküdjetek!»
Nem! Igy mégis nagyon «natirlikus» lesz.
No hát! Hamletnek apja egy király volt.
Ha az volt, a pokolban is csak úr maradt.
Parancsoló hangon kell mondani.
(Parancsoló hangon).
«Esküdjetek! Kruczitürken!»
Ezt az utóbbit ugyan nem Shákespeáre mondja,
Hanem egy másik klasszikus: Anischl,
Művésznek mindenkitől kell tanulni.
(Tovább irdogál.)

VIII. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Jambus, gróf Unwerth.

UNWERTH. (Bejön hátulról.)
Nyomorult egy barakk, a míg az ember
Bebukik a szinpadra, kétszer is
Beleüti a fejét egy czölöpbe.
No és még milyen dekoráczíók!
Irombán festett papiros falak!
S ezt ők még theátrumnak nevezik.
Valjon merre vannak az öltözők?
Ott kuporog valami élő állat.
Olyan, mint egy komondor; nem harap meg?
Héj földi!

JAMBUS. Nem! Én vízi vagyok.
Hajón születtem.

UNWERTH. Furcsa embervakarcs,
Te vagy talán a társaság bolondja?

JAMBUS. Találni tetszett. — Hát az úr kié?

UNWERTH. Ez csakugyan harap. Kelemen úrral
S Moor Anna leányasszonynyal kivánok szólni.
Én vagyok gróf Unwerth. Ismersz?

JAMBUS. De nem úgy mint Ábrahám ismerte Sárát.
Ott vannak együtt mind a ketten.

UNWERTH. No hát jelents be.

JAMBUS. Az szükségtelen.
Tessék belépni bátran. Ebédelnek.

UNWERTH. Ebédelnek? Hat órakor?

JAMBUS. Urassan!

UNWERTH. (A spanyolfal elé lép.)
Pardon! Szabad? Nincs a ki bejelentsen.

KELEMEN. Oh tessék, tessék! Méltassék leülni.

UNWERTH. Önök vacsorálnak!

ANNA. Óh nem, nem.
Az orvos rendelé, hogy Kelemen úr
Előadás előtt aludt tejet,
Én pedig egy pár kovászos ugorkát
Fogyaszszak el. Ez a hangnak erőt ád.

UNWERTH. Újat tanultam. Csakhogy nem hiszem.
Ez hát jutalma a magyar művésznek;
Aludt tej, és ugorka! (Leül.)

KELEMEN. Mivel a tejfelt és a pecsenyét
Ön veszi el tőlünk, Unwerth gróf úr.
UNWERTH. Dehogy veszem, sőt kinálva kinálom.
KELEMEN. De milyen áron?
ANNA. Drága az nekünk.
UNWERTH. Az önöknek nem kerül semmibe.
KELEMEN. Gróf úr megnyitja nagy szinházait
Előttünk, ha németül játszunk benne.
UNWERTH. No hát lehetetlen az? Hiszen önök
Csak úgy beszélnek németül, mint magam.
Bejárták Bécset, Drezdát, német szinpadokról
Tanulták a művészetet.
ANNA. De csak azért,
Hogy a magyar szini művészetet
Teremthessük meg általa.
UNWERTH. Álom biz az; és való soh' se lesz,
Hogy itt magyar szinészet létre jőjjön.
A nyelv is durva, hajlatlan, kemény,
Szegény a szóban és vastag goromba
Kifejezésiben. Azért nem is
Használja senki a jó társaságban.
ANNA. Majd mivelődik.
UNWERTH. De ugyan ki által?
Hisz nincsenek iróik.
ANNA. Vannak már s támadni fognak.
UNWERTH. A kinek műveit más nem veszi,
Mint tán a sajtkereskedő.
Ilyen pajtában játszanak,
Hol a játékhoz a kiséretet
A verébcsiripelés adja.
KELEMEN. Tabarinnak ilyen se volt.
Ne búsuljon miattunk méltóságod.
Majd épitünk Pesten szebb csarnokot,
A vármegyék már megkezdték a gyűjtést.
UNWERTH. A vármegyék! A nagy fejek,
A kiknek nincs se lábuk se kezük,
Csak szájuk van nagy. Igérnek, nem adnak.
De a diétán megbukott a szinház.
Az incliti status et ordines
Kimondák, hogy nem illik a magyarhoz
A bukfenczhányás, kötéltánczolás.
Nem született Árpád nemes fia
Komédiásnak, ebtánczoltatónak.

Nem illenék, hogy a magyar
Pénzért tanuljon sirni és nevetni.
Szerelmeskedni — palam, publice!
A magyar úrnak született.

KELEMEN. Akadhat egy-egy ósdi, vén reves csont,
Kinek nem megy a háj fejébe,
Hogy lehet vágy, mit a kulacs nem olt el.
De a nemzet már lelkesül mi értünk.

UNWERTH. Ez a csalódás. A magyar nem él fel,
Elzüllött az már s csak pusztáin él.
Országának mind a hat fővárosa
Tetőtől talpig idegen. Nincs magyar
Se Pesten, se Budán, se Pozsonyban,
Nem is lesz. Ha Pesten egy magyar
Házat akar vásálni, a mi nagy ritkaság,
Elébb a külső tanácstól kér engedelmet.
Nincs pártolótok sehol a hazában.
Főurak, kormányszék, dicasterium,
Mind azt kivánja, hogy elmuljatok.
De hát nem jöttem én ide azért,
Hogy itt keserüségeket mondjak.
Örvendetes hírrel jövök.
A magas helytartótanács helyben hagyá,
Hogy kontraktussal kináljam meg
Moor Anna leányasszonyt, a művésznőt.
Elhoztam a kontraktust. Ime itt van.

ANNA. Kontraktust én nekem? Nem értem ezt.

KELEMEN. (Föláll.) Ha útban vagyok, én eltávozom.

ANNA. Kérem. Maradjon. Nincs titkom ön előtt.
A gróf úr tett ugyan ajánlatot
Több izben ismételve nékem. Hanem én
Soha sem mondtam, hogy elfogadom.

UNWERTH. No csak olvassa végig azt az irást.
Hat évre szól a szerződés. Szerepkör
A magas drámai. Princesszin Eboli,
Stuárt Mária, Lady Milfort,
Racine Phaedrája, Lady Macbeth,
A mikre ön hangjánál, termeténél
Fogva teremtve van, a míg itt
Paraszt Pannákat, Jutkákat reprezentál.
Amott díszes közönség várja, a mívelt
Előkelő világ, mely minden szót megfigyel,
Itten meg egy buta és bárdolatlan

Népcsürhe, mely tapsol a grimasznak,
S ha a művésznő haldoklik előtte,
Akkor röhög rajta tele pofával.
A fizetés rovancsa nincs betöltve,
Azt önre bízzák, hogy irjon bele.
Kivánhat öt, hat, tízszer annyit,
Mint a mit itten — nem mondom, hogy «adnak»
Hanem «igérnek». — Kérem, ne siessen
A válaszával. Olvasgassa el
Az átadott kontraktust és gondolja meg.

ANNA. (Átveszi a szerződést és olvassa.)

JAMBUS. (Hallgatózik a spanyolfal mögötti beszédre.)
(Indignálódik.) Ki mozog ottan a kárpit mögött?
(Felkapja a requisitum-kardot, ki akarja huzni, de nem birja. Tokostul szúr a karddal a spanyolfal felé.)
Halj meg patkány! (Elégedetten előre jön.)
A kard ugyan nem jött ki a hüvelyből,
Hanem azért Polónyusz meghal: mert muszáj!
(Leteszi a kardot.)

IX. JELENÉS.

Elébbiek, gróf Koppándházy Hugó.

HUGÓ. (Bebotlik a szinpadra.)
Sapristi! Maledetto! Miféle lyukba
Szorult a lábam? Majd verrenkolám.

JAMBUS. Az a kulisszahasadék. Én is épen
Abban törtem ki a lábamat egyszer.

HUGÓ. Diantre! Ez volt a hopsza! (Sántikálva jön előre.)

JAMBUS. (Utána sántikál.)
Igy jár az, a ki a zsidónak nem köszön.

HUGÓ. Mit mokirozol te engem, te coquin?
Sántikálsz utánam clopinclopant.

JAMBUS. Nekem jussom van a sántításhoz,
Mert én ex nobili officio sántulék meg.
De hát kegyelmed miben sántikál?

HUGÓ. Én vagyok gróf Hugó Koppándházy,
A bécsi udvari theatrumok
Direktora. Mamzell Anna Moornál
Kívánom tenni vizitet.
Saute paillase! Anmeldolni engem!
Titulálsz engemet per excellenz!

JAMBUS. Csak menjen be az excellencia,

Van már odabenn egy másik úr is,
Az is gróf, az is direktor.

HUGÓ. Csak nem tán Unwerth Ottó gróf direktor?

JAMBUS. De épen az. Már egy órája itt van.

HUGÓ. Ventre bleu! Prevenirozott a parvenu.
(Belép a spanyolfal mögé.) [regisseur.
Ah bon jour cher comte, mamzell, monsieur
Très humble serviteur. Ön megelőzött.
Ah már kezében a kontraktus is
A mademoisellenek. Deprekálok.
Alá ne irja semmit! Én a duplumát
Garantirozom az egész offertnek,
A mit a kollégám kegyednek proponált;
Viszem Bécsbe! Mi Pestnek ily juwél?

UNWERTH. Én minden gázsit megadok!
S azonfelül négy fél jutalomjátékot.

HUGÓ. Én négy egész beneficet.

UNWERTH. Azonfelül az ingyen garderobot
Minden kostumedarabhoz.

HUGÓ. Én a civildarabokhoz is toilettet.

UNWERTH. Ingyen fiakkert.

HUGÓ. Én meg equipázst.

UNWERTH. A helytartóságtul placetumot kap
Tíz évi szerződésre.

HUGÓ. Én meg dekretumot a Hofintendaturától
Egész az ancienne gardeig; s akkor penziót.

UNWERTH. (Félrevonja Hugót.)
De excellenc! Ez verteufelt dolog!
Mi ketten itt egymásra liczitálunk
A pesti és bécsi directorok.

HUGÓ. Úgy látszik, hogy csinálunk steeplchase,
Ki arriviroz egy lófejjel előbb?

UNWERTH. Köszönöm a komplimát! De az én lófejembe
Sehogy se megy, hogy miért liczitáljunk így fel
Egy primadonnát. Pedig magyar.

HUGÓ. Nem «pedig», hanem «mert». Nem «coique»
[de «par ce que».
Hát ön mért akarja accaparirozni?

UNWERTH. Az én hátam mögött áll a helytartótanács.

HUGÓ. Engem dekkol a kanczellaria. Comprenez?

UNWERTH. Parfaitement.

HUGÓ. No hát continuons!

UNWERTH. Kisasszony: hallgasson reám.

HUGÓ. Ma déesse! Enyim lesz a letztes wort.
UNWERTH. Nálam egyedül lesz kegyed a primadonna.
Semmi vetélytársnéja nem leend.
HUGÓ. Nálam van kettő: weltberühmt, celèbre!
De mind a kettő ruine már, alte Schachtel.
Ma déesse eccliptirozni fogja mind a kettőt.
UNWERTE. Princesse! Válaszszon! Gyémántokat kap min-
[den koszorún.
HUGÓ. Most én kihivom a dernière trumpfot,
Én nem prezentelek braceletteket,
De offerálok egy olyan bijout,
Miről asszekurálom, hogy magának très
Én mamzell mellé engageirozom [aimable;
Még Kelemen urat is Heldenrollékra.
KELEMEN. (Felpattan.) De Kelemen úr ám nem eladó.
HUGÓ. No no no. Calmez vous, junges Blut,
Minek ez az emotion? — Va t'en.
Veled én nem diskurálok oly manierban,
Mint mamzell Annával: nem flattirozok,
Nem persvadirozlak, hogy milyen excellent
Artist vagy, sőt frank und frei deklarálom,
Hogy ámbár van distingvált talentumod,
De még most nem vagy más, mint egy dilettant,
Egy márvány bloc, kit model irozni kell.
Ha itt maradsz, lesz belőled kuliszszenreiszer;
Neked mankiroz még a haute école,
Azt megkapod Bécsben a klasszikus
Burgtheaternél. Ha dresszurába vesz
Egy Schröder, az majd koplitiroz fainul,
S ha egy rolléban reussirozol,
Minden journál tele lesz a neveddel!
Ha kell triumfus, kell victoria,
Mind azt a külföldön megtalálod.
Itthon csak egy: comment s'apelle? wie hászt
Csak egy tyukketrecz az egész világ. [man?
KELEMEN. Gróf úr! Engem, nem bánom, ócsároljon,
De szép hazámat nem hagyom gúnyolni.
HUGÓ. Ahó! Quel ton! Minő effronterie!
E Landstreicher beszél nekem hazárul?
S tart vélem vis-á-vis egy leetiont?
Nekem, gróf Koppándházynak, a ki
Negyven kvadrát mértföldeken vagyok
Proprietère s az ország egyik gránitzától

A másikig saját domainemen
Utazhatom. Nem tudod talán,
Minő distantia van kettőnk között?

KELEMEN. Tudom, kegyelmes úr. A gróf úr őse
Árpád apánkkal jött be a hazába,
Fegyverrel vett részt a honfoglalásban
S ez érdemeért nagy hatalmas úr lett.
Hagyott is késő századok szülötte
Unokájára roppant birtokot.
Nekem is volt egy ősöm; az pedig
Egy jámbor prédikátor volt, a kit
Hithűségéért a gályákra küldtek.
S mert e nehéz szót «abrenuncio»
Nem mondta ki: ott halt meg a gályapadon.
Az is hagyott nekem egy örököt,
Egy tövisekből fonott koszorut.
A gróf dédőse gazdag birtokát
Arra pazalja el, hogy idegen
Művészetet tegyen hatalmassá e honban.
Én viselem a gályán elveszett
Ősömnek martyrkoszoruját,
Hogy a magyar művészetet megteremtsem.
Ez a distantia, gróf úr, közöttünk!

ANNA. (Ketté szakítja a szerződést s a földre dobja, Kelemen kezét megradja hévvel.)
Mi együtt a hazánkban maradunk.

UNWERTH. Collega úr, mi innen mehetünk.

HUGÓ. No hát, ha nem ment con amore,
Majd menni fog con violenza.

X. JELENÉS.

Elébbiek, Lavotta, szinészek.

LAVOTTA. (Elegáns magyar öltözetben.)
(Körbe állítja a szinészeket.)
No urak. Próbáljuk el még egyszer a vadászdalt karmester nélkül. (A szinfalhoz áll.)

JAMBUS. (Lavottához.) Mit tetszik itt most plánizálni?

LAVOTTA. Jön a chorus.

JAMBUS. Mint a görög tragœdiákban.
(A spanyolfalra mutat.)
Ott benn folyik már a tragœdia.

(Összeszedi az iratait, a széket, melyet iróasztalnak használt, s a zsámolyt, a melyen ült, kiviszi a szinfalak közé.)

(Lavottához.) Ne énekeljek én is a többivel? Igen szép altus hangom van. Tremolo.

LAVOTTA. Hadd lám.

JAMBUS. (Hamis hangon, fisztulázva énekel.)

Távol tőled ke-he-hedves lélek!

LAVOTTA. Elég! Mindent tudok. Majd hogy ha egyszer
Ki kell kergetni a patkányokat
A szinházból: akkorra tartsuk ezt fenn.

UNWERTH, KOPPÁNDHÁZY. (Egymást halkan igyekeznek kapacitálni heves gestikulácziókkal.)

KELEMEN, ANNA. (Egymáshoz közel, kezeiket egymásba téve, néma jelekkel biztatják egymást a kitartásra.)

LAVOTTA. (Felállítja a chórust.) C, D, G, Fis! C, D, G, Fis!

SZINÉSZEK. (Énekelnek.)

Két eget bir a vadász: — a vadász
Egyik ott a bércz ölén,
Másik hölgye édenén
Ott halált, itt élted ád. (Bis.)
Hurráh! Hurrá!
Lallalalá, lallalalá, lallalalá, lallallá. (Bis.)

HUGÓ. S ezt a vad tintamarrét nevezik ők chórusnak.

LAVOTTA. (Sértett büszkeséggel.)
Urak! Takarodjanak azonnal a szinpadról.
Idegennek itt ácsorogni nem szabad!

HUGÓ. Uram, válogassa ön meg a szavait.
Ön Koppándházy Hugó gróffal beszél.

LAVOTTA. Vagyok olyan jó nemes, mint a gróf.
Az én őseim is nyereg alatt
Sütötték a rostélyos pecsenyét.

HUGÓ. Akkor ön nekem satisfactiont ád!

LAVOTTA. Egész készséggel. De mert kihivott
A duellumhoz, én választok fegyvert.

HUGÓ. Tessék. Itt rögtön legyen az assaut,
Gróf úr lesz a szekundásom.

UNWERTH. Szivesen.

LAVOTTA. (Hátra megy s onnan előjön egy nyirettyűvel kezében.)
Ha úgy tetszik! Ez az én fegyverem.

HUGÓ. De már hegedűvonóval nem vivok.

UNWERTH. Hagyjuk, gróf úr! Hisz ez a Kapellmeister.
A derék virtuoz Lavotta.

MINDKETTEN. (Hangosan nevetve el.)
LAVOTTA. (Igazgat.)
SZINÉSZEK. (Énekelnek.)

Kétszer vigad a vadász, — a vadász.
Vadra hull tűz zápora,
De torkába jó bora,
Melytől kedve felderül. (Bis.)
Hurráh! Hurráh!
Lallalalá stb.

KELEMEN. (Annához.) Nehéz tűzpróbán ment kegyed ma át
De hogy szive arany: tiszta szinarany,
Azt ez a próba bebizonyítá.
JAMBUS. (Jőn, két repkényindát hozva.)
Leányasszony, a mit igértem, itt van.
A múzsa öltönyéhez a füzérek.
ANNA. (Átveszi a repkényt.)
Köszönöm; most menjünk az öltözőbe.
KELEMEN. (Megcsókolja Anna kezét.)
ANNA. (Jobbra el, chlamysát magával viszi.)
JAMBUS. (Összecsukja a spanyolfalat és kiczipeli; székeket, asztalt a szinfalak közé hord.)
KELEMEN. Hát Sehi úr nem került még elő?
JAMBUS. Se ő, se hűséges élettársa.
KELEMEN. Pedig itt az idő a készülésre. Menjen értük,
Tán az «arany pereczben» lesznek.
JAMBUS. Nincsenek.
Ott már nincsen kredit. Csak egy kocsma van,
Honnan Sehi urat ki nem dobák még:
A «fehér farkas». Ottan meglelem. (El.)
KELEMEN. (Lavottához.) Karmester úr. Van-e zenekarunk?
LAVOTTA. Már fogtam egy brácsást, egy trombitást,
Egy vak klarinétos is parolát adott.
Magam játszok majd a viole d'amouron.
KELEMEN. Mikor a sugó kopogtat a seres pohárral,
Akkor kezdődik az andante amoroso.
LAVOTTA. Ahoz fogom magamat tartani.
KELEMEN. S tart addig a pauza, a míg a sugó
A második pohár sert hozatja el magának: azt
tölti ki a dalmelódia. (El.)

XI. JELENÉS.

Lavotta, szinészek, Sehi, Liptai Mária, Becski Farkas, Jambus.

SZINÉSZEK. (Hátravonultak az oltár elé.)

SEHI. (Kótyagosan jön, Farkastól és Máriától támogatva.)

SEHI, BALOG, MÁRIA. (Danolnak.)

Sárga csizmás Miska sárban jár,
Panni patakon túl reá vár:
Ne várd Panni Miskát, mert nagy a sár!
Sárga csizma sárban járni kár.

SEHI. (Magában tovább dudol.)

Rágalmazó nyelvek irigysége
Régi szerelmünknek lett vége.

MÁRIA. No ne daloljon már. Nem látja, itt vagyunk a szinpadon.

SEHI. Hát mi dolgom nekem a szinpadon?

MÁRIA. Ma játszani fog két szerepben is. Az allegoriában a dæmont, az Igazháziban meg Fegyvernekit.

SEHI. Mi az ördög az a dæmon? Nem is láttam a szerepet.

JAMBUS. (Átadja neki a szerepét.) Itt hever egy hét óta az öltöző asztalán. Én mindennap elolvasám.

SEHI. Akkor hát könyv nélkül tudod? Akkor játszd el te Jambus azt a dæmont. Az ördög úgy is sánta. (Nevet.)

JAMBUS. Bizony eljátszanám úgy, a hogy az úr,
Ha nem különben.

SEHI. Nekem nem kell a dæmon.
Ha én dæmont játszom a szinpadon,
Engem a kvártélyos gazdám kidob.
Azt mondja: ördögöt nem tart a háznál.
Ez a Kelemen okos patronus ám.
Minden háladatos szerepet magának tart meg,
S a czudar szerepeket mind nekem osztja.
Neki koszorut dobálnak, nekem meg rohadt almát.

MÁRIA. Igaza van Sehinek. Velem is úgy tesz!
A mi csak parádés szerep, azt mind a kedvesének,
A Moor Annának osztja; s a mi kiállhatatlan,
Abban nekem kell nyavalognom. Ez czudarság.
Mert kedvese ám neki a primadonna,

Azért, hogy olyan szent módra forgatják a szemeik,
Oh tudnék én róluk sok mindent beszélni.
Kelemen úr is olyan ember, a ki
Elvágja addig, a meddig megsült.
Nézze csak Farkas úr, ma is milyen
Szerep jutott nekem. A csábító syrén.
Hát fölteheti rólam valaki,
Hogy el tudok egy syrént játszani?

FARKAS. (Félre.) Játszani nem; de komolyan venni «já».

MÁRIA. Az a kiállhatatlan, nagyképű Anna meg
Kapta a múzsát. Azt nekem kellene
Eljátszanom. És néki a syrént.
De hát annak tapsolnak.

FARKAS. No hát én
Megmutatom, hogy nem fog tapsolni ma
A publikum Moor Annának, hanem
Le fogja pisszegni, ha én akarom.

MÁRIA. Megtenné azt a kedvemért?

FARKAS. Meg biz én; ha ád egy csókot.

MÁRIA. Menjen! maga egy szemtelen. (Megcsókolja Farkast.)

FARKAS. E jó volt. Hanem egy csók nem csók.

MÁRIA. (Csókot ád és tréfás pofont is hozzá.)

FARKAS. Két csók pedig csak egy csók. Három az igaz magyar szám.

SEHI. (Féltékenyen.) No már tiltakozom; elég volt!

MÁRIA. Hiszen csak márkirozva volt a csók.

SEHI. Tisztelem az ilyen markirozást! Hallottam a csattanást.

MÁRIA. Az a pofonlegyintés csattanása volt.
Ugyan kérem, nem kezdene el féltékeny lenni?

SEHI. De volna rá elég okom.
Ön én mellettem még szeretőt tart.

MÁRIA. S ez főben járó bűn?
Hát önnek nincs pláne felesége?

SEHI. Ne szúrja e fulánkot a szivembe.

MÁRIA. Ugyan kérem, nem kezdene el sírni?
Farkas úr! Ez a Sehi valódi virtuóz ám
A sírásban. Ha valaki ád neki egy tizest,
Megteszi érte, hogy záporesőt zokog.

FARKAS. Megpróbálom. Ne egy tizes Sehi.
Sírj nekünk egyet. (Tizest ad Sehinek.)

SEHI. Ne gunyoljatok.

Ah, hogy ha ti azt tudnátok, hogy mi kín
Rejtőzik e vidám álarcz alatt!
Kívül nevet arczom; vigan danolok,
S pohárral öntözöm a bút; hanem belül
A megbánásnak férge rágja szivem,
Hogyha eszembe jut az elhagyott nő,
Az édes otthon. (Kezével eltakarja arczát.)
S a vidáman csevegő
Két kis poronty, (zokog) a szivem megszakad.
(Megnézi a tenyerében a tizest.)
Te Farkas, ez a tizes lyukas.

FARKAS. Persze hogy az; azért adtam neked.

SEHI. Lyukas tizesért nem sírok.
(Letörli a könyeit s a tizest mellényzsebébe dugja.)

MÁRIA. (Jambushoz.)
Hát az én szerepem hol van? Adja frissen!
A míg átöltözöm, az alatt majd átolvasom.
(Átveszi Jambustól a szerepet s jobbra el.)

XII. JELENÉS.

Elébbiek (Mária nélkül), Harsány, Balog.

HARSÁNY. (Berohan s egyenesen Sehinek megy.)

BALOG. (Harsányt követi.)

HARSÁNY. No csakhogy egyszer megcsiphettük az urat.
Hol vette ezt a csurapét?

SEHI. Quo jure kérdezi ezt tőlem az úr?

HARSÁNY. Ez a csurapé az enyim! Ezt fényes nappal lopta el az úr az arany pereczből, a míg én ott kin voltam.

BALOG. Nekem meg a tajtékpipámat lopta el az úr, sötét éjszaka, mikor együtt mentünk haza a három almából.

SEHI. No nézd már ezeket a bolondokat! Az egyiknek az a baja, hogy fényes nappal loptam; a másiknak meg az, hogy sötét éjjel. — Hát mikor lopjon az ember?

HARSÁNY. Semmikor sem. A ki lop: az tolvaj.

SEHI. Nem mindig. Ha költő, vagy művész követi el, annak más neve van. Akkor úgy hijják, hogy travesztalás. Vestis: ruha; travesztalás — átruhásítás. Én az úrnak a kabátját csak átruhásítottam. Ismeri az úr Blumauer travesztált Aeneissét? Én csak azt tettem az urral, a mit Blumauer tett Vergiliussal.

HARSÁNY. Üsse meg a káposztakő Blumauert. Az is csak

olyan zsivány volt. Én azt akarom tudni, hogy miért vitte el az úr a csurapémat.

SEHI. Azért, mert nagyon esett az eső. Az én életem, tudja ön, a hazámé. Ha én megázom, megbetegszem: — a hazám vallja kárát. Kedves hazámfia. Derék disznókereskedő úr! Ha én az úrnak így szóltam volna: «nézd uram! Keblem kitárva a vihar elé. Nincs rajtam csak egy manchester kabát! A hon kivánja tőled, hogy nekem add csurapédat».

HARSÁNY. Hát bizony nem adtam volna én oda.

SEHI. No lássa ön. Nekem volt igazam, mikor nem kértem, hanem elhoztam.

HARSÁNY. Ördög! mennykő! Azért nem szabad az én csurapémat eltulajdonítani.

SEHI. Kikérem e gyanusítást! Nem tulajdonítottam el. Csak szoktatom a nagy világhoz. Mindenkinek elmondom, a ki látja rajtam, hogy ez Harsány úrnak a csurapéja. Tanum rá Farkas barátom, hiteles személy: juratus tabulæ regiæ notarius, hogy a minap a makaonál, mikor már minden einsatz elfogyott, órát, pecsétnyomó gyűrűt mind fölrakék, csak az a csurapé volt még hátra. Nem! Ezt nem teszem fel! mondám. Ez Harsány uré. Inkább a frakkomat! Ilyen charakterem van én nekem. Én az úr csurapéját híressé teszem. A késő korban majd támad egy költő, a ki megénekli Harsány úr csurapéját.

HARSÁNY. Még utoljára én tartozom neki azért, hogy megköpönyegtelenített.

SEHI. Gyújtsunk rá a békepipára, jó uram! (Kiveszi a tajtékpipát, tűzszerszámot s elkezd kicsiholni.)

JAMBUS. Sehi úr! A szinpadon pipázni nem szabad.

SEHI. Azért teszem, mert nem szabad.

BALOG. Nini! Az a tajtékpipa meg az enyim! Azt tőlem lopta.

SEHI. Dehogy loptam. Csak elhoztam barnára kiszíni. Látod, ha magad szívod ki, minthogy neked nincs bajuszod, a pipád kap bajuszt.

BALOG. Ejh, mit! fogassuk el ezt az embert. Kalodába véle!

SEHI. Azt nem lehet, barátom. Nemes ember vagyok. Az én nevem örök betükkel van bevésve tekintetes Aradvármegye házának a falába.

FARKAS. A tömlöcz falába úgy-e, czimbora?

SEHI. Igenis, oda.

HARSÁNY. No ha nemes ember, akkor ne csináljunk vele hosszú processzust, hanem nemes urakhoz illő módon használjuk a reoccupatiot. Csipd meg Balog!

HARSÁNY, BALOG. (Sehiről lerántják a csurapét s elveszik tőle a pipát dulakodással.)

SEHI. (Farkashoz.) Czimborám, segíts.

FARKAS. Nem pajtás. Ha ütnek, én is ütlek.*

XIII. JELENÉS.

Előbbiek, Mária, Kelemen.

KELEMEN. (Kirohan haragosan.) Minő pogány vad lárma ez?
Herberg van itten, vagy vásárállás?
Sehi úr, mért nem megy átöltözködni már?
SEHI. Épen most vetkőztetnek.
KELEMEN. Mit akarnak
Ezek az idegen urak itten?
HARSÁNY. Egy kis exekucziónk volt.
Csak amugy more patrio.
Reoccupálunk.
KELEMEN. (Sehihez.) Szégyelje magát,
Ilyen gyalázatot hozni a társaságra!
SEHI. Vigasztalódjék meg Kelemen úr,
Nem utoljára történik.
KELEMEN. Betanulta ön
A dæmon szerepét?
SEHI. Nem is fogom.
KELEMEN. Miért?
SEHI. Mert nem becsülöm. Ily szerepre
Nem érzek magamban vocatiót.
KELEMEN. Jól van Sehi! ön most olyan nagy úr,
A kinek példabeszéd szerint
Még a szénásszekér is tartozik kitérni,
S a symmetria és sympathia
Kedvéért természetesen Liptay
Mária kisasszony sem tanulta be
A syrén szerepét.
MÁRIA. Eszembe sem volt.
Az én szerepkörömbe vág a múzsa.
KELEMEN. Tehát eként az allegoriát
Előadjuk a daemon és syrén

* Ez is tény. *J. M.*

Kihagyásával. Hát az új darabban
Készen van ön? Talán Fegyverneki
A huszártiszt nem derogál?
Tessék az öltözéshez kezdeni.

SEHI. Az mingyárt meg van. Csak más csizmát húzok
S kardot kötök. De hát mi dolog ez?
Hisz ez a kard nem jön ki a tokjából!

KELEMEN. Hiszen nincs önnek a szerepében sehol,
Hogy a kardját kihúzza. Tán el se olvasta azt?

SEHI. Minek törném a derekam vele?
Arravaló a sugó. Hisz nem is valódi
Müvész, a ki szerepét bemagolja.
Az a zseni, a ki a sugóbul kihuzza a szót.

KELEMEN. Ki így tesz, az nem művész, de naplopó!

SEHI. Ej de hegyes! Könnyű önnek beszélni,
Ki ott ül a tűzhelynél!

MÁRIA. S leszedi a
Levesnek a zsírját.

SEHI. Míg mi kuporgunk.

KELEMEN. Hisz most jöttek a kocsmából mind a ketten.

SEHI. Én nem magamért szólok, de társimért.
Itt van Bagoly, ki hétszámra sült tökön él.
Itten Kulacsfi, a ki abbul tengeti magát,
Hogy temetni jár egy szál viaszgyertyáért,
S a többiek mind, kik az éhkoppot nyelik,
Míg ön és Moor Anna grófi asztalok
Mellett dözsölnek.

MÁRIA. Könnyű önnek
A truppot így kifitymálni, mikor
Grófnékkal van csinos kis liézonja,
Kik aranyakat küldenek neki,
A mikben kedvesével osztozik!

FARKAS. No ennek jól befelelt a kisasszony!

KELEMEN. Megvetném enmagam, ha válaszolnék
Ily aljas kigyósziszegésre.
Vinco, seu vincor: semper ego maculor!
Jambus úr bocsássa le a kurtinát,
Jön a közönség, így bennünket ne lásson!
És erről a csapatról kell nekem
Azt mondanom, hogy dicső, nagy eszmék
Hordják szent czél után a szárnyukon,
Pfuj! Sárban fürdő gyülevész had!

Milyen nagyon kell az oltárt szeretnem,
Hogy papjait örökre ne gyülöljem.
Hulljon le a függöny! Ne lássanak.

JAMBUS. **(A függönyt leereszti, mely a belső szinpadot eltakarja.)**

(A külső szinpadról csak a két prosceniumpáholy és a nézőtérré átalakított orchestrum maradnak künn.)

VÁLTOZÁS.

Szintér: A nézőtérré átalakított zenekar helye a proscenium két páholyával.

I. JELENÉS.

JEGYSZEDŐ. (Az ajtóban.) Héj uram! Bilétet!

ANISCHL. Én adjam neked bilét? Mikor az egész szinház az enyim! Nem ismersz Anischl ácsmestert? Ez meg a feleségem.

ANISCHLNÉ ASSZONY. (Bejön, a kis fiával az ölében, leül a középre.) No csak ne sirsz! Látod azt a szép czifra képet. Nesze pogácsa.

ASSZONYSÁG. Az a fiucska én hozzám tartozik. Még nincs nyolcz esztendős.

NAGY KAMASZ. (Mamája szalupjébe fogózik.)

JEGYSZEDŐ. Egy bilétтel ketten mennek be.

STOPPULA. (Bejön.) Hol van itt olyan jó hely, a hol nagyon jól lehet hallani?

JEGYSZEDŐ. Csak oda az öreg dob mellé tessék ülni.

STOPPULA. (Leül a bal páholy alatti székre.)

1. 2. KISASSZONY. (Bejön.)

1. KISASSZONY. Mink a direktor unokahugai vagyunk.

JEGYSZEDŐ. Jól van. Annak is mindennap más unokahuga van.

MAKKOS MENYHÉRT. Itt van, fiam, a bilét; aztán meg egy peták borravaló. Hanem adass nekem olyan széket, amelyik nem törik össze alattam. Mert olyankor, mikor elővesz a nagy kaczagás, még eddig minden szék széylyel ment alattam. Aztán ha soká tart a darab: küldj be egy pohár bort parádi vízzel. Ha kettő lesz, se lesz baj. (Leül a helyére.)

ÚRI DÁMA. Hol itt a legelső hely? (Leül.)

MENYHÉRT. Phüh, de nagy pézsmaszagot hozott be az asszonyság magával.

ÚRI DÁMA. Fi donc! Milyen foghagyma illat.

MENYHÉRT. Nem! Ezt a bűzt én ki nem állom. Adjatok nekem más helyet. (Más helyre ül.)

MEGYESI. (Bejön.)

1. 2. 3. 4. CIZMADIA LEGÉNY. (Bejönnek.)

MENYHÉRT. Ecce ni. Megyesi uram is itt van. A derék csizmadia mester.

MEGYESI. Hát ki pártolná a magyar müvészetet, ha még a csizmadiák sem? De még a négy legényemet is behoztam. Magam fizettem meg értük az ántrét. Neszét vettem, hogy holmi korhely jurátusok, meg más afféle kortyondi fráterek valami kontrabontot akarnak csinálni ma a theatrumban a Kelemen ellen; hát majd az én legényeim hamar megmutatják nekik, hogy hol hagyott az ácsmester lyukat a deszkán?

MENYHÉRT. No még csak az kellene.

MEGYESI. Itt is jönnek már.

FARKAS, BALOG, HARSÁNY. (Dalolva jönnek be: Sárga csizmás Miska sárban jár.)

FARKAS. Együtt maradjunk, czimborák! egy csoportban. Aztán én rám figyeljetek.

MENYHÉRT. (Harsányhoz.) Hát az úr bundástul jön be a theátrumba?

HARSÁNY. Dejszen többet le nem teszem a csurapémat, ott a hol szinészek járnak.

FARKAS. Engem ereszszetek oda a vén salabakter mellé, a ki azzal a halló tülökkel obszervál. Azzal én sok tréfát csinálok.

MENYHÉRT. A maga lábán járjon az úr.

FARKAS. A tyukszememmel nem látok, öreg.

MENYHÉRT. Öreg az ördög! Ezt még nekem soha sem mondták.

KÖZÖNSÉG (Tolongva jő be.)

NAGY KALAPU ASSZONYSÁG. (Bejön, eléje ül Harsánynak.)

HARSÁNY. Tegye le azt a nagy bolond kalapot, madám. Hisz nem látok tőle se eget se földet!

KIS FIU (Anischlné ölében.) Mama, én félek ettől a csúnya bácsitól.

ANISCHLNÉ. Hallgass, mert mingyárt megesz.

1. GAVALLÉR.(2. gavallérhoz.) Uram. Soká fog ez tartani?

2. GAVALLÉR. Pont kilencz óráig.

1. GAVALLÉR. Nem a darab, de hogy az úr a lábamon áll.

2. GAVALLÉR. Pardon! Hát hova álljak? Mindenütt láb van.

ANISCHL. (Rájuk förmed.) Aki ideben lármázni akar, az menjen ki!

FARKAS. (Felül az orchestrum karfalára a lábait lógázva, s egy hosszú perspektivával vizsgálja a közönséget.) (Felkiált a karzatra.) Hej öcsém, ott a kakasülőn. Ne köpködd ide a szilvamagot a mi fejünkere: há nyeld le, ha magyar vagy!

VIZÁRULÓ LEÁNY. Tessék friss víz! (Többször ismétli.)

FARKAS. Te kis leány, adsza egy pohár vizet.

BALOG. Csoda történt! A Farkas vizet kér.

FARKAS. Nem innya kérem én azt, hanem abbul a végbül, hogy én a vén censornak beletöltögetem a halló trombitájába, mikor legjobban fülel. Majd hogy fogja mondani: jaj de vizenyős ez a poéma! Add ide a poharat a székem alá.

MENYHÉRT. Bizony már kezdhetnék a darabot.

MEGYESI. Nem lehet addig, a míg a Consiliarius úr, meg a polgármester úr meg nem érkeznek.

POLGÁRMESTER, POLGÁRMESTERNÉ.

(Jobb oldali páholyban megjelennek.)

HARSÁNY. Itt van már Habakuk uram, az ő Sárájával együtt.

BALOG. A polgármesterné a kis kutyáját is elhozta.

FARKAS. Ereszszetek engem oda a páholy alá. Én azt a kis kutyát megugattatom. (Ingerkedik az ölebbel.) Bau bau bau.

DIVATOS HÖLGY. (Bejön, helyet foglal.)

FARKAS. Hopp czimborák! Itt van az én bálványom. Most annak megyek kurizálni. A kucsmám itt hagyom a széken. A ki hozzá mer nyúlni, dudát csinálok belőle. (Előre megy a szép hölgynek udvarolni.)

KIS FIÚ. Mama ez a csunya bácsi rám nézett!

ANISCHLNÉ. Hallgass, vagy beduglak oda a sugólyukba!

FARKAS. (Kurizál a divathölgynek.) Karsamadiner meine gnädige. Hogy tetszett alunni az éjszaka? Disznó meleg lesz ma a theátrumban. Megengedi, hogy én legyezzem? Iszonyú sok itt a szúnyog! Ott csipi egy ni! Ah mért nem lehetek én ilyen szúnyog?

CONSILIÁRIUS, UNWERTH, KOPPÁNDHÁZY. (A baloldali páholyban megjelennek, helyet foglalnak.)

MENYHRÉT. (Megrántja Farkas mentéjét.) Tessék figyelmezni! A Consiliarius úr megérkezett, ne tessék neki hátat fordítani, mert megtalál apprehendálni érte.

FARKAS. (Megfordul.)

MENYHÉRT. Ugyan kérem, ki az a másik két úr a Consiliarius úr szakaszában.

FARKAS. Hát ismerek én minden németet?

ANISCHL. Az egyik az excellenz Kopenhaggi bécsi theaterdirector a Burgtól; a másik meg gróf Nichtvielwerth pesti theater-direktor. Das san die Rechten! Elvesztenék minket magyart egy vízkanálba.

II. JELENÉS.

Elébbiek, Jambus.

JAMBUS. (A kurtina mellett kibuvik, a sugólyukig előjön.)

FARKAS. Hahó! Vivát Jambus úr. Halljuk Jambus urat.

JAMBUS. Nagyméltóságú, nagyságos és tekintetes tiszteletreméltó publikum. A regisseur úr általam jelenti, maga nem jöhet, mert öltözködik, hogy a mai előadásra hirdetett allegoriából, Sehi úr és Liptai Mária leányasszony gyöngélkedése miatt, a dæmon és a Syrén rolléja kimarad. Kegyes elnézésért esedezünk.

MIND. Éljen! Vivát Jambus úr! Vivát!

FARKAS. Jambus urnak tisztelői nevében szolgálunk ezzel a két koszorúval.

(Felhajít Jambusnak egy koszorút miskolczi perecsből és egyet Knakkwurstból.)

JAMBUS. (Két karjára fűzi a koszorúkat.) Ez már praktikus megkoszorúzás!

FARKAS, HARSÁNY, BALOG. Halljuk Jambust. Halljunk egy szózatot!

JAMBUS. (Parodiázva nöi hang utánzásával, minden szónak az első szótagját húzva meg.) Tisztelt nagyúri publikum. Hálám oly végtelen, hogy azt szavakkal kifejezni nem birom. E drága koszorúkat ágyam fölé akasztom s örökké meg fogom őrzeni. Én még most csak egy kis rózsabimbó vagyok, a kiből még ezután lesz valami. (Megcsinálja a conventionatus üdvözleteket minden oldalra.)

MIND. (Tapsolnak, kaczagnak.)

FARKAS. Nézd a gazembert. Ugyanazt a gratulátiót mondja el, a mit Liptai Mária szokott elmondani, mikor koszorút kap.

JAMBUS. (Megy vissza a kuliszszák felé.)

CONSILIÁRIUS. (A páholyból eléje tartja a nádpálczáját.) Megálljon kend! Majd most én hirdetek valamit kendnek. Mondja meg kend a regisseurnek, hogy ha Sehi úr meg Liptai Mária leányasszony el nem mondják iziben a rolléikat, a hogy az a czédulán ki van nyomtatva, én mind a kettőt megvasaltatom, s Pest vármegye áristomába csukatom. Promulgátum est!

JAMBUS. Vivát! vivát! vivát a méltóságos consiliarius úr!
Ezen dicső deliberátumáért
Az egyik koszorúmat felajánlom.

CONSILIÁRIUS. Elmégy trifurcifer! vagy rád húzok.
Még engem is ki mer paródiázni.

JAMBUS. (A függöny mögé eloson.)

FARKAS, HARSÁNY, BALOG. Ez nem helyes! Ez gorombaság. Kövesse meg magát a consiliárius úr. Zsarnoki önkény!

MENYHÉRT, MEGYESI, ANISCHL. De nagyon helyes. Így kell azokkal bánni! Nagyon jól tette a consiliárius úr,

CONSIÁRIUS. Majd emberségre tanítom én őket.

HUGÓ. Ebből lesz egy nagy debacle!

UNWERTH. Ilyen a mi szinházunkban nem történik.

KIS FIÚ. Mama! Menjünk haza! Én félek.

ANISCHLNÉ. Hallgass! Mert téged is becsuknak.

STOPPULA. Mit mondtak? Mit beszéltek? Egy szót se hallok. A tubusom mind tele lett vízzel.

FARKAS. Bizonyosan beleesik az eső a padláson keresztül.

STOPPULA. A meglehet. Rosz helyre ültem. (Fogja a székét s a középre viszi, ott telepedik le.)

MENYHÉRT. Hét óra elmult már és még se kezdik.

HARSÁNY. Disznóság. Én majd megfővök a csurapéban.

MIND. (Elkezdenek tapsolni, lábaikkal dobogni, botjaikkal dörömbözni.)

FARKAS. Attánzión! Majd én kigusztálom, hogy mért nem kezdik? (Felugrik a szinpadra, félrehuzza a függönyt, bedugja rajta a fejét; visszafordul.) Mingyárt elkezdik: tessék patientiával lenni a tisztelt publikumnak. Csak a Líptai Mária leányasszonynak a czipőjéről szakadt le a pántlika, azt varrják fel.

MIND. (Nevetnek.)

STOPPULA. Mit perorált ez most? Nem hallom. Nincs is megczenzurázva. (A halló tülköt füléhez tartja.)

BALOG. (A pohárból vizet önt a tülökbe.)

STOPPULA. (Bámulva néz szét.) Ide is beesik az eső. (Felhúzza az esernyőt feje fölé.)

ANISCHL. (Stoppulára förmed.)
Le az az ámbréla! Nó nézd.
Csúfol az úr enyim pajtámat,
Hogy roszul zsindeleztem? Jobb lesz,
Ha bezsindeleztet az úr a maga fejét.

SUGÓ. (Csönget először.)

FARKAS. Szilentzium! Most már jön az actus!

MIND. (Helyet foglalnak, elcsendesülnek.)

(Szinpadon belül zene hallik. Lavotta nyitánya előzi meg az előadást.)

(Zene után.)

HUGÓ. Az ouverture nid übel! Az a ficzkó,
A ki akart Fidlbogennel duellálni engem,
Nincs van talentum nélkül.
Ha jönne hozzám Bécsbe fel,
Csinálnám belőle Paganinit.

MIND. (Pisszegnek.)

FARKAS. Piano ott a lózsiban, urak!

SUGÓ. (Másodszor csönget.)

(Függöny elkezd felgöngyölődni, a szinpadon lábak látszanak, melyek minden irányban szétfutnak; addig a függöny megáll, végre egészen felgördül.)

(Szintér ligetet mutat: elől gyepágy, rózsalugassal.)

MIND. (Meglepetés hangján.) Áh! áh!

MENYHÉRT. Ucscsegéljen: gyönyörű decoratió!

HUGÓ. Ezt a pictort én elviszem Bécsbe.

MIND. (Pisszegnek.)

SZINÉSZEK ÉS SZINÉSZNŐK. (A szinfalak mögött dalolnak.)

«Jer vidám csónako-ho-hos, jer Fidelim.
Oh hozd ide sajkád
Ide, hol e folyó szélén, kedvesed vár te reád.
Fidelim, Lillám!

MIND. (Együtt éneklik a szinészekkel a dalt másodszor.)

FARKAS. (A taktust üti.)

Jer, vidám csónako-ho-hos, jer Fidelim.
Oh hozd ide sajkád
Ide, hol e folyó szélén, kedvesed vár te reád.
Fidelim, Lillám!

HUGÓ. Mányifik! A publikum accompanyiroz.

CONSILÁRIUS. Ez már mi nálunk igy szokás.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Kelemen, Sehi, majd Mária, Jambus.

KELEMEN. (Görög költő jelmezében lanttal.)

SEHI. (Dæmon, denevérszárnyakkal.)

(Evezve jönnek a tenger felől.)

SEHI. Megállj lantos. Kösd ki a csónakot
Ama vízbe lehajló fűzfaághoz.
Helyben vagyunk. (A sugólyukhoz közeledik.)

CONSILIÁRIUS. Te már helyben vagy — a sugólyuk előtt.

FARKAS. Csitt! Nem szabad az ördögöt félbeszakitani.
SEHI. Ez ime a tündér-sziget, (Minden szavát actióval kiséri.)
Hová kívántad, hogy elhozzalak.
Tündéredet, a kit látni óhajtál . . .
(Sugóhoz.) Jobban sugj, Mózsi! — A játszi szellő
Pillangó szárnyakon hozza eléd.
KELEMEN. Keblem dagad, midőn e partra szállok,
Hol istenek lábnyomán nő a fű.
Virágharangok csengetyűszavát
Hallgatja lelkem és megittasul
A sűrű fenyvek hulló himporátul.
Úgy érzem, mintha én se volnék többé
Földet lakó lény. Nem érzek szomjat, éhet,
De vágyakat, miket szó meg nem old.
Szerelem az és még sem szerelem,
Mert a gyönyört a kínnal párositja.
Mi e sziget tündérének neve?
SEHI. Philo . . . (Füléhez tartja tenyerét.) Mi a csoda?
FARKAS. A szárnyadat tartsd a füledhez, Sehi.
SEHI. Eufrozina.
KELEMEN. Igen: Philophrosüne.
SEHI. Hát ha jobban tudod, mit kérded?
De ime itt jön ő.
MÁRIA. (Mint tündér, leeresztett hajjal, az első szinfalnál.)
Dehogy jövök.
Hisz a schlagwortom, hogy «zengjen a liget.»
SEHI. Zengjen hát a liget!
MÁRIA. Jőjjön hát, vezessen ki.
SEHI. Nem hagyhatom itten a sugót!
MÁRIA. Dehogy nem. Jambus súg a kulisszák közül.
JAMBUS. (Súg a szerepből a kulissza mellől.)
Jőjj, hadd fakadjon minden rózsabimbó
Láttodra teljes rózsává legott. (Ismétli.)
SEHI. (Szaval.) Jőjj ki te rózsabimbó s hozd eszére
Ezt a bolondos poétát amott.
MÁRIA. Hallja Sehi, maga ma infámisul extemporizál.
Ha a censor meghallja.
FARKAS. Nem hallhatja meg,
Egy szilvamagot dugtam a hallgató tülkébe.
SEHI. Én mostan szépen félrevonulok,
Hogy mint aféle dæmon, meszsziről
Szemléljem a halandók veszedelmét.

JAMBUS. Ez úgysegéljen a legokosabb,
A mit kigondolhatott Sehi úr.

KELEMEN. Te vagy Philophrosüne?

MÁRIA. Én vagyok.
Nevemre nyilik a virág. Nevemre kél
Szárnyára a pillangó bábhüvelyből.
Nevemre mozdulnak meg csillagok,
Hogy földre hullva szétpattanjanak,
S a csillagoknál fényesb istenek
Leszállnak a földre, ha én hivom,
Míg a halandó földszülötte nálam
A mennyet feltalálja s idvezül.

KELEMEN. Én nem tudok örülni. Szivemet
Egy jégburok veszi körül,
Mit fel nem olvaszt sem a napsugár,
Sem a szerelmes lányka mosolya.
Én egy alvónak vagyok eljegyezve,
Kinek álmát nem birom elzavarni.

MÁRIA. Szép hölgy, a kit magadnak eljegyeztél?

KELEMEN. Legszebb a földön! Hozzá fogható
Nem volt soha és nem leszen soha.
Neve — Pannonia.

MÁRIA. Bolond fiú!
Te egy országot jegyzél el magadnak,
Olyan jegyest, ki rólad mit se tud,
Ki alszik, álmodik; de nem felőled.
Hagyd őt alunni és ne zengd nevét,
Nem hallja az meg. S jobb alunni néki.
Mint alvó lény tán még sokáig élhet,
De ha fölébred: az halála lesz.

KELEMEN. Haljon meg inkább méltó szép halállal,
Mintsem hogy összenőjön rajt a burján,
Mintsem silány férgek porrá megőrjék
S a népek gúnyja, mint a Szahara
Porondja, úgy takarja el hírét.

MÁRIA. Hagyd ezt a méla ábrándot letünni!
A holdvilágról inkább vélheted,
Hogy megfogod, ha feljön a határon.
Nézd, minden napra új virág nyilik.
Bolond ki azt le nem szakítja ma,
Holnapra elhervad. Még ifjú vagy,
Az ifjuság nagy istenadomány,
Egyszer jön el és nem tér vissza többé.

Hagyd a vénségnek a mogorva bút.
Megjő az s akkor el nem űzheted.
Én elvezetlek a tündérvilágba,
Hol minden perczben új gyönyör nyilik.
Felviszlek oly magas tetőre, honnan
Beláthatod a széles nagy világot,
Vedd meg: tied lesz, megvásálhatod.
Van nálad egy kincs, melyről mit se tudsz:
A szived. — Ezzel mindent megvehetsz.
Magas rangot, czímet, tiszteltetést,
Duskálkodó kényelmet, nagy vagyont.
Vehetsz rajta gyönyört, kéjt, ittasulást
S nem kell eladnod mást, csak a szived.

KELEMEN. Eladni semmi mást, csak a szivem?
De szivet csak szivért lehet eladni.
A szív beszédét csak szív érti meg.
Erényt nem hódit más meg, csak erény.

MÁRIA. Jőjjetek hát mænadok, ægipanok.
Tagoljátok szét ez új Orpheust.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Sehi, Kulacsfi, Bagoly, Szinészek, Szinésznők.

KULACSFI, BAGOLY. (Satyroknak öltözve.)
1. 2. 3. 4. SZINÉSZ. (Görög pásztorok és ægipánok.)
1. 2. 3. 4. SZINÉSZNŐ. (Bacchansnők.)
SEHI. (Kétkerekű Bacchusszekéren.)
1. 2. FIGURÁNS. (Párducznak öltözve, húzza a laptikát.)
KARDAL. (Régi bordal, kálvinista diákok között.)

Rajta barátim igyunk,
Kéjteli víg napot ivás közt élünk,
Rajta vigan víg barátim, há-há-hát igyunk,
Poharat a kézbe,
Gondodat a légbe.
Így világod nem bután van élve, jó barát.
Mert az ember egyszer él,
Ki tudja, hogy mit cserél,
Ha szűk hantja megnyilik és lelke égbe száll.

SEHI. Mit lógatod a buksid, czimbora?
Ha bú rágja szived, borral kiöntjük.
Ha szerelemtől vagy beteg,
Van annak orvossága: csókra csók.
Nézd! És áldjad Zeuszt, hogy két szemet

Adott, mindkettővel megláthatod
A gyönyör, a kéj istenasszonyát,
Ki tárt karokkal vár, hogy keblire
Öleljen: a szép Philofityfene.

KELEMEN. Hagyj el, te hűtlen, ámító barát,
Szivem nem a kéj oltárára szántam.

FARKAS. (Nagyot prüsszsent Stoppula úr füle mellett.)

STOPPULA. Mit prüszszent az úr épen e momában?
Most nem hallottam jól:
Barátot mondott-e, vagy paulinust?

KELEMEN. Én az ideált keresem: az eszményt!
Jövel! Emelj fel, múzsám, ideálom.

V. JELENÉS.

Elébbiek, Anna.

ANNA. (Mint múzsa jobbról előjön.) Távozzatok, satyrok, ægipanok,
Bacchansnők és mænádok serege,
Bocsásd el bűvös fátyolod alól
Költőmet, csábító Phylóphrosüne.
Az én védenczem ő: A lantos,

KARDAL. (Ez is régi diákéletből vett nóta.)

Múlik, mint az árnyék
Ez az élet.
Észre sem veszszük, hogy
Semmivé lett.
Hej bizony esztelen, a ki búsul, mikor
Örömök közt
Mulathat és vigadhat.
Észre sem is veszi, elsuhan élete,
Elenyészik,
Mint az őszi lenge köd.
Megszaporodik ez az életfonál
A kotyogó kebelű kancsónál.
Jőjjetek ide szaporán ti azért,
Kikbe szivetek az örömhöz ért.
Fogj nosza kulacsokat,
Töltsd tele finakokat,
A fekete bajokat
Öntözd le.

(Eltávoznak.)

(A távolból andante, elmulóan.)

«Múlik mint az árnyék ez az élet.»

SEHI. (A szinfalnál Jambushoz.)
Pompásan másztak a párduczok, ugy-e?

JAMBUS. Annál csunyábban mászott Sehi úr.
MÁRIA. Még nem vagyunk legyőzve, dæmon!
SEHI. Azt hittem, hogy már vége a szerepemnek.
MÁRIA. Még csak ezután jön a nagy küzdelem.
SEHI. No arra igazán kiváncsi vagyok.
Jambus, ne a fogad közül sugj, tátsd fel a lep- [csest!
MENYHÉRT. Mikor lehet már itt nevetni?
VÍZÁRULÓ LEÁNY. Tessék friss víz!
MENYHÉRT. Parádi víz?
VIZES LEÁNY. Csak pesti víz. Ez is van olyan rossz szagú.
ANNA. Mért hivtál, költő? Beszélj, mit keressz?
KELEMEN. Vezérül hivlak bujdosó utamban.
Hazámat keresem hazámban s nem találom.
Bolyongok a magyar földön, keresve
Hajdan dicső magyarok nemzetét,
És nem tudok sehol reá akadni.
Bezörgeték nagy fényes paloták
Érczajtaján: ott a szavam sem értik.
Leszálltam a szalmás födél alá:
Ott csak az élet apró gondja van honn.
Betértem a nemesnek udvarába,
Kinél a tárt kapu vendégre vár.
Találtam ott magyar konyhát, igaz,
Magyar bort, magyar dohányfüstölést és
Víg dáridót, magyar zsinórt a mentén.
De magyar szellemet: azt nem találtam.
ANNA. Ki a fején hordja a csillagot,
Nem látja azt maga. Ott rejted azt
A mit keressz, a büszke szellemet
Saját szivedben. Bocsásd szabadon!
Egy égi szikra kell csak nemzetednek
S életre gyullad s lángja fényivel
Betölti honját s bérczei határán
Tul fog ragyogni.
KELEMEN. Találkozám már ily bolygótüzekkel,
Nevezném őket inkább e neven:
«Földön bolyongó csillagok».
Lángelmék, kiknek a fejük
A fellegek közt, lábuk sárban jar,
Tisztelni és kigúnyolni valók,
Az istenek s a férgek jó baráti,
Telt a szivük, de a gyomruk üres.
Láttam a kordét, melyre nemzetem

Védszentjei vannak halomra hányva.
Gyalogszekér, melyet rabok taszítnak
Göröngyökön, tövismezőkön át,
Rabok, kiknek az Isten szárnyakat
Adott; de a világ bilincseket.

ANNA. Tudom. Ezek az én küldötteim.
E földön bolygó csillagok neve:
Komédiás trupp.

KELEMEN. Van közötte kontár.
De van művész is. Mint egy nagy bukét,
Mely liliomból, rózsából, szekfüvekből
S aztán csalánból, bűzös labodából
Van összekötve, — a hogy felmarkolák,
A fénynek és a szennynek egy csodás
Hybriduma; egy újkori chimæra.

ANNA. És mégis erre bízva a varázsbot,
Mely nemzetednek alvó szellemét
Életre fogja költeni.

KELEMEN. Vándorbot az ma: koldustengető.
Nem! A koldusnak sorsa kedvezőbb,
Mert annak nem kell királyt játszani.
A koldus nem takarja rongyait
Aranyfüsttel; nincs arra kényszerítve, hogy
Kevély legyen s aztán elvégre is
Magának koldul és nem nemzetének.
A koldusé a mai nap. Szinésznek
Csak holnapot igér a sors, mi soha nem jön.

ANNA. De eljön az! S ha engemet szeretsz,
Múzsádat, úgy én bennem hinned is kell.

KELEMEN. Szeretlek. Hisz lelkem tőled nyerém.
Anyám csak a földi életre szült;
Te halhatlanná tudsz teremteni.
Tied szivemnek minden dobbanása,
Tied s hazámé, a kit én imádok.
Muzsám s hazám közt oszlik meg szerelmem.
Mit egyik ajándékba ád, azzal én
A másiknak oltárán áldozok.
Oh adj egy órát, egy perczet csupán,
Melyben öledbe hajtva fejemet
Megálmodhassam a távol jövendőt.
Lesz-e jutalma annak, és mi lesz,
Hogy egy kigúnyolt, eltaszított
Költő, egy üldözött művész

Szivét, lelkét, tűzben megáldozá
Bálványiért, kiket holtig imád.

ANNA. Jőjj, hajtsd keblemre babérkoszorús
Fődet és hallgasd szivem dobbanását.
Múzsádnak ajka egy szűz csókot ád,
Melytől átálmodol egy századot.
A másik csók majd ébresztő leszen.
S akkor elmondod, hogy mit álmodál.

KELEMEN, ANNA. (A gyep-padra leülnek.)

DAL. (Kívül.) (Régi dal.)

«Ha a nap végső sugárinál
A fák közt gyepágyad megett
Egy békés alkat elődbe áll
S feléd nyájasan integet:
Nem más az hű barátodnál
Ki békés örömmel kinál.»

KELEMEN. (A dal alatt elalszik.)

ANNA. (Fölé hajol és megcsókolja.)

SEHI. (Felkiált.) Ez igazi csók volt! Nem markirozott csók volt! Igazi csók. Ez skandalum.

JAMBUS. Sehi úr, önnek most nincs szava. A syrén következik. Mondja Liptai Mária leányasszony. Kegyedé a szó.

MÁRIA. Hát majd beszélek én. De ahhoz nem kell nekem se sugó, se szerep. No hát ha tetszett a tisztelt publikumnak látni? Így játsza a múzsát Moor Anna leányasszony! Hát nem skandalum ez a szinpadon?

STOPPULA. Quid dicit ista? Ez nincs a darabban.

FARKAS. Halljuk Liptai Máriát.

MÁRIA. Tisztelt publikum! Én nem tudom tovább elnyelni a keserűséget. Ha volna igazság a földön, a múzsa szerepét nekem kellett volna játszanom. Én majd megmutattam volna, hogy mit lehet abból csinálni. Hát így kellett azt elreczitálni? Akár egy kőszent, akár egy fábul faragott szobor.

CONSILIÁRIUS. Micsoda ez? Nem szabad a közönséget a szinpadról harangirozni.

JAMBUS. Leányasszony! Az égre mit cselekszik?
Mind kiseprűznek bennünket a városbúl.

MÁRIA. Méltóságos úr! Nem birok már magammal. Kitör belőlem a nagy indulat. A múzsát nekem kellett volna játszani. A szerző rám gondolt, mikor irta. De hát

Kelemen úr Moor Annának osztá. Csak azért, mert csók jön benne elő. Szégyen gyalázat! Publikum előtt.

CONSILIÁRIUS. Hallatlan ez! Hát nincs itt policzáj?

FARKAS. Igaza van Liptai Máriának! Ez czudarság.

BALOG, HARSÁNY. Igaz! úgy van. Egész igaza van.

MENYHÉRT. De már ez szemtelenség! Mit ordítanak az urak a darabba? Én nem azért fizettem ántrét, hogy az urakat hallgassam.

SEHI. (Mária mellé előlép.) Én is kénytelen vagyok megszólalni. Tiszta czudarság, a mit Kelemen úr elkövet a társasággal. Valódi zsarnok. Mink itt éhezünk, úgy-e bár Bagoly úr? Éhezünk és rongyoskodunk.

BAGOLY, KULACSFI. (Előjönnek.)

Igen, igen, éhezünk, rongyoskodunk,
Ők meg dobzódnak és páváskodnak.

JAMBUS. Nem igaz. Szemtelen hazugság. Én tudom.

FARKAS. Halljuk Sehit. Jól beszél Sehi!

MENYHÉRT. De nem beszél! Le kell őket a szinpadról dobálni.

MEGYESI. Most mingyárt közberontok a csizmadiáimmal.

SEHI. Kelemen buktatja meg a szinészetet! Mert áruló. Elárult bennünket a németeknek. Láttuk, hogy itt járt nála a bécsi, meg a pesti szinházdirektor: azokkal megalkudott a mi bőrünkre. Eljudáskodta a magyar theátrumot. Most is ott ülnek mind a ketten a páholyban.

FARKAS, HARSÁNY, BALOG. Pereant! Halál az árulóra! Éljen Sehi! Vivát Liptai Mária! *

CONSILIÁRIUS. Hoc est multum, Domine Burgermeister faciat hic ordinem. Canis adta!

POLGÁRMESTER. Trabanten! Paktsz in an! Nid den da da, aba die da dort.

1. 2. DRABANT. (Megrohanja Farkast.)

FARKAS. Hozzám ne nyúlj te szerencsétlenség bálványa! Mert ha egyet sújtok a fokosommal a sótartódra: egybe vissza születsz kukacznak!

1. 2. DRABANT. (Farkastól megijedve, megfogja a jegyszedőt s azt viszi ki.)

KIS FIÚ. Mama! gyerünk haza.

ANISCHLNÉ. Jaj! Nem fognak lűni a darabban? Mert akkor én kimegyek.

ANISCHL. Jaj, csak én soha a pajtámba komédiásokat be ne eresztettem volna.

* Tény. *J. M.*

Stoppula. S ez mind nincs megczenzurázva, a mit beszélnek.

Jambus. (Be akarja fogni Mária száját.) Legyen esze leányasszony.

Mária. Juszt se hallgatok. Legyen skandalum.

Mind. (Részt vesznek az általános izgalomban, a nézők egymást kapaczitálják, fenyegetőznek, a szinészek csititják egymást.)

Sehi. (Biztatja a híveit.)

Kelemen. (Ez egész jelenet alatt csendesen alszik, fejét Anna ölébe hajtva.)

VI. JELENÉS.

Elébbiek, Kazinczy.

Kazinczy. (Berohan a szinpadra, középen megáll.)
Magyarok! Művészek! Emberek!
Mit tesztek itt? Hová rohantok?
Közönség. (Lenn.) Itt van Kazinczy!
Szinészek. (Szinpadon.) Halljuk Kazinczyt!
Kazinczy. Én nemzetem! Én drága nemzetem!
Hát megfogott örökre az az átok:
Hogy a magyar soha egyet ne értsen,
Hogy honfi honfitársát tépje mindig?
S hogy a ki egy fejjel közülünk kimagaslik,
Azt sárral hajigálja mind a többi?
Művésznép! Mit cselekszel? Diadalt
Akarsz ma adni ellenségeinknek,
Kik barbar hordának csúfolnak?
Nézd! Kárörömmel legel a szeme
Az idegennek, a ki nem szeret,
És annak, a ki megtagadta nemzetét,
E csufos orgián, mely sárba dönti
Oltárainkat, bálvány isteninkkel!
Mi vértizzadva épitének az oltárt
S ti üszköt dobtok szentségtartójába?
Mi ádáz káprázat vakíta el,
Hogy így rohansz az örvénynek, magyar?
Vad állatok levétek? Kialudt
Az istenszikra szivetekből?
Ébredjetek fel őrült álmotokból,
Halljátok meg esdő anyánk szavát,
A hon szavát, a szörnyű jajkiáltást.
Magyar! Ne öld meg önmagad.

Barátim! Véreim! Reményeim!
Ime kitört a sárvolkán közöttünk,
Miként hajdanta Róma forumán,
Pokolgázt, fojtó kénkövet okádva
A nép közé s megutáltatva véle
Szülötte városát és isteneit.
Én, hogy e tátongó örvény becsukódjék,
Mint hajdan Curtius, beszöktetek
E bűzokádó örvény közepébe. (Kirántja a tőrét.)
Ha e napot ti megfertőzitek,
Úgy én ne éljem meg annak éjét!
Ily népnek, mely önmagát meggyalázza,
Se vezére, se fia nem leszek,
De éltemet e tőrrel itt kioltom.

SEHI, MÁRIA. (Odarohannak Kazinczyhoz, megragadják Kazinczy kezeit.)
SEHI. Uram! Barátom! megbocsáss nekünk.
MÁRIA. Ne itélj el. Óh vond vissza szavad.
Vakok valánk! Te világot hozál
Lelkünkbe. Óh ne oltsd ki e világot.
MIND SZINÉSZEK. (Kazinczy körül csoportosulnak.)
Mesterünk! Óh légy vezérünk ezután is.
KAZINCZY. Esküdjetek meg hát e tőrre itt,
Hogy a nagy eszméhez, melyet szolgáltok,
Hívek maradtok véglehelletig.
SZINÉSZEK, SEHI, MÁRIA. Esküszünk reá. (Kezeiket a tőrre téve.)
KAZINCZY. Esküdjetek meg, hogy testvérekül
Fogjátok egymást mindenkor szeretni.
MIND. Esküszünk reá.
KAZINCZY. Esküdjetek meg, hogy meg nem nyugosztok,
Míg azt a czélt, melyet kitűztetek
Győzelmesen ti el nem éritek.
Esküdjetek, hogy minden áldozatban
És szenvedésben egyesülni fogtok,
Hogy ez a nemzet, késő századok
Után tisztelve mutogassa
A tört vándorbotot, mely kezetekben
Dicsőségének útját megmutatta.
MIND. Esküszünk, esküszünk rá.
KÖZÖNSÉG, (Lenn mind felállnak.) Esküszünk!
KAZINCZY. Úgy jőjjetek keblemre, kedvesim.
Bár oszthatnám fel köztetek szivem.
(Sehit, Máriát átöleli.)

STOPPULA. Ez mind szépen van mondva. Hallani
Is lehetett jól. De nem volt a czenzurán.
MIND. Éljen Kazinczy!
CONSILIÁRIUS. No ezt Kazinczy fráter jól kivágtad,
Hanem azért a publikum skandalumért
Sehi uram és Liptai leányasszony
Huszonnégy órai áristomot kap.
JAMBUS. Most már «tudom», hogyan kell mondani:
«Esküdjetek!» Csakhogy így nem «tudok».
KAZINCZY. (Máriát és Sehit kezénél fogva előre vezeti.)
Méltóságos Helytartótanácsos úr,
Nagy érdemű tekintetes közönség,
Mindez nem volt szinházi skandalum.
Én irtam ezt így és én rendezém,
Mindez szerep volt és jól betanult,
Sehi a korhely naplopó szinészt,
Liptai Mária a nyelves szinésznőt
A csalódásig hiven adta, lám!
Játék volt és művészet az egész.
CONSILIÁRIUS. Ez már poetica licentia!
KÖZÖNSÉG. (Lenn.) Bravo! Vivat! Fóra! Fóra!
MENYHÉRT. (Kaczag, tapsol.)
Megmondta nekem az a Kelemen,
Hogy pukkadásig fogunk nevetni az allegorián.
Bruhaha!
KAZINCZY. De a ki leghivebben tudta adni
Szerepét: az ime Kelemen úr.
Ő alszik és az egész nagy zaj alatt
A szempilláit sem emelte fel.
Ő mostan álmodik. Jövőbe lát.
S ha a kegyes közönség engedi,
Fölébredtével vizióinak
Képét föl fogja tárni majd előttünk.
A múzsa csókja költi őt fel újra.

DAL.

SZINÉSZEK, SZINÉSZNŐK. (Énekelnek.)

Ha a nap végső sugarinál stb.

ANNA. (Odahajol Kelemen fölé, megcsókolja.)
KELEMEN. (Fölébred, támolyogva jön előre.)
(A szinpad háttere átváltozik; a háttérben látszik Budapest a három pompás magyar szinházával, közepén a király koszoruzott szobra.)

KELEMEN. (Kazinczyhoz tántorog.) Mester, nem álmodám. Én a valót láttam lelkemben. Szép volt a költemény, melyben leirod: mi lesz a jövő század végén? de végtelen szebb az, a mit még lát most is a szemem. Nézz! Nézz oda! Nem látod-e te is? Az a varázskép! Szivem szorul. Nincsen szavam elmondani, a mit most látok. Oh Istenem! Vedd el az életemből, a mi még hátra van. És adj helyette egyetlen egy napot, csak egy napot ama dicső korszakból, a midőn ez ábrándkép való lesz. Minek költöttetek fel? Haltam volna meg addig! (Kazinczy lábaihoz roskad.)

ANNA. (Feltartja.)

(Függöny legördül.)

KÖZÖNSÉG. (Tapsol.)

(Függöny újra felemelkedik.)

SZINÉSZEK. (Glédába sorakozva, mind éneklik a szokásos búcsuzódalt.)

A vígjáték rendesen
Házassággal végződik,
A dráma meg többnyire
Házassággal kezdődik.
Mélyen tisztelt publikum
Köszöntet a Helikon.
A holnapi előadást
Kivánjuk, hogy újra meglásd.
Hű pártolóink iránt
Azt kivánjuk, hogy vivánt!

MIND. Vivant!

(Vége.)

FÖLDÖN JÁRÓ CSILLAGOK

DRÁMAI PROLOG

A MAGYAR SZINMŰVÉSZET SZÁZESZTENDŐS ÖRÖMNAPJÁRA

Játszó személyek:

Moor Lénárd, nemes földesúr.
Katalin, a felesége.
Anna, a leányuk.
Simay Kristóf, piarista, az első magyar szindarab írója.
Kazinczy Ferencz.
Kelemen László.
Lupi, víg czimbora.
Filofrozúne grófnő.

Baranyi, Horváth, Nemes, Popovics, Ráth, Rózsa, Szomor, Ungvári — magyar iskolavégzett ifjak.

Fülöp István.

Erzsi, Panna — szolgálók.

Történet ideje 1790. Szinhelye: Moór Lénárd nemesi portája.

Szintér: Középbirtokú földesúr ebédlő terme; háttérben hosszú, étkekkel és palaczkokkal megrakott asztal; falakon ősi arczképek, czímerek, vadászfegyver, tarisznya, kürt, fringia; szögletben zöld mázos kemencze; oldalt bőrpamlag, medvebőr terítővel, bőrös székek. Ajtó fölött tálas, czintányérokkal. Pohárszék, pipatartó. Nagy almárium, tetején eczetes üvegekkel.

I. JELENÉS.

Lénárd, Kazinczy, Kelemen, Katalin, Lupi, Baranyi, Horváth, Nemes, Popovics, Ráth, Rózsa, Szomor, Ungvári, később Anna, Erzsi, Panna.

LÉNÁRD. (Termetes táblabirói alak, kurta, zsinóros meggyszín dolmányban, nyest süveg a fején, derekán széles gombkötő-munka öv, fehér gyolcs nyakravaló, hátul csomóra kötve. Sárga csizma, sallangos kostök az ellenzőbe dugva, nehéz járását kezében tartott rézfokossal gyámolítja.)

Vivat, vivat, regnum Hungariæ!

MIND. (Poharaikat összekoczintják.) Vivat, vivat, vivat!

LÉNÁRD. Vivat rex noster, Leopoldus secundus!

MIND. (Koczintanak.) Vivat, vivat, vivat!

LÉNÁRD. Nunc est bibendum! Nunc pede libero
Pulsanda tellus!
Törjetek össze minden poharat,
A mikből ezt a két vivátot ittuk.
Ebből nem iszunk másért! Senkiért.

MIND. (Elhajigálják poharaikat és más poharat vesznek kézbe.)

ERZSI. PANNA. (Korsóból töltögetnek a vendégek poharába.)

LÉNÁRD. Hát vissza érkezett a korona,
Országunknak dicső symboluma!
Hajh, ott voltam, a mikor elvitette
Pozsonybul a «kalapos fejedelem».
Cum subit illius tristissimæ noctis imago
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
(Kazinczyhoz.)
Beszéljen, úr öcsém: loquatur, quid vidit?
Kegyelmed ott volt a lustratión,
Midőn a nemes magyar cum gentibus
Appareált az ősi Rákoson
S revindicálta dicső koronánk!
A sok banderium, a municipiumok zászlaival.
Concedálom, hogy szép spectaculum volt.

Quis possit resistere tot armatis?
Nec portæ inferi!

KAZINCZY. Szép volt, lélekemelő a bevonulás,
De még szebb a korona őrizése,
Midőn azt közszemlére kitevék.
Budán, fenn a királyi palotában;
Őrül mellette a nemes vitézek álltak
Kivont karddal, ősmagyar öltözetben.
Nemcsak az ifjak. Még a vének is.
Rég látott ilyen pompát Budavára.
Ott láttam a két királyi tanácsost:
Beőthy Imrét és Domokos Lajost
Kivont karddal kezükben; rókatorkos
Zöld mentében és paszomántos
Veres nadrágban.

LÉNÁRD. Czopfba volt még
Csavarva a hajuk?

KAZINCZY. Dehogy volt, bátya.
Czopf és hajtáska eltünt; híre sincs!
Szépen csigákba és csimbókba fonva
Régi kurucz divat szerint az üstökük
S bajuszuk szép czifrára megsodorva.
Fehér már mind a kettő, mint galamb.
Hát még a hirhedt Kállay Ferencz
Szabolcsbul! Ölnél jóval nagyobb
A termete; átmérve sem csekély.
Úgy, hogy nincs a világon paripa,
A mely alatta meg ne törjön,
Azért gyalog vezette a lovas
Csapatját; de úgy is kitünt közülök,
Kezében tartva a honfoglaló
Vezéri jelvényt, az ős buzogányt.
A ki meglátta torzonborz bajuszát,
Hatalmas termetét, biz azt hivé
Ubul vezér támadt fel benne újra.

KATALIN. Volt e sok czifra öltözet, galambom?

KAZINCZY. A vármegyékről jött nemes urak
Természetesen mindent fölszedének,
Mi őseikről régtől fenmaradt:
Dolmányt, mentét, farkasbőr-kaczagányt.
De szebb látvány volt ennél Pest-Budának
Egész népsége. Mert az is átváltozott,
Miként ha forgószél seperte volna el

A föld szinéről a mult divatot.
Félnadrág és harisnya, csattczipők,
Haczukák, szárdúthok, libernyákok
Taszlik és sábeszteklik eltünének.
Sőt sok helyen kihurczolák őket
A vesztőhelyre és ott égeték meg.
A kancza mentét és a hosszú tógát
Se hordja más, csak a ki vagy nagyon bölcs,
Vagy a ki éhes. Szerte minden férfi
Zrínyi kucsmát visel, kócsaggal, darutollal.
Csakúgy virít, mint pipacs a vetés közt,
A prémes mente. S a gazdája is
Kezd prémet nevelni az ajakán.

KATALIN. Hát az asszony- s leánynép mit visel?

KAZINCZY. Azok is eldobák a férfiakkal együtt
A párizsi lipántokat. — Úrasszonyok
Szép fekete csipkés főkötőt viselnek,
Sűrű gombos mentét, szép rókaprémmel,
Selyem kötényt széles csipkefodorral.
Hát még a gyönge szép hajadonok!
Azokat látni csupa élvezet.
Zöld posztó mentéhez kifűzött ingváll,
Fehér patyolatból és piros viganó,
Szalag közé befont hajuk fölött
A gyöngyös párta. Kaczkiás menyecskék
Még csákót is viselnek, hogy csupán
A kard hiányzik, s kész az amazon.

KATALIN. Hisz Nánikánk se jár már németessen.

KAZINCZY. Hol van a szép hugom?

KATALIN. Hát egy leánynak
Nem illik ám a vendégek sorában
Ülni az asztal mellett; az kinn a konyhán
Gondoskodik s csak néha-néha jön be.
Ah, az nem illenék, hogy egy leányt
Idegen férfiak úgy lássanak,
A hogy ételt töm a szájába. A leánynak
Csak úgy az anyja háta mögött elbujva
Szabad még csipegetni, mint egy madárnak.
Belebeszélni a discursusba! Épen!

LÉNÁRD. No, csak az kéne még! Hogy lány beszéljen
Ott, a hol férfiak conversálnak.
Mulier taceat in ecclesia.

KATALIN. No itten hozza épen a dorongos fánkot.

ANNA. (Világoskék magyar szabású öltönyben, egyszerű fekete zsinórzattal, fekete gyöngypártával, haja leeresztve, kék szalag közé fonva, fehér csipkeköténynyel, övébe dugva egy csomó kulcs, kezében egy tál dorongos fánkot hoz. Leteszi az asztalra. Kazinczyt bókkal üdvözli.)

KATALIN. Hát biz ez csak falusi kis liba.
Ő is varrott magának új ruhát,
De biz ezen se prém, se paszománt.

KAZINCZY. És így a legszebb! Az egyszerűség
A lyánka legfölségesebb dísze.
Nekünk is jó lesz mihamarább megtérni
A sujtások és arany paszományok
Diadalmámorából. Ha van arany s ezüstünk,
Forditsuk azt haszonra és ne varrjuk
Gombnak, mentekötőnek a gunyánkra.

LÉNÁRD. E principiummal nem értek egyet.
Vestis facit monachum: ruha tisztesség!
Hát valami új nótát nem hozott
Öcsém uram, a megfordult időkről?
A «Sárga csizmás Miska» óta, melylyel
Végig vertük a burkus háborút,
Nem is termett már magyar nóta nálunk.
Mind csak az járt, hogy;
«Hopszaszsza, raszszaszsza,
Németnek nincs bajsza.»
«O tu liber Ágoston
A falra ágaskodj!
Csisz kopp-kopp, csosz-tiptop
Juhaj juhé!»
Úgy appetálna már a két fülem
Egy kis jó magyar nótát.

KELEMEN. Ha principzipális úr megengedi,
Én már be is tanítám a barátaimnak.

LÉNÁRD. Ahán! Értem. Hisz az apád
Regens chori; te is tudsz virginálni!
Ámbár ez a virtus nem tartozik
A prókátori attributumokhoz.
Te is majd úgy jársz, mint az egyszeri
Jurátus, a kitől a censurán
Azt kérdezé a personalis:
«Quid scit ipse de nota Rákocziána?»

ANNA. (Lénárdot czirógatva.) De, jó atyuskám, ezt az adomát
Már százszor elmondtad. Mindenki tudja.

LÉNÁRD. Ihol van ni! Szavamba vág ez a leány!

Ejh, de roszul nevelted a leányodat!
Mulier taceat in ecclesia.
No a ki százszor hallá, hallja meg
Százegyedszer. Hát erre a jurátus,
Ki a diæta által dekretált
Száműzetési nótát, —
Melyben Rákóczy és consortes
Mint rebellisek, proscribáltattak —
Hírből se hallá,
Eként felelt: a textussát én nem tudom
De elfütyülni, azt már megteszem.
No hát halljuk azt a nótát.

KELEMEN, BARANYI, HORVÁTH, NEMES, POPOVICS, RÁTH, RÓZSA, SZOMOR, UNGVÁRY, ERZSI, PANNA.
(Énekelnek.)

«Azt mondják, hogy nem illik
A táncz a magyarnak.
Nem, ha neki harisnyát
S fél nadrágot varrnak.
Illik gyöngyös pártához,
Kócsagtollas főhöz:
Illik sarkantyús csizmához.
Pillangós czipőhöz.»

LÉNÁRD. (A dal alatt fellelkesül, összeveri a sarkantyúit.)
Ad animam! Engem is felhevített.
Még tánczba is kevertetek, ti lurkók,
Öreg házi dorombommal együtt.
Még a golyót is elfeledtem, a mit
Belé lőtt a burkus Collinnál
A lábamba. Most is ott viselem.
Hát te leány! Te is közé daloltál
A férfi chorusnak? Ez nem illik.

ANNA. Mikor oly szép mind verse, mind dala.

LÉNÁRD. No én két dolgot nem concedálok
Fehér személynek: egyik a gitározás,
Másik a virginálás. Egy leánynak
Pergő rokka csak a muzsikaszer.
Ha énekel, már kutya van a kertben.

ANNA. Pedig még mást is tudok, jó atyuskám.

LÉNÁRD. Ugyan mit? Csak nem tánczolni?

ANNA. Nem azt.
Ámbár, ha volna kitől, azt is megtanulnám.
Hanem szavalni.

LÉNÁRD. Micsoda? Declamálni?
Aztán mit?
ANNA. Egy szép verset.
LÉNÁRD. Hogy kerül
Az én portámra vers?
ANNA. Kelemen úr
Szerzette.
LÉNÁRD. Vox faucibus hæsit.
Frater Laczi pœmát componál.
Compono impono, mondja a diætalis vers.
Tehát compositor æquale impostor.
ANNA. A költemény czíme: «Magyar divat».
KAZINCZY. Nagyon kérjük, kedves hugom, szavalja el.
LÉNÁRD. Hogy az én Náni lyányom ennyi ember
Füle hallatára deklamáljon!
Miből lesz a pestis? De már soká
Nem áll fenn a világ. Totus orbis stultisat.
No hát hadd halljuk azt a cantilenát.
De ha belesülsz, majd sírva fakadsz!
ANNA. (Szaval.)

Magyar divat.

Ismét, ismét viseljük hát
Azt a mentét, azt a ruhát
A mit hordtak őseink.
Régi dolmány, régi kalpag
S kik a honért éltek haltak,
Feltámadnak hát megint.
Látásodra bár a léha
Itt-ott kaczajra fakad . . .
Hadd kaczagjon, majd elhagyja.
Magyar, ne szégyeld magad!
Ne szégyeld a viseletet,
Miben apád ellehetett
S boldog öregséget ért.
Ki tudja, e boldog korbul
Mikor a ruha megfordul,
A jobb év is visszatér?
Fintorítsa félre arczát,
A ki jobb jövőt tagad,
Te kérjed «azt» s hidd, hogy eljön,
Magyar, ne szégyeld magad!
Kinek lábán sarkantyú peng,
Arról tudod, hogy az nem czenk,
A bámész nevesse bár.
Az orgyilkos és a gyáva,
Nem ver pengőt a sarkába,
Az elfut, vagy lesbe áll.

Szembe nézesz, valót mondasz,
Hogyha szived kifakad:
Ez a te régi jellemed.
Magyar, ne szégyeld magad
Aranycsipkés főkötőben
Olyan bűbájos a nőnem,
Miként tündér asszonyok.
Szűz párta, nemcsak viselve,
Hanem meg is érdemelve,
A homlokon úgy ragyog.
Tüneményes idők járnak!
Férfi keble úgy dagad.
Kétszerte szebb minden asszony.
Magyar, ne szégyeld magad!
Hadd gyászolja Európa
Zsák ruhába, gyász zubbonyba
Vesztett reménységeit.
Ha mi nekünk szép az élet,
Azért minket ki itélhet?
Jó az Isten, megsegít!
Önbecsülés, hazafiság
Legyen hát, ha kell «divat».
Akár mit mond rá a világ
Magyar ne szégyeld magad!

MIND (Tapsolnak.)

LÉNÁRD (Szemeit törülgeti.) Canis tota mater! Megrikattál
Vele. De hát kitől tanultál
Te deklamálni? Hisz egész falunkban
Nincs ahhoz értő ember. A papunk
Csak prédikál s azon elalszom.
A rektor meg, mikor neki ereszti
Sarkas verseit a búcsúztatón
Attól elszaladok. — S ezt Kelemen
Laczi irá — az én adjunctusom?
Hisz ez olyan szép poéma, mintha
Tinódi Sebestyén diák szerzette volna.
Csak aztán te is csavargó ne légy,
Mint a szegény Tinódi volt.
Cum grano salis
Nem rosz az a poesis: de ultra modum
Ne élj vele, mert megsoványodol.
A hány poétát ismerek, az mind olyan
Görhes, mint a Pilátus macskája.
De hát ne töltsük az időt haszontalan,
Lássunk nömös mesterségünk után.
Lupi! Hoztál e Pestről bibliát?
Azt, a kinek harminczkét lapja van.

KATALIN. No most kezdődik hát a durnyizás.
Egyebet se tudtok ti férfiak!
LÉNÁRD. Mulier taceat in ecclesia!
Ferencz öcsém velünk tart, úgy-e bár?
KAZINCZY. Nem értek semmi játékhoz.
LÉNÁRD. Hát igyék.
Itt van a jó bakar.
KAZINCZY. Bort sem iszom.
LÉNÁRD. Hát akkor gyújtson rá. Ott a tajtpipák.
KAZINCZY. Füstölni sem szokásom.
LÉNÁRD. Per amorem
Dei! édes uramöcsém;
Se iszik, se kártyázik, se pipál,
Hogy tudott felnőni ilyen barom módra?
LUPI. Itt a kártya.
Nézze, urambátyám, ez a czifra
Igaz magyar kártya, a kivel
Gyönyörűség lesz játszani.
A négy disznó a négy főfő magyar
Méltóság: a zászlós urak.
A négy királyból a veres a magyar.
Első a preferánczban: a magyar!
Török szultán a tök; zöld a franczia;
A makk az anglus. A négy filkók:
Azok a főispánok.
Négy vicispán az alsó.
A hatos, a kit a játékból kidobunk,
A kis kutya, a ki talyigán tolja
A gazdáját: az a német.
KAZINCZY. De már, édes urambátyám, ha mink
Attila ősünk példáját híven
Követjük, a kit Priscus Rhetor leirt:
Hát ez nem ivott, nem kártyázott, nem pipált,
Hanem maga és minden hős vezére
Hallgatták nagy figyelve a honi
Költőknek énekét, sőt a levente
Ifjak tegzeik húrját pengetve
Kisérték a dalt, a míg a vének,
Kik többé harczba menni nem valók,
A könyeik törülgeték. Mi is
Hallgassuk hát a költők énekét.
A filkó, durnyi, meg az opletán
Pihenjen. Hisz ráérünk reggelig.

LÉNÁRD. No hát fiat piscis. A cartæ pictæ
Rostokoljanak. Hát hol a poéta?
Hallgassatok leventék. Kézijat
Nem adhatok, a mit pengessetek,
De a pohárcsengés is megteszi;
Az öregek pedig «búsuljanak».
Járjon körül az «órros». gy csinálták
Attila ősapánk korában is.
Mióta sírva vigad a magyar
Fecerunt magnum áldomás!
No hát ki lesz a táltos? hegedős?
KELEMEN. Ha urambátyám megengedi, én.
LÉNÁRD. Aztán mit akarsz eldeklamálni?
KELEMEN. Verseghi «Szózatát» a magyarokhoz.
LÉNÁRD. Akkor, öcsém, csak maradj a helyeden.
Nekem is megküldte, nem tudom ki,
Copertában. Hisz az futó bolond.
A ki arról beszél, hogy a magyar nemes
Dicső szabadságát terjeszsze ki
A jobbágy népre. Hisz ez perduellio.
Hogy armálista, szűz vállú nemes
Egy rangban álljon a paraszttal.
A misera plebs contribuenssel.
Ezt az én házamban nem recitálod el.
KAZINCZY. Mond még ott egyebet is Verseghi:
Hogy a magyar nemzetnek annyi harcz után
A béke munkájára kell kiállni.
Hogy ősi kardunk, tollas buzogányunk
Többé e nemzetet meg nem védelmezi;
A paszománt és a sarkantyúpengetés
Magában nem elég az üdvösségre.
Tudomány, miveltség kell a magyarnak.
LÉNÁRD. No hát nincs nekem elég tudományom?
Arabul nem tanultam, az igaz.
A némettől meg borsódzik a hátam.
De hát nem akarok én professzor lenni.
Bécsbe sem járok csirkével, libával.
A taliánnal semmi dolgom,
Nem élek makaronival.
Astronomus se lesz belőlem: én ugyan
Nem csinálok kalendáriumot.
De hát beszélek úgy diákul,
Ornata syntaxis szerint,

Akár egy cardinalis.
Begyemben az egész Tripartitum.
S ha eljön a restauratio,
S kiforr az új bor: megválasztanak
Bene sonantibus főbirónak.
S leszek olyan Judlium, mint akárki,
Míg három év mulva a megyeház
Ablakán ismét ki nem dobattatom.
Akkor aztán repülni is tudok.
S ezt sem csinálja utánam a német.

KAZINCZY. Hát édes bátyám, az a mit kegyed
Virtussának nevez, az a bűne.
Hogy a magyar nemes már nem beszél
Apáinak szép zengő nyelvén,
De egy holt idegen nyelvet kalatyol,
Azon darál tanácskozásiban
Országgyülés, törvényszék termiben.
Saját nyelvét elgyomosítja véle.
Ez a magyar nemzetnek a halála.
Amit török, tatár belőlünk fenhagyott,
Azt elpusztítjuk mink saját magunk.
Nyelvében él a nemzet.

LÉNÁRD. Az igaz.
Hát hisz a feleségem, a leányom
Nem is tudnak másként, csak magyarul.
S ez így van jól. Másként asztal fölött
Nem is lehetne jól anekdotázni.
Minduntalan azt kéne mondanunk:
«Az asszonyok most menjenek ki.»
«Ez nem nekik való.» Diákul meg nem értik.
Csak úgy vagdalnak a diákbeszédhez,
Mikor azt hallják: a potu incipe cœnam.

ANNA. Atyuskám! Ez a lőcsei kalendáriumban is
benne volt már.

LÉNÁRD. Megint belé szól. Ejh, de rosz educatió!
Ha benne volt, régen volt, elfeledték!
Azért is elmondom, ha a nyelvemre jött.
Hát azt, hogy «a potu incipe cœnam». [jó».
Az asszony így mondja: «apró czipó czérnával

(Maga nevet rajta, Kazinczyt is megtaszítja, hogy nevessen s aztán Lupinak mondja el még egyszer.)

Apró czipó czérnával jó.

KAZINCZY. Nem ütjük azt el tréfás szójátékkal.

Ha már hazánkban csak a női nem
És a parasztság beszél magyarul,
S mindkettőnek az a neve, hogy: «hallgass!»
Akkor a magyar nemzetnek sírkövére
Már fel van irva ez a szó: «fuit».

LÉNÁRD. Ejh, úröcsém, hiszen Mátyás király,
A nagy Hunyady sem irt magyarul.
Még a csárda falára is diákul
Karczolta fel az autogrammáját
«Hic fuit Mathias rex, comedit ova sex».

KAZINCZY. Az akkor volt. A Corvinok korában
Egész Európában Rómáé volt a szó.
De azóta minden nemzet fölébredett.
Megmondta régen már a szentirás:
«Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való.»
Nincs nemzet a mívelt Európában,
Mely az irás és művészet terén
Előre ne haladt volna, csupán
Mink magyarok maradtunk semminek.
Pedig érzésünk és talentumunk
Van annyi, mint más akárkinek.
A költő és a művész nemesíti
A nagy közönséget, ismerteti
Hazánk történetének fényes korszakát,
Buzdít nagy tettekre és vigasztal,
Ha balsors üldöz és elcsüggedünk.
A költő a nemzet szivdobbanása.
Emeljünk, a mint hajdan várakat —
A tudomány és művészet menhelyéül
Akadémiát és theátrumot.

LÉNÁRD. Jaj, domine frater, még ispitályra
Sem telik, nem hogy theatrumra telne.

KAZINCZY. Telik biz az! Csak tized részit adjuk
Szinházakra és tudós társaságra
Annak a szives örömest hozott
Nagy áldozatnak, a mit kártyára szentelünk,
S lesz szinház és lesz akadémia.

LUPI. Kár, úröcsém, ekként dehonestálni
A kártyázás nömös müvészetét.
Ez is művészet, ez is tudomány.
A ki kártyázik, addig más roszat nem tesz,
Ez ís szinjáték: kérdés, felelet.

KAZINCZY. Csodálom bátyámat, hogy így beszél,

Ki oly soká meglakta Bécs városát,
Mint császári commissarius.

LUPI. Igaz, hogy ott valék. Én is viseltem
A Hausordnung szabta haczukát
S ettem spenótot békaczombbal
S eljártam este a theatrumokba.
Láttam Hanswurstot, láttam Hamletet.
Én bizony nem nagyon épültem rajtok,
Nem is hiszem, hogy akadjon magyar,
Ki kész legyen magábul ily bolondot
Csinálni. Ki lesz itt Paprika Jancsi?

KAZINCZY. Azt én sem várom, nem is keresem,
De várom és remélem támadását
Olyan művészi társaságnak, a mely egykor
A nagy britt költő halhatatlan
Szép műveit nálunk személyesíti.

LUPI. No hát elmondom, kegyes engedelmet
Instálva, hogy sit venia verbo,
Mi a tartalma annak a dicső
Hamletnek, a mit az ánglus poéta irt.
Van egy királyné, a kinek derék
Ura mellett, még szeretője van,
S az nem más, mint a kisebbik ura.

KATALIN. Lányom! Eredj ki. Ez nem neked való.

ANNA. (Az anyja karszéke mögé áll, a hol az nem látja.)

LÉNÁRD. No már ez, mondhatom, szép skandalum.

LUPI. Eddig csak tréfa. Jön a vastagabbja.
A sógor, meg az ángy egy szép napon
Az alvó király fülébe mérget önt.

LÉNÁRD. Kriminalitás!

LUPI. És aztán összekelnek.

LÉNÁRD. Dispensatió nélkül? Ángy a süvvel?

LUPI. Hazaérkezik a megölt király fia,
Princz Hamlet, a ki addig iskolán járt.

LÉNÁRD. Királyfi, a ki iskolába jár!
Hisz annak Hopmestert tartanak.

LUPI. A királyfi előtt megjelenik
Atyjának lelke, s elmondja, hogy ölék meg.

LÉNÁRD. Kisértet! Spectrum! A felvilágosult
XVIII-ik sæculumban!
Hisz ez meg épen népbolondítás.
Hová maradt el az anglus mi mögöttünk?
De strigis, quæ non sunt, nulla quæstio fiat!

LUPI. Hamlet királyfi boszut állni készül.
Hanem a mellett ráér egy leányzót
Szerencsétlenné tenni, a kit otthágy.
KATALIN. De jó, hogy Náni nem hallotta eztet.
LUPI. A lány maga bevallja ezt a casust.
LÉNÁRD. Hogyan? Ott a theatrumon?
Ezer ember előtt? S nem seprűzik ki?
LUPI. Aztán nagy szégyenében vízbe ugrik.
LÉNÁRD. Ez hát az a fölséges példa, melyről
A többi szüzek himet varrjanak.
LUPI. Végül aztán Hamlet királyfit
Az apja, anyja mérgezett hegyű
Spádéval megszuratja. Erre Hamlet
A mostoha apját kivégezi.
Az anyja mérget vesz. Rakásra halnak.
Csak a sugó maga marad meg élve.
LÉNÁRD, KATALIN, LUPI. (Nevetnek.)
KAZINCZY. Bátya, eddig nem hittem a lélekvándorlásban.
Most már hiszek. Kegyelmed volt bizonynyal
Apelles csizmadiája.
LUPI. Azt kikérem.
Ez actus minoris potentiæ!
KAZINCZY. Még az actus majoris is beüthet!
KATALIN. Jaj, mostan mindjárt összevesznek.

II. JELENÉS.

Elébbiek, Simay.

SIMAY. (Szerzetes ruhában.) Áldás békesség!
LÉNÁRD. Itt jön a papunk.
Vocatus lude! Mintha csak híva volna.
Ugyan soká vártuk a vacsorával.
A kedviért most újra kezdjük.
Akkor aztán komplét a preferáncz.
SIMAY. Köszönöm. Ma nálam fogadott bőjt van.
Egy nagy munkámon dolgozám napestig.
Annak adtam meg az ultima lineát.
LÉNÁRD. Ezért nem jó tudósnak lenni. Ha az egyszer
Belejön, még a vacsorát is elfelejti.
De épen in extrema necessitate
Tetszett compareálni, reverendissime.
Két convivámnak van nagy casusa.

A mit már csaknem duellum dirimál,
Lupi pajtás, meg Kazinczy fráter.

SIMAY. És miből áll a controversia?

LÉNÁRD. Cogitet tantum. Ez az én öcsém (Kazinczyra mutat.)
Theatrumot akar Budára hozni.

SIMAY. Azt nagyon jól teszi.

LÉNÁRD. (Elbámul.) Jól teszi-e?

SIMAY. A theatrum ép oly hasznos institutum,
Miként az iskola. Még hasznosabb,
Mert mulattatva, közvetlen tanít.

LÉNÁRD. S ezt tisztelendőséged mondja? A pap!

SIMAY. Hát hol van az megirva, hogy a pap
Ne legyen a felvilágosodás híve?
Azért, hogy reverendában jár,
Tartozzék az obscurantismust védni?
Az a munka, a mit ma befejeztem,
Épen egy szinmű. Itt van. Elhozám.

LÉNÁRD. Omnipotens Deus! Egy piarista
Comoediát ir tractatum helyett.

SIMAY. Eddig a jezsuita rend tagjai
Irták a magyar szinművet.
Most ránk maradt e hivatás,
Irodalommal mink foglalkozunk.
Majd, hogyha támad költő, hivatottabb
Miként mi, folytassa jobban megkezdett mű-[vünk.
(Leteszi az asztalra munkáját.)

KAZINCZY, KELEMEN, ANNA. (Odasietnek a kéziratot nézni.)

KELEMEN. Az első magyar szindarab.

SIMAY. Biz ez még gyönge csecsemő. Tudom,
Tipegve lépked, selypitőn gagyog,

KELEMEN. De a «mienk»! Ez a mi gyermekünk,
Múzsánk első szülötte. Drága kincsünk.
Ödöngve tett apró kis lépkedése
Nekünk nagyobb diadal, mint a ki
Versenyfutásban megelőzte Atalát.
A hol hibít selypeskedő beszéde,
Szivünk, szerelmünk kipótolja azt
S ha e gyermek felvesz egy kavicsot
S megdob vele egy csaholó ebet,
Nagyobb hőstett az nekünk, magyaroknak,
Mint Hercules erőproductiói.

LÉNÁRD. Ejh, fráter, te olyan exorbitans

Exaltatioval debacchalsz itt,
Mintha magad akarnál a darabban actiózni.

SIMAY. S miért ne tehetné? azt kérdezem.

LÉNÁRD. Hát csak simpliciter azért, mivelhogy
Ipso facto tűzre teheti akkor
A prókátori diplomáját.

SIMAY. Szent áldozat, mi a haza oltárán ég el.

LÉNÁRD. Obstupui! Egy szerzetes beszél így!

SIMAY. Egy szerzetes, ki azért hazafi.
Ez öltöny nem zárja ki a honszerelmet.
Vallásom nem kivánja tőlem azt,
Hogy nemzetemet megtagadjam.
Sőt a haza őszinte hű szerelme
Útmutató a mennyország felé.
Országunk czímerében a kereszt
És a hármas halom emblemája:
Az egyesült Gólgotha és Olympus.

LÉNÁRD. (Lupihoz.) Lupi! Ez még a legnagyobb bolond!
De hát mi lesz ez opussal, vajon?

KAZINCZY. Szinpadra hozzuk.

LÉNÁRD. Hol a szinpad?

KAZINCZY. Addig járunk, a míg reá találunk.

LÉNÁRD. S ki adja ezt elő?

KELEMEN. A hogy mondá kegyed,
Magam, s találok hozzá társakat,
(A 8 énekesre mutat.)
Kik velem jönnek s nem félnek a rögös
Úttól, sem a tövistől, mely reánk vár.

LÉNÁRD. Bolond vagy, társaiddal együtt! Hogy ha már
Komédiás akarsz lenni: eredj
Medvetánczoltatónak; rágj csepüt,
Húzz pántlikát az orrodbul, nyelj késeket
És vess bukfenczeket. Az tisztességes
Kereset. De, hogy egy magyar nemes
Pénzért tanuljon sírni és nevetni,
Szerelmeskedni — palam publice,
Ez szenny! Gyalázat!

KELEMEN. Majd lesz oly idő,
Midőn e szenny dicsfénynyé változik.

LÉNÁRD. De hát a hogy a personákból látom,
Ezen komédiában lány is jönne elő,
Melyik fiú vállalja ezt?

KELEMEN. Nő játsza el.

LÉNÁRD. Nő ? Magyarul mondva «fehér személy».
S te képes volnál emberek láttára
Beszélni, kezet fogni, ölelkezni is
Egy olyan asszonyi állattal, a ki
Ráadja a fejét, hogy komédiázzon ?
Egy a «czifrák» közül, kik a kontyukat feltüz-
Kik arczukat «sárga kendőbe» rejtik [ték,
S piros sarkú czipőbe' járnak :
Ilyenekkel fogsz országot kerülni ?
Nekem ne is szólj ! Tudom, mit felelsz rá ?
Hogy a tkeatrumon csupa komédiából
Ölelkeznek és csókolóznak. [sen :
Megmondja azt a «magyar» közmondás ügye-
«Post visum risum ; post risum venit ad usum ;
Post usum tactum ; post tactum venit ad actum ;
Post actum factum ; post factum pœnitet ac-
Ez annak a vége ! [tum !»

KELEMEN. Nem ! A ki vélem e pályára lépend,
Oly tiszta, mint a múzsák egyike.
Ha fűben járunk : én járok előtte
S ő csak nyomomba lép,
Hogy még a harmat se áztassa lábát.

LÉNÁRD. És én azt mondom néked, ifju úr,
Hogy ha én volnék a helyén azon apának,
Kinek leánya véled elszökik
Országcsaló, földönfutó komédiásnak :
Ott a falon, látod, a fegyverem.
Két csöve van. Egyik a csábítónak,
Másik az elcsábultnak ! Esküszöm ! Isten en-

ANNA. (Lénárdot kérlelve.) [gem !
Atyám, ne jőjj ily indulatba, kérlek !

KATALIN. Ugyan, édes uram, ne vedd te ezt
Olyan krudélisan. Nem látod-e ?
Szegény fiú egész magán kívül van.
Minek diktáltad bele azt a sok bort ?
Kivált az egri bikavért ? Mind a fejébe ment,
Most azt sem tudja, mit beszél.
Majd holnapig mind kialuszsza ő ezt.

LÉNÁRD. Ezer burkus ! Ha most meg nem simít
A guta, hát sohasem.

KAZINCZY. (Megfogja Lénárd kezét.) Ejh, jerünk
A pipatoriumba. S gyújtsunk reá.

LÉNÁRD. Tehát pipázol ?

KAZINCZY. Pipázom. Iszom. S preferánczozok.
SIMAY. És én beállok a companiába.
LÉNÁRD. No akkor nem bánom, kibékülök.
Ejh, de befütött ez a rosz kölyök.
KELEMEN. (Kazinczyhoz.)
Nem! Én az ideát nem hagyom meggyalázni,
Hogy a mi bennem szentséges rajongás,
Azt bor gőzének mondják csúfolódva! —
— Mit elkövetni van elég szivem,
Azt nyiltan vallani sem tétovázom.
ANNA. Az én kedvemért, kérem, hogy hajoljon.
KELEMEN. Kegyed kivánja azt? Ki múzsám s eszmeképem
Együtt? — Ha múzsámhoz hűtlen leszek,
Kegyedhez leszek az.
ANNA. Legyen hívem.
De ha szinész akar lenni a szinpadon,
Tudjon az életben színt játszani.
KAZINCZY. Ne áruld el idő előtt és czéltalan
A csatatervet. A férfi jelszava legyen:
«Tedd, de ne mondd!» Úgy is régi nagy
Hibája a magyarnak, mit nem tud leszokni,
Az, hogy kétszer beszél, a míg egyszer cselek-
[szik.
LÉNÁRD. (Katalinnal perelve.)
Hiába mondod, nem hiszek neki,
Nem részeg ez, hisz oly bolondokat
Beszél, minőket csak józan ember
Tud agyafurt észszel compingálni.
Kire értette azt, hogy «múzsák egyike»
Az ittlevő hajadonok közül?
«Múzsa» az én leányom? Micsoda?

III. JELENÉS.

Elébbiek. Erzsi.

ERZSI. (Beszalad.) Nagyasszonyom, új vendég érkezett.
KATALIN. Az Isten hozta, készíts vacsorát.
ERZSI. Azt mondta, hogy nem kell vacsora néki,
Mert most ebédelt. A földesasszonyság
A szomszédból, a kinek az a neve, hogy
«Filofityfiritty!»
KATALIN. A szomszéd grófné.
No ugyan jókor jön, meg ugyan roszkor.
Tudom, nem az én konyhámért jár ide,

Mert annak franczia-szakács kotyvalta kell,
De nem is az én szép két szememért, —
Laczikáért fáj a szive nagyon,
S szeretné, ha arra is elragadna a baja.
Eredj. Vezesd be.

KELEMEN. (Annához.) «Filofrozüne» grófnő
Jön. Most már játszom a részeget.
(Ittas ember bátorságával neki megy Lénárdnak.)
Mit mondott az úr?

KAZINCZY. (Látszatból visszatartja.)

KELEMEN. Hogy én országcsaló komédiás vagyok?
Ezért kihívom egy szál kardra az urat.

LÉNÁRD. Ez már «okos» szó! Ez már placet!
Nem rád alludáltam vele, amice,
Hanem azokra, a kik veled együtt játszanának.
Ha játszanának? posito.

KELEMEN. Hisz akkor dupla sértés. A mi vért kíván.
Itt a darab! A «kegyes jó atya!»
Ebben a «Kegyes jó atyát» az úr maga
Fogja eljátszani; a cselszövő anyát meg
Katinka mámi!

KATALIN. Én Katinka mámi!

KELEMEN. (Kazinczyhoz.) Elég részeg vagyok?

LÉNÁRD. (Kaczag.) Most már plusquamperfectum!
Ennivaló kölyök vagy! Mondhatom.
Igy régen nem kaczagtam! Én magam
Játszom a komédiában a kegyes atyát?
Az oldalbordám meg a mámit? (Kaczag.)

KELEMEN. Kazinczy lesz a pikós verbunkos huszár.

MIND. (Kaczagnak.) Kazinczy! Pikós verbunkos huszár!

LÉNÁRD. Ez már difinyós mulatság. Fogjatok meg,
Mert eldűlök a nevetéstől: így berúgni!

KATALIN. (Kelemenre mutat.)
Vezessék ki. Hogy ne lássa így a grófné!
No az jól járt, hogy mostan ide jött.

LÉNÁRD. De jobban járt volna, ha hamarább jön,
Hallott volna sok olyan dictiót,
A mitől fintoríthatta volna a názikóját.
Tudom, hogy most is kész maskarába jön.
Szalüppben, bufándliban, steklis czipőben.
Púderezett hajjal, ölében mopszlival.
Madárijesztő! Minket nem ijeszt meg:
Ugy-e Lupi? Egyőnk se jó madár!

BARANYI. (Kelement karon fogva.)
Barátom, gyere ki a friss levegőre.
HORVÁTH. (Más oldalon fogja karon Kelement.)
Egy kicsit hadd gőzölögjön ki a fejed.
KELEMEN. (Ittasságot tettetve, engedi magát hátra vezettetni.)
LÉNÁRD. Még most is nevetek. Jaj, de excellens volt!
Én játszom a kegyes atyát.
Az anyjukom meg a mamát! Haha.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Grófnő.

GRÓFNŐ. (Öltözete 1790-iki párisi divat szerint.)
Ah, bon soir chère voisine! (Katalinhoz.)
Mademoiselle! (Annához.)
Je vous salue mon cher bon homme (Lénárdhoz.)
Pardon, hogy ily anmeldolatlanul
Jövök vizitbe: a lájbkurirom maród.
Csak en passant jövök, par hazard.
Nem derangirozom
Az amusement-t. Du tout! Du tout.
Csak tessék folytatni a divertissement-t,
A hol interrompue lett. Én nekem egy pressant
Affairem van a monsieur fiskállal.
LÉNÁRD. (Kasinczyhoz.) [diát!
Horrendum, igy dehonestálni a magyar proso-
Minden tertium quartum verbum indigena,
S az egész phrasis egy gallimathiás!
A domicella dialogusa
Formaliter egy flosculus chaos.
Banalis thémák variatiója.
Hová dekadált az intelligentiánk!
Nem capialom, hogy mire alludál?
Vagyok servus humillimus, ut supra.
GRÓFNŐ. Très gentil! Très gentil! Mindig aufgeweckt!
Mi inseparable confrèrek vagyunk, [mázva.
Az antithese és contradiction által amalga-
LÉNÁRD. Csak az a scrupulus, hogy a mit a grófnő
Publikál magyarul, azt én nem reassummálom.
A mit meg én duplicálok rá, azt meg
A grófnő nem prænotálja. Annyit tudok az
idiomáján,
Hogy «kiszti Hand, madame»; de ez se sok.

GRÓFNŐ. Mily sokat profitirozott a cher bon homme!
Ah, chere Kazinczy, comment va? Très bien.
Et la petite? (Legyezőjével Anna állát felemeli.)
Lehet már meglátni a szemeit?
Merveilleuse szemek! Etincelants!
De pardon, mesdames et messieurs.
A kutsirozás échauffirozott,
J'ai besoin siestát tartani. A revoir! (El.)

LÉNÁRD. Dejszen mi addig innen elszökünk,
A mig a madame visszajön. Anyjukom
Foglald el valamivel. Mert nekem,
Tudod, megárt e dáma moschus-illata.
Hát még ez a beszéd? Árpád apánk
Megfordulna a sírjában azonnal,
Ha ezt a zagyva szót meghallaná
S azt kiáltaná igaz szittya nyelven:
«O tempora, oh mores!» (El.)

V. JELENÉS.

Katalin, Anna, Kelemen; később Erzsi, Panna.

KATALIN. (Kelement ápolgatva.)
No-no, Laczikám. Nem lesz semmi baj,
Katonadolog ez. Megesik máson is.
Az a sok «vivát» mindétig megárt.
De hát sebaj! Át kell esni ezen.
Addig nem nő ki a bölcsesség-foga
A fiatal legénynek, a míg egyszer
Föl nem tette az Orbán süvegét.
Eredj, leányom, főzzél herbatét.
Ott a pohárszékben van az ezerjó.
Tégy hozzá egy kis fehér ürmöt is.
Meg egy csipet istenfát: összefőzd.
Nagyon sok nádmézet ne tégy belé.

ANNA. (Kimegy.)

KATALIN. (Kelement lefekteti a bőrpamlagra.)
Igy ni, feküdjék le a kanapéra.
Majd mindjárt hozzák a meleg zabot,
Az jó lesz a gyomrára: le ne szórja
Magáról ezt a takarót. (Betakarja egy medvebőrrel.)
A herbaté után izzadni fog.
Majd mindjárt ide küldöm a hetesnét,
Az a hátából kidömöczköli

A rosszat. Ejh, de forró a homloka,
Csak úgy szakad róla a veriték.
Majd egy kis mustárt rakjunk a nyakára,
Attól megszünik a fejszédülés.
(Eltávoztában.)
Szegény fiú, hogyan félre beszélt!
Van már nekem ebben tapasztalásom,
Mindennap látom, hogy a szőlő nedve
Hogy el tudja az embert cserélni.
Némely azt hiszi, hogy ő király;
Más meg, hogy az apját, anyját megölte.
Van a ki gyilkol, a ki gyujtogat,
Sőt megesik akárhány
Jegyben járó vőlegényen is az, hogy
Házasságot igér a pesztonkának,
Mikor fölébred, nem tud semmiről.
(Visszatér egy bőrvánkossal.)
No még e vánkost a feje alá!
Mindjárt hozzák azt a jó herbatét.
(Visszanéz az ajtóból.)
Le ne rugdalja azt a takarót.
(Cselédekhez.)
Tegyétek a gyertyát a kályha vállára, hogy ne
[süssön
A szemébe. Lábhegyen járjatok
Panni! a sarkos papucsod levesd.
Te Örzsi, ne vihogj. Hadd aludjon (El.)

ERZSI. PANNA. (A tányérokat az asztalról összeszedik, kihordják.)

ERZSI. De kevés tányért, poharat törtek ma össze.

PANNA. Mert egy tudákos ember érkezett közéjök,
A ki mindent felir, a mit meglát. Félnek tőle.

ERZSI. Jaj, de hamar elázott ez az úrfi.
Úgy fekszik itten, mint a béka a miskolczi
kocsonyában.

PANNA. Dejszen nem hiszek én neki, míg eleven!
Jőjjön csak a kisasszony, majd kijózanodik.

ERZSI. Vagy az a másik. A filofityfirity.
(Mindketten el.)

VI. JELENÉS.

Kelemen egyedül. Majd 8 énekes és Simay.

(A szinpadon kívül kardal zendül meg: férfi és női énekhang.)
(Régi dal.)

Ha a nap végső sugarinál
A fák közt gyepágyad megett
Egy békés alak elődbe áll
S feléd nyájassan integet, —
Nem más az hű barátodnál,
Ki édes örömmel kinál.
(Ismételve.)

SIMAY. Alszik a jámbor? vagy csak tetteti
Az alvást? Itten jár-e a földön?
Vagy tulvilágon repked boldog lelke?
Zengjétek el kedvencz dalát. Ha ez sem
Ébreszti, elysiumban jár.

NYOLCZ ÉNEKES. (Dalol.)

Rajta barátim, igyunk!
Kéjteli víg napot ivás közt élünk,
Rajta vigan, víg barátim, hát igyunk,
Poharad a kézbe!
Gondolat a légbe!
Így világod nem bután van élve, jó barát.
Mert az ember egyszer él,
Ki tudja, hogy mit cserél:
Ha szűk hantja megnyilik és a lelke égbe szállt?
(Ismételve.)

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Katalin.

KATALIN. (Bejön egy tüzes serpenyővel.)
Micsoda nagy devernya ez megint?
Ilyenek ezek a fiatalok!
Dehogy hagynak békét az ártatlannak.
Azért jöttem vissza, hogy a szobát
Kifüstöljem egy kis eczettel.
(Eczetet önt a tüzes serpenyőre.)

SIMAY. Minket meg az urak kikergetének
A kártyázóbúl, hogy ne zavarjuk
A nótáinkkal a hasznos foglalko-ást.

KATALIN. Innen meg én füstölöm ki; menjenek

Ki a tornáczra, ott a boros asztal.
No, ha azok a dúrnyihoz leültek,
Onnan már őket piros hajnalig
Még a földindulás se költi fel.
Lóduljanak! Itt nincsen stáczió.

SIMAY, NYOLCZ ÉNEKES. (Balra el; dalolva: Poharad a kézbe stb.)

VIII. JELENÉS.

Katalin, Kelemen, Grófnő, Erzsi.

GRÓFNŐ. (Középen belép.)
Jó estét, kedves szomszédasszonyom!
Megbocsát, hogy így véletlen berontok.

ERZSI. (Visszajőn.)

KATALIN. Nagyon örvendek: tartom nagy szerencsémnek.
Csak hogy épen tele vagyunk vendéggel.

GRÓFNŐ. Ne háborgassak senkit. Én csupán
Az én költőmhöz jöttem.

KATALIN. Engedjen meg egy kérdést a grófnő nékem.
Furcsa az, hogy mikor velem beszél a grófnő,
Akkor egész jól beszél magyarul.
Mikor meg az urakkal discurál,
A harmadik szavát sem érteni.

GRÓFNŐ. Hát ez csak visszatorlás az uraknak.
Ők is olyan magyar nyelven beszélnek,
A miben semmi sem magyar.
És ők az én szememben meglátják a szálkát;
De a magukéban nem a gerendát.
Jól magyarul Kelementől tanulok:
Ezuttal is épen egy versemet
Akarom néki elszavalni.

KATALIN. Azt ugyan
Nehéz lesz véle mostan megértetni.
Tetszik látni? Nagyon el van készülve.

GRÓFNŐ. (Nevet.) Oh én azt tartom, hogy legérdekesebb
A férfi, a mikor mámorba' van.
Ha mindjárt az elysiumban jár is.
Ha én szólok hozzá, majd válaszol.

KATALIN. Ugyan szóljon. Én magukra hagyom.
Bárcsak megértenék egymást.
Ugyan szeretném:
Én roszat senkinek sem kivánok,
De e fiú megérdemelné a grófnét.

Derék, helyrevaló egy ifjú! Mondhatom
Legény a talpán! — Csakhogy nagy bolond.
Egészen a grófné mellé való.
És aztán nekem is nyugalmam lenne.
Még szerencsétlenséget hoz a házhoz!
Az a leány.. (szájához kap.) Majd kivakkantok vala-
No hát itten hagyom; beszéljen hozzá. [mit!
(Erzsihez.) Mondd a lányomnak, nem kell herbaté.
KATALIN (Erzsit előre tolva el.)

IX. JELENÉS.

Grófnő, Kelemen.

GRÓFNŐ. (Kezét Kelemen homlokára teszi.)
KELEMEN. (Félig fölemelkedik.)
Te vagy, Filofrozüne? Dæmonom!
GRÓFNŐ. Én vagyok.
Nevemre nyilik a virág. Nevemre kél
Szárnyára a pillangó bábhüvelyből.
Nevemre mozdulnak meg csillagok,
Hogy földre hullva, szétpattanjanak.
S a csillagoknál fényesb istenek
Leszálnak a földre, ha én hivom.
Míg a halandó földszüllötte nálam
A mennyet feltalálja s idvezül.
KELEMEN. Én nem tudok örülni. Szivemet
Egy jégburok veszi körül,
Mit fel nem olvaszt sem a napsugár,
Sem a szerelmes lányka mosolya.
Én egy alvónak vagyok eljegyezve,
Kinek álmát nem birom elzavarni.
GRÓFNŐ. Szép hölgy, a kit magadnak eljegyeztél?
KELEMEN. Legszebb a földön! Hozzá fogható
Nem volt soha és nem leszen soha.
Neve Pannonia.
GRÓFNŐ. Bolond fiú.
Te egy országot jegyzél el magadnak,
Olyan jegyest ki, rólad mit se tud,
Ki alszik, álmodik; — de nem felőled.
Hagyd őt aludni és ne zengd nevét.
Nem hallja az meg. S jobb alunni néki,
Mint alvó lény tán még sokáig élhet,
De, ha fölébred, az halála lesz.

KELEMEN. Haljon meg inkább méltó szép halállal,
Mintsem, hogy összenőjjön rajt a burján,
Hogysem silány férgek porrá megőrjék,
S a népek gúnyja, mint a sivatag
Porondja, úgy takarja el nevét.

GRÓFNŐ. Hagyd ezt a méla ábrándot letűnni!
Inkább hihetnéd, hogy a holdvilágot
Megfoghatod, midőn feljő a láthatáron.
Nézd, minden napra új virág nyílik,
Bolond, ki azt le nem szakítja ma.
Holnapra elhervad. Még ifjú vagy.
Az ifjuság nagy isten-adomány.
Egyszer jön el és többé vissza nem tér.
Hagyd a vénségnek a mogorva bút.
Megjő az, s akkor el nem űzheted,
— Én elvezetlek a tündérvilágba,
Hol minden perczben új gyönyör nyilik
Felviszlek oly magas tetőre, honnan
Beláthatod a széles nagy világot.
— Vedd meg: tiéd lesz, — megvásárolhatod,
Van nálad egy kincs, mit magad sem ismersz.
A szived. — Ezzel mindent megvehetsz.
Magas rangot, czímet, tiszteltetést;
Duskálkodó kényelmet, nagy vagyont.
Vehetsz rajta gyönyört, kéjt, istenülést!
S nem kell eladni mást, csak a szived.

KELEMEN. Eladni semmi mást: csak a szivem?
De szivet csak szivért lehet eladni.
Távozz, szavad nem csábít el. Ne kisérts,
Én nőt nem szeretek. Szerelmem a hazámé.

(Lehanyatlik.)

GRÓFNŐ. Kár érte! Mert élő halott leend,
Ki e földön úgy fog bolyongani,
Mint egy más csillag eltévedt lakója.
Szegény fiú! Te vagy a mesehős,
Kinek bölcsőjéhez két tündér jött komának.
Az egyik tündér így szólt: légy hires,
Gazdag, hatalmas és szerencsés.
Ülj trónuson, parancsolj! légy vitéz.
Viselj babér- és rózsakoszorút.
Rettegjenek, mint hőst a férfiak,
Szerelmet valljanak az asszonyok!
A másik tündér pedig így beszélt:

«Úgy légyen! Ez mind lenni fogsz!
De csak látszatból és nem igazán.»
S az így megáldott és megátkozott
Gyermekből lett — szinész! Te veszve vagy!
Ha nem szeretsz, akkor gyűlölni fogsz,
Mert én üldözni foglak sirodig.
Az én nevem: Filofrozüne,
A szívtelen kéj istenasszonya.

(El a középen.)

(Színpadon kívül dalolnak.)

(Régi dal.)

Jer, vidám csólnakos jer
Fidelim,
Oh, hozd ide sajkád.
Ide, hol e folyó szélin
Kedvesed vár reád,
Fidelim. Lillám.

(Ismételve.)

X. JELENÉS.

Kelemen, Múzsa.

MÚZSA. (Anna jelenik meg, bő görög köpenybe burkolva, fején világító csillaggal.)

KELEMEN. (Felemelkedik, álmodozó hangon.)
Ah múzsám, te szállsz felém.

(A dal ismétlődik.)

(Színpad sötét, csak a múzsa alakját világítja meg egy fénysugár.)

MÚZSA. Jőjj vélem!
KELEMEN. Hol lakol?
MÚZSA. Csillagok fölött,
A hol megszünik a tér és idő,
A másodpercz és az æon között
Nincsen külömbség. Se mult, se jövő.
De midőn egy nagy eszme születik,
Akkor az ég a földet éri el,
S a föld a mennyekig emelkedik,
Sík rónáival és fenyérivel.
KELEMEN. Hát ismerik az én hazámat ottan?
Egykor magyarok Istenét hallottam
S mi voltunk legkedveltebb gyermeki,
Ma már csak árvái vagyunk neki?
MÚZSA. Ne csüggedj, Pannon népe. Szól te rólad

Az égben földi hang, zengőn, búsan,
Mely egy közös harmoniába olvad
S keresztül hangzik égi hymnuson.
Felhő, ha jő, felőle szól suhogva:
Nagy sohaj űze, nem hagyott pihennem.
Csillag, ha hull az égből, azt susogja:
Erős imának hangja csalt le innen.
S e föld, miként ha tudná azt, hogy itt
Anyának hivják édes gyermeki,
A délibábban mond regét nekik,
S jövendő nagyságukról álmodik.
S a boldogultak elszállt szellemi,
A kiknek már e föld csak sárdarab,
A melyben minden fájás elmarad,
Melynek baját ott nem kell érzeni,
Közöttük is e népnek üdvözültje
A földi gondból egyet nem feled,
Azt, hogy te voltál, oh hon, a ki szülte,
S még ottan is együtt érez veled.
Még onnan is e földre visszasóhajt,
Zavarva az örvendők hymnusát,
És gyermekében újra élni óhajt
S folytatni a be nem végzett tusát.
És e tusának hossza ezredéves.
Százszor bukott, felállt, győzőtt, remélt.
Táplálta vérével a hírt — s ez mindig éhes;
Nép, melyről hallgat a hír, az nem él.
Most új csatára hivnak, a hol nem a kard,
Hanem a szellem szerez diadalt.
Nagy nemzetek, a kinek napja fényben
Delel, midőn tied nem is virrad,
Kiáltanak: állj népek versenyébe
S győzz vagy veszsz el, s kimultodat sirasd.
Eddig kardoddal vívtál hiredért,
Fegyvertelen foglald el most a tért.
Tettekben szól az élet! A ki nem tesz,
Az halva van: e szót zúgd nemzetedhez.

KELEMEN. S meghallja-e szavamat nemzetem?
E nagy hadban vajjon ki vezetend?

MÚZSA. Másutt már nap van, itten még sötét,
Alig töri át méla éj ködét
Vezércsillagnak reszkető világa.
E csillagfény vezessen a világba.

Kicsiny csoportod számra még csekély,
Ki hivó szóra küzdelemre kél.
És az sem a nemzetnek büszkesége,
Hanem kikért anyáknak arcza ége:
Kóbor lovagjai a szellemharcznak,
Örjöngő lantverők, vándor művészek,
Hajósai egy távol tündérpartnak,
Kis hírnöki egy új, egy nagy hivésnek.
Anyáknak arczán köny csorog miattok,
Apáknak átkát hordja szél utánok,
Előttük hangját gúnyos hahotának,
De menni fogtok, vissza nem riadtok.

KELEMEN. Óh, istennő, jól ismerem hadam.
Bolygó tüzeknek tábora: lidérczek!
Óh nem, nevezzük őket inkább
Földön bolyongó csillagoknak,
Lángelmék, kiknek a fejük
A csillagok közt, lábuk sárban jár;
Az istenek s a férgek jó baráti.
Rabok, kiknek az Isten szárnyakat
Adott, de a világ bilincseket.

MÚZSA. És mégis rájuk bízva a varázsbot,
Mely nemzetednek alvó szellemét
Életre fogja költeni.

KELEMEN. Vándorbot az ma, koldustengető.
Nem! A koldusnak sorsa kedvezőbb,
Mert annak nem kell királyt játszani.
A koldus nem takarja rongyait
Aranyfüsttel, nem éhezik babért!
Magának koldul és nem nemzetének.
A koldusé a mai nap. Szinésznek
Csak «holnapot» igér a sors, mi soha nem jön.

MÚZSA. De eljön az s ha engemet szeretsz,
Múzsádat, úgy én bennem hinned is kell.

KELEMEN. Szeretlek, hisz lelkem től ed nyerém.
Anyám csak a földi életre szült,
Te halhatatlanná tudsz teremteni.
Múzsám s hazám közt oszlik meg szerelmem.
Mit egyik ajándékba ád, azzal én
A másiknak oltárán áldozom.
S ha elbukom, mit ád jutalmul a sors
Egy összetört élet nyugalmáért?

MÚZSA. Egy pillantást a távol nagy jövőbe,

Hogy a minek magját elülteted,
Lásd meg a fát, mely országot takar be
S hullat tündér virágot és arany gyümölcsöt.
Ábrándjaid lásd messze túlhaladva.
Egy hant az, a mit most az égre feldobsz,
S míg visszahull, egy templom lesz belőle.

(Ábrándos melódia.)

MÚZSA. (A varázstükröt a felhőkárpit felé fordítja.)

(A felhőkárpiton megjelennek Bánk-bán tragédia alakjai: Lendvay, Lendvayné, Szentpéteri, Jókainé, Fánosy, Bartha, Udvarhelyi jelmezes arczképeiben, kiknek csoportja fölé emelkedik Katona szobra.)

MÁSODIK KÉP.

MÚZSA. Most lásd a másik képet.

(Szigligeti népszinműveinek alakjai; közepén Szigligeti szobrával.)

HARMADIK KÉP.

(A három magyar szinház száz év mulva, a király szobrával közepén.)

KELEMEN. Mikor leend ez álomkép való?
MÚZSA. Száz év alatt. Egy percz a csillagok közt!
KELEMEN. Ah, vedd el életemből,
A mi még hátra van, és adj helyette
Csak egy napot e dicsőséges korbul,
Csak egy napot.

(Fektéből felugrik s oda omlik Anna lábaihoz.)

ANNA. (A múzsa leplét levetve, ott áll egyszerű magyar öltözetében.)

(Képlet eltűnik.)

ANNA. Mi nyugtalan álmod volt, jó barátom?
KELEMEN. Ah, a dicső jövőnek álmát láttam én.
Még most is itt áll! Hát nem látod-é?
Hiszen te voltál, a ki megmutattad,
Múzsám, vezérem, őrző angyalom.
Itt látom őket! Még nem multak el.
A földi köd lassankint eltakarja.
— És most futok ez álomkép után.
ANNA. S hová te elmégy, én is ott leszek!
ANNA, KELEMEN. (Egymás kezét szorítják.)

(A felhőkárpit mögött dalolnak.)

(Régi dal.)

Távol tőled, kedves lélek,
Szivem egyedül csak érted él,
Bárha nem is nevezhetlek,
Még is holtomig szeretlek.
Légyen hát vidám orczád,
Mosolyogjon a sors rád.

(Felhőkárpit felvonul és világos lesz.)

XI. JELENÉS.

Előbbiek, Kazinczy, Simay, 8 énekes.

NYOLCZ ÉNEKES. Veled megyünk mi is, hová vezetsz.
KELEMEN. A hogy megesküvénk egymásnak, most ez esküt
Ujítsuk meg e nehéz pillanatban.
Nem hagyjuk egymást el soha!
MIND. Esküszünk!

(Kezeiket Kelemen és Anna egymásba tett kezére teszik.)

KELEMEN. Esküdjetek meg, hogy testvérekül
Fogjátok egymást mindenkor szeretni.
MIND. Esküszünk!
KELEMEN. Esküdjetek meg, hogy meg nem nyugosztok,
Míg azt a czélt, mely távol fénylik ott,
Győzelmesen meg nem közelítők.
Esküdjetek, hogy minden áldozatban
És szenvedésben egyesülni fogtok,
Hogy majd a nemzet, késő nagy idők
Multán, dicsekedve mutogassa
A tört vándorbotot, mely kezetekben
Dicsőségének útját megmutatta.
MIND. Eszküszünk reá.
SIMAY. Isten segítsen, hogy megtartsátok azt,
Mit esküvel ma megkötöttetek.
KAZINCZY. S a hon segítse győzelemre,
A mit ez éj csillaghullása megszült:
Nagy legyen hazánk!

(Függöny rögtön le.)

OLYMPI VERSENY

ÁBRÁNDKÉP A BUDAPESTI NEMZETI SZINHÁZ ÖTVEN ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK ÜNNEPÉRE.

Szintér: Olympi berek, a babérerdővel, háttérben havas hegyormok, vizeséssel. Az első képnél ködfátyolon át Olymp isteneinek csoportozata festve, mely a zenei nyitány alatt látható s annak végeztével eltünik. — A szintér két oldalán az előtérben áll két Eszmény: Mult és Jelen, nőalakok. Az egyik régi római viseletben, a másik mostani divatszerűben. — A Mult kezében egy varázstükör, melylyel fényt vet, a merre fordítja. A Jelen kezében varázsfáklya. — Középen egy tripószon van egy nagy mellszobor álarcz; a delphii orákulum közlője, előtte oltáron láng ég.

ORÁKULUM. Kik vagytok?
MULT. Testvérek és ellenfelek.
JELEN. Ikrek, kik egymástól születtek.
MULT. Együtt soha; de elválhatlanok.
Az én nevem: az átlátszó sötétség,
Melyben minden meglátszik, a mi volt.
JELEN. Enyém a fénysugárból szőtt homály,
Melyen nem látszik semmi át, mi lesz.
ORÁKULUM. Rejtélyetek megoldám.
Testvér és ellen, egymástól szülött,
Elválhatlan és együtt nem levő
Ikertársak neve «Mult» és «Jelen».
Miért jövétek?
MULT. Versenyt támasztani egy «zöld levélért».
JELEN. Levélért, melynek «babér» a neve.
ORÁKULUM. Hogy hívják versenypályátok nevét?
MULT. Föveny, melyen Thespis kordéja gördül.
JELEN. Avult név! Thespis nem jár talyigán már.
Pályánk neve most szebben hangzik így:
A deszkák, melyek jelzik a világot.
MULT. És mégis fényesebb az én világom.
Hajdan valának cserép-koronák
S arany művészek.
JELEN. Állítod talán,
Hogy most cserépművészek hordanak
Arany, ezüstből készült koronát?
MULT. Akkor az eszmény volt a czél, az ihlet.
JELEN. De most az élet, szív és szenvedély az.
MULT. Az én világom mind, mi halhatatlan.
JELEN. És az enyém, a mely örökkön ifjú.

MULT. Hol Roscius, hol Mnester és Páris most?
Kik egykor Rómát őrjöngésbe hozták.
JELEN. Bizony dicső művészi kor vala!
Saját arczát a Mimus nem mutatta,
Hanem lárvát tartott eléje, jó nagyot,
Szájában öblöst, hogy a hang kiférjen,
S skándálta, mint a lajtorja-fokot
A költő pattogandó verseit.
És hogyha fenkölt hangot pengetett,
Felhúzta a magas sarkú cothurnust.
Bőgött, ha bús volt; — röhögött, ha víg.
Gyöngéd szűz jelmezében nagy kamasz
Sipogta versét jércze hangokon.
S milyen volt aztán hozzá a zene?
Csilingelő háromszög, öthuros lant,
Szájhoz kötött kettős csülök-tilinkó,
Pán sípja, s a kézzel vert csörgetyűs dob.
Nézd, a te multad képe mily dicső.

(Fáklyával megvilágítja a háttérben eltűnő ábrát. Régi római szinpad, álarcz alatt játszó szinészekkel, zenészekkel, tánczosnőkkel. Jellemző zene hozzá.)

Tapsolj tehát! Im itt a klasszikus kor.
MULT. Hát a palimpsest újan irt sora,
Mely a régi irást takarja, jobb talán?
Avult álarcz helyett most él a chablon.
Hajdan a költő szellem-hősei
Szerint csináltatá álarczait,
Ma emberéhez készít szerepet.
Eltünt a pathos, nincs többé cothurnus...
A művész úton-útfélen szedi
Mintáit: eltanulja a paraszt
Gorombaságát, úri rend negélyét.
Harczostúl hetykeséget, pórleánytól
Legyeskedést, hivalgást úri hölgytől,
Népszónoktól tanul világverő hőst,
S tükörből a gyöngéd szerelmest. —
Tanul nevetni, sírni, felhevülni,
S görcsök között meghalni kínosan.
S ez mind chablon. Hát még a jelmezek?
Egy őrült démon rémszeszélyei,
Ki az embert majommá visszagyúrja.
És a zene, mely most már nem «kísér»,
Hanem «kísért», ez a jelen művészet, —

A te csalárd szellemországod ilyen!
Im, tapsolj hozzá! Itten áll a képe.

(Varázstükrével oda világít. — Ujabbkori szinpad, az ismeretesebb chablon alakokkal, a karrikaturába menő divatjelmezekkel, zeneszerek, öreg dob óriási trombitákkal. — Jellemző zene hozzá.)

ORÁKULUM. Nem verseny ez; versengés, mit követtek!
Egymástól távol álló nemzetek,
Kiket elválaszt annyi ezred év,
Egymással szembe nem állíthatók. —
Mit tartott szépnek Róma, Parthenópe
S viszont a Spree, a Themse s rajnaparti
Athenae mit nevez most ideálnak?
Már e fölött maguk az istenek
Sem itélhetnek. Ám mutassatok
Fel egy helyet, egy népet, egy hazát,
Melyben magától, mint a pegázus,
Szülemle meg és nőtt fel a művészet.
Annak multját, jelenjét vessük össze
S itéljük el, kit illet a babér?

MULT. Én tudok olyat. Ister partjain
A távol Scythiából szállt meg egy nép,
Harczban erős, játékhoz nem tudó:
Testben lélekben egyformán kemény
S a még keményebb sorssal daczoló. —
Oh, hány csapásnak kellett őt leverni,
A míg megtudta, mi a szenvedés?
S meddig kellett a fájdalomnak érni,
A míg hangos szavakká változott,
A melyeket egy bujdosó dalár,
Otthontalan bolyongó énekes,
Kobzát pengetve, átadott a szélnek,
S a szélnél változóbb ember-sziveknek!
Nézd, ez a hely volt bölcsőd otthona.

(Török temető, Budapest a kerepesi-út felől nézve. Elől turbános sirkövek, török sirok, melyek helyén épült a mai nemzeti szinház, hátrább Pest omladozó bástyái, a hatvani kapu egy fonott sövény, mely a mostani Károly-körut és Deák Ferencz-utcza helyén a város kerítését képezte; sáncz, karósorok, a hirhedett „rondella", egy tágas kaszamáta, melyben e század elején a magyar szinészek előadásaikat tartották. A leghátulsó térben Buda karcsu minaretekkel. — Az égen a fogyó félhold, Mátyás templomának a tornya fölött. Egy török síron ül Tinódy Sebestyén elmélázva, kezében lant, előtte vándorbot letüzve, ráakasztott kobakkal. Zene Tinódy költeményeiből távoli ének kisérettel: „A régi gonosz időket éneklem".

JELEN. Mi szívszorító egy tekintet ez?
Török sírokkal fedett temető.
Sötétlő bástyarom, korhadt palánk,
Mely a bozótban elvész. Ott a sáppadt
Égbolton felnyúló török moscheék. —
Mért hivod ezt az én bölcsőm honának?

MULT. Ez Budapest, «Magyarhonnak szive».
Az a sötét köröncl formájú bástya,
Az a magyar művészet menhelye,
S a sírhalom, hol ama vándor ül,
Hátát a turbánkoszoruzta emlék
Kövéhez vetve, a csarnok helye,
Melyben a honi múzsa megpihen.

JELEN. S ki e fakó alak? E bús magyar?

MULT. Ez a te ősöd, a vándor dalár,
Ki egy személyben költő és szinész,
Kezében ott az egész zenekar,
Az a koboz; — ők ime hárman együtt:
A költő, a lant, és az ég viharja
Bejárják a hazát és énekelnek
Elmult napokról, hösökről, dicsőkről,
S azoknak hosszú szenvedésiről.
Kezdi a dal, folytatja a koboz
S bevégzi a viharnak orgonája.
Az a te ősöd! Vándor botja ott
A te családfád! Nézd: ez a mesés bot,
A mely a földbe tűzve meggyökérzik,
Virágot hajt, belombozza vidékét,
S utódinak arany gyümölcsöt oszt.
De megkivánja, hogy a víz, melylyel
Öntözgetik, mind forró köny legyen.

JELEN. El, el, káprázat! Ez csupán mese,
Álom-mutatta rém. Hagymázos ábránd.
E romtanyának híre sincs sehol.
Töröld le onnan! Hadd álljon helyén
A látható, az érthető való!

(Fáklyával int: a kép elsötétül, alászáll, helyében ott áll Budapest mostani képe madártávlatból; úgy, hogy az előtérben a nemzeti szinház, az operaház, a népszinház állnak; a háttérben Buda a kiépült királyi palotával, a Mátyás-templommal, mögötte a fénylő nappal.)

JELEN. Nem mithosz többé az, hogy Orfeus
Dalától a kőhalmaz útnak indult
És büszke templommá emelkedett.

Nézd, három templom áll ma itt e helytt,
Hol géniusza oltárán a nemzet
Dicsőségének áldozik.

MULT. Láttam születni mind e csarnokot. —
Midőn az első fundamentomát
A legszerényebb hajléknak lerakták
Nagy emberek, — kicsiny volt a hirök,
De tetteik valának a nagyok.
Maguk elmultak, el lettek feledve,
De a kő, melyet összeraktak, él!
Körül még pusztaság volt: — temető —
De legsivárabb pusztaság a szív:
A nagy közönség szíve; idegen. —
Fehér hollónak hitták a magyar szót,
Az is csak gunyhó-eszterhéjba fészkelt,
A palotáig röpte nem vivé fel.
A költőt hitták akkor «nagy bolondnak»,
Művész vehette megtiszteltetésnek,
Ha már komédiás nevet kapott,
Az eddigi «országcsaló» helyett.
És mégis támadt akkor egy hatalmas
Csoport: egy phalanx, mely a korszakot
Merész homlokkal küzdelemre hívta.
Én láttam őket jönni, játszva győzni:
Láttam, hogy lett tűzzé a jég előttük.
Nem volt c oda, hisz láng volt mindegyik.

JELEN. Gyakran szépít a kortárs hű szerelme,
Hálás emlékezet könnyen nagyít. —
Talán nem is voltak oly óriások?

MULT. Igaz! Hibájuk az, hogy messze tüntek.
Élő szobor a szinész alkotása,
A mint elhallgat, porrá is omol.
Talán nagy is volt? Hát ki mérte meg?
Ki festi le, ki önti meg szobornak,
Ki varrhat himet arról a mi szellem?
De nagyságuknak egy mértéke megvan.
Volt versenytársa szerény hajlokunknak:
Fényes, pompától terhes palota,
Előhaladt világhirű művészet,
Kiművelt nyelvet hirdető olimpja,
Patriciusnak, polgárnak kegyencze.
Azzal kellett a versenytérre szállni:
S a honi múzsatábor lett a győztes;

Bár a művészet szellemén kívül
Nem volt más fegyvertárs a diadalhoz.
Ki a dicsőségteljes idegen
Csillagot el tudá homályosítni,
Annak önfényiben kellett ragyogni.
Pedig előttük nem volt iskola;
Nem láttak jobbat, maguknál kelőbbet,
De sőt el kellett irtani maguktól
A nyelvérzékkel, nemzet szellemével
Meg nem férő avult szokásokat,
Az érzelgős negélyt, siránkozást,
Felhőverő álpáthoszt, túlozást,
A vándor ponyva-sátrakban divott
Félszeg, szenvelgő álérzéseket,
S helyettük újként megteremteni
Az ős igazból, nemzet jellegéből
Eredt modort, mozgást, szavallatot,
Melyben a nép öngyermekére ismer
S a tűz tüzet szül: szellem szellemet költ.
Eljött a költő és új régiókat
Nyitott a honi művészet előtt,
Életre hívta «nagy» történetünk
Erőteljes, dicső alakjait,
Kikbe a művész önlángját lehelte.
Mint két fél-isten, a ki egybe forrt,
Teremtővé lett költő és művész. —
Aztán leszálltak együtt a délibábos
Puszták, szalmás kunyhók lakóihoz,
Útféli csárdák, vidám lakozások
Zajában a nép életét tanulva.
Ez a nemzet «kicsiny» története
Méltó az ismerésre. Törzsökünknek
Ez a virága, lombja és gyümölcse!
Mily ellenállhatatlan volt a hatás,
Midőn a nép meglátta önmagát
E bűvtükörben és magára ismert,
Mit költő és művész eléje tárt!
Az idegen, ki harczos hőseinkben
Csak félni tudta egész nemzetünket,
A népdalok hősében megszerette
Elébb csak a dalt, majd az emberét,
Utoljára az egész nemzetét.
Nem a multaknak hizelgek, ha mondom:

A magyar puszta hódította meg
Pannóniának iker fővárosát
Honfoglaló törzsökös nemzetének;
S e hódításnak vára im e ház volt.
A két (komoly és víg) testvér közé,
Miként a kegyszüzek, a gráczIák
Harmadszemélye, akképen fonódott
A dalmű, a legégiebb művészet.
A dal — világnyelv, melyben minden nemzet
Megérti, a mit istenajk beszél.
S kit meg nem hódított a honi nyelv,
Meghódította a magyar zene. —
— És volt idő, midőn e kis szerény ház
Festett erdői képviselték
Az elvesztett egész magyar hazát.
És képviselték azt hűségesen.
Itt lelte menhelyét a gondolat,
Mely másutt szóvá nem változhatott.
Innen hangzott el szét a buzdító szó:
«Oh, el ne csüggedj, nemzet, még remélj!»
Itt e padon, hol minden szinlelés,
A vissza-vissza néző honfibú
Valódi fáldalomnak adta hangját,
S a könny, mi itt hullt, az valódi kőny volt. —
— Elmúlt, felszáradt: — hát felejtsük el!
Miként felejtve, a kik hullaták.
De én még most is itt látom előttem
Amaz egész tábornyi szellemet.
Egyenként is nagyok, — együtt sereg volt.
Ha össze tudnám őket még keresni,
Hol elmaradtak jeltelen sírokban, —
A vadbokorban síró fülmile
Jelenti tán, ki nyugszik ott alant?
Ha még egyszer itt állnának előttem
«Bánkbán» dicső alakja, gyöngy «Melinda»,
Kegyetlen «Gritti», büszke «Coriolán»,
Felejthetetlen hős «Volumniája»,
«Getrud» királynői szobor alakja,
Kiknek szavából élő szív beszélt,
Szemükből a lélek lángolt elő,
Egy-egy szavukkal megkapák a szivet
S könyet facsartak jégkebelből is! —
S a többiek, mind méltó társaik,

Rákóczy anyja, «Zrínyi Ilona»,
Erzsébet, a nagy brit királyi nő,
Őrjöngő «Lear», önáldozó «Zrínyi»,
Busongó «Mikhál», lázadó «Petur»,
Apjának ifjú mássa, mór Othello,
Jágó és Tartuffe, Cæsar Brutusával
S kik édes tréfa játszi hangjain
Örömnek kincsét szórták a világba:
A két borbély; a kárpitos legény,
A bonvivantok mintaképe,
S kit a tréfák alakjai között
Legelső, legnagyobbnak ismerék:
Az ős Peleskei nótárius,
Ha egyszer végig járna még e szinen,
Tengerbe űzne minden bánatot!
S ha hallanám még alföldi karámok
Hősét, dallos Csikóst, kalandos Sobrit
S ábrándos társát, Rózsit, a pacsirtát,
S a dalmüvek hirhedt nagy asszonyát,
Normát, Hunyad-fiaknak drága anyját
Haranghangjával; tünde szép Luciát
Csalogányszégyenítő énekével,
Tréfás Don Bartolot és Dulcamárát
S leányát, az égben eltünt szeráfot —
Kiket mind pázsit föd vagy pázsitosabb
Feledtetés, a nagy költőkkel együtt,
A kiknek szellemalkotásai
Együtt éltek velük — s tán együtt haltak?
Ki hozza újra össze e csatát?

(Ködfátyol felvonul. Csoportban állják körül Shakespeare, Katona, Szigligeti szobrait a jelzett alakok: Lendvay idősb és ifjabb, Lendvayné, Egressy, Jókainé, Szentpéteri, Bartha, Fáncsy, Tóth, Szerdahelyi, László, Komlóssy Ida, Paulayné, Telepi, Hubenay, idősb és fiatalabb, Füredi, Hegedüsné, Schódelné, Hollósy, Réthi, Kovácsné, Benza, Benza Ida stb. — A zene komoly drámai motivummal kezdődik, majd ábrándos tilinkó távol, — majd az alföldi halászlegény dala, végül Lucia őrülésének véghangjai.)

JELEN. Palma sub pondere crescit.
A pálma önterhe alatt növekszik.
Mi a mult bajnokinak akadály volt,
Annak legyőztén nyerték a sikert,
S a küzdelemben volt a diadal.
Ma már nem eszköz többé a művészet

S zászlóvivője más nagy eszmeharcznak:
Ma a művészet czélja önmag nak.
A nagy történelem ábráinál,
Ki a hármas nemzeti szint emelte
A győzelemre, hírnevét kivívta.
Most a közélet prizmáján keresztül
Ezernyi változatba tört színek
Hű árnyalása az igaz művészet.
A kor, mely a színészt egyenrangúvá tette,
Egyuttal leszállítá őt a piedestálról,
A melyen állott, mint kivételes lény, —
Nem félistent követel tőle többé,
Hanem egész embert, felfoghatót,
Minden hibáival s erényivel.
Nincs többé bízva szinpad szónokára,
Hogy nemzete panaszait kesergje;
A rostrumon jobban elvégzik azt. —
A nagyvilág és harczai helyett
A szív világát s annak harczait
Kivánja a jelenkor látni már.
— Még a költőn is érzik a hatás:
Midőn szinpadra hozza hőseit,
Kiket a mult dicsfénye vesz körül,
Nem szobrot vés, de fest gyöngéd ecsettel:
Hogyan éreztek ők, mint emberek,
A korona és pánczéling alatt?
Egykor a népélet is nagyszerű volt:
Nehány mindenkitől ismert alak,
Táj öltözetben: körmönfont szavak,
Eszményített betyár, ki nem rabol,
Szájában tapsidéző népdalok.
Mellé egy ártatlan vadrózsabimbó.
Ma már a nép fogalma egy világ,
Más emberek, új osztály, társaság.
Megváltozott fogalmak, viszonyok,
Új vágyak, más hiuság, szenvedélyek;
Komoly törekvés, léha nyegleség,
A nemzetélet gyorsabb lüktetési
Új tért nyitottak a költő előtt,
És azzal új pályakört a művésznek.
S nincs többé szép hazánk körül bezárva:
Már hozzá számítunk a nagy világhoz.

A mult alatt csak országunk szivében
Volt versenyünk a művelt idegennel!
Most versenytársunk az egész világ:
S egyenlő színvonalra kell hatolnunk
Nagy népcsaládok ős művészetével.
Hajdan mindhárom művész géniusz
Tölté be templomunk. Ma mindegyiknek
Külön dísz-csarnokot szentelt a nemzet.
A dal világnyelv más templomban zeng:
Népszinmű, a nép nyelve, önmagának él;
Az ősi háznak minden terhe ránk,
A költészet tolmácsira maradt.
— Dicső örökség! Ez tagadhatatlan!
De elpazalva semmi sincs belőle:
Nem vesztének el semmit a hagyományból,
A költő-óriás királyi Shakespeare
Nagy alkotási ép úgy fényben élnek,
Mint önszülötte klasszikusaink. —
Helyét leli mind a romantikus,
Mind a reális költészet neme,
Nyelvünknek lyrai szépségeit
És drámai hatalmát egyesítve
A néphumorból támadó zamattal,
A mit teremt, az vérig nemzeti.
S új nemzedékünk méltó új korunkhoz:
A ledült pálmaerdőnek porából
Új pálma-geszt emelkedett magasra,
Megosztva elfoglalt ősbirtokát
A multból fennállt pályatársival,
Kiket, mint őstörzseket a folyondár,
Úgy fednek még zöldülő koszoruik.
S az új Olymp, a nemzet Heliconja,
Már nem siratja mostoha időket,
De küldetését híven teljesíti
Csoportosulva egy oltár körül,
A mely e házat templommá tevé,
E házat, e hazát, e nemzetet.
Ez a jelen. — Legyen szebb a jövő!

ORÁKULUM. A verseny véget ért. Itéletem:
«Az a babér becses, melyet a boldog élő
Önhomlokáról az elmult fejére tesz.»

JELEN. Követve légyen, istennő, szavad!

»Az a babér becses, melyet a boldog élő
Önhomlokáról az elmult fejére tesz.»

(Leveszi fejéről a babérkoszorut s a Mult fejére teszi. — Háttérben a jelenkori szinész-személyzet, kiváló szerepének a jelmezében, körülfogva a középen kiemelkedő szobrát a királynak — a hátképben egy oldalon az uj parlamentház homlokzata e felirattal: „Az országháza" — más odalán a királyi palota, két oldalt hires költők emlékszobrai. Himnusz.)

A FEKETE GYÉMÁNTOK

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

Személyek:

BONDAVÁRY ANNA, grófnő.
ANGELA, leánya.
DIRMÁK ÉVA.
BEREND IVÁN.
SALISTA, herczeg.
CALAMIDES.
KAULMANN FELIX.
SZAFFRÁN PÉTER.
OIGNON.
PANNA.
CLAUDE.
KUNTYORKA.
TARACZ.
MAGYAR, NÉMET, ANGOL, FRANCZIA } részvényes.
I-ső, II-dik, III-dik, IV-dik } bányamunkásnő.
GYERMEK.
ANNA grófnő inasa.
SALISTA inasa.
I-ső, II-dik } inas Kaulmannál.

Munkások, munkásnők.

Történet ideje: A század 60-as évei.

Szinhely: Kőszéntárna Erdélyben, és egy európai főváros.

ELSŐ FELVONÁS.

I. KÉP.

«Viheder jár!»

(Tájkép. Kőszénbánya vidéke. Hátul erdős hegyhátak, a miknek oldalából egy nagy vashámor fekete épületei merednek elő, tömör kéményekkel, izzó kohószájaikkal; jobbról félmagasságban a kőszénbánya tárnanyílása, annak a folytatásául egy töltés, a melyen a kőszenes talyigákat végig tolják, a kőszén nagy fénylő darabokban halmozva egész felülről alantig. A tárnanyiláson túl harangláb, a töltés oldalában egy pálinkás lebúj, vaspléh tetővel: jobbról. Azon innen látszik a felhúzógép nagy kereke, mely a csigán tekergő sodronykötelet mozgatja; a csiga fölött egy csengetyű; az akna feljáratát kettős ajtó fedi, a mibe vaskarikák vannak pántolva. A szintér négy ötödrészét szélességében elválasztja a háttértől egy kerítésfal, a minek a téglái hézagra vannak összerakva, mint a rostély, s udvart képeznek; a minek a bejárója oldalt esik. Balról lakóház, három lépcső magas tornáczczal. A tornácz széles: vegytani műhely bejáratát mutatja; süvegkemencze, rézgörebbel, melynek izzófeneke mutatja, hogy a katlanban tűz ég; mellette a tűzmérő; villanytelep, nagy üvegbuzogányok agyaggyűrűkben. A legvégső háttérben egy hegy ormán meredő lovagkastély tornyai, párkányai.)

I. JELENÉS.

Két munkás. Két targonczás. Majd Iván és Taracz.

I. ÉS II. MUNKÁS. **(Az aknaajtó előtt áll csendesen.)**

(Háttérben a távol hámor pörölyütései hangzanak lassabban, gyorsabban, majd elpihenve; a kürtőből kieresztett gőz süvöltés.)

I. ÉS II. TARGONCZÁS. **(A tárnaszádon kijön a taligával, s a szenet kifordítja belőle.)**

(A csengettyű megszólal a felvonó gép felett.)

I. ÉS II. MUNKÁS. **(A kettős csapóajtót hirtelen felrántja.)**

(Az emelőgéppel felvonatik a bőrtömlő; abban áll Iván és Taracz.)

IVÁN. **(Kiszáll a tömlőből. Öltözete durva, szürke kabát, zöld hajtókával, magasszárú csizma, derekán bőröv, abba akasztva a Davy-lámpa; fején karimás kalap.)**

I. ÉS II. MUNKÁS. **(A tömlőt visszaereszti, a csapóajtókat lecsukja.)**

IVÁN. A viheder igen erős. A veszélyes gáz az egész bányát eltöltötte. A szivattyúzó gép nem birja meg. A szeleltető tárnákat kell megnyitni. Te menj a légszivattyú-gép-

hez; én a ventilatorhoz állok; jelezd, hányat fordul a szélmérő! (Első munkáshoz.) Elébb csengess a munkásoknak, hogy hagyják el mind a bányát; a míg ilyen erős a rossz lég járása, a munkát abba kell hagyni. Legalább három napig.

I. MUNKÁS. (A haranglábhoz megy és csenget.)

TARACZ. De uram: ha a munkás három napig nem dolgozik, három napig koplal.

IVÁN. Kifizetem nekik az egész hetet.

TARACZ. Vesztegeted a pénzt uram. Más senki sem teszi azt.

IVÁN. Azért engem szeretnek a munkásaim, s jöhet idő, a mikor ennek hasznát veszem.

TARACZ. Soha se hidd azt uram. A bocskoros ember nem háladatos. Akármi jót tettél vele ma, holnap nem emlékezik rá. Ma ragaszkodunk hozzád, mert jól bánsz velünk; velünk együtt izzadsz a munkában, szívod a rossz levegőt, füstöt, a mit mi szívunk, azt a kenyeret eszed, a mit mi; de ez csak addig tart, a míg magad vagy a vásárban. Jöjjön valaki más, a ki új bányát nyit, más hámort állít, fizessen két garassal többet, mint te, mind itt hagyunk.

IVÁN. Még te is Taracz?

TARACZ. Még én is.

IVÁN. Hisz egészen hozzátok hasonló vagyok.

TARACZ. Mégsem vagy az. Neked sok eszed van, nekünk kevés. Úr vagy, ha darócz van is rajtad. Ne vesztegesd a pénzt a mi szeretetünkre, olyan nekünk nincs.

II. JELENÉS.

Munkások, Leányok. Majd Evila.

MUNKÁSOK. (Tolongva jönnek elő a bányaüregből, szerszámaikkal, mások targonczát tolnak s a szenet kiüritik.)

EVILA. (Kék, gombos mellénykében, kurta vörös muszújban, melynek egy vége az övébe van feltűzve, az alatt sárga fersing; feje tarka virágos kendővel bekötve. Szenes taligát tol végig a töltésen, a szenet kifordítja belőle. Dalol:)

Mikor fésültelek,
Ugy-e nem téptelek,
Mikor mosdattalak,
Ugy-e nem szidtalak?

IVÁN. (Félre.) Megint ez a dal, a mi calculusaimat összezavarja. Micsoda csodálatos egy alak ez! Arczán földi szenny és túlvilági glória! S ez a két szem! Két fekete

gyémánt! Csillagokkal teljes sötétség! (Taraczhoz.) Jőjjenek a munkavezetők a tornáczhoz. Vegyék át a csoportjaik fizetését. (A tornácz legfelső lépcsőjére ül, egy fekete táblát a térdére fektet s az egymásután jövő munkavezetőknek leszámlálja a béröket.)

LEÁNYOK, EVILA. (Ezalatt állva, a kezeiket egymás vállára téve, jobbra-balra lejtenek s dalolják hozzá a fentebbi mélabús nótát.)

TARACZ. (Egy hosszú jegyzéket nyújt át Ivánnak.) Itt van a büntetések jegyzéke.

IVÁN. (Ketté szakítja a jegyzéket s elveti.)

TARACZ. Jaj uram, ha te nem húzod le a bérökből a büntetést, akkor én minek is jegyzem fel a vétségeket? Így kikapnak rajtunk.

IVÁN. Jőjjenek a leányok!

TARACZ. No mit ugrabugráltok itt most, mintha búcsu volna? Lódulj Evila a piczuláitokért!

EVILA. (Odamegy Ivánhoz.) Szép jó napot uracskám.

IVÁN. Köszönöm szép leány. Hányan vagytok?

EVILA. Kilenczen.

IVÁN. Mindegyiknek hat munkanapra hetven krajczár. Ki tudod számítani mennyi?

EVILA. Ha még azt se tudnám?

IVÁN. (Leszámítja a pénzt a táblára.)

EVILA. De hisz annyi nem kilencznek, hanem tíznek jár.

IVÁN. A tizedik részt neked adom.

EVILA. (Elbámúlva.) Miért?

IVÁN. Azért, mert neked még egy nyomorék testvéred is van, a kit a munkabéredből tartasz. Tudom, hogy becsületes leány vagy. Meg akarlak jutalmazni.

EVILA. De én nem veszem ám azt el.

IVÁN. Miért nem?

EVILA. Mert akkor minden ember azt hinné, hogy én önnek a szeretője vagyok, s akkor nekem nem volna itten maradásom.

IVÁN. (Magában.) Különös lény! Mezítláb jár s a fején csillagot hord. Szégyenlené, ha az én szeretőmnek tartanák. Nem is tudja hát hogy mi az? Milyen kár érte. — Ezek a szemek már régóta kiforgatták a helyéből a józan eszemet. De mit gondolkozom rajta? Magám vagyok az egész családom. Ki pirúl miattam, ha a daróczban keresem fel azt, a mit a selyemben nem találtam? (Fenn.) Hallod-e Evila? mondok neked egy szót. Én elveszlek téged feleségül.

EVILA. (Felkaczag.)

IVÁN. Ne kaczagj. Komolyan mondom.

Evila. Nem lehet ám.

Iván. Miért nem?

Evila. Mert énnekem már van vőlegényem. Gyűrűt is váltottunk. Látja? ezüstből van.

Iván. Add vissza neki. Kapsz tőlem aranyból.

Evila. Nem lehet az. Az én mátkám dühös vad ember. Képes volna engem megölni, s önnek a tárnáját felgyujtani, mikor legjobban súg a viheder. Az én mátkám a Péter, az emberevő. Itt a fölös pénze. Isten áldja. (Elszalad.)

Munkások, Leányok. (A kapott pénzen osztozkodva a háttérben, eloszlanak.)

III. JELENÉS.

Iván egyedül. Majd Péter.

Iván. Hát ez mi volt? Egy okos embernek az eszén felülkerekedett a szív! Hát ki az a szív? Én vagyok-e az ő, vagy ő az én? (Öklével a szívére üt.) Elhallgatsz? Én vagyok a te urad, nem te az enyim! Meg ne szólalj többet. Nem hallgatom.

Péter. (Támolyogva jön s a kezében tartott pipával veszekedik.) Te utálatos hűtelen gazember! Hát így kellett engemet meggyaláznod? Hogy őriztelek, hogy ápolgattalak! Ha magam éheztem, téged tápláltalak. Czudar, hűtelen himpellér. Mikor legtöbb szükségem volna rád, akkor hagysz itt? Összegázoljalak? Porrá tiporjalak? Te átkozott hitetlen csaló, te?!

Iván. Kivel pörölsz olyan haragosan, Peti?

Péter. Hát kivel? Ezzel a pipával itt ni. Tizenkét esztendeje, hogy a szájamból ki nem szakadt, s most kapja magát, ketté törik.

Iván. Végy másikat.

Péter. Nem érti azt az úr. (A lebúj felé megy.)

Iván. Szaffrán Peti! Neked ma megint erős mámorod van.

Péter. Nem uram, ez még a tegnapi; a maihoz csak most kezdek hozzá.

Iván. Nem szeretem a dolgodat Péter. Te igen jó munkás vagy. Egy nap alatt annyit dolgozol, mint más kettő alatt; hanem aztán ha négy napig dolgoztál, három napig a lebújban ülsz.

Peti. Mit tegyek uram? A ki beteg, annak orvosság kell.

Iván. Hát a te betegségednek orvossága a pálinka?

Peti. Mi volna más? Hiszen tudod uram, hogy engemet gúnynéven az «emberevőnek» hínak.

Iván. Miért?

Peti. Mert az vagyok. Legény koromban matróz voltam. Hajótörést szenvedtünk, egy dereglyén menekültünk tova. Midőn minden élelmiszerünk elfogyott: három napig kínlódtunk étlen, szomjan, akkor tengerész-ebédet adtunk egymásnak. A kire a sors esett, annak a többiek kedveért meg kellett halni. Egy gyermek volt. Annak az anyja megátkozott bennünket, a kik e rettentő lakomában részt vettünk. S ez átok megfogott engem. A saját véremen kívül még egy idegen embernek a vére is jár az eremben. S ez éget! Mint a pokol. Nem oltja el más, csak a pálinka. Nem tudok gyermekarczra nézni, azt hiszem, hogy a dühösség tör ki rajtam. Oh uram, ne sajnálja ön tőlem azt a kis pálinkát. Csak az szelidit meg engem. (Betámolyog a lebújba.)

Iván. (Egyedül.) S ezért a vadállatért utasít vissza engem!

IV. JELENÉS.

Iván, Taracz, Felix, Calamides, Munkások, Leányok.

Taracz. Uram; két idegen úr érkezett ide hintón. Az egyik önnel akar beszélni. A másik valami papféle lesz, ámbár bajusza van: a népségnek szent képeket meg olvasókat osztogat.

Iván. Hát csak jőjjenek hamar, mert nekem a műhelyem után kell látnom: a göreb már izzani kezd.

Calamides. (Hosszú térdig érő fekete kabátban, mellén rendcsillaggal. A körüle csoportosulóknak ereklyét, amuletokat osztogat, a zsebéből előszedve.)

Munkások, Leányok. (Kezeit csókolják.)

Felix. (Nyalka dandy, kezében en toucas ernyő, fején fehér castor kalap.) Ah, servus Iván! Hát mégis nem igaz, hogy téged csak a föld alatt lehet megtalálni.

Iván. (Kezét nyújtja neki.) Néha ide fenn is járok.

Felix. Te egész testtel lélekkel a kőszénre meg a vasra vetetted magad?

Iván. Ez ad kenyeret. — Ki az a másik úr?

Felix. Majd megismered, ha kifogy zsebéből az amulet. Calamides barátunk. Maltai lovag.

Iván. Maltai lovag? Hát van ilyen még a világon? Azt hittem, hogy csak ásatag állapotban találhatók.

Felix. No itt látsz egyet elevenen.

Iván. S különben úgy üres óráiban mi a foglalkozása?

Felix. Oh nagyon nevezetes! Ő millióknak a vezetője.

Iván. Mi? Szúnyogoknak a királya?

Felix. Haha! Nem szúnyogmilliókról; de igazi frankról van szó. Ő a teljhatalmú megbizottja a Nagy Frigyládának.

Iván. A Nagy Frigyládának! Hát az megint micsoda?

Felix. Ez barátom egy nagy pénzszövetség, mely egyesíti az igazhívő kapitálist egész Európában, hogy a hitetlen kapitális uralmát megdöntse vele.

Iván. Colossalis gondolat!

Felix. Száz meg száz milliók állnak a rendelkezésére a Nagy Frigyládának; vállalatok támadnak az auspiciumai alatt, mint a gomba. Ipar, közlekedés, gyármunka, kereskedelem, tontinák, docksok; minden térén verseny a hitetlen tőke ellen.

Iván. Hát egy új keresztes háború: vas helyett aranynyal.

Felix. Jól találtad. Ez hozott bennünket ide. A Nagy Frigyláda meg akarja venni a te tárnádat és kohóidat, így a hogy állnak.

Iván. De én nem árulom őket.

Felix. Szólj, mit jövedelmez neked ez az egész telep?

Iván. Jó évet és rosszat egybeszámítva, átlag tízezer forintot.

Felix. S abból te megélsz?

Iván. Azt én egészen megtakarítom. A háztartásomat a tartaléktőkém kamatja fedezi.

Felix. Tehát tízezer forintnak megfelel kétszázezer forint tőke. Rögtön lefizetjük: s akkor nem kell itt a föld alatt bujkálnod és tárnagázt nyelned.

Iván. De én nem adom el a telepemet.

Felix. Kevesled az árt?

Iván. Ellenkezőleg. Nekem azt a jövedelmet megadja a tárnám és hámorom, mert magam vagyok igazgató, levelező, pénztárnok, ellenőr és bányamérnök: de a ki erre mind külön hivatalnokot akar tartani, az ráfizet és tönkre jut. Én senkit megcsalni nem akarok.

Felix. E felől légy nyugodt. Nekünk oly nagyszerű tervünk van, mely e telep jövedelmét meg fogja ötvenszerezni. Mi megbuktatjuk a porosz kőszenet s leverjük az amerikai versenyben az angol vasúti síneket.

Iván. De hát miért választ ki a Nagy Frigyláda egy ilyen nagyszerű művelethez éppen egy ilyen világ háta mögött eső telepet Erdélyben, mint a berendi tárna?

Felix. Oh kedves barátom! Hát a Missisippi nem esett-e még sokkal messzebb Páristól?

Iván. Úgy? A Missisippi. De miután én nem akarom, hogy az én becsületes nevem valamikor egyenlő jelentőségű legyen a Missisippi szédelgéssel: azért kereken megmondom, hogy a tárnám nem eladó; semmi árért.

Felix. Bajtárs! Óvlak és figyelmeztetlek! Meg fogod bánni a dolgot. Ha tőled nem vehetjük meg ezt a kőszéntelepet: megveszszük a völgy másik oldalán levőt.

Iván. Az ott a bondavári uradalom. Tudom, ott is van kőszén is, vas is. De ott a várban egy büszke főúri család lakik.

Felix. Egy milliócskáért leszállnak onnan.

Iván. Másik baj az, hogy a bondavári kőszéntelephez nem vezet járható út.

Felix. Tudom. Mi oda szárnyvasútat fogunk vezetni.

Iván. S ki fogja e vasútat kifizetni?

Felix. Azok ottan! Látod, a kiknek az én lovagom az amuletocskákat osztogatja. Ez a felpénz.

Iván. Nem értem a dolgot.

Felix. Nem ám; mert ez a magas politika dolga. Kedves barátom: a politika az a tudomány, mely megtanít bennünket arra, hogyan kell egy krajczárt felváltani száz forintra. A hol a politika a mathesis professzora, ott azt tanulják, hogy a «kétszer kettő» = tizenkettő.

Iván. Ezt nem fogom megtanulni.

Felix. Ki tudja? A szükség derék iskolamester, hanem a politika a professzor. Ha a Nagy Frigyláda itt a szomszédban versenyt fog támasztani neked s a maga millióival ráfekszik a te kis gyártelepedre: majd meglátod, hogy miket fogsz még megtanulni?

Iván. (Kihúz a zsebéből egy darab kenyeret.) Látod ezt a fekete kenyeret? Ez az én tanárom. A ki ettől tanúlt: az nem tanul milliomok ládáitól semmit! — Bocsáss meg. — A kémlő kemenczém után kell néznem.

Felix. Várj hát legalább, a míg megismertetlek a mi lovagunkkal.

V. JELENÉS.

Elébbiek, Szaffrán, Péter, Evila, Kuntyorka.

Péter. (Kibukkan a lebúj ajtaján.)

Evila. (Jő balról, Kuntyorkát támogatva.)

Kuntyorka. (Tizenkét éves nyomorék fiú, két mankón jár.)

Calamides. (Evilára áldást oszt, Kuntyorkának ajándékot ád.)

Kuntyorka. (Evilához.) Enni való ez?

Evila. Dehogy az. — Szépen eltedd. Ez amulét.

Calamides. (Iván elé járul, kenetteljesen.) Az úr malasztja szálljon e házra és lakóira.

Iván. Hagyja el, lovag úr, kár én rám a malasztot vesztegetni. Kárba vesz.

Calamides. Csak nem eretnek talán?

Iván. Még annál is rosszabb. Geolog. Ezer méternyire jártam a föld alatt s nem leltem a poklot.

Calamides. Apage satanas.

Iván. Az ám! A szegény öreg sátán. A legméltatlanabbúl rágalmazott teremtés. Nem keres az minket, hanem mi keressük őtet, s a mi rosszat csak elkövettünk, mind ő rá fogjuk, hogy ő követte el. Aztán dehogy visz el az bennünket, hiszen maga is alig élhet szegény — a nagy concurrentia miatt.

Felix. (Evilára mutatva.) No én látok itt egyet, a ki aligha el nem tudna vinni. Nem ez danolt az előbb? Teringette! Micsoda hang. Egy bánya, tele ezüsttel.

Péter. (Evila elé toppan.) Hé! te panka! Már megint parádézni hordod azt a varangyot? (Megfogja a fülét Kuntyorkának.)

Evila. (Védi az öcsosét.) Hagyj neki békét, Péter, kérlek.

Péter. A fertelmes varasgyék! Már megint mézesbábot vettél neki! Mért nem koldul? Mért nem ül a templomajtóban ilyenkor? Mért nem megy faluzni tarisznyával? Soha fertelmesebb nyomorék két mankóval nem járt még házról-házra. Te lidércz!

Evila. No Péter? Ne bántsd a Kuntyorkámat, ő nem tehet arról, hogy olyan csúnya. Ledobta a mostohám a földre, mikor kis gyerek volt. Ne bántsd őt. Inkább üss engem.

Péter. Téged is megverlek, ha még egyet szólsz. Gyere te vízi borjú, gyere a templomajtóba, vagy megeszlek.

Evila. (Kirántja a kezéből az öcsosét.) Ezt a gyereket nem szabad kendnek kínozni, vagy vége köztünk mindennek.

Péter. Úgy? (Megfogja Evila hajfonatát s a másik kezében levő szíjjal ütni készül.) Hát még te ellenkezel is?

Calamides. (Ivánhoz.) Uram! Ne engedje annak a ficzkónak, hogy azt a szép gyermeket kínozza.

Iván Joga van hozzá. Az övé. Menyasszonya. Ha beavatkozom, még jobban megveri. Az ő dolguk az. Jó napot uraim. A dolgom után kell látnom. (El a házba.)

FELIX. No hát én majd megmutatom, hogy kell ezzel a ficzkóval elbánni?

CALAMIDES. Nem tanácslom. Az ilyen földalatti munkás nem igen fogja tiszteletben tartani a te selyem napernyődet.

FELIX. Majd meglássuk. Te csak annyit tégy, hogy mikor azt látod, hogy ennek a cyclopsnak a karját megfogom, kiáltsd rám e szót: «doktor úr!» — Én keresztül fogom őt hajítani a kerítésen. (Felhúzza a napernyőjét s odalép Szaffranhoz.) Hát te ficzkó, mért vered te ezt a leányt?

PÉTER. Kinek mi gondja rá? Az én mátkám.

FELIX. Ah! Te házasodni készülsz? Hát aztán nem vagy te katonaköteles? (Elkezdi Péter karjait tapogatni.) Hatalmas izmaid vannak.

CALAMIDES. Doktor úr!

PÉTER. (Ijedten ereszti el Evila haját.) Doktor!

FELIX. (Péter czombjait tapogatja végig.) Egy Herkules! (A mellére teszi fülét.) Végy csak egy nagy lélekzetet! — Mint egy rinóczerosz! Hát aztán voltál te már az assentatión?

PÉTER. (Ijedten.) Untauglich vagyok! A két első fogam hiányzik. Nem tudom elharapni a töltényt.

FELIX. Ah! Lirumlárum! Ma már hátultöltőink vannak. Hiszen te igen derék legény vagy. Szeretsz verekedni. Majd holnap gyere fel a biróházhoz felülvizsgálatra. A Dannewirkénél igen jól fogsz verekedhetni.

PÉTER. (Rémülten tekint maga körül.) Nem! Nem hagyom magam katonának vitetni. (Futni készül.)

EVILA. (Megfogja a kezét.) Péter! Csak nem akarsz engem elhagyni?

PÉTER. Eredj a pokolba! Ne csimpajkozz belém! Futok a világba. (Megfordúl, a kerítésnek szalad, keresztül veti magát rajta, fel a töltésnek fut s onnan leugrik a korláton keresztül.)

FELIX. (Calamideshez.) No, úgy-e megmondtam, hogy keresztül dobom ezt a ficzkót a kerítésen.

KUNTYORKA. (A két mankójával toppantva.) Ez volt a derék! Ez ám a derék urabácsi!

FELIX. (Kuntyorkát dédelgetve.) Oh te szegény kis nyomorúlt gyermek! Hogy lehet az ilyen árvával kegyetlenkedni valakinek? Az valóságos istentelenség.

EVILA. (A fiú mellé térdepelve.) Úgy-e bár, doktor úr? Mikor bántják, mindig mintha csak szívembe szúrnák a kést.

FELIX. Testvérkéd ez a fiúcska? (Hol a fiú, hol a leány állát simogatja.)

EVILA. Igen. Az öcsém. Kuntyorka.

FELIX. Születéstől nyomorék?

EVILA. Nem. Két éves korában a mostohánk kidobta az ágyból, akkor lett azzá.

FELIX. Szegény fiúcska. (Evila fejét czirogatja.) Hisz akkor lehetne rajta segíteni. Nálunk van olyan intézet, a hol a legnyomorúltabb fiúkat is kiegyenesítik. Szeretnél-e olyan délczeg legény lenni Kuntyorka, mint a többiek? Gyere velem. Én elviszlek s fogadom, úgy kerülsz vissza, hogy senki sem ismer rád. Tánczolni fogsz a housenéd lakodalmán.

KUNTYORKA. Azt, azt! Tánczolni! Két lábon. Nem négy lábon, mint most. (Örömtelten ugrál a két mankójával.) Csárdást tánczolni.

EVILA. Hát aztán én nékem kim maradna, a kit én szeressek? Kinek takarítsam meg a keresetem? Kinek vegyek mézes bábot? Czifra pojáczát! Én az én Kuntyorkámtól meg nem válok.

FELIX. Hát mondok neked valamit. Gyere fel te is az öcséddel a fővárosba.

EVILA. Oh uram. Nincs ott talicskázni való köszén.

FELIX. Nem is kőszenet talicskázni; hanem okosabbat tenni. Te énekeltél az elébb olyan szépen?

EVILA. Hát csak a hogy Isten tudnom adta.

FELIX. Hát én azt mondom neked, hogy neked a torkodban többet érő ezüstbánya van, mint a mennyit a gazdád egész tárnája ér. Ha feljösz velem s tanulsz énekelni, olyan énekesnő lesz belőled, hogy az egész világ a lábadhoz fog borúlni.

EVILA. Tudom, tudom én mi az? Egyszer járt itt olyan énekesnő, a munkások betegpénztára javára énekelt: Hollósy Korneliának hitták. Olyan volt, mint egy tündér! Mikor azt hallgattam azt hittem, hogy a mennyországot látom magam fölött.

FELIX. No hát olyan fogsz te is lenni, s akkor majd a mennyországból nézesz le magad a földre.

EVILA. Az ám, de én doktor úrral csak még sem mehetek el.

FELIX. Miért nem?

EVILA. Mert megszólnának az emberek.

FELIX. S te azt bánod?

EVILA. Hát lássa, doktor úr, az embernek nem fáj olyan nagyon se az éhség, se a hideg, se a verés, mintha az arcza ég a szégyen miatt.

FELIX. (Félre.) Teringettét; ez egy klenódium. Ezt nekem

meg kell szerezni minden áron. (Evilához). Hát akkor eljönnél-e velem, ha feleségül vennélek?

EVILA. (Félre.) Ihol ni! De furcsa nap van ma. Már a második nagy úr kér meg feleségül. (Fenn.) Van nekem már vőlegényem.

FELIX. Dejsz' azt várhatod itéletnapig. Az vissza nem jön többet, s ha ide vetődik, elviszik katonának. Hát kell neked olyan ember, a ki mindennap megver téged is, meg az öcsédet is, a ki elveszi a keresményedet s viszi a korcsmába? Látod ha hozzám jösz, selyemruhában jársz, palotában lakol, üveges hintóban kocsizol.

KUNTYORKA. Azt! Azt! Hintóban ülni! Én szeretek kocsizni nagyon! Hottó, lovam, hottó!

EVILA. Nem tudom: higyjem-e?

FELIX. Menjünk mindjárt a paphoz: rögtön megesküszöm veled! Csak nem találsz valami rút férfinak?

CALAMIDES. (Felixhez.) Barátom, jó lesz már talán a tréfát abba hagyni.

FELIX. Semmi tréfa. Nekem erre a két fekete gyémántra, erre a két pokoli szép szemre szükségem van.

CALAMIDES. Ugyan minek?

FELIX. «Hypothékának!»

CALAMIDES. (Homlokára üt.) Hol jár ennek az esze?

FELIX. Ha én ezt a gyémántot kicsiszolom, mesés dolgokat fogok vele elnyerni.

CALAMIDES. De csak nem akarod azért nőül venni?

FELIX. Azt te nem érted. Ez sublimior mathesis. El akarom venni: hogy hozzám legyen kötve; de úgy, hogy én ne legyek hozzá kötve.

CALAMIDES. Hogy lehet az?

FELIX. Hát úgy, hogy itt megesküszöm vele.

CALAMIDES. Ki esket össze ilyen röptiben?

FELIX. A legroszabb esetben te.

CALAMIDES. Hisz én nem vagyok pap, csak máltai lovag.

FELIX. Szent képeket osztogattál: a nép annak hisz. Azonban megteszi valami szegény pópa is — jó pénzért. Akkor aztán kimegyek vele Francziaországba, a hol az egyházi házasság érvénytelen, s a mikor akarom, túladok rajta.

CALAMIDES. Ez pokoli tréfa.

FELIX. De a mennyország javára szolgál. Hát csak arra kérlek, ha már megtetted, hogy engem doktor úrnak czímeztél, engedd, hogy én meg téged főtisztelendő úrnak czímezzelek.

Calamides. Kezdem nem tudni, hogy kettőnk közül melyikönk járt a jezsuitákhoz iskolába?

Evila, Kuntyorka. (Ez alatt, a míg a két férfi párbeszédet folytat, halk hangon fecsegnek egymással.)

Evila. Elmegyünk csengős kocsin.

Kuntyorka. Pattog majd az ostor.

Evila. A Kuntyorka kap édes orvosságot.

Kuntyorka. Czukrot sokat hozzá!

Evila. Attól kiegyenesedik. Ilyen legény lesz ni!

Kuntyorka. (Egy mankóját magasra tartva.) Ilyen hosszú ni!

Evila. (Megöleli.) Velem fogsz tánczolni!

Kuntyorka. (Nénje elébe ül, lábait hányja-veti.) Kalamájkát, podczabuczkit tánczolunk! haha! (Ez a halk fecsegés egyidejüleg folyik ama párbeszéddel.)

Felix. (Evilához.) Kisasszony!

Evila. (Bámulva.) Ki az?

Felix. (Megfogja a kezét.) Főtisztelendő úr! Íme a jegyesem, a kiről szóltam.

Evila. (Visszahúzódik.)

Felix. Nos? Visszautasít?

Evila. (Remegve.) Doktor úr! Jó uram! Nem tudom mit mondjak? Engedjen egy kis időt! Hadd menjek el az anyám sírkeresztjéhez — tanácsot kérni tőle. (Elfut Kuntyorkával együtt.)

Felix. Látod szent barátom, milyen vallásos teremtés? Nem érdemli-e meg, hogy pártfogoltassék?

Calamides. Hogy «te» pártul fogod? — Bizony nem tudom, hogy mi hivatala marad Belzebubnak, ha te egyszer hazakerülsz a pokolba?

Felix. Hintót látok begördülni a hidon keresztül. Ez Bondaváry grófnőé. Jön a második roham. Mi addig vonuljunk félre; hadd ugrassa ki a mi borzunkat más az odújából.

Calamides. Neked nem sikerült?

Felix. A masculinummal nem: majd a fœmininummal talán. (El Calamidessel.)

VI. JELENÉS.

Iván, Taracz. Majd Anna és Angel.

Taracz. (Balról jő, Iván ajtaján becsenget.)

Iván. (Kijön az ajtón.) No mi baj?

Taracz. A grófné van itt Bondavárról.

Iván. Egyedül?

Taracz. A fiatal is vele van.

Iván. Ugyan rosszkor jönnek. Vezesd ide.

Anna. Angela. (Úti öltönyben jönnek).

Anna. (Lorgnonját szeme elé tartva, Ivánhoz.) Kérem: Berend Iván úrral szeretnék találkozni. Vezessen hozzá.

Iván. Én vagyok az a Berend Iván.

Anna. Ön az a Berend Iván? (Angelához.) Hallod ezt Angela? Ez itten Berend Iván? — A mi mult évi kedves vendégünk. A mágnes lovag. A gavallérok mintaképe! Ez az alak! Hát ráismersz, mi?

Angela. Oh én ismerek rá legjobban. (Kezét nyújtja Ivánnak.)

Iván. Bizony grófné, ez a bányáknak a toiletteje. (Kezet csókol Annának.)

Anna. Nagyszerű! Mintha csak a fűtőkemenczéből jönne.

Iván. Eltalálta grófné. Épen onnan jövök.

Anna. Mit főz ön?

Iván. Holmi gázokat.

Anna. Gázokat! Akkor kérem ne vezessen be a szobájába. Csak maradjunk idekinn.

Angela. Hát nekem szabad bepillantanom?

Anna. De valamihez hozzá ne nyúlj; mert rögtön elrepülsz a levegőbe.

Angela. (Felmegy a tornáczra s kiváncsian vizsgálja a mindenféle vegytani műszereket.)

Anna. És ugyan mit készít ön ezen a veszedelmes konyháján?

Iván. Ne higyje grófné, hogy aranycsinálással foglalkozom. Óh annál sokkal hasznosabb titkon töröm a fejem: oly titkon, mely a szegény embereket megvédi s a gazdagokat boldogítja.

Anna. Angela! Jer ide! Berend úr érdekes dolgokat mond.

Angela. (Visszasiet.) Oh én minden szavára hallgatok.

Iván. Látja grófné, ma minden munkásom pihen, s még három nap így fog lézengeni. A kőszénbánya tele van könléggel. A bányász ilyenkor azt mondja: «viheder jár!» Egy könnyelműen felnyitott Davy-lámpa ilyenkor az egész vihedert felrobbanthatja s akkor a bányában dolgozók százával veszve vannak. Egy részök talán még életben marad: eltemetve a romok közé; de azokat is nehéz kiszabadítani, mert a láng egyuttal meggyújtotta az egész

tárnát s a széngáz megfojtja a behatolókat. Hát én azt a titkot keresem, mivel lehetne az ilyen meggyuladt kőszénbányát rögtön és biztosan eloltani?

ANGELA. Az igazán nemes feladat. S ennek áldozza ön egész életét?

IVÁN. Nem áldozat, gyönyör ez! A természettudomány az Istenbe mélyedés gyönyörűsége.

ANNA. S még mindig oly asceta életet él? Nincs még neje?

IVÁN. Van. A szikla. Mi értjük egymást, a hideg kő s az élő szellem szerelme egy új lényt teremt a világra, a kinek neve áldás lesz a földön. (Angelához.) Ugyan kérem grófnő, nem nevet a bombasztjaimon?

ANGELA. Én értem és érzem, a mit ön mond. Megengedi, hogy «családjánál» tisztelegjek? (Felsiet a tornáczra s a gépeket vizsgálja.)

ANNA. Mi önhöz búcsúlátogatásra jöttünk. Eladjuk a bondavári uradalmat. Egy milliót kinálnak érte.

IVÁN. Igen jól meg van fizetve.

ANNA. Nem csak azért. Angela leányom férjhez megy. Salista herczeg veszi el. Ön ismeri a herczeget?

IVÁN. Egyszer-kétszer beszéltem vele; de híréből még jobban. (Félre.) Angela ki nem állhatta őt. És hozzá megy. Ah, minő diadal volna az, ha most azt mondhatnám: íme nekem is van menyasszonyom s bemutathatnám nekik a szénhordó leányt! (Annához.) Fogadja szerencsekivánatomat a grófnő.

ANNA. Azt azonban tudja ön, hogy a mi családi vagyonunk hitbizomány; az egészet a fiam örökli, a leányomé csak az anyai birtok: Bondavár. Ha a herczeg veszi el, annak hozományt kell adnom.

IVÁN. Természetes. A herczegi koronához nem illik más csak a millió. S jó a vevő?

ANNA. Kérdést sem szenved. A Nagy Frigyláda veszi meg. Az első pénzhatalom Európában.

IVÁN. Nem ismerem.

ANNA. Azonban egy kis akadály van az eladásnál. Ön az én hegyeim közt, hogy is mondják csak? «turzás» útján felfedezte a kőszenet s ezáltal valami előjogot szerzett magának. Hát a vevő társulat ennek az előjognak átengedéséhez köti a szerződés helybenhagyását.

IVÁN. (Félre.) No ez érzékeny tréfa. Két túlvilági tündérasszony bársonyban és selyemben, leszáll a várából a kor-

mos tenyerű szénégetőhöz, koldulni tőle egy kis milliócskát. Azt mondják: vágd el érettünk a nyakadat, majd aztán szépen eltemettetünk. Ha én a turzási előjogomról lemondok, azok a szédelgők, a kiknek az ipar csak czég a könnyenhivők kizsákmányolására, egyszerre új tárnát nyitnak mellettem s engem hosszú időre megbénítanak. De hát én jó bolond vagyok. Nem szabad semmit megtagadnom. A szegény grófkisasszony különben nem lehet herczegnő! S mi lesz belőle akkor? Én roszabb, mint most, akkor sem leszek. S bizony mondom, hogy az én fekete kenyerem tovább fog eltartani, mint amazoknak a milliói. (Annához.) Jól van, grófnő, a jó szomszédságért lemondok a törvényadta előjogomról.

ANGELA. (Nagyot sikolt a tornáczon.)

ANNA. (Megijed.) No, mi történt veled?

ANGELA. (Kaczag.) Semmi! Semmi! Itt van egy tükör. A mint bele néztem, akkora fejet mutatott, mint egy memnonszoboré.

ANNA. Lehetetlen.

ANGELA. (Lefut a tükörrel s belenézeti Annát.)

ANNA. Szent szűz oltalmazz! Ez ördöngösség! Hiszen, hogy nagy orrom van, azt tudom; de akkora csak még sincs, mint egy őrtorony!

IVÁN. Ez egy gyújtó tükör, grófnő. Azért nagyít.

ANNA. Angela. Idejövetelünket jó siker koronázta. Berend úr szives volt lemondani az előjogáról.

ANGELA. (Szomorúan.) Úgy?

ANNA. Egyébiránt, uram, mi e lemondásért önnek...

ANGELA. (Annához.) Csak nem akarod őt azzal megsérteni, hogy valami kárpótlást ajánlj?

IVÁN. (Nyersen.) Nekem? Mit? grófné asszonyom?

ANNA. (Változtatva hangot és modort.) Mi ezért önnek örök hálára leszünk kötelezve. (Kezét nyújtja.)

IVÁN. (Enyhülten.) Szót sem érdemel, grófnő. Nekem az csak nehány napi buvárlatba került. Nem vesztek vele semmit s szerencsésnek érzem magamat, ha Angela grófnő boldogságát megállapíthatom vele.

ANGELA. (Boszúsan vállat von; más tárgyra tér át.) De hát mondja meg ön, mire való önnek a komoly műszerei között ez a bűbájos tükör?

IVÁN. Hát biz azt nem a nyakravalóm felkötéséhez szoktam használni; hanem mikor valami vegytani kisérlettel oly erős tüzet kell létrehozni, a mit semmi földi láng elő

nem ád: e gyútükör a napsugarakból egyesíti azt. Ennek a gyúpontjában még a gyémánt is el ég.

ANNA. A gyémánt is? Ah az lehetetlen.

IVÁN. El biz az. Az is csak szénanyag, mint ez, a mi lábunk alatt ropog.

ANNA. Ezt a kisérletet én szeretném látni.

IVÁN. Sajnálom; de gyémánt nem terem a bányámban.

ANNA. (Kihúz a shawljából egy melltűt.) Próbálja meg ezzel.

IVÁN. (Ránéz, mintha kitalálná a gondolatját.) Szivesen. Hanem egy lombikba kell tennem, a miben éleny van. (Felmegy a tornáczra.)

ANNA. (Angelához.) Kitaláltam a módját. Az a solitaire ötezer frank volt a Palais Royalban. A kisérletből semmi sem lesz; mert lehetetlen. Akkor azt mondom neki: no hát tartsa itt, majd máskor nyári napnál sikerülni fog, ha egyszer visszajövünk Így nála marad az emlékül s nem maradunk neki adósai.

ANGELA. Hiszed, hogy kifizettük vele?

ANNA. Ötezer frankos souvenir? Egy semmiért? Gondolom.

IVÁN. (Visszatér egy asztalkával, azon egy lombik, benne a gyémánt.) A tűt magát visszaadom, grófnő: annak nem szükség megégni.

ANNA. Hát ön csakugyan hiszi azt?

IVÁN. Bizonyosan tudom. Tehát Angela grófnő tiszteletére! (A gyútükör sugarait a gyémántra irányozza. A gyémánt vakító fénynyel elég.)

ANNA. ANGELA. (Ijedten takarják el a szemeiket.)

ANNA. (Angelához.) Ez rettenetes ember!

IVÁN. Ime grófnő. A gyémántból levegő lett. Széngáz.

ANNA. Én ettől az embertől irtózom.

ANGELA. Én bámulom őt.

IVÁN. És most még egy szót grófnő. Tanácslom önnek, hogy ha Bondavárt eladja, készpénzben vegye át a milliót s ne engedje azt magának a Nagy Frigyláda részvényeiben kifizettetni; mert bizony mondom, hogy a milliója is úgy el fog égni, mint ez a gyémánt.

ANNA. Isten önnel! (Angelához.) Siessünk erről a veszedelmes helyről. (Mindketten el balra.)

VII. JELENÉS.

Iván egyedül, majd Szaffrán Péter.

IVÁN. Hát meg vagy velem elégedve szivem? Tedd, hogy én is az legyek veled. Változz át kristálylyá. Nézd, a

sors is hogyan kristályosít. Az egyik megkapja herczegét, a másik a vademberét. — A legszebb négyszög! Most már nyugodt vagy, szivem?

PÉTER. (Berohan a kapun jobbról.) Uram! kik voltak azok az emberek?

IVÁN. Mi lelt? Őrült vagy?

PÉTER. Az vagyok. Elszökteté őt az az ember!

IVÁN. Kit szöktettek el?

PÉTER. Evilát — az a doktor!

IVÁN. Evilát?

PÉTER. A hintóban látták vele menni.

IVÁN. (Dühösen rohan Péterre, torkon ragadja s térdeire taszítja.) Veszett barom! Megverted őt ugy-e? Idegen emberek előtt verted meg a mátkádat!

PÉTER. Oh uram. Üss agyon. Szakgass szét, ha jót akarsz tenni velem.

IVÁN. (Visszaerőteti nyugalmát.) De mi közöm nekem a te Eviládhoz?

PÉTER. Kérlek uram! Üss a homlokomra olyan sebet, hogy holtig megemlékezzem róla. Tégy valamit, hogy a vérem omoljon.

IVÁN. Kelj fel barom! Mit ordítasz? Ott a lebúj. Eredj: igyál pálinkát. — Dugd a fejedet a hordóba, úgy igyál. Meggyógyít az.

PÉTER. (Feláll.) Nem uram. Soha többet én. Esküszöm minden szentek nevére, hogy soha ez életben pálinkát nem iszom többet, semmi italt, a miben tűz van. De ha még egyszer megtudod, hogy pálinkát ittam, akkor fuss a közelemből, mert az a nap a veszedelem napja lesz: esküszöm. (El.)

VIII. JELENÉS.

IVÁN. (Egyedül.) Hát elszökött azzal az úrral! Én értem, a ki szeretém, el nem hagyá a régi mátkáját; hanem azért a hizelkedő bábért el tudta hagyni. Hát a majmoké a világ? — Jaj nekünk, hogy emberré degenerálódtunk. Éljenek az orangutangok! — Vad madár a leány! — Igaza van a mohamedánnak, a ki nem ád a nőnek lelket a földön, üdvöt túlvilágon!

MÁSODIK FELVONÁS.

II. KÉP.

Nem! «Evila».

Szintér: A bondavári indóház szárnyéka, átalakítva díszlakomateremmé, virágguirlandokkal, koszorúkkal, mindenféle színű zászlókkal, lampionokkal; egy hosszú asztal vonúl végig a háttérig: a nyitott háttér az erdős tájképet engedi láthatni, nagy verestetejű újdon gyárépületekkel; oldalt (hátul) emelvény a zenészek számára. A második szinfalnál két nagy szárnykapu, a mivel a háttér, a lakoma-asztaltól kezdve, egészen elzárható. A szárnykapuk be vannak ragasztva minden színű plakátokkal, a miken olvashatók: «Áldás Kaulmann Felixnél», «Bondavári részvénytársulat», «A Nagy Frigyláda banktársulata. 200 millió részvénytőke». «Bondavári aczélgyár». A tulsó oldala a kapuknak egyszerű keresztberótt deszka. Az előtérben felczifrázott tribune, s annak a támlányára csecse-becse nyereménytárgyak kirakva, azok közt egy mayolika kancsó és egy ezüst serleg.

I. JELENÉS.

Anna, Angela, Evelina, Iván, Salista, Felix, Calamides, Részvényesek, Vendégek, Zenészek, Vasúti őrök.

(Vendégek a hosszú asztalt végig elfoglalják. Zenészek az emelvényen. Salista az asztalfőn, háttal a közönségnek.)

MAGYAR, NÉMET, FRANCZIA, ANGOL RÉSZVÉNYES. **(Két oldalt Salista mellett. — Nagy zaj ebéd után.)** «Vivát! Hoch! Cheers! Halljuk»! **(Kiabálás. Czigányok zenéhez kezdenek.)** Ácsi! Ácsi! **(Zene félbeszakad.)**

MAGYAR RÉSZVÉNYES. **(Poharat emelve.)** Uram, uram, Salista uram, szállok az úrnak! **(Lárma közben.)**

NÉMET RÉSZVÉNYES. Ich habe das Wort. Meine Herrn und Damen! Wie weise Columbus Amerika entdecken wollte! **(Lárma még nagyobb: Nem halljuk! Eláll!)**

ANGOL RÉSZVÉNYES. **(Nem ügyel arra, hogy más beszél; az asztal közepére tenyerel.)** Myladys and gentlemans, I have honnour. If you permets.

FRANCZIA RÉSZVÉNYES. **(A székre ugrik.)** Mesdames et messieures! Dans cette belle patrie de l'etsie mineure . . . . .

MAGYAR RÉSZVÉNYES. **(Felugrik az asztal tetejére, onnan kiált alá.)** Uram, uram, herczeg Salista uram, szállok az úrnak!

VENDÉGSEREG. (Kiabál, poharat csörrent.) Éljen! Vivat! Hoch! Halljuk a szép szót!

(Anna, Angela, Iván, Calamides: a tribune előtt állnak és a nyereménytárgyakat nézegetik.)

ANNA. Ugyan kérem, lovag úr, tétesse be azokat a szárnykapukat, hisz az ember a saját szavát sem hallja a zsivajtól.

CALAMIDES. (Int a két oldalt álló vasúti őrnek.)

I. ÉS II. VASUTI ŐR. (A két szárnykaput becsukják. Lárma elmúlik.)

ANNA. (Ivánhoz.) Nagyon szép öntől, hogy mégis eljött a meghivásunkra. mbár ebéd után jött.

IVÁN. Nem is tudtam, hogy önök voltak, a kiknek a meghivást köszönhetem, grófnő.

ANNA. No csak úgy a többiekkel együtt, mint nagyrészvényesek a társaságban.

IVÁN. Hát a grófnő megtartotta a részvényeket az uradalma vételárában?

ANNA. A miről ön beszélt, ugy-e? Hát mit tehettem? Valahányszor be akartam őket váltani, mindannyiszor húsz-harmincz perczenttel ugrottak felfelé: ma kétszázzal állnak párin felül s az nem közönyös dolog, ugy-e bár, hogy a leányomnak a hozománya egy millió, avagy három? Hanem hát önt most birónak választjuk közöttünk. Nézze ön, itt vannak a mai tombola nyereménytárgyai. Az a kérdés, hogy melyik legyen az első nyeremény? Itt van egy mayolika-kancsó, meg egy ezüst serleg. Az egyiket a leányom ajándékozta, a másikat Kaulmann bankárné. Melyiket, az titok. Melyiket tartja ön értékesebbnek?

IVÁN. Előttem a mayolika az.

ANNA. (Calamidesnek diadalmasan.) Látja lovag! (Ivánhoz.) Az a leányom ajándéka.

CALAMIDES. Meghajlok az itélet előtt. De bocsánat! Sietek az urakat előidézni az asztaltól; munkások küldöttsége jön hódolatát bemutatni az igazgatóságnak. Foglaljanak méltóságtok helyet a tribuneön. (Hátulsó kis ajtón a lakomaterembe megy.)

II. JELENÉS.

Elébbiek, Szaffrán Péter, Taracz, Munkások.

PÉTER. (Új ruhában, a miben sehogy sem látszik magát otthon találni. A kabát egyik gombja egy lyukkal feljebb van bekapcsolva, egyik kezében a kalapja, abban egy irást rejteget, másikban egy virágcsokor.)

TARACZ. No csak bátran Peti! Legény vagy te a talpadon; aztán nyisd fel a szádat emberül. Hiszen könyv nélkül tudod már a mondókádat, a mit a nótárius úr készitett.

PETI. Ha felnézek az égre, akkor tudom; de ha lenézek az emberek szemébe: egy szónak se vagyok ura. — A nyelvem a szájam padlásához ragad.

TARACZ. Igyál egy pohár gugyit.

PÉTER. Tudod, hogy fogadásom tiltja. — Úgy érzem magam, mintha veszteni vinnének. Hadd olvasom el még egyszer ezt az izét. (A süvegéből olvas, s addig a virágot Taracznak adja.)

IVÁN. (Taraczhoz.) Hát, jó Taracz, csak otthagytatok ti engem szépen.

TARACZ. Megmondtam, uram, előre. A mint egy másik úr támad, a ki többet fizet: mi ahhoz állunk. Itt kétszer annyi bért kinálnak, mint nálad volt. Hát mit tehettünk.

IVÁN. Igazatok van.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Salista, Felix, Calamides, Részvényesek. Vendégek Urak, Hölgyek.

FELIX, CALAMIDES. (Karonfogva a kis hátulsó ajtón.)

SALISTA. Előre megmondom, hogy én nem beszélek. Hahaha! Az nekem nem kenyerem. Egyszer mondtam egy toasztot, akkor is arra kértek, hogy fotografiroztassam le.

CALAMIDES. No csak egy pár szót az emberekhez.

SALISTA. Aztán hogy kell őket szólitani? Titeket? Kendteket? vagy «Uraimokat»?

CALAMIDES. Legjobb a «ti».

SALISTA. (Angelához.) Kérem Angela grófnő, ne nézzen ide!

TARACZ, MUNKÁSOK. (Pétert előre tuszkolták.)

ANGOL RÉSZVÉNYES. (Oldalzsebébe dugott kezekkel, mereven néz Péterre.) No! If you please old fellow!

FRANCZIA RÉSZVÉNYES. (Kiveszi zsebéből az albumát s elkezdi Pétert lerajzolni bele.) Un drole de corps. Ne rémuez pas!

NÉMET RÉSZVÉNYES. (Odamegy Péterhez s rosszul kapcsolt gombját helyreigazítja.) Wenn ich nicht irre, Sie haben da einen Knopf zu hoch.

MAGYAR RÉSZVÉNYES. (Vállára üt Péternek.) Ne félj öcsém, míg engem látsz.

TARACZ. No kezdj már hozzá.

PÉTER. Adjatok egy pohár vizet!

CALAMIDES. (Felixhez.) Ez szerencsés fogás volt. Ezt a herczeget összeházasítani Angela grófnővel. Így most mellettünk van érdekelve. Elvontuk őt a contreminetől. A menyasszonyának egész hozománya a mi részvényünkben fekszik.

FELIX. De én még jobban is hatalmunkba akarom őt keríteni. Nekem az kell, hogy vezérünk legyen. Hátra van a Paralcelsus-kövem.

CALAMIDES. Apropos! Hol hagytad a szép asszonyodat?

FELIX. A czigányokat hallgatja, mindjárt hozom. (El a hátsó ajtón.)

I. ŐR. (Vizet hoz Péternek.)

PÉTER. (Megissza, azzal előlép, felfelé néz. Elkezdi betanult leczkemodorban.) Kegyelmes, méltóságos és nagyságos urak és asszonyságok! Kegyes pártfogóim! Midőn e fénybe borult dicső nap égboltozatán neveitek örök betükkel fölírva megjelennek; hogy minden földi halandók bámulata képezze a ti sugaraitoknak árnyékát.

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Evila, Felix.

FELIX. (Evilát hozza karján.) Kérem uraim: egy kis helyet. (Keresztül tör vele a vendégeken.)

PÉTER. (E hangra odatekint, meglátja Evilát, felé fordul.) Evila!

EVELINE. (Legyezővel intve, mosolyogva.) Nem! «Evelina»! (A tribunehez vezetteti magát s a hölgyek közt helyet foglal.)

PÉTER. (Taraczhoz.) Ez ő! Evila! Meg a doktor!

TARACZ. Megbolondultál! A párisi úr meg a felesége. Fújd tovább azt a felköszöntőt!

PÉTER. Nem! Inkább közéjük ütök ököllel.

TARACZ. A víztől lettél részeg? (Hátba üti.) Térj eszedre. Folytasd, a hol elhagytad. «Árnyékát.»

PÉTER. Minek az árnyékát? Egy szót sem tudok már belőle.

Taracz. Beszélj akármit: a hogy a gyomrodbul jön. De minket szégyenben ne hagyj, mert agyonütünk.

Péter. No hát beszélek. (Urakhoz fordul.) Édes jó urak! Ti nagy urak vagytok, mink szegény emberek. Mink azelőtt daróczban jártunk; most posztó ruhát kaptunk. Eddig kunyhóban volt a lakásunk, most kőházban lakunk. Eddig haricska puliszka volt az eledelünk, most mindennap berbécshúst eszünk. Ez nagyon jól van: ha ti csináltátok. Adja Isten, hogy soká tartson! (Általános zajos tetszésnyilvánítás; derültség a jobboldalon; balról mozgás. Magyar „halljuk"-ot kiált.)

Calamides. (Salistához.) Egy pár szivesen viszonzó szavacskát, herczegem.

Salista. Jó emberek. Köszönöm a jó kivánságtokat. Odakinn van tíz akó sör, azt megihatják.

Munkások. Éljen!

Salista. (Angelához.) Ez fényesen sikerült.

Calamides. (Salistához.) Szorítson kezet a nép szónokával, serenissime!

Salista. Mindjárt. (Felhúzza előbb keztyűjét, úgy nyújtja a kezét Péternek.)

Péter. (Leakasztja az öve mellé dugott nagy kétujjú keztyűt, ő is felhúzza azt, s úgy fogadja a kézszorítást. „Brávó!" kiáltások jobbról és a centrumban.)

Salista. Hiszen te átkozott derék ficzkó vagy. Hogy hívnak?

Péter. Az «emberevő». (Szájára üt.) Ah mit? Szaffran Péter a nevem.

Salista. Hiszen te úgy szónokolsz, mint egy Demosthenes. Én téged megválasztatlak képviselőnek a parlamentbe.

Péter. Nem tudom én, hogy mit kell ott csinálni?

Salista. Dehogy nem. Ott lesz a püspököd is: csak arra kell ügyelned. Ha az feláll, te is felállsz; ha az igent mond, te is azt mondasz. Ha az a fejét vakarja, te is a fejedet vakarod.

Taracz. (A virágcsokrot Péter kezébe nyomja.)

Péter. Ezt az izét is át kell adnom.

Salista. (Elveszi a csokrot, széttekint, aztán Evelinának nyujtja azt.)

Taracz. (Péterhez.) Látod bolond! Herczegasszony az! Különben nem adná neki a bukétot.

Evelina. (Salistához.) Talán úgy illenék, hogy Angela grófnőnek nyújtsa e csokrot.

Salista. Madame! Ez az én családomnál hagyományos dolog. Czímerünkben egy felkelő nap van, egy fél hold és

egy ketté vágott szív. A nap soha sem kel fel egészen, a hold soha sem telik meg s a szív mindig ketté van vágva.

CALAMIDES. (Munkásokhoz.) Nos kedves barátim, most telepedjetek le a szárnyék alatt, a hol a mai lakoma maradékai várnak reátok. Sör a mennyi elég. Aztán kezdődik a tombola. Mindenki kap egy táblát, a min jegyezni fogja a kikiáltott számot. Mindenki nyerni fog valamit.

TARACZ. Halt! Kiáltsunk hármas vivátot.

MIND. Vivát! Vivát! Vivát!

TARACZ. Szerencse fel! (Munkások, Taracz, Péter el.)

V. JELENÉS.

Elébbiek. Munkások nélkül.

ANGELA. (A tombolalapokat áruló kosárkát nyakába öltve, árulja az uraknak azokat. Ivánhoz.) La bourse ou la vie! A munkástelep betegápoló intézete javára. Ah, ön mindjárt aranynyal fizet? Ezért a legjobb táblát fogom önnek kiválasztani.

IVÁN. Én pedig még azt is visszaadom grófnő. Nem játszom semmi szerencsejátékot.

ANGELA. Hát majd megtartom én az ön lapját, s jegyzem a számokat. Szeretném, ha megnyerné ön az én kancsómat emlékül.

IVÁN. Oh, az én emlékezetem nincs tárgyakhoz kötve.

ANGELA. S igazán vissza fog ön rám emlékezni?

IVÁN. A boldog budapesti napokra!

ANGELA. Bár még mindig tartanának. Ön olyan egyszerre ott hagyott bennünket.

IVÁN. Jókor elmenni! Ez az élet titka.

ANGELA. On nagyon roszkor távozott. Tehát igérje meg igazán, hogy nem fog elfelejtkezni rólam.

IVÁN, Nem, grófnő, soha sem. Ön volt az egyedüli magasan született lény, a ki nem éreztette velem — a «nagylelküségét».

ANGELA. Köszönöm. (Forrón kezet szorít Ivánnal.)

SALISTA. (Calamideshez.) Hogy kacsózik az én jegyesem azzal a földfúróval. (Angelához.) Maga egy kis czigányasszony!

ANGELA. Hogyan uram?

SALISTA. Olyan soká tartogatta a kezében annak a chemikusnak a kezét, azt gondoltam, jövendőt mond neki a tenyeréből.

ANGELA. Csak búcsút vettem tőle. Nekem igen kedves barátom volt.

Salista. Talán nagyon is kedves?

Angela. Bizony, herczeg: megvallom, hogy irigyelni fogom azt az asszonyt, a ki annak az embernek valaha felesége lesz.

Salista. Ah! Csak meg ne hallja ezt a kőmorzsoló.

Angela. Meghallotta pedig, mert neki magának is megmondtam. No jőjjön, segítsen tombolajegyeket eladni.

Salista. Én legyek a kikiáltó? Jól van. (Karjára ölti Angelát s a vendégek közé keveredik, kiabálva.) Ki vesz tombola-jegyet! Uraim! Dámáim! Ki vesz tombolajegyet! Nagyszerű nyeremények! (Mind a háttéri ajtón és az oldalfalak közt eloszlanak.)

VI. JELENÉS.

Iván, Evelina.

Iván. (Gondolatokban elmélyedve áll, a tribunenak támaszkodva.)

Evelina. (Iván háta mögül jön.) Berend úr!

Iván. (Felrezzen.)

Evelina. Rám ismer ön még?

Iván. Épen azon töröm a fejemet.

Evelina. Én Kaulmann úr neje vagyok.

Iván. Ezt már mondták nekem.

Evelina. De még azonkívül valami más is vagyok.

Iván. Ön megijeszt.

Evelina. Én művésznő is vagyok. Nem haragszik meg érte, ha magamról fogok beszélni?

Iván. Óh kérem! Én és harag? Alázatos ember vagyok.

Evelina. Én azóta nagyon sokat tanultam. Énekelni és szavalni. A kik látták és hallották, azt mondják, hogy nagy tehetségem van.

Iván. A művészetben a tehetség mellékes valami; fődolog a reklám és a claque!

Evelina. Én hiszem azt, hogy valamikor nagy művésznő fogok lenni. Ezért is fogadtam el Kaulmann úr kezét.

Iván. (Keserűen nevetve.) Bizony nagy áldozat volt. Hát ön most azt hiszi, hogy nagy művésznő fog lenni? Azért, mert csinos hangja van, a min egy pár népdalt kellemesen tudott elénekelni? Meg hogy Kaulmann úr estélyein a meghivott vendégek megtapsolják?

Evelina. Hát talán nem?

Iván. Mit tudom én? Hát az nem lehetetlen. De egyet mondok önnek. A művészet egy óriási mennybolto-

zat. Igaz, hogy milliárdnyi csillag ragyog rajta. De tízezer csillag közül a világ alig ismeri tizenötnek a nevét. A legtöbb csillagot csak akkor veszik észre, a mikor hulló csillag lesz belőle. Bukásában egy másodperczig ragyog: aztán elmul.

Evelina. Jól van. Hát ne beszéljünk én rólam. Szóljunk önről.

Iván. Rólam? Hát még én is vagyok a világon?

Evelina. Ez a társulat, melynek élén Kaulmann úr áll, önnek nagy kárt tett.

Iván. Honnan gondolja azt?

Evelina. Látom, hogy önnek legtöbb munkása mind itt van az új vállalatnál; a legjobb munkásai. Ráismertem a hajdani kenyeres társaimra.

Iván. Kétannyi bért kapnak, mint nálam.

Evelina. Akkor ön is kénytelen a megmaradt munkásai bérét felemelni. Ez önt megrontja.

Iván. Hát biz ez harcz. Elfogadtam és végig állom.

Evelina. Ön velem nagyon sok jót tett mindig. Én önnek sok hálával tartozom. Engedje meg, hogy közbevessem magamat Kaulmann úrnál; hogy kiegyeztessem önöket.

Iván. Szép asszony! Én elhiszem, hogy az ön bűbájának sikerülne Kaulmann urat velem kibékíteni, sőt még valakit mást is, a ki nálánál hatalmasabb ember és én nekem határozott roszakaróm, Salista herczeget. Köszönöm. Nem kivánom a békét. Baj lesz itt: de nem nálam. A mit ön itt fényleni lát, az mind hamis arany. — El fog múlni, a hogy jött. — Mert szabad véteni minden szentek és istenek ellen: azok irgalmasok; megbocsátanak; de nem szabad véteni a szent kétszer kettő ellen: mert az boszút áll az ellene vétkezőkön. — S ezt cselekszi az önök társasága. Ezek az urak és asszonyságok itt, a kik most az aranyborjut körültánczolják, mind mezitláb fognak elfutni innen egykor, s ön szép asszony vissza fog még jönni én hozzám — szenet talicskázni.

Evelina. Nagyon köszönöm ezt a bókot.

VII. JELENÉS.

Elébbiek. Salista. Felix. Calamides. Inas.

(A hátsó ajtón bejönnek s figyelve megállnak.)

IVÁN. Vegye ön bóknak, vagy gorombaságnak, én igazat mondtam.

EVELINA. Én ezt a legnagyobb hizelkedésnek veszem. Mert ezzel ön azt fejezte ki, hogy ha belőlem is valaha olyan hulló csillag lesz, akkor nem az igazi gyémántok közé fogok bukni, hanem az ön fekete gyémántjai, a kőszén közé. — Ezt köszönöm. (Hirtelen megragadja Iván kezét és megcsókolja, balra elfut.)

SALISTA. Ez már sok! Hisz ez valódi mágnes lovag. Minden szép hölgyet magához ránt. Ez meg már éppen kezet csókol neki.

FELIX. Sok hálával van neki lekötelezve.

SALISTA. Akkor ez az úr nagy uzsorás! Egy szép asszony kézcsókja magas kamat. (Iván elé jön.) Uram!

IVÁN. Szolgálhatok valamivel.

SALISTA. Sőt az ellenkezőre kérem. Ön nagyon is feltünőleg udvarol az én menyasszonyomnak.

IVÁN. Én?

SALISTA. Hát megfordítom. Az én menyasszonyom udvarol önnek feltünő módon.

IVÁN. Uram! Én a grófnőt oly mélyen és igazán becsülöm, hogy felőle tiszteletlenűl nyilatkozni senkinek sem engedem! Még önnek sem!

SALISTA. (Calamideshez.) Halljátok ezt? Én akarom őt kihívni: s ő hív ki engem. (Ivánhoz.) Ön tudja, hogy egy ilyen szónak mik a következései?

IVÁN. Tudom. Én ámbár ostobaságnak tartok minden párbajvívást: de hát megengedem magamnak, hogy egy napra ostoba legyek. Nekünk régi rovásunk van egymással. Ön engem a főúri termek elhagyására bírt durva tréfáival. Erre joga volt: ez az ön barlangja. De ha az én barlangomban keres fel ön: ott szemben talál.

SALISTA. Igen szeretem ezt a beszédet. — Nincs önnek kifogása ezen két úr ellen? Elfogadja az egyiket tanujának?

IVÁN. A lovag urat.

SALISTA. Akkor Kaulmann úr az enyim. (Hátramegy az inashoz.) Zárd be kulcscsal a kaput és az ajtókat, hogy valaki

véletlenül be ne jöjjön. (Inas az ajtókat zárja. Calamides és Felix ezalatt átveszik az inastól hozott tokot, felnyitják. Négy egyenes kardot vesznek ki belőle.)

FELIX. (Pénzdarabot vesz ki a zsebéből.) Fej vagy írás?

IVÁN. Fej.

FELIX. (Felhajítja a pénzt.) Fej.

CALAMIDES. (A két kardot markolatával nyújtja elé, Iván, Salista felső kabátjaikat levetik, Calamides közéjük áll.) Kötelességem indítványozni a kibékülést. (Iván és Salista szó nélkül visszautasító mozdulatot tesz, Calamides hátravonúl, Iván választ a két kard közül; Salista átveszi a másikat, Calamides Iván oldalán foglal helyet kezében tartott karddal, Felix Salista oldalán foglal helyet, kezében tartott karddal.) Előre! (Iván, Salista összecsapnak, kettős assaut, térd térdet, mell mellet ér, kardjaik keresztezódnek, hirtelen állásaikba visszaugranak megint.)

SALISTA. (Felixhez.) A gáz-destilláló elég jól fogja a kardot. (Iván, Salista folytatják a vívást. Iván kiüti Salista kezéből a kardot.) Sapristi! Ez nem történt még velem soha! (Iván int Felixnek lovagiasan. Felix feladja a kardot Salistának.) Nagyon is kevesletttem ezt az urat. Ezzel másképp kell elbánni. (Hevesen támad Ivánra. Iván visszavonul, védi magát. Salista felkiált:) Óhé! Elég volt! A karom keresztül van szúrva.

IVÁN. Ön maga futott bele a kardomba.

SALISTA. Nem áll. Ez mesteri döfés volt. Harczképtelen vagyok. (Felix odaugrik hozzá, zsebkendőjével keresztülköti a karját.) Nem nagy baj. Csak a bicepsen ment keresztül. (Fel hagyja magára adni a kabátját. Felix a nyakkendőjével felköti Salista karját.) Ne is szóljunk felőle senkinek. Ha kérdik az asszonyok, mi lelte a karomat? azt mondjuk, elbotlottam és kimarjult. (Inas kaput és ajtókat felnyit.)

CALAMIDES. Meg vannak önök elégedve uraim?

SALISTA. Én még nem! Berend úr! Vallja meg igazán, ön volt valaha katona?

IVÁN. Hogyne lettem volna. A szabadságharczot végig verekedtem, mint huszárkapitány.

SALISTA. Hát mért nem mondta ön ezt elébb? Így már nem fáj a seb. Azt restelltem volna, hogy egy chemikus szúr keresztül. De katona! Jól van. Adjunk kezet. Legyünk jó barátok! (Iván kezet nyújt, Salista bal kezét adja.)

IVÁN. Barátság — balkézre.

SALISTA. Hidd el barátom, többet ér a balkézi dolog. Nem bánom, udvarolj a mátkámnak, a mennyit akarsz. De az előtt a másik szép asszony előtt nekem ne elégess,

VIII. JELENÉS.

(Kapuk felnyilnak, a hosszú étterem lampionjai meg vannak gyújtva. Czigányok tust húznak, közönség éljenez.)

Elébbiek. Angela. Anna. Evelina. Péter. Taracz. Munkások. Részvényesek. Vendégek: urak és hölgyek.

ANGELA. (Örömtől repesve siet.) Berend úr! Öné a tombola! Ön nyerte el a főnyereményt. (Átadja neki a mayolika-kancsót.) Most már csak hiszi ön, hogy van a sejtelmeknek is saját világa?

CALAMIDES. Hát a quinternó kinél van? Ki nyerte el az ezüst serleget?

PÉTER. (Előre tör.) Nálam van!

CALAMIDES. Vivát! Fortuna a mai nap hősének kedvezett!

ANNA. Még azzal is, hogy az ezüst bokályt tette második nyereménynyé.

CALAMIDES. (Átadja az ezüst poharat Péternek.) Nem csak az, hogy ezüst; de hogy szép asszony ajándéka. Látod, legény! A bároné emléke.

PÉTER. Bároné? Hát nem doktor az az úr?

CALAMIDES. No hát a két főnyeremény-tárgygyal, uraim, egy pohárkoczintást az ajándékozó úrhölgyek egészségére.

I. ÉS II. INAS. (Pezsgöt tölt Iván és Péter poharába.)

PÉTER. De nekem fogadásom tartja, hogy semmi borfélét nem iszom.

CALAMIDES. Hisz a pezsgő nem bor, csak must; még a törökök is megiszszák.

PÉTER. No hát legyen. A szép asszony egészségére, a ki a serleget adta.

TARACZ. Koczints jól oda annak az úrnak. Erősen oda csapd! Hadd törjön össze az ő cserépkancsója a te ezüst poharadtól. Ez jó előjel lesz!

PÉTER. Úgy is teszek. (Odamegy Ivánhoz, s keményen hozzáüti poharát annak a kancsójához. Az ő pohara összetörik, csak a füle marad a kezében. Elbámúl.) Hát ez az ezüstpohár üvegből volt? (Visszafordul s tele torokkal ordít a társaságra:) Hiszen ti csalók vagytok valamenynyien!

MIND. (Kaczagnak, tapsolnak. Czigányok tust húznak.)

HARMADIK FELVONÁS.

III. KEP.

A főpróba.

(Színtér: Divathölgy salonja, balról márványkandalló bronz órával, csecsebecsékkel, a boltozatról üvegcsillár csügg alá, az ajtókat mind földig érő függönyök takarják, jobbról nagy velenczei tükrök a falakon; rococo bútorzat, japáni vedrek. A háttért téli kert képezi dísznövényzettel, annak a közepén áll egy természeti nagyságú porczellán szerecsen fiú, ezüst tálat tartva, azon karcsú liqueurös üvegek. Jobb oldalon asztal, broquat terítővel. Az óra zenél.)

I. JELENÉS.

Péter. Majd: Panna.

PÉTER. (A második felvonásbeli öltözetében bejön, körülnéz.) Azt mondta az a czifra ruhás, hogy csak menjek előre. Aztán senkit se találok sehol: még majd azt gondolják, hogy elloptam valamit. Aztán minden ajtón ezek a czifra püspöki palástok. (Megfogja.) Biz ezt az érsek is felvehetné. (Észreveszi a porczellán szerecsent.) Ahá: itt van valaki. Jó reggelt Mungó! Láttam ám én ilyen szerecsent Amerikában eleget. Nem ijedek meg tőle. (Elmegy előtte.) Köszönöm! nem iszom pálinkát.

PANNA. (Szobaleány, kijön jobbról az ajtón.) Jó reggelt Szaffrán Peti!

PÉTER. Panna te! Nini, az én falumból való leány! No nézze meg ez ember. Hát hogy kerülsz te ebbe a czifra városba?

PANNA. De te hogy jösz ide Péter?

PÉTER. (Rátartón.) Hát micsoda? Azt sem tudnád? Deputatióba jöttem. Engem küldtek. Én szónokoltam az exellentiás urak előtt. Azt láttad volna! Megdicsértek: azt mondták, derék ember vagyok. Azóta egyik parádéból a másikba visznek. Minden nép engemet bámúl. Nézd: az újságban is kiadták a képemet. (Kivesz egy illusztrált hírlapot a zsebéből.)

PANNA. Ah! De hisz te ennél sokkal külömb legény vagy. Nem hasonlít ez te hozzád. Nézz csak oda. (Az álló fali tükör felé fordítja.)

PÉTER. Hát az a nagy tökfilkó mit keres ottan?

PANNA. Te magad vagy az, Péter. Hát soha sem láttál még tükröt?

PÉTER. Láttam biz én, akkorát, mint a tenyerem: de soha sem néztem bele. — Ejnye de ostoba pofám van nekem!

PANNA. Hát tudod-e, hogy ki hívott ide?

PÉTER. Valami báróné. Így megy az egész nap. Még éjjel is bolondulnak utánam. Még bálba is elvittek.

PANNA. Olyan nevezetes ember lett belőled? No majd megijedsz, ha meglátod, a ki most eléd jön.

II. JELENÉS.

Elébbiek. Evelina.

(Csengetés, Panni kifut jobbra, Evelina belép jobbról. Eszményezett parasztos öltözőtben, Péter meglepetve hátra tántorodik.)

PÉTER. Megint ő!

EVELINA. No Péter! Hát annyit sem mondanál, hogy «Isten jó nap!» (Oda megy hozzá, kedélyesen hátba üti.) Hát haragszol-e még rám Péter? No látod, ne haragudjál. Megtudtam, hogy itt jársz a fővárosban. Azért hivattalak, hogy légy nálam ebéden, aztán majd megigyuk a békepoharat együtt.

PÉTER. Sokszor álmodtam én ilyen bolondot már. Ez is csak álom lesz.

EVELINA. (Leülteti Pétert az asztal mellé, maga is az asztalhoz megy.) Látod Péter; az Isten úgy akarta, hogy akkor én tőled elváljak. Nehezemre esett, hidd el; mert már háromszor ki voltunk hirdetve. De hát nem kellett volna bántanod az én kis öcsémet. Hogy engem is megvertél idegenek előtt, azt csak szégyenlettem, de nem haragudtam érte. — Hát látod, az Isten jóra fordította a dolgot. Mennyi emberrel jót tehetek most! Sok nagy úrnal egy szavammal elintézem a szegény emberek dolgát. Az egész bondavári völgyet én tettem boldoggá. Vasútat, gyártelepet, mind az én kérésemre adtak. Hát rosszúl van ez így?

PÉTER. De hát ez a nagy uraság mind a bondavári kőszénből kerül ki?

EVELINA. Nem mind, Péter. Én itten művésznő vagyok. Tudod, milyen szépen énekeltem egyszer odahaza. Most még szebbben tudok. Ez itt aranyat terem.

PÉTER. Tudom. Láttam. Tegnap este elvittek egy ilyen

nagy fényes házba. Először azt hittem, hogy templom. Hanem azután megtudtam, hogy nem templom. De gondolom, hogy te több ruhát veszesz magadra, mikor oda a világosságra kijösz, mint azok, a kiket én láttam. Ez nem szép világ!

EVELINA. Ejh! Ne bajlódjunk most a világ dolgával, Péter: használjuk fel a magunk óráját. Gondoljuk, mintha otthon ülnénk a szénfüsttől kormos kunyhónkban. Tudom, hogy megúntad azt a sok úri kotyvalékot, a mivel itt traktáltak a fővárosban.

PÉTER. Bizony most is itt fekszi a gyomromat az az ördöngös tegnapi spárga. Rágtam, rágtam; de csak nem adta meg magát: hát aztán lenyeltem hosszába.

EVELINA. Hát én megcsináltam neked a kedvencz ételedet, a miért olyan nagyon szerettél. Tudom mi az, haricska-puliszka — bivalytejjel.

PÉTER. (Extasissal.) Haricska-puliszka! Bivalytej! Van is az ebben az idegen országban.

EVELINA. (Felgyűri hónaljig a ruhája ujjait.) Mindjárt feltálalom. (Felkel, cserépfazékban felhozza a puliszkát, két fakanalat tess mellé.)

PÉTER. (Álmadozva.) Tudom! Tudom! Álmodom én így sokszor! Oda teszed elejbém a puliszkás bográcsot, érzem a jó illatát: aztán mikor bele akarok falni, elrepül, felébredek.

EVELINA. No hát együnk egy fazékból ketten, Péter, a hogy hajdanában.

PÉTER. (Hozzá lát.) De ez már nem álom! Valósággal érzem az ízét! — Akkor hát te sem vagy álomkép. Szebb vagy mint máskor: de mégis valóság vagy.

EVELINA. Jól esett, Péter? No hát igyál rá egyet! (Kihúz egy korsót az asztal alól.) Tudom, hogy szereted ezt. Tudod mi ez? Méhsör. A te kedvencz italod. Ez nem részegít. Inkább elcsendesít. Elébb én kóstolom meg. Szokás szerint. A mi benne maradt: te ürítsd ki egy hajtókára. (Iszik a korsóból.)

PÉTER. (Felhajtja a kancsót.) Bizony Isten, valóságos méhser volt. Olyan jól esett, mintha egy egész égő poklot oltott volna ki a belsőmből. Hát nem felejtkeztél meg arról, hogy mit szeretek?

EVELINA. No hát ne csinálj már olyan savanyú képet. Ha haza mégy, mondd el, hogy együtt voltunk, ebédeltünk egy bográcsból. Aztán te is házasodjál meg. Látod itt van a Panna, ez a derék, szép leány. Jó asszony lenne belőle. Vagy akárki mást. Nézd, itt küldök a menyasszonyod szá-

mára, a kit el fogsz venni, egy pár fülön-függőt és násfát: neked meg emlékül adom ezt az órát: a lapjára, nézd, az én képem van zománczolva. Aztán majd megemlékezzetek rólam, mikor boldogok lesztek. (Órát, ékszert átad Péternek.)

PÉTER. Mi esett a kezemre? Egy csepp víz. Honnan? Csak nem a szemembül tán? — Soha sem sírtam én, a mióta élek. (Megtörli a szemeit, elteszi az ajándékait a tüszőjébe.) De nem viseli ez ékszereket asszonyi állat soha!

EVELINA. No hát kibékülsz-e velem igazán, a szíved szerint, Péter?

PÉTER. (Félre.) Te veled? S a te kedvedért még talán másokkal is? Azokkal, a kik szemembe dícsértek, hátam mögött kicsúfoltak, a kik dicsőségükkel parádéztak, s a kiket úgy szerettem volna a fogaim között szétmorzsolni? A te jó szavadért kibéküljek velük? (Fenn.) Te jó vagy Evila.

EVELINA. Úgy — úgy! Nevezz engem Evilának! Aztán ha valami kivánságod van, mondd ki őszintén.

PÉTER. (Félre.) Hogy van-e valami kivánságom? — Hiszen te adakozó vagy, jó szíved van, szórod az aranyat. Látod, ha azt akarnád, hogy egészen megáldjalak, nem kellene hozzá semmi arany. Adnál nekem «egy csókot». Csak egy csókot. Mi az neked? Alamizsna. Sok van belőle. Soha sem kaptam tőled, most adhatnál.

EVELINA. No Péter. Mondd ki, mit kivánsz!

PÉTER. (Félre.) Hát mért ne mondanám? hiszen egymás jegyesei voltunk. Csak egy csókot. Aztán visszaveszem a kegyetlen fogadásomat, hogy elpusztítom az egész bondavári völgyet! Hadd zöldüljön hát a szép fű a mezőn! Te is ragyogj tovább. Légy a világ csillaga: nem bánom. De most adj egy csókot. Aztán ne emlékezzem egyébre, csak erre az egy csókra. Megmondjam? Ne mondjam? (Kabátja gombjain számlálja.)

III. JELENÉS.

Elébbiek. Panna. I., II. inas.

PANNA. (Berohan.) Ő herczegsége jön!

EVELINA. (Felugrik.) Isten hozzád, Szaffrán Peti! (Elsiet a jobboldali ajtón.)

PANNA. Frissen! Frissen Péter! Itt ezen a mellékajtón, hogy össze ne találkozzék a herczeggel.

PÉTER. (Dölyfösen.) Mit nekem a herczeg? Azt gondolod, én soha sem láttam még herczeget? Ettem is . . .

PANNA. Herczeget ettél?

PÉTER. Nem belőle, hanem vele egy asztalnál, Még búcsút sem vettem az asszonyodtul. (Indul jobbra.)

PANNA. (Útját állja.) Oda nem szabad menned, az az asszony öltözője: most toilettet vált. (Hirtelen eltakarítja az asztalról a bográcsot és a kancsót, füstölőt gyújt a néger tálczájában.)

PÉTER. Kifüstölik utánam a szobát!

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Salista. Calamides. Felix.

PANNA. Már itt jön a herczeg!

PÉTER. Hát ez az a herczeg? Hisz ezzel még éppen per tu vagyunk. Jó napot herczeg úr!

SALISTA. (A porczellán négerhez fordul, szemüvegét keresve.) Hán? Te szóltál? (Észrevevszi, hogy az nem ember, Pétert nézi lorgnonjával. Felixhez.) De tökéletesen olyan, mint egy igazi paraszt. Papier machéeből van?

FELIX. (Péterhez lép.) No Szaffrán Peti. Hát nem félsz már tőlem? Nem vagyok már doktor.

PÉTER. Jajh! Ha én most ennek úgy a nyakába haraphatnék, kedvemre.

FELIX. No azért a multkori ijedségért egy kis enyhitő szer. (Bankjegyet nyom a markába.)

PÉTER. (Gúnyos hálálkodással.) Adjon az ég milliomszor ennyit az úrnak.

FELIX. Haha! Barátom. Annyi heverő pénz nincs szent Péter ládájában. Az a bankjegy száz forintos, bajtárs, jól eltedd.

PÉTER. (Félre.) Jól elteszem. S ha szent Péter nem tud megfizetni, majd megfizetek én.

FELIX. (Salistához.) Herczegem. Az asszonyság várja kegyelmességedet. (A jobboldali ajtóra mutat. Salista jobb ajtón el.)

PÉTER. (Pannához.) Mit? Annak szabad bemenni oda: és nekem nem?

PANNA. Ha az ura megengedi.

PÉTER. Az ura? Hát én mi vagyok? Igaz! Én nem vagyok semmi.

PANNA. Aztán azóta már átöltözött. (Péternek a kalapját nyujtja.) No Peti, itt a kalapod.

PÉTER. Mit Peti? Az én nevem Szaffrán Petér «úr»! Tanulj becsületet.

PANNA. No ha úr kegyelmed, akkor tudja, hogy mi az úri szokás? (Tenyerét tartja.)

PÉTER. Ugy-e? Borravalót? Tudom. (Kivesz egy forintos bankót.) Van nálad olló? Hoczide!

PANNA. Van. (Odaadja neki az ollóját.)

PÉTER. (Levág az ollóval egy fertályt a bankóból, magas büszkeséggel nyújtja Pannának.)

PANNA. Ez aztán bankár. Pénzt vált ollóval s ád egy fertály bankót. (Átadja neki a kalapját.)

PÉTER. (Odalép Felix és Calamides mögé. Felix és Calamides fejeiket összedugva beszélgetnek, Péter a füleikbe ordít.)

Az én nevem Szaffrán Péter!

FELIX. (Felriad.) Micsoda vad barom ez? (Csenget. I. és II. inas berohan.) Vezessétek ki innen ezt az embert.

PÉTER. Hozzám ne nyúlj, te szalmaszál! mert keresztül húzlak a pipám szárán. (Öklével fenyegetve.) Megsiratjátok ti még azt a napot, melyen Szaffrán Pétert kidobtátok a házatokból. (Kalapját felcsapja a fejére s elsiet. I. és II. inas utána sietnek. Panna elszalad jobb ajtón.)

V. JELENÉS.

Felix. Calamides.

FELIX. Barátom. Ez a kritikus óra! A mai naptól függ, hogy kis istenek vagyunk-e, vagy kis kutyák?

CALAMIDES. Hogy állnak a részvényeink?

FELIX. Bondavár kétszázzal párin felül! Frigyláda hatszáz: pénz! A húsz perczentes százalék megtette a hatását.

CALAMIDES. A nyereségből osztottuk azt?

FELIX. Oh beh naiv kérdés!

CALAMIDES. De hátha elkezdik a részvényeket a piaczra vetni?

FELIX. Nem tehetik. Még minden részvény a syndicatus kezében van, kivéve azokat, a miket a börze-ágensek közt kiosztottunk. A contremine agyon van verve. Kérhetünk mesés összeget a részvényeinkért: fizetniök kell a differencziát, vagy elfutni. Fuss, vagy fizess! Egyetlen kőszikla fenyegeti hajónkat. Ez a herczeg. Ennek magának van negyvenezer részvénye. Öt ezer bondavári, a mi a menyasszonya által van a kezére bizva: és harminczöt ezer Nagy Frigyláda. Ha ez perfidiát akar elkövetni, egy csapással agyonüthet bennünket.

Calamides. S képesnek hiszed a herczeget ilyen perfidiára?

Felix. Barátom! A börzén nincsenek nemes emberek. Vannak börzebárók, börzekirályok, de börzenemesek nincsenek.

Calamides. El van látva az eshetőségre?

Felix. Fogságba ejtem a herczeget. Itt van az én Paracelsus kövem: az én fekete gyémántom. Arról van szó, hogy Evelinát a «Fantaisie» színházhoz szerződtessék, a mit a herczeg tart fenn. Most fog előtte próbát tartani. Lucretiát játszsza előtte.

Calamides. Te! az nagyon erényes darab.

Felix. Van ám eszem. Nem a Ponzard Lucretiájáról van szó. Fogtam egy vaudeville írót: azzal készíttettem egy új «Lucretiát». Abban a Collatinus felesége olyanféle modern dáma, a ki szeret a királyi herczegekkel kaczérkodni; védi magát; de nem mint egy római nő, hanem mint egy XIV. Lajos korabeli marquise: végre elbukik. Akkor aztán hirtelen megbánja a dolgát s nagyszerűen hal meg. A meghalása manyifik! A ki akkor bele nem bolondúl, mikor a földön henteregni látja, az rhinoceros. Véghetetlen háládatos szerep: különösen az énekrész benne! meglátod a közönség őrjöngeni fog, eszét veszti!

Calamides. Nem bánom én: csak a herczeg veszítse el a magáét. (Megbánja a szavát.) De minő profán beszéd ez tőlem!

Felix. Barátom. Trágyában terem a tiszta búza! Ohó! Hallom jönni őket. Beszéljünk a longchampsi lóversenyről.

VI. JELENÉS.

Elébbiek. Evelina. Salista.

Evelina. (Római jelmezben, palásttal.)

Felix. (Calamideshez.) Hát te a Gladiatorra fogadtál?

Calamides. És te?

Salista. Barátom, ha lovakról akartok beszélni, menjetek le, kérlek, az istállóba. Mi itt művészetről értekezünk!

Felix, (Calamideshez.) Mit szólsz hozzá? Nem elragadó ebben a tunikában? Semmi krinolin! Hiszed, hogy mindenkit legyőzök vele!

Salista. Ah! ön is futtat? Mi a versenyparipájának a neve?

Felix. Hát mi volna? (Hamis hizelgéssel.) Evelina!

Salista. No hát most hagyjanak bennünket magunkra. A báróné a szerepe végjelenetét fogja elpróbálni előttem. Oda künn mondják meg a cselédeknek, hogy senkit se bocsássanak be.

Felix. (Calamideshez.) Milyen pompás fiú ez a herczeg! Hogy rendelkezik az én lakásomban. Ne félj, még azt is meghagyjuk, hogy téged se ereszszenek ki innen. Most gyerünk az ütközetbe. Mienk a csatatér. Egy ellenséges zászló sincs rajta. (El Calamidessel.)

VII. JELENÉS.

Evelina. Salista. Végül Kuntyorka.

Evelina. Jól vagyok öltözve herczeg?

Salista. Kitünően. A kelme igazi ó-római szövet. Hanem a palást egészen fölösleges ebben a jelenetben.

Evelina. Én pedig azt szándékosan vettem fel. Igen jó képet ád, midőn Sextus ostromlása ellen Lucretia ebbe a palástba egészen beburkolja magát.

Salista. De a szöveggel ellenkezik. Majd ha egyszer ön Bécsben fogja játszani ezt a szerepet: ott adja palásttal; nálunk jobb lesz a nélkül. (Lekapcsolja Evelina válláról a palástot.) Így! A két karnak szabadon kell lenni. Mikor a szemérmes iszonyodást akarja kifejezni, akkor a két kezét szétnyitott ujjakkal teszi a keblére. Így ni! (Megtanítja rá.) Ez többet fejez ki, mint a palástvetés. Hadd látom, mi van a lábán? (Evelina mutatja a lábát.) Nem egészen korhű; de eszményi. Ezt az alsó övet egy kissé alább kell ereszteni, s a tunikát jobban felránczolni bele; a felső öv nagyon is össze van szorítva.

Evelina. Ah nem. Az egész tenyerem belefér.

Salista. Hát kezdjünk hozzá. Hol a kézirat? Majd én jelezem Sextus mondókáit.

Evelina. (Átadja neki az iratot, színpadi állásba helyezi magát.)

Sixtus! Mi hoz ez órában ide?
Midőn Diana holdja már cserélt
Phœbus napjával égi fénysugárt.

Salista. Átkozott egy bombaszt!

Evelina. Ez van a szerepben?

Salista. Dehogy van. Hanem ha engem fogadna ezzel a gallimathiassal egy szép asszony, mindjárt elszaladnék.

Húzzuk ki azt a két sort. — «Mi hoz ez órában ide?» Erre feleli Sextus:

«Mi hozna? Vérem minden cseppje von,
Miként a mágnes a Kafhegy fején.»

S a többi, s a többi! Most kegyed szól.

EVELINA. «Szavad megrémít. Arczom lángra gyúl.»
SALISTA. Az én szűm lángjának visszfénye az?
EVELINA. «Tudod Sextus, én tisztes nő vagyok.
A márványszobrok künn a forumon,
Nem versenyeznek vélem a szigorban.
A hold ezüst korongja foltot eltűr,
De nem Lucretia szűz jelleme.»

SALISTA. (Kaczag.) Hahaha!
EVELINA. Ön kaczag?
SALISTA. Nem én, hanem «Sextus Tarquinius». Fordítsunk egy lapot. A magas pathos látom, sikerül önnek. Kiváncsi vagyok a hevesebb temperamentumú szavalatra. Kezdjük ott: «Szüntesd a csábot!»

EVELINA. «Szüntesd a csábot, Sextus! Illik ez
Királyi vérhez, melyből származál:
A vétek konkolymagvát hinteni?
Az istenek .....»

SALISTA. Maguk sem voltak jobbak! Jupiter
Adá a példát, és a többiek
Híven követték. Leda, Danaë,
Calysto, mondok; egész Európa
Beszélhetne biz erről eleget.

EVELINA. De ez mégis istentelen beszéd.
SALISTA. Ez a szerepében van?
EVELINA. Nem. Ez az «én» véleményem. Én ájtatos vagyok.
SALISTA. Oh, azt tudom. De hát folytassa a szerepét. Lucretia idejében még a Pontifex Maximus nem volt csalhatatlan.

EVELINA. «Eltávozz innen, el, sietve, el!
Férjem haragját rettegd, hogyha itt lel.»

SALISTA. (Kaczag.) Hahaha!
EVELINA. No hát mit nevet?
SALISTA. Igazán mondom, itt van az instructióban.
EVELINA. Azt ki kell húzni, Sextus ne nevessen, mikor én indulattal beszélek.

Salista. Jól van. Halljuk tovább.

Evelina. (Szaval.) «Te nem tudod még, hogy ki Collatinus:
Egy Orpheus, ki még Plutóhoz is
Leszállt az orcus sötét mélyébe,
Hogy hű nejét magának visszavíja.»

Salista. (Tapsol.) Brava! Bravissima!

Evelina. No de lássa, ez igazán talál. Szegény jó Kaulmann csakugyan a föld alól hozott ki engem a kőszénbányából.

Salista. Kérem; folytassa hát. Most a publicum szerepét vettem át. Ni, hogy ragad rám a versben beszélés.

Evelina. (Szaval.) «S ha minden égiek és földiek
Magamra hagynak: veszni nem hagyom
Erényemet; lásd e kétélű tőrt:
(Tőrét kivonja övéből.)
Hegyét a szívem felé szegezve.
Vagy önmagam, vagy téged öl meg ez!
Oroszlán volnál, vagy Hirkániának
Vad tigrise, szíved mélyébe hatna!»

Salista. «Hah! Egy egér fut a lábad alá!»
(Evelina sikoltva, elejti a tőrt kezéből.)
«Lefegyverezni egy egér elég volt.»

Evelina. «Olympnak isteni. Ne hagyjatok.»

Salista. (Megfogja kezét.) «Enyim vagy! Törve minden ellenállás.»

Evelina. Kérem, herczeg. Ön ne «játszszék». Ön csak «jelezze» a mondókát.

Salista. De ha elragad a művészet heve.

Evelina. Akkor én csengetek.

Salista. (Át akarja karolni.) Rómában nincs még akkor csengetyű.

Evelina. Uram, bocsásson! Ön kétségbe ejt!

Salista. Igy! Igy remek az előadás! (Még több hévvel:) «Imádlak minden istenek felett.» (Evelina kiszakítja magát karjai közül s a téli kert felé menekül.) Rossz védelem Daphnénak a liget. (Utána fut. Kuntyorka mankóival a hóna alatt, elé tipeg. Salista visszariad tőle.) Hát ez micsoda mythologiai szörnyeteg? (Kuntyorka hamisan hunyorog.) Valóságos díszpéldánya a varangynak.

Evelina. (Letérdel Kuntyorkához, átöleli.) Ez az én Kuntyorkám. Az én egyetlen drágám, mindenem: a ki akkor jön hozzám, mikor neki tetszik.

Salista. Fertelmes egy portéka! Ugyan kérem Evelina,

ne csókolja meg a száját! Az embernek örök időkre elmegy a kedve egy szép asszonyi csóktól. (Evelina hirtelen felkapja a palástját s beleburkolódzik.)

KUNTYORKA. (Kihúz a zsebéből egy levelet.) Kegyelmes herczeg úr. Egy levelet hoztak az ön számára: rá van írva «Citó, citissime». Más nem mert bejönni vele: én hoztam el.

SALISTA. (Elveszi a levelet.) Anna grófnő kézvonását látom a czímezésen. Mi sürgős dolga lehet velem? (Evelinához.) Megengedi, hogy félbeszakítsam a kisérletet?

EVELINA. Oh, kérem. Hiszen most már csak az van hátra, hogy meghaljak.

KUNTYORKA. (Átnyalábolja a térdeit.) De én nem engedem, hogy meghalj! Nem szabad meghalnod. Elébb a Kuntyorkának szárnyai nőnek, mankó helyett; — elrepül előre, szállást csinálni neked.

EVELINA. Ne félj bohó! Hisz csak komédiázunk itt. Tréfából halunk meg.

SALISTA. (A levelet elolvasva.) De valaki mégis komolyan vette a meghalást. A szép Angela grófnő.

EVELINA. Az ön menyasszonya?

SALISTA. Most írja a levelében Anna grófnő, hogy leánya, Angela, milyen szerencsétlenül járt. Ruháival közel ment a kandallóhoz, azok meggyuladtak. A szerencsétlen menthetlenül összeégett; s most már kiszenvedett.

EVELINA. Ah, ez megrendítő egy esemény. Szegény Angela!

SALISTA. Jobb vége lett, mintha hozzám jött volna nőül. (Összehajtja a levelet s elteszi a zsebébe.) Asszonyom. Én a kisérlettel nagyon meg voltam elégedve. Kár, hogy a vége elmaradt. Ön szerződtetve lesz a Phantaisiehoz. Egyelőre hat vendégjátékra. Díját ön maga szabja meg. Hogy rendes szerződése hogy üssön ki? az a sikertől függ. A végjelenet sikerétől. (Magában.) Angela meghalt: akkor a bondavári részvényekkel nem vagyok többé lekötelezve. (Óráját nézi.) Még jókor érkezem a börzére megkezdeni a contreminet. (Kezet csókol Evelinának.) A viszontlátásig szép istennőm! (El.)

EVELINA. (Térdre borúl Kuntyorka előtt. Keblére öleli.) Te hős lovagom! Te őrző angyalom! Te!

NEGYEDIK FELVONÁS.

IV. KEP.

A kik mezitláb elfutnak.

(Színtér: A Fantaisie-színház női öltöző-szobája, balra kijárás a színpadra, jobbra első ajtó a páholyokhoz, második a hátsó lépcsőre vezet; háttérben kettős ablak, balról előtérben pompás öltöző asztal, tükörrel, tégelyekkel, üvegcsékkel, mellette állótükör. A falra koszorúk vannak aggatva. Szögletben Molière mellszobra egy női kalappal a fején. Egy karszékben levetett női divatos öltözet. A szék karján egy krinolin.)

I. JELENÉS.

Evelina. Panna. Később Oignon.

EVELINA. (Tükör előtt állva, Lucretia jelmezében.) Van közönség Nanette?

PANNA. Csak úgy, mint tegnap, a zsufolásig. (Kopognak az ajtón.)

EVELINA. Nézd meg, ki kopog?

PANNA. (Kinyitja a jobboldali hátsó ajtót.) Oignon úr van itt.

EVELINA. Ki az? Mit hoz? Ereszd be.

OIGNON. (Belép.) Madame. Én vagyok monsieur Oignon.

EVELINA. Szép; de mi tetszik?

OIGNON. Madame! Rossz szél fúj.

EVELINA. Hát aztán?

OIGNON. Ma nem állom ki az ütközetet ötezer frankon alul.

EVELINA. Nem értem, miről van szó.

OIGNON. Az ellenség nagyon erős. Ma legalább száz legényre lesz szükségem.

EVELINA. Kérem! A bolondok fejedelme ön, vagy mi?

OIGNON. Nem, én az okos emberek köztársasági elnöke vagyok: a Fantaisie színház claquejának a chefje. (Mutatja a tenyereivel.)

EVELIna. Hát mi dolgom van nekem önnel?

OIGNON. Az egészen a tarifa szerint megy. Egyszerű kihivás minden felvonás után ötszáz frank. Koszorúk átnyujtása mellett ezer frank. Kaméliás lant, vagy óriás

bukét eleven galambokkal kétezer frank. Pisszegéssel egybekötve az együtt szereplő vetélytársnőnek háromezer frank. De mikor a contreminnel kell megküzdeni, akkor szabott ár az ötezer frank.

EVELINA. De hát mesélje el ön azt annak, a ki önnek fizetni szokott.

OIGNON. Nem lehet ám. Mert éppen az csináltatja a contreminet.

EVELINA. Takarodjék ön innen! Ne rontsa a hangulatomat.

OIGNON. Ha nem volna ön éppen cassánál, én egy utalványnyal is beérem. Szoktam hitelezni.

EVELINA. Azt várja ön, hogy kidobjam innen?

OIGNON. Azt. (Evelina megfogja gallérját, s kituszkolja az ajtón. Oignon percz mulva visszadugja fejét az ajtón.)

EVELINA. (Visszasiet a tükörhöz.) Most egészen kiveresedtem a dühtől, hol van a hajporos pamacs.

OIGNON. Madame! Itt hagyom az adressemet. Előadás kezdetéig itt leszek a cafée des coursban. (A névjegyet behajtja.)

EVELINA. (Felé hajítja a pamacsot. Oignon eltűnik.)

PANNA. Nem kellett volna azt az embert kidobni, madame. Hiszen igaza van neki, megszolgálja az a maga kenyerét.

EVELINA. Mit? hogy én hajlongjak azok előtt a tenyerek előtt, a miket magam megfizettem?

PANNA. Hát az egész színészeti illuzió-fogás. (Kopogás a jobb első ajtón.)

EVELINA. Hát most megint, ki kopogtat? Nem szabad!

II. JELENÉS.

Evelina. Salista. Panna.

PANNA. (Salista beléptekor balra el.)

SALISTA. Szép istennőm. Láthatja ön, milyen nagy a bátorságom. Ön azt mondta, nem szabad, mégis bejöttem.

EVELINA. Ez több a bátorságnál, herczeg. Én önnek megmondtam világosan, hogy többet nem fogadom el a látogatását.

SALISTA. Hja az még tegnap volt.

EVELINA. Én ma is az vagyok, a ki tegnap voltam.

SALISTA. Dehogy az, szép istennőm. Tegnap én önnek egy ajánlatot tettem.

EVELINA. A mit én nem hagytam önnek végig mondani. Abból megtudhatta ön, hogy ki vagyok?

SALISTA. Régen tudom. Egy tiszta, erényes nő. Éppen azért bolondulok utána. Szaladok ön után és üldözöm, mert fényes, mert magasztos, mert nem olyan, mint a többi. Ön gyémánt, melyen nem fog a karczolás. Ne csodálja hát, ha olyan becsben áll. Tegnap visszautasította ön szerelmi nyilatkozatomat, mert tegnap még gazdag ember felesége volt; ma pedig egy bukott ember neje. Én az egész Kaulmannt úgy a kezemben tartom, hogy csak egy szorítás kell még és megszünt lenni. Vállalatait mind halomra döntöttem, s a mit meg nem tettem én — megtette önnek a régi vőlegénye: az a fajankó. Felrobbantotta a bondavári tárnát, s most az egész kőszénbánya ég.

EVELINA. (Rémülten.) Szentséges Isten! Berend Iván tárnája is elpusztult?

SALISTA. Az megmaradt.

EVELINA. Hála az égnek!

SALISTA. S az égő tárnának utána omlik minden. Vasútak, gyárak, bankok. Önök tönkre vannak téve. Olyan a börze népe, mint a juh. Egyik nap maga hozza a gyapjúját, kérve, hogy ñyirják le; másik nap meg elfut egy vak lármára a vezérürü után. Szaffrán Péter jelt adott a paniquera, s ezzel önökre szakadt a catastropha. Mikor ön innen az előadás után haza megy, nem fog a szobáiba mehetni, mert azok le vannak pecsételve.

EVELINA. Hát legyen úgy. Én nem születtem selyemben. Fogadok egy padlásszobát, s leszek színésznő.

SALISTA. Hogy lesz-e ön színésznő? az a mai előadástól függ. Ez a dráma be van végezve. Kezdjünk újat. Én visszaadom önnek elvesztett gazdagságát, gyémántjait, lovait. Ha akarja, szerződtetem holtig a színházhoz, s játszhatja benne Shakespearet. Nagyobb úrnővé teszem, mint eddig volt, s adok önnek egy sokkal hívebb, feláldozóbb, imádóbb rabszolgát, mint a minővel eddig birt: Salista herczeget.

EVELINA. (Erőszakolt szelidséggel.) Herczeg. Én ma nehéz szerepet játszom, nyugalomra van szükségem.

SALISTA. Nem zaklatom. Időt engedek. Van egy órai haladékunk. Akkor kezdődik az esteli börze, a hol én a kegyelemdöfést megadom Kaulmannak és az ő társaságának, vagy pedig kihúzom őket a partra: a hogy ön határozni fog. (Kiveszi óráját a baloldali zsebéből.) Öt percz hija a hét-

nek. Egy óráig várok a válaszra. Itt hagyom az órát. (Átnyújtja az óráját Evelinának.)

EVELINA. (Földhöz vágja az órát.) Itt van a válasz.

SALISTA. (Előhúz a másik zsebéből egy másik órát.) Tökéletesen készen voltam erre a feleletre, szép tündérnőm, azért még egy másik chronometert is hoztam magamnak. Méltóztassék. Ezen is öt percz híja a hétnek. S ha ezt is földhöz csapja ön, van még egy harmadik is a zsebemben.

EVELINA. Uram! Ha a bútoraimat megvette ön, vitesse el! De a szobámnak még én vagyok az úrnője, s onnan kitiltom önt!

SALISTA. Szép asszony! Ezt könnyű kimondani. De ha engem elutasít, nincs hová menekülnie. A színház hideg szállás.

EVELINA. De van még egy menedékem. A hová folyamodhatom minden időben.

SALISTA. És az?

EVELINA. Az a kőszén!

SALISTA. (Elámulva.) Valóban annál sok szép asszony találta már utolsó menedékét. A hölgy, ki a kőszénre apellál, nem szorúlt pártfogóra többé. (Mélyen meghajtja magát s eltávozik.)

EVELINA. Reszket minden idegem! Hogy fogok ma játszani? Pedig ettől függ egész jövőm. (Kopognak.) Ki háborgat már újra?

III. JELENÉS.

Evelina. Calamides.

CALAMIDES. Asszonyom, mit tett ön a herczeggel? Egész kétségbeesetten hagyta el az ön szobáját.

EVELINA. Azt kivánta, hogy kedvese legyek, s én elkergettem.

CALAMIDES. Az általános erkölcsiség szempontjából azt kellene mondanom, hogy nagyon helyesen tette ön. Azonban vannak rendkivüli körülmények, a mik azt, a mi a mindennapi helyzetben bűn, az áldozat, az erény magaslatára emelik fel. Mikor Judith elszánta magát rá, hogy felkeresse Holofernest a sátorában: nem a legmagasztosabb áldozatot teljesíté-e akkor? — Salista herczeg a mi Holofernesünk. Mi vagyunk az ostromolt Bethulia. S nem «Jehova-szűze»-e a neve a helynek, a hol Judith áldozott? (Evelina elmereng.) Gondolja ön meg: mennyi nagy dolog fordul meg ez áldozatán egy női szívnek. Az egész

hivő világnak a diadala a hitetlen felett. Száz milliókra számított vagyon; százezreknek könye, vére. Ez mind az ön kezében van e perczben. Legyen ön a mi táborunk Judithja!

EVELINA. (Mind a két karjával eltakarja arczát.) Nem tudom, mi az? (Zokog.)

CALAMIDES. (Elbámulva.) Mi ez? Ez égő arcz? e szűz szemlesütés, e gyermeki zokogás! Hát lehetséges ez? Hogy egy nő lábával a sárban, fejével a csillagok között járjon? Egy színpadra tévedt szent! — Hisz ehhez képest füst és pára minden férfi-dicsőség! — «Nem tudja mi az?» — Ön ezzel a szóval engem számüzött kolostorom csendes czellájába. Én leveszem önről a lánczokat, a miket én segítettem önre rakni. Legyen ön szabad. Önnek a házassága, a mit Kaulmannal kötött, itt ez országban érvénytelen és semmis. Ön nem Kaulmann neje. Ön «Dirmák Éva leányasszony» és semmi más. Játékot űztek önnel. S e játékban nekem is részem volt. Én lelkemet kimentém. Megmondtam önnek mindent. Én most megyek vissza a kolostorba, s felhúzom a faczipőt. (Eltávozik.)

EVELINA. (Mint egy álmodó lelkendezve.) Nem vagyok asszony; feleség! Nem rabnő. Magamé vagyok. Nem tapadnak hozzám átkozott milliók: égető gyémántok. Szabad vagyok. Nem ragad hozzám a férj szennyes neve. «Dirmák Éva!» Oh apámtól, anyámtól öröklött édes nevem. Visszakaptalak. (Zokog; kün csengetés.) Az előadásra csengetnek. Kezdem a jelenést. Ezzel a háborgó szívvel, ezzel a dúlt kedélylyel színjátékot játszani! Játszottak velem is! És most ki a színpadra, magasztalni a dicső Collatinust: a férjek legmagasztosabbikát, a kinek becsületéről egy asszony vérének kell lemosni a foltot! Meg fogok bukni ma! Előre érzem a kudarczot. (A szinpadi ajtón el.)

IV. JELENÉS.

Panna. Claude.

PANNA. (Balról.)

CLAUDE. (Levéllel a kezében jobbról jön.) Mamselle! Az asszonyságot keresem.

PANNA. Már ki ment a színpadra.

CLAUDE. Annál jobb. Egy levelet hoztam neki.

PANNA. Ha egy perczczel elébb jön, még átadhatja neki.

CLAUDE. Akkor hát ugyan jó, hogy egy perczczel ké-

sőbb jöttem, mert a ki ezt a levelet át fogja adni madamenek, az borravalóúl egy olyan pofont kap tőle, hogy elviheti a mont de piètébe, s zálogba vághatja.

PANNA. Hát hogy tudja ön, hogy mi van ebben a levélben?

CLAUDE. Úgy hogy én vagyok a híres Kratki-Baschik, prestigiditateur famulusa. El tudom olvasni a gyomromra tett lepecsételt levél tartalmát. (Mellére szorítja a levelet.) «Madame! Véghetetlen sajnálattal tudatom önnel, hogy a mai balsiker után kénytelen vagyok önnek felmondani. Fanfaron impressario.» (Ujját végig húzogatja a levélen, mintha sorokat olvasna.)

PANNA. De hát hogy tudhatja azt az impressario előre, hogy ma rossz sikere lesz a fellépésnek? hisz csak most lép ki az asszony a színpadra.

CLAUDE. Hát mire való a «kettős látás?»

PANNA. No akkor ezt a levelet legjobb lesz ide a tükör mellé tűzni. Találjon rá magától. (A levelet odatűzi.) Hallgassuk csak, mi történik odakünn. (Mindketten a színpadi ajtóhoz húzódnak.) Az asszony deklamál. Nekem úgy tetszik, mintha rekedt volna.

CLAUDE. Lámpaláz az! A hangja elfullad!

PANNA. Nagy a hatás. Hogyan kaczagnak rajta!

CLAUDE. Hatás a gutába. Hisz ez tragœdia! Itt nem szabad nevetni.

PANNA. Mily zúgás!

CLAUDE. Az bizony, még fütyülésnek is megjárja.

PANNA. No ez rosszúl fog végződni.

CLAUDE. No én menekülök innen, hogy meg ne ázzam. (El a jobb hátsó ajtón.)

V. JELENÉS.

Evelina. Panna. Majd: Felix.

EVELINA. (Dúlt arczal jön sietve a szinpad felől.) Meg vagyok semmisülve. Lezúgtak, lekaczagtak. (Pannához.) Eredj a rendezőhöz. Mondd, hogy rosszúl vagyok. Nem játszhatom tovább. Ne bocsáss hozzám senkit Maradj künn magad is. (Egy székbe rogy.) Elhiszem, hogy rossz voltam. Nem is lehetett máskép. Minden érzés helyet cserélt ma a szivemben. Magam sem ismerek magamra. Szeretném magamat jól kikaczagni. Megmondta ezt nekem ama bölcs! Oh az én igazi jó barátom! Így hullanak alá a csillagok az égről.

Oh ez a bukott angyalok kinszenvedése! Ez nem emberi szívnek való érzés. (A tükörhöz lép.) Hazug fény! hadd hámozzalak le rólam. (Palástját leveti, hajából a diadémot, szalagot kibontja, e közben meglátja a tükörbe dugott levelet; felbontja, elolvassa.) Az igazgató felmond, a mai balsiker miatt. És ez a levél már meg volt írva, mielőtt a színpadra kiléptem volna. Ez megvigasztal. Hogy rossz vagyok, elhiszem; de a világ még rosszabb. — Hisz előre volt így kicsinálva. Megmondta az a derék ember, a kit én innen kidobtam. Oignon úr! Hisz ez az egyedüli becsületes ember közöttük: megmondja, hogy mi az ára a becsületnek — tarifa szerint; hanem aztán meg is tartja. — Derék jó barátom! Ezt kiengesztelem. Van egy drágán kért csókom. Nesze, azt néked adom. (Megcsókolja Oignonnak a földről felvett névjegyét.)

VI. JELENÉS.

Evelina. Felix.

FELIX. (Bejön az ajtón.)

EVELINA. Nem szabad bejönni! Vetkőzöm most.

FELIX. De nekem talán mégis szabad lesz ilyenkor is bejönni.

EVELINA. Ah, Kaulmann úr.

FELIX. Azt mondták, hogy ön rosszúl lett a színpadon.

EVELINA. Hízelkedők mondhatják. Rossz voltam. Ez az igazi. Megbuktam fényesen.

FELIX. Talán nem egészen.

EVELINA. (Vetkőzve.) Hiszi ön?

FELIX. Tapasztalhatta Evelina, hogy tegnap ugyanebben a szerepben koszorúzápor és taps fogadta; pedig mondhatom, hogy tegnap sem volt ön jobb, mint ma.

EVELINA. Mi következik ebből?

FELIX. Az, hogy a tegnapi diadalt és a mai kurdaczot egy és ugyanaz a kéz eszközölte.

EVELINA. Az meglehet.

FELIX. Nem találja ön ki, hogy kié?

EVELINA. Bizonyosan tudom. A herczegé.

FELIX. Úgy van. S ha még csak az ön buktatása volna az, a mivel a herczeg sújt bennünket; de ő azzal a hatalommal, a mivel a pénzvilág nagy ütközetében fölénk került: engem is apróra morzsol össze. S tudja ön, miért történik ez?

Evelina. Tudom. Azért, mert én az ön becsületét híven megvédelmeztem.

Felix. Ön azt hiszi?

Evelina. Nos? Tán nem büszke ön a becsületére?

Felix. Asszonyom. Most már nem vagyunk a színpadon: ne játszszunk tragœdiát. Beszéljünk prózában. Az embernek többféle becsülete van.

Evelina. Igazán derék ember, a kinek annyiféle becsülete van!

Felix. Ha valakinek a felesége olyan gazdag bájakban, hogy el is veszthet belőlük, s azt valaki megtalálja: hát még azzal a férj tönkre nem jut. Hanem ha egy üzlet emberének a hitelén találnak foltot, annál vége a becsületnek.

Evelina. És így megvan engedve a virement, az egyik becsület tőkepénzével törleszteni a másik adósságait.

Felix. Ejnye, milyen jó formulázását találta ön ki a kérdésnek.

Evelina. Kérem, uram. A komœdiához önnek határozottan nincs talentoma.

Felix. No hát beszélek komolyan. Az én nevem még ma nagyra becsült név. Ma még milliók kinálkoznak elém, hogy fogadjam el, holnap ezer kéz fog utánam nyúlni, hogy atómokra tépjen, hogy a milliókat garasokra váltsa. Egy világrész sorsa van kezembe letéve. Trónok, oltárok vannak azon alapra építve, a mit az én eszmém teremtett. Milliók jóléte, nagy eszmék diadala fordul meg azon, hogy állok-e én, vagy elbukom: s mindez önnek egy nyájas mosolyától függ, hogy megvalósuljon.

Evelina. (Lekapcsolja karperecseit s oda rakja Felix elé az asztalra.) Kérem; tragikumhoz még kevesebb tehetsége van: csak maradjon inkább a komikumnál.

Felix. No hát beszélek egész száraz prózában. Önnek, madame, a hôtelét ma lefoglalták, kifizetetlen árjegyzékek miatt.

Evelina. Remélem, hogy az érték fedezni fogja bőven a tartozást.

Felix. Önnek azonban nincs most hová menni, mint az én lakásomra. Külön háztartást többé nem folytathatunk, s enélfogva önre nézve az a természetes kényszerűség fog beállani, hogy a kit én házamnál szívesen látott vendégül fogadok, az önnek is vendége.

Evelina. Például Salista herczeg.

Felix. Éppen ő!

EVELINA. (Leül, s czipőit kezdi el leoldani.) S azt hiszi ön, Kaulmann úr, hogy ha a pompás hôtelt el kell hagynom, nem tudok magamnak egy manzard-szobát fogadni, a melyiknek ajtaja van, az ajtaján tolózár van, s ha én azt a világ akár micsoda herczegének az orra előtt becsukom, hát az oda be nem jöhet?

FELIX. Figyelmeztetem önt asszonyom: hogy Francziaországban vannak kellemetlen törvények, a melyek kényszerítik a feleséget arra, hogy törvényes férjénél lakjék, vele útazzék, neki engedelmeskedjék.

EVELINA. (Kezében tartva a lehúzott sandalját.) Én pedig figyelmeztetem önt uram, hogy Francziaországban vannak kellemetlen törvények, a melyek a pap által kötött házasságot, a polgári szerződés nélkül, semmisnek és érvénytelennek nyilvánítják.

FELIX. (Felriadva.) Mit mond ön?

EVELINA. (Sandalját az asztalra vetve a lerakott ékszerek közé.) Azt, hogy ez az aranyos czipő még az öné; — de én «Dirmák Éva leányasszony!» a magamé vagyok.

FELIX. Ki mondta ezt önnek?

EVELINA. Ugyanaz, a ki bennünket tréfából összeadott. (Felix rémülten kap a torkához. Evelina egy szál ruhában, czipők nélkül.) Ah, megmondta nekem az a bölcs, az a jó barát: «Ezek mind mezitláb fognak innen elfutni a világba!» — Én kezdem a futást. (A jobboldali ajtón el.)

FELIX. (Egyedül.) Ő maga árult el engem? Calamides! Akkor vége mindennek! (Felkapja a tőrt az asztalról, szivének szegzi; nem birja magába döfni, eldobja megint, az ablakhoz fut, felszakítja s kiugrik rajta. Künn zaj támad, zúgás.)

VII. JELENÉS.

Panna (baloldali ajtón). Claude (jobboldali első ajtón).

PANNA. (Berohan.) Hová lettek?

CLAUDE. (Berohan.) Se az úr, se az asszony nincs itt. (Zúgás közelebb jön.)

VIII. JELENÉS.

Előbbiek. Salista. Pompierek.

POMPIEREK. (Hozzák Felixet halva.)

SALISTA. (Utánok jön.) Ez bizony szépen leszámolt. — Generalquitt. De hát a szép asszony hová lett? (Panna némán mutat a levetett öltönyökre.) Azt mondta, utolsó menedéke a «kőszén»! Kár érte. Olyan szép szemei voltak. — Holnap majd rátalálunk — a morgueban.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

V. KÉP.

Az égő kőszéntárna.

(Színtér: Három méternyi magasságig egy köszénbánya kivájt ürege; fekete falak, a boltozatról kövé vált faderekak nyúlnak le a földig, pálmanemű pikkelyes külsővel. Jobbról gerendázott bejárás az oldaltárnába, a minek a vastag ajtaját egy nagy ráhengeredett kőszikla tartja leszorítva. Körüle kőszenes talyigák, csákányok, vasrudak hevernek. A háttérben összeszűkül az üreg s távlatban az égő tárnarész látszik, transparent s villanyvilágítás mellett. Semmi valóságos tűz, füst nem alkalmazandó. A hasadékokból előcsillámló tűz, a boltozatról pislogó zsarátnok mind előállítható villanyfény, vagy magnesium-sodronyfénynyel, s apró üvegdarabokból. Az égő tárnából sziporkával vegyes fekete füst gomolyog fel az akna nyílásán keresztül. Ismeretes körgép, mely egy végtelen füstsuffitát forgat, a mibe apró üvegdarabkák és aranyfüst vannak ragasztva. A tárna fölött szabad vidék, elperzselt fákkal, az akna nyílásán egy szétrobbantott épület maradványai: téglafalak, a mikből elgörbült vasrúdak merednek elő. Háttérben az I. felvonásbeli erdős táj.)

I. JELENÉS.

Munkásnők. Gyermek. Asszonyok. Leányok. Később munkások.

ASSZONYOK. (Sírva, jajgatva tódulnak a romokhoz.)

I. MUNKÁSNŐ. Oh uram. Mindenható Isten, könyörülj rajtunk.

GYERMEK. Anyám, hol van az én apám?

I. MUNKÁSNŐ. Ott, ott van gyermekem a föld alatt. (Munkások a tárna-üregből egyenkint felkapaszkodnak, szájuk bekötve kendővel.)

V. MUNKÁS. (Kitömött báb, hozzák vállaikon.)

I. MUNKÁSNŐ. Hozzátok-e őket?

I. MUNKÁS. Hozunk egy új áldozatot. Rettenetes világ van odalenn. A fojtó lég leüti az embert. A míg a lélegzetet vissza tudjuk fojtani, addig a lábunkon állunk; de a legkisebb lélekzetvételre egész testünket elállja a reszketés, s ha lábunkról leesünk, végünk van. A halál országa van odalenn. Senki sem mer a mentésre gondolni többé.

I. MUNKÁSNŐ. Oh, Isten büntetése rajtunk, a mért a hajdani jó urunkat ott hagytuk, elárultuk, veszedelembe ejtettük. Ha Berend Iván úrnál maradtunk volna, ez nem esett volna rajtunk. Ő nem dolgoztatott velünk, ha a viheder járt. És ő meg tudna minket szabadítani, ha az ő tárnájában esett volna ez a veszedelem.

I. MUNKÁS. Az ám. Azt mondják, hogy ő már föltalálta azt a titkot, a mivel a tárna-égést el lehet oltani. De hát azt mondja ránk: bánom is én, az ellenségem emberei vagytok, ott vesszetek miattam. És igaza van.

I. MUNKÁSNŐ. Könyörögjünk a védszentekhez, asszonyok. Ha egyszerre kiáltunk fel, talán felhallik a menyországig.

GYERMEK. No hát ti csak könyörögjetek a védszentekhez, ti ismeritek őket; én addig elszaladok Berend Iván úrhoz. Azt meg én ismerem; neki könyörgök. Jó ember az. Majd segít rajtunk.

I. MUNKÁS. Itt jön az! Imádkozni sem kell érte.

II. JELENÉS.

Előbbiek. Iván. Berendi munkások.

MUNKÁSOK. (Fenn, tűzfecskendőt húznak, tolnak előre.)

IVÁN. (Utánuk jő.)

I. MUNKÁSNŐ. Oh uram, az Isten küldött hozzánk.

IVÁN. Jól mondtad. Ő, a tüzeknek ura, adta kezembe a tudományt, a mivel a tüzeket el lehet oltani. Feltaláltam a rég keresett titkot. Itt hozom magammal.

I. MUNKÁS. Parancsolj uram! Melyikünk szálljon le a tárnába a tömlővel?

IVÁN. Ti csak maradjatok. A kisérletet nem bizom más kezére. Nektek családotok van. Nekem senkim! Ti féltek, én biztos vagyok. Magam fogok leszállni. Még úgy lehet, hogy élve találom azokat odalenn, a kiket a tárnarobbanás eltemetett. Hányan vannak odalenn?

I. MUNKÁS. Rajtunk kívűl valamennyi ott van.

IVÁN. Ti idefenn kezemre szolgáljatok. A tömlőt hozzátok utánam egész az üreg szádáig: ott csendesen bocsássátok alá. Egy ave Mária eléneklés eig ne kezdjetek a fecskendőgép hajtásához, csak a mikor jelt adok a csengetyűvel. S ha majd látjátok, hogy a füst fehérré változik, és aztán megszakad, akkor hagyjátok abba. Megértettétek? (Balra el.)

MUNKÁSOK. (El balra, a tömlőt Iván után viszik.)

III. JELENÉS.

Asszonyok. Leányok.

(Fenn, letérdepelnek, énekelnek.)

Ave Mária!
Oh boldogságos szűz anya!
Mennyeknek fényes asszonya,
Tekints le ránk!
Mindnyájunknak bűne miatt
Halt meg isteni szent fiad.
Oh halld imánk!
Im, ki maga feltámadott,
Halottaknak példát adott:
Legyen biránk.
Ave Mária!

(Mikor odafenn a nők elvégezték az éneket, ugyanazt ismétli a föld alól az eltemetett bányászok férfi kardala.)

I. MUNKÁSNŐ. Halljátok! A föld alól felhangzik az eltemetettek éneke! (Csengetyű megszólal.)

MUNKÁSNŐK. (Mind hozzáfognak a szivattyúgép hajtásához.) Hajtsuk! Hajtsuk! (Iván alant a tárnában jelen meg: fején a légmentes gömbölyű sisak, elől két nagy üvegszemmel; maga után húzza a hosszú tömlőt; a tárna párkányára lép, a tömlőcső végét az égő folyosónak irányozva. Az égő tárna lassankint elsötétül, egyszer-egyszer újra kigyulad. Iván daczosan látszik küzdeni a tüzek daemonaival. A fekete füstoszlop átváltozik fehérré.)

I. MUNKÁSNŐ. (Fenn.) Nézzétek. A füst fehéredik már. Ő eloltja a rettentő tárnaégést.

MIND. (Zajosan.) Eloltja! Eloltja! Hajtsuk a gépet! (A fehér füst is felszakad. A tárna egészen sötét lesz; hanem az aknanyiláson keresztül levilágít bele a felső napvilág egy sugárkévében, s ez megvilágít egy földön fekvő alakot, Szaffrán Péter ruháiban, kitömött báb.)

I. MUNKÁSNŐ. (Fenn.) A tárnatűz el van oltva! Siessünk le a tárnába, kedveseinket kiszabaditani. (Nők, leányok, gyermekek. Mind elsietnek balra.)

IVÁN. (Ledobja kezéből a tömlőt, fejéről a sisakot, előre jön; diadaltól lihegve.) Legyőztem őket! A tűz pusztító dæmonait. Isten hatalma volt velem. Nemcsak az égnek, földnek, de a pokolnak is ura vagy óh atyám! Dicsérjen téged még a föld alatti sötétség is: ne csak a csillagok. Ime a te szellemed, a kit belénk leheltél, még a pokol királyát is lánczra tudja verni. Hozsanna néked! Óh mint reszketek a gyönyör miatt! Ez volt az én menyegző éjszakám! Hát szép menyasszonyom, kőszikla! rám ismersz-e? (Megbotlik az útjá-

ban heverő alakban.) Mi ez? Egy hulla. Korommá égett arczczal. Az egyik kezében a Davy-lámpa — kinyitva. Ez volt az átkozott, a ki a vihedert előidézte. Másik kezében ökölre szorítva mit tartogat? Egy órát, annak lapján egy arczkép: ismeretes arcz, valamikor Evilának hitták. Tehát te Szaffrán Péter vagy, elkárhozott! Neked volt kedved poklot csinálni a világból, azért, hogy arádat elrabolták: eltemetni magaddal a föld alá élve száz meg száz társadat, és odafenn eltemetni milliókat és milliókat s inséget, nyomort plántálni be a gazdagok házaiba? No hát én visszaadom a világnak azt, a mit te a pokolnak adtál. Itt hallok emberi zajt. Itt volt a folyosó bejárata. Bizonyosan a nagy szikladarab zárja el azt. (Felvesz egy vasrudat s a sziklatömbnek feszíti, s hatalmas erővel elhengeríti azt onnan. A tárnaajtó sarkából kifordul.) Héj! Lelkek! Van-e még a itt lenn élet?

IV. JELENÉS.

Iván. Taracz. Munkások. Később munkásnők. Asszonyok. Leányok. Gyermekek.

TARACZ. MUNKÁSOK. (Előtámolyognak a folyosóból, némelyiket két társa támogatja.)

TARACZ. Óh Isten áldott levegője! (Térdre rogy.)

IVÁN. Nézzétek! Az édes napvilág! (Odamutat.)

TARACZ. (Átöleli Iván térdét.) Uram. Védangyalunk. Megszabadítónk! Te adod vissza nekünk a napvilágot. Pedig mi voltunk legrosszabb ellenségeid. Megcsaltunk, elhagytunk, vesztedre dolgoztunk. S te minket megszabadítasz. Mi jutalmat ád tenéked ezért az Isten?

IVÁN. Ezt a látványt. (Munkásnők minden nyiláson balról berohannak.)

I. MUNKÁSNŐ. (Odarohan Taraczhoz.) Édes jó uram!

II. MUNKÁSNŐ. (Egy fiatal munkást átölel.) Fiam!

III. MUNKÁSNŐ. (A munkásokat üdvözölve.) Bátyám!

IV. MUNKÁSNŐ. (A munkásokat üdvözölve.) Kedvesem!

GYERMEK. (Taracz kezét csókolva.) Apuskám! (Asszonyok. Munkások. Általános üdvözlés.)

IVÁN. (A bevilágító napsugár fényében állva.) Van-e hát nagyobb gyönyör a földön, mint a megszabadított ellenség örömét látni?! Ez az, a mit az angyalok irigyelhetnek az emberektől. (Fenn, távol harangszó halik.)

VI. KÉP.

«Nem! Evila!»

(Színtér: Ugyanaz, a mi az első felvonásban volt.)

V. JELENET.

Iván. Taracz.

IVÁN. Megérkeztek az új gépek a vasúti sinekhez.

TARACZ. Most állítják fel azokat. Remélem, hogy minden megrendelésnek pontosan megfelelhetünk.

IVÁN. Akkor a munkásainknak is szép osztalékot adhatunk a nyereményből.

TARACZ. Csak ön adja azt, uram.

IVÁN. Mind visszajöttek már a régiek?

TARACZ. Egy párt kimustráltunk belőlük.

IVÁN. Alkalmazzátok másutt.

TARACZ. Vendéget látok jönni. Salista herczeg. Dolgomra sietek. (El.)

VI. JELENÉS.

Iván. Salista.

SALISTA. (Úti öltönyben.) Ciau! (Az ujja hegyét nyújtja Ivánnak, aztán leül egy felfordított talyiga fenekére.) Rövid leszek. Fizetni jöttem.

IVÁN. Nekem? Fizetni.

SALISTA. No csak meg ne örülj nagyon: ne gondold, hogy a minapi karddöfésért akarok megfizetni. Az rég eltörlesztette maga magát. Más számadásunk van egymással.

IVÁN. A miről én semmit sem tudok.

SALISTA. Elég, ha én tudom. Hát az egész ebből a bondavári históriából ered. Azt tudod, hogy a Nagy Frigyládát én buktattam meg. Az szép tréfa volt. Tiz nap alatt leestek a részvényeik hatszáz frankról ötvenre.

IVÁN. Ezt én nem értem.

SALISTA. Nem is okos embernek való ez. Aztán a híres bankkal buktak el az általa alapított vállalatok is. Bondavár, kőszénbánya, vasgyár, vasut, mind hanyatt-homlok esett. A tárnát felgyujtotta valami bolond cyclops: az égett szépen. A bondavári részvényekért nem adott már

senki semmit. Én a grófnő által rám bizott részvényeket odadobtam potom árért a piaczra. Ekkor te azokat felvásároltattad. Én kaptam az alkalmon, hogy egy ilyen jó bolondot, a ki a pénzét vesztegeti, levetkőztessek s ügynöködnek még valami tizezer részvényt felajánlottam napi árfolyamban. Te kötöttél. Akkor fogtad magad, valami antipokolbeli arcanummal elszentflóriánoztad az egész égő tárnát, s ezzel meg lett mentve az egész bondavári vállalat. Ez az egy dereglye kiuszott a hajótörésből a partra. A megszabadult részvényesek téged könyörögtek agyon, hogy légy igazgatójuk, s most az egész tréfa komolyan megy: igazi osztalék kerül elő. A részvények felmentek parin felül. Ebből az a facit, hogy én neked egy egész kerek milliót tartozom átadni. Ma van ultimo. Azt hoztam el.

Iván. Nem értem ezt.

Salista. Ne is értsd: csak tedd el. Aztán hozd vissza minél hamarább, s veszítsd el megint. Én épen olyan hidegvérrel fogom azt tőled elvenni, mint a milyen hidegvérrel most oda adom. Tessék az utalvány a bécsi anglobankhoz.

Iván. De ennyi pénz!

Salista. Hát azt gondolod, hogy a börzén babra játszunk? Nem kell róla nyugta. Itt az üzleti könyvem. Be van jegyezve. Tizezer részvény. Az árút nem hordom a zsebemben. Itt a külömbözet. Tégy vele, a mit tetszik. (Tárczájából utalványt vesz ki s Ivánnak adja.)

Iván. Ezt hát köszönöm.

Salista. Magadnak köszönd; meg az antipokolisticonnak. Aztán meg annak a két fekete gyémántnak, tudod?

Iván. Nem tudom.

Salista. Semmit sem tudsz. No hát az a szép leány, a kit a tolvaj Kaulmann innen elszöktetett s aztán felesége gyanánt adott ki. Ennek a két szép fekete szeméért gyújtotta fel annak az egykori vőlegénye a bondavári tárnát s ezekért a szép szemekért fűtöttem én be a poklot a Nagy Frigyládának. És mondhatom, hogy hiába tettem. Mind valamennyien csalódtunk ebben a nőben. Hisz ez komolyan vette azt a frázist a nőerényről. Bolond volt. Inkább megölte magát, mint hogy megtanuljon pirulni. — Lásd, a menyasszonyom is meghalt. Szegény Angela! Megégett. Azt mondják: te égetted el. Te gyémántégető! Most már igazán ki van közöttünk egyenlítve minden

számadás. Kihuztam a zsebkönyvemből: Angela. — Evelina. — Egy millió frank. (Dúdolva el bal felé hátul.)

IVÁN. (Egyedül.) Bizony mondom, hogy ez a millió nem melegít; hanem az a mondás: «inkább megölte magát, mint hogy pirúlni megtanuljon!» ez hőséget okoz. Ej, ej! Mi ez? Még tán könyezek is felette? Oh te bolond szív, hát retorta vagy te: arra hivatva, hogy könyeket destillálj? csak maradj a napi munkádnál.

VII. JELENÉS.

Iván. Salista. Később Anna grófnő. Inas. Taracz.

SALISTA. (Futva jön vissza.) Sauve qui peut. Az őrült grófnő jön ide. Én menekülök előle a föld másik felére. Te bajtárs bújj a föld alá! Hol egy különvonat? Egy országot egy lokomotivért! (Elszalad jobb felé, ajtón át.)

IVÁN. (Utána néz.) Széltoló! Miféle őrült grófnéról beszél ez, ki elől neki futni, nekem bújni kell? (Taracz jő balról, hátul, két névjegyet ad Ivánnak és el jobboldalt.) Bondavári Anna és Angela grófnők! (Eléjök siet.) Hát Angela él? Mit beszélt akkor az a szélkelep? extemporizált volna? (Anna, hátul, balról jön, mély gyászban. Inas gyászlivréeben, kezében bórtokot hoz, hátul megáll. Iván eléje siet.) Üdvözlöm grófné. Milyen régóta nem látogatta meg vidékünket! És Angela grófnő?

ANNA. Mindjárt itt lesz: de nehezen tud jönni. Ne menjen eléje. Ide talál magától is. Ön szivesen fogja őt fogadni, nemde?

IVÁN. Oh grófnő!

ANNA. Semmi szójárás. Angela e nagy utat azért tette meg, mert itt akar maradni.

IVÁN. Itt!

ANNA. Igenis. Itt. Ne ijedjen meg. Örökké itt maradni. Önt soha el nem hagyni. Nézzen oda! ott hozzák Bondaváry Angela grófnőt — a koporsóban. A szegény grófnő kér öntől, Bondavár mostani urától, ősi kastélyának sirboltjában egy kis helyet, a hol várhasson a minden kiszenvedett nők vőlegényére, az üdvözitőre.

IVÁN. (Megilletődve.) Hogy lehet ez?

ANNA. Hogy lehet? Dobjon ön egy rózsát a tűzbe, s kérdezze két percz mulva, hogy lett belőle hamu? Még hallom a kaczagását. Boszantották. Nevetett rajta. Közel ment a kandallóhoz. A másik perczben halálsikoltását hallot-

tam, lángokban állt előttem, olyan gyémántot még nem látott ön elégni.

IVÁN. Hát nem volt senki közel, a ki segítsen rajta?

ANNA. Senki?! Hát nem riadt ön fel fekhelyéből éjjel, nem hallotta ezt a kiáltást: «Iván segíts!» Nem látta ezt a tüneményt végig futni maga előtt? Egy angyalt a pokollal a testén? Hol volt ön akkor? El tudott oltani egy égő tárnát, inkább ezt a lángot oltotta volna el! Ön, az a «senki». Most azután itt van az a másik, azt mondja: most már én is «senki» vagyok. Legyünk egymásé.

IVÁN. Megrendít e rémeset, grófné.

ANNA. Elhiszem. Nekem az eszemet vette el. Azt mondják, hogy őrült vagyok; nem is tagadom. Hisz nem tudok imádkozni. Halála előtt nehány órával pár sort írt önhöz. Vegye át. Majd ha elmentem olvassa el. (Ivánnak lepecsételt levelet ád. Inasnak int. Inas közel jön. Átveszi az inastól a bőrtokot.) Itt vannak a bondavári ősök sírboltjának kulcsai. Ez maradt meg az ősi nagy birtokunkból. Most már ezek is legyenek az önéi.

IVÁN. Nem grófnő. A bondavári uradalom ismét az öné. Én, mikor eloltottam az égő tárnát, megmentettem a részvényesek vagyonát: ön ismét ura ősi kastélyának és egy milliónak.

ANNA. Hagyta volna elégni a milliót, hagyta volna elégni a völgyet és hegyet; de mentette volna meg őt! — Isten ne adja, hogy része legyen abban a fájdalomban, a mi engem ért. — Egyet igérjen meg ön. — Majd ha ott lesz ő csendes fekhelyén, menjen el hozzá s levelére válaszul mondjon el fölötte egy csendes imát. Helyettem is. Óh mert én imádkozni nem tudok. (Homlokához kap zavarodottan.) Oltsatok ki minden tüzet! (Elsiet balra.)

VIII. JELENÉS.

Iván egyedül.

IVÁN. (Felbontja a levelet.) Mit írt a haldokló kéz nekem? «Mindig téged szerettelek!» — A halottak szerelmet vallanak. — Ez az én örökségem. Ő nem volt a mi planétánkra való; egy más jobb világ lakója, csak úgy tévedt le ide közénk. Jobb volt neki visszatérni oda: magához hasonló angyalok közé. Most már halva van mind a két nő: az egyiket én szerettem, a másik engem szeretett. Most már szerethetem mind a kettőt. Halottak szeretője. Hát én nem

vagyok-e magam is halott? Földebb a földnél! Szeret minden eszménykép: szeret a nép, szeret a hír, szeret a jó szerencse; szeretnek még a kövek is. Csak egy fellobbanó szív nincs a kerek földön, mely engem szeressen. Hát gyászoljunk! Tegyünk jót azokkal, a kiknek még fáj valami.

IX. JELENÉS.

Iván, Taracz.

TARACZ. (Kalapját kezében tartva.) Uram. Egy igen szép kérésem volna önhöz.

IVÁN. Mondjad Taracz.

TARACZ. Én ma éjjel szeretnék otthon lenni. A leányom lakodalma van.

IVÁN. Hát csak eredj. Elbocsátlak.

TARACZ. De még egy nagyobbat is kérnék öntől.

IVÁN. Mi az?

TARACZ. Jönne ön is hozzánk, a mi kis örömesténkre, lenne a leányom násznagya.

IVÁN. (Félre.) Mit? Irigykedve nézni a koldusra, mikor jóizűn eszik, hogy kiejtse a szájából a falatot! (Fenn.) Nem mehetek Taracz. Tudod, hogy amott a szépen rendezett bondavári tárnában egész felügyelő személyzet van; azért van olyan jó rend — a balesetekben. De itt a berendi tárnában csak ketten vagyunk, a kik felügyelünk: azért nem is szól még rólunk a hír. Csak te eredj a leányod lakodalmára s legyetek vígan. A kelengyéről majd én gondoskodom. Hanem, a míg te távol vagy, a bányára én ügyelek. Maradhatsz reggelig.

TARACZ. Talán egy pillanatra mégis ellátogatna, uram.

IVÁN. (Haraggal.) Mondtam, hogy nem megyek.

X. JELENÉS.

Előbbiek, Evila.

EVILA. (A színen kívül énekel.)

Repülj fecském ablakára,
Kérjed nyissa meg szavadra,
Mondd ezüstös lapot vevék,
Rá aranynyal írtam nevét.

IVÁN. (Felriadva, ijedt örömmel.) Mi ez? Ki énekli itt ezt a dalt?

TARACZ. Egy szegény szénhordó leány, uram, a ki már régebben is itt dolgozott; aztán elhagyta a tárnát, más munkát keresett. Most aztán megint visszakerült. Én felfogadtam önnek tudtán kívül: mert ismerem, hogy jó, becsületes leány s nagy kedvvel dolgozik. (Evila jő ki a tárnából, gyors léptekkel, vidáman, a szenes targoncsát tolva fel a töltés helyére, tartalmát kifordítja. Viselete ugyanaz, mi az első felvonásban.)

IVÁN. (Felrohan Evilához a töltésre; megragadja a kezét.) Evelina!

EVILA. (Csendesen ingatva a fejét.) Nem, Evila!

IVÁN. Te itt vagy? Ide jöttél?

EVILA. Megmondta ön azt: «visszajösz még ide, szenet talicskázni».

IVÁN. Oh nem! Te nőm fogsz lenni! (Átkarolja Evilát, előre jönnek.)

XI. JELENÉS.

Előbbiek, Munkások. Munkásnők.

MUNKÁSOK. MUNKÁSNŐK. (Tárnából, melléképületekből előjönnek, csoportokat képeznek.)

EVILA. (Iván kezére hajtja le fejét.) Nem! Nem! uram. Engedje, hogy cselédje legyek. Nejének szolgálója. Én ott is boldog leszek. Hűséges leszek. Nem akarok én többet.

IVÁN. Akarom én. Enyimnek kell lenned!

EVILA. Oh uram! Ön nem emelhet föl magához. Ön nem bocsáthat meg nekem. Ön nem tudja, hogy én ki voltam? (Térdre ereszkedik.)

IVÁN. Csak azt tudom, hogy ki vagy? s ha vétked annyi volna, mint Magdolnának, megbocsátanám. (Felemeli Evilát keblére.)

EVILA. Ön megbocsát nekem; de azt önnek nem bocsátja meg a világ soha!

IVÁN. Világ! Az én világom itt van! (Mellére üt.) A világ? Nézz szét e dombról. A ki e völgyben él, mind énnekem adósom halála órájáig! Minden fűszál nekem köszönheti, hogy tovább zöldülhet itt. Hegy, völgy tudja, hogy Isten után én tartottam meg őt. Egy milliót szereztem — és becsülettel: a hány fillért, annyi «Isten áldjon»-t kaptam hozzá. Kiástam ellenségeimet a lánggal égő pokolból, s nejeikről, gyermekeikről elvettem az özvegy és árva nevet. Magasztalva kürtölte híremet országvilág, s én a föld alá bújtam, hogy ne halljam azt. A nők legszebbikét láttam rám mosolyogni, s e mosolyban volt egy egész világ. S én csak a koporsója kulcsát tartottam meg annak, a kitől a

világ olyan szép volt. — Az én világom itt van belül. — És abban soha sem lakott senki, és soha sem fog lakni senki, egyedül te. Szólj. Fogsz-e szeretni engem?

EVILA. (Aléldozva.) Oh uram, — ha most meg nem halok, akkor — szeretni fogom önt — örökké. (Ájultan hátrarogy.)

IVÁN. (Karjai közt tartja.) S ha meghalsz: visszahozlak még a mennyországból is.

(Vége.)

AZ ARANY EMBER

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

Személyek:

TIMÁR MIHÁLY, (később Levetinczy).
TRIKÁLISZ EUTHYM, (Ali Csorbadzsi).
TIMEA, a leánya.
KADISA, mérnökkari tiszt.
TERÉZA.
NOÉMI, a leánya.
BRAZOVICS ATHANÁZ, gazdag gabonaüzér.
ZSÓFIA, a neje.
ATHÁLIA, a leánya.
KRISZTYÁN TÓDOR.
CSAJKÁS, tiszt.
I-ső } csempész.
II-ik }
FABULA, hajókormányos.
GALAMBOS, halász.

Fabula hét fia, hajós legények, csajkások.

Színhely: Magyarhon egy kereskedelmi városa, a Senki szigete a Duna ágai közt és a Balaton melléke. Ideje: a század XX-as évei, a II-ik felvonás egy évvel később az előjátéknál, a III-ik öt évvel később.

ELŐJÁTÉK.

A Senki szigete.

Színtér: a háttért egy odvas szikla foglalja el, melynek tetején egy szőlőlugas van, a széleiről rózsabokrok hajlanak alá; oldalai sziklarózsával fedve, a szikla odujából lépcsőzet vezet fel hozzá. Az odú elé van építve fatörzsekből egy szárnyék náddal fedve, melyet egy kőfal két egyenlő részre rekeszt el; a kisebbikben két hárságy, tarka gyapjú pokróczokkal letakarva; a nyitott előrész tarka gyékény függönynyel letakarható; a nagyobb osztályban két ágy egymás mellett; egy festett láda; benn a sziklaoduban tűzhely, a minek a kéménye a szikla hasadékai közül emelkedik ki; a kunyhó előtt gyümölcsterhes baraczk- és birsalmafák; mályvacsoportok, rózsanövények, turánliliomok, krépinvirág, a szárnyék befuttatva szőlővel.

I. JELENÉS.

Teréza, majd Noémi.

(A távolból hajóstülök tutulása halik.)

TERÉZA. **(40 éves nő, fehérítetlen vászon köntösben, feje fekete kendővel bekötve, lábain sandálok.)** A hajóstülköt hallottam szólni: a nagy vihar bizonyosan megint kivert valami gabonás hajót. Eredj leányom a tetőre, nézz el a Duna felé. Én addig tüzet rakok, hadd lássák meg a füstjét: tudják meg, hogy itt emberek laknak.

NOÉMI. **(14 éves, sárgásfehér vékony gyapjú öltözetben, nyakán csipkebogyókból készült füzér, sárgaszőke haja repkény indával felkötve, lábain sandálok, felmegy a sziklahomlokra, jobbhátra néz ki.)** Egy nagy tölgyfahajó vetett horgonyt az Ogradina partnál, a csónak már nincs mellette, bizonyosan a szigetünk alatt jár, hallom az evező csapásokat.

TERÉZA. Akkor ide tartanak. Sietek egy gödölyét leölni; kész vacsorára várom őket, mire megérkeznek.

NOÉMI. Oh kérlek: ne ölj meg egyet se az én gidáim közül. Inkább ölj meg nekik egy malaczot.

TERÉZA. Hát azok nem olyan Isten állatjai, mint a bárányok?

NOÉMI. Azok engem nem szeretnek.

TERÉZA. Jól van no. Csak ne sirj. Semmi vért nem on-

tok Úgyis fő a füstölt hús, majd azt adok nekik! (Visszatér a tűzhelyhez. Noémi leszáll.)

II. JELENÉS.

Előbbiek, Timár.

TIMÁR. (30 éves, bajusszal, oldalszakáll nélkül, hosszú haja hátrasimítva egy nagy görbe fésűvel, ezuttal takarva fekete báránybörsüveggel; rövid mentében három sor ólomgombbal, magyar nadrágban, hosszúszárú csizmával; vállán duplapuska, arra akasztva posztószél tarisznya és kulacs; járása hajós módra tappogó.) Adjon Isten jó napot, asszonyaim!

TERÉZA. (Noémihez.) Valaki érkezett már. Láss a tűzhely után.

NOÉMI (átveszi a tűzhely melletti foglalkozást).

TERÉZA (kilép). Fogadj Isten! Hogy tudta kegyelmed, hogy itt asszonyok laknak?

TIMÁR. Erről a sok szép virágról. Bocsánat asszonyom, hogy így a kerítésen keresztül török be a kertjébe. A hajómat kiverte a nagy szél a vontató partról: ide kellett menekülnöm az Osztrova mellé, míg a szél alább hágy. A mellett az élelmünk is elfogyott a hajón; nem kaphatnék-e valamit jó pénzért?

TERÉZA. Pénzért nem. Én itt annak semmi hasznát nem vehetem. Legfeljebb megölnének érte a zsiványok. Nálam cserevásár foly; én adok kecskegödölyéket, málélisztet, sajtot, gyümölcsöt, mézet, gyógyfüveket, s nekem hoznak érte buzát, sót, ruhakelmét, edényt, vaseszközöket.

TIMÁR. Mint az ausztráliai szigeteken? No hát bízza rám, asszonyom: majd én kiszámítom, hogy mennyi búza, só jár azért, a mit kegyelmed nekem és hét hajóslegényemnek kiszolgáltat. De még egy barátságra kérem. Nem vagyok magamban. Egy külföldről utazó uraság is jön velem a leányával, az övé a hajóteher. A leányka beteg lett a vihartól a hajón; nem adhatna nekünk szállást itten, a míg a vihar elmúlik?

TERÉZA. Jó embereknek mindig nyitva hajlékom.

TIMÁR. No ezek pedig jó emberek. Az úr görögül beszél; a neve Trikálisz Euthym; a leánykáé Timea. Azt hiszem menekülő görögök, a kik a török kormány elől hozzánk futnak. Egy török huszonnégy evezős egészen a Vaskapuig üldözte a hajónkat; csak úgy tudtam előle megmenekülni, hogy a reszkiváli vízesésnél a magam ha-

jójával átugrattam az oláh csatornába s a török hajót neki futtattam a perigradai örvénynek.

TERÉZA. Az veszedelmes ugrás lehetett.

TIMÁR. Bizony, kétszer is belebuktam a hajóról a vizbe; de hát csak megszáradt rajtam a ruha magától. Én nem tudom a titkukat, miért menekülnek, csak azt látom, hogy nagyon üldözik őket, s ilyenkor az embernek a szíve ahhoz hajlik, a kit üldöznek.

TERÉZA. Én is azt tartom. Hát itt megpihenhetnek nálam. Szűk a kunyhónk; de elférünk benne. A vendégúr a leányával itt a kis benyilóban. De kegyelmed bizony csak a padlásra szorúl fel: ott friss széna van, s a hajósok nem kényes emberek.

TIMÁR. Nagyon jó lesz az. Itt jönnek már az én híveim. (Eléjök megy jobbra elől.)

TERÉZA. Noémi. Fuss a gyümölcsösbe, szedj körtét, baraczkot a vendégeinknek.

NOÉMI (elfut balra elől).

III. JELENÉS.

Elébbiek, Ali Csorbadzsi, Timea.

ALI (új görög viseletben, szürkés bajusszal és körszakállal).

TIMEA (15 éves, márványfehér arcz, hosszú vékony szemöldei középen csaknem összeérnek).

TIMÁR. Jó helyre jöttünk uram. Jó lesz önöknek kipihenni magukat a vihar után. Talán itt kinn telepedjünk le a tornácz alatt. A hogy a kisasszonynak tetszik.

ALI ÉS TIMEA (a veranda alatti hárspadra leülnek).

NOÉMI (visszatér, a felemelt szoknyája szegélyét tele szedve gyümölcscsel, legelőször Timárhoz megy, s azt kinálja meg vele, öntudatlan szívességgel).

TERÉZA. Ejh, te ügyetlen leány! Hát nem tudod elébb kosárba tenni a gyümölcsöt? Úgy kell kinálnod a ruhád aljából? (Kosarat nyújt eléje.)

TIMÁR (kiválaszt egy körtét s azt Timeának nyújtja).

NOÉMI (durczásan leszórja mind a gyümölcsöt a ruhájából).

TIMÁR. Nem tesz semmit, majd fölszedem én. (Elveszi Terézától a kosarat, szedi bele a gyümölcsöt.)

NOÉMI (Terézához fut, arczát elrejtve keblére).

TERÉZA (megcsókolja a homlokát). Már most eredj: vedd át a hajósoktól, a mit hoztak, rakasd le a kamarába, azután töltsd meg a zsákjukat máléliszttel, a kosaraikat érett gyü-

mölcscsel; s válaszsz ki a számukra kettőt a kecskegödölyékből.

Noémi. Én nem választok, válasszanak ők.

Teréza. Bohó leány. Ez bizony valamennyit megtartaná! Aztán siess vissza felteríteni.

Noémi. (El jobbra elől.)

Timár (Alihoz.) Itt lesz ez a kis szoba a kegyelmetek éjjeli szállására. Ne rakjam el benne a holmijukat?

Ali. De igen, fiam. Ezt a táskát akaszd valahová: az aranyaim vannak benne.

Timár. Mennyi?

Ali. Éppen annyi, a mennyi tegnapelőtt volt, mikor rád biztam.

Timár. Akkor csak a nyakamba akasztom, ott legjobb helye lesz. Hát ezt a dobozt?

Ali. Ezt csak hagyd itt: dulcsásza van benne.

Timár. Hiszen lesz itt jó vacsora, nem szorúlunk erre az édességre.

Ali. Tudod, hogy a leányom válogatós, én pedig böjtölök.

Noémi. (Bejön, a verenda alatti asztalra sávolyos abroszt terít és három czintányért tesz fel késsel, villával; azután a kis asztalkára a rózsabokor alatt egy cserép tálkát tesz, gyermekkést, villát, kanalat mellé.)

Teréza (kihozza az ételes tálat s leteszi az asztalra). Üljenek le kegyelmetek a szerény vendégséghez, a mit szegény szigetünk tud adni.

Ali. Timea. Timár. (Az asztalhoz ülnek középen.)

Teréza (Timárhoz). Nekem úgy tetszik, hogy ezek a mi vendégeink aligha nem törökök. Nem nyúlnak a húshoz, csak rizst esznek és vizet isznak.

Timár. Ne csodálja kegyelmed, el vagyunk telve valamennyien a kiállott veszedelemtől, magam is inkább álmos vagyok, mint éhes.

Noémi (a macska-asztalhoz ül, s a főasztalról lekerült tálból a maga tányérjára szed, azután a kis tányérkába, előhoz egy fehér macskát, azt maga mellé ülteti, nyakába asztalkendőt köt, s oktatja, hogy szépen viselje magát).

Timea (meglátja a macskát, felkel az asztaltól, odatelepedik a padka másik végére s ő is czirógatja a macskát). Horáion gátion.

Noémi. Horáion gátion? Ez bizonyosan görögül van.

Timea (magához vonja a macskát hizelkedve).

Noémi (duzzogva). Elveszi tőlem az én cziczámat! Még meg is csókolgatja! Narczissa! A csúnya háládatlan állat! Hogy hizeleg neki! Még csak felém se néz többet. Nar-

czissa! Gyere vissza mindjárt. (Vissza akarja venni Timeától.) Oh a gonosz! még meg is karmolt. Végig körmölte a kezemet.

TIMEA (lerántja a késcsuklójáról a kigyóalakú arany karpereczet s Noémi keze körül akarja csavarni).

NOÉMI. Nem kell a karperecz! Nem adom érte a Narczissát! Tartsa meg! (Rálegyint a tenyerével a macska fejére, arra az elszökik Timea kezéből s elfut.)

TIMEA. NOÉMI. (Egy pillanatig sejtelemterhesen tekintenek egymás arczába, mintha megijedtek volna egymástól.)

TIMEA (a karpereczét Terézának nyújtja).

TERÉZA. No mi baj történt? Noémi!

NOÉMI (daczosan toppantva). Nem adom oda a cziczámat! A kit én szeretek, azt én nem cserélem el semmiért. (Timea Terézának nyújtja a karpereczet, az elveszi.)

TIMÁR (közbelép, békítő hangon). Ne féljen kis hugocskám; nem akarja a kisasszony a kedves cziczáját elvinni: csak emlékül adja azt a karpereczet, vegye el, aranyból van.

TERÉZA (ijedten hajítja el az asztalra a karpereczet). Isten őrizzen meg bennünket mindentől, a mi arany!

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Krisztyán Tódor.

TÓDOR (künn elkezd énelkelni). Jer vidám csónakos, jer, Fridolin!

ALI. (Timárhoz.) Lakik még valaki ezen a szigeten?

TIMÁR. Talán valamelyik hajóslegényem jön vissza.

TERÉZA. Oh az nem az ön hajóslegénye.

TÓDOR (bejön). (Fiatal arcz, bő zubbonyban, pantallóban, vörös gyapot övvel, fején vörös fes).

NOÉMI (eléje megy durczás visszautasító mozdulattal). Megint idehozott az ördög!

TÓDOR. (Megakarja csípni az arczát.) No hát te kis menyasszonyom, még mindig olyan vad vagy? Ejh, be megszépültél, a mióta nem láttalak! Hanem körmölni még jobban tudsz. (Úgy tesz, mintha most venné észre a társaságot.) Áh, szép jó estét kedves mamácskám; alászolgája hajóbiztos uram. Selim aléjkum, uraim és hölgyeim! Én Krisztyán Tódor vagyok: lovag és kapitány, Teréza mamának jövendőbeli veje. Az apáink testi lelki jó barátok voltak. Uraságodhoz, a kit úgy hiszem, hogy Timár úrnak hinak, már egyszer volt szerencsém. Úgy tetszik, mintha ez a másik úr . . .

TIMÁR. (Eléje vág.) Csak görögül ért. (Eldugja a kését a zsebébe, hogy Tódor meg ne szoríthassa.)

TÓDOR. Áh, hisz itt mintha csak vártak volna. Pompás vacsora! Negyedik teríték üresen. Füstölt hús! Ez az én gyöngeségem. Köszönöm, köszönöm, kedves jó mamácska! (Leül háttal a közönségnek s hozzá lát.) Becsületére fogok válni a vacsorának. (Mindenkinek köszön.) Csak folytassák nagyságtok kérem.

(Lassankint sötétedik.)

ALI (fölkel az asztaltól).

TÓDOR. Csak nem ez a füstölt malaczhús kergeti el kegyelmedet az asztaltól uram? Lehet-e keresztyén ember a világon, a ki ezt nem szereti?

TIMÁR. (Terézához.) Az utas úr és kisasszonya el vannak törődve. Inkább nyugalomra, mint ételre van szükségük. Nem lenne ön szives fekhelyöket elkészíteni.

TERÉZA. Mindjárt készen lesz. Noémi, segíts a kisasszonynak a vetközésnél.

ALI, TIMEA (eltávoznak a kis szobába, Noémi vezeti őket).

TIMÁR (felszedi a holmijüket s felmegy a lépcsőn a sziklalugosba, ott lefekszik.)

TERÉZA (lebocsátja a gyékény függönyt a kis szoba nyilása elé).

TÓDOR (háttal a közönség felé fordulva, móhon eszik, iszik, a csontokat a háta mögé hajigálva.) Átkozott útjok lehetett önöknek, uram, ebben a nagy szélben! Csodálom. hogy vergődhettek át a Vaskapun, meg a Tachtálián, ezzel a nagy tölgyfahajóval. Búzával van tele ugy-e? Galaczból hozzák. Hát emlékezik-e még rá uram, hogy egyszer Galaczon találkoztunk? Hogyan? (Hátratekint.) Ah! Mind itt hagytak? Annál jobb, legalább az egész kancsót kiüríthetem. Ez jól esett a testemnek. (Kihúzza az övéből a török kését, s annak hegyével kezdi a fogát piszkálni.)

TERÉZA és NOÉMI (eléjön a baloldali fülkéből az odún át, Noémi elmegy a jobboldali szárnyékba).

TÓDOR. Hát Teréza mama van-e sok pénzed?

TERÉZA. Tudod, hogy nincs. Tudod, hogy a mit eladok, cserébe adom, pénzt nem fogadok el.

TÓDOR. Azt ostobául teszed. Azt én nem is hiszem.

TERÉZA. Bizony mondom. Mit csinálnék én a pénzzel?

TÓDOR. Én tudnám, mit? Nekem adnád. Te nem gondolsz én rám soha. Pedig ha Noémit elveszem, hát akkor nem fizethetsz ki aszalt szilvával. Te rosz anya vagy. Nem gondolsz a leányod boldogságára. Te nem segítesz engem előre, hogy jó állást biztosíthassak magamnak.

Most kaptam meg a kinevezést az első dragomani állásra a követségnél; de utiköltségem nincs, hogy odáig utazhassam; mert a pénzemet kilopták a zsebemből s most, ha nem adsz, elvesztem a hivatalomat.

TERÉZA. Én nem hiszem, hogy tégedet valami hivatalba kineveztek, amit elveszíthetsz, hanem hogy valami hivatalban vagy, amit el nem veszíthetsz, azt elhiszem.

TÓDOR. No hát ne higyj semmit. Én nem hiszem, hogy neked nincsen pénzed. Itt csempészek szoktak kikötni s azok jól fizetnek.

TERÉZA. Csak hangosan beszélj! Igaz, hogy a szigeten csempészek is kötnek ki néha, s ha jönnek, gyümölcsöt vesznek s adnak érte cserébe sót. Kell só?

TÓDOR. Ne bolondozzál velem! Hát az ilyen gazdag utazók, mint amilyenek most hálnak itten?

TERÉZA. Én nem tudom, hogy gazdagok-e?

TÓDOR. Kérj azoktól pénzt. Teremts nekem akárhonnan. Szerezz aranyat, ha velem békében akarsz maradni, különben, ha egy szót szólok ott, a hol kell, tudod, hogy semmivé vagy téve.

TERÉZA. Halkan szólj, te szerencsétlen!

TÓDOR. No ugy-e, kérsz már, hogy halkan beszéljek? No hát hallgattass el egészen. Légy jó hozzám.

TERÉZA. Ne kínozz. Egy fillérem sincs. Nem is akarom, hogy legyen. Átkozott előttem minden ami pénz.

TÓDOR (meglátja az asztalon a karpereczet). Ahá! Hát ez micsoda? Egy arany karperecz.

TERÉZA. Az. Most ajándékozta az az idegen kisasszony Noéminek. Ha kell, vidd el.

TÓDOR. Megér tíz aranyat. No az is jobb a semminél. Ne félj Noémi. Mikor nőül veszlek, e helyett tíz brilliántos karpereczet veszek neked. No már most kedves Teréz mama, vess ágyat a te kedves jövendőbeli vejecskédnek, a te drága kis Tódorkádnak, hadd álmodjék valami szépet az ő kedves Noémijáról.

TERÉZA. Láthatod, hogy a kunyhónkat a vendégeink elfoglalták. Velünk egy szobában nem hálhatsz. Noémi nem gyermek már. Eredj a méhesbe, ott a hárságy.

TÓDOR. Ejnye; te kegyetlen rosz szívű Teréza! Te a kemény hárságyra száműzöd a te kedves jövendőbeli vejedet?

TERÉZA. Noémi! Add oda neki a fejed alól a vánkosodat. Nesze!

Noémi (kijőn a vánkossal).

Teréza. Itt a saját pokrócztakaróm. Vigyed.

Tódor. Ah! minő tündéri álmokat fogok én látni az én imádott Noémim vánkosával a fejem alatt. Kora hajnalban eljövök az ablakodra s elénekelem az ébresztő dalt:

«Mi ver fel édes álmaimból
Oh mondd meg jó anyám!
Egekbe hívnak angyalok!
Anyám jó éjszakát.
(A pokróczozal és vánkossal gesztikulálva elmegy.)

Noémi. Ah csak ne jönne az ablakunkra énekelni reggel. (Sötét.)

Teréza. A felől légy nyugodt. Hanem a vánkoskádat, meg az én pokróczomat sohasem látjuk többet. Jer, feküdjünk le már mi is.

(Mindketten elmennek a jobboldali szárnyékba.)

(Távolból hajóstülök jeladásai hangzanak. A kunyhó kisebb szobácskájából csendesen hangzik fel: «Allah Illeha! Allah rasul allah Mahomet.)

V. JELENÉS.

Timár.

Timár (lejön a sziklalugosból). Nem birok elalunni. A sok kiállott veszedelem képei, mint egy őrült panorama vonulnak végig a lelkem előtt. Máskor, a hová letettem a fejemet, ott aludtam, most minden nesz felriaszt. Azok ott a hajón, nem tudom, miért tülkölnek éjnek éjszakáján. Ennek a csavargónak az ittléte is nyugtalanít. Úgy jön, mintha én nekem ezt az embert itt a puskaagygyal jó volna agyon ütnöm. Ide lenn meg a kunyhóban az én görögöm egyre dudolja az alkoránból a szúrát, a hogy még egyszer sem tette a hajón. Fázom és nem tudom mitől. Mintha valami bajt éreznék.

VI. JELENÉS.

Timár. Teréza.

Teréza (kilép a kunyhó más nyilásán). Ön az, Timár uram? Kit keres?

Timár. Ezt a legujabb vendéget szeretném még egyszer szemügyre venni.

Teréza. Ismeri ezt az embert?

TIMÁR. Egyszer találkoztam vele Galaczon. A hajómra jött s ott úgy viselte magát, hogy nem tudtam tisztába jönni felőle, hogy kém-e, vagy csempész? utoljára kilöktem a hajómból. Ebből áll az egész barátságunk.

TERÉZA. Hallotta ön, a mivel ez az ember engem fenyegetett? Hogy ha ki nem elégítem, akkor ő csak egy szót szól felőlünk s akkor mi veszve vagyunk.

TIMÁR. Hallottam.

TERÉZA. És most mit gondol ön felőlünk? Ugy-e bár, hogy minket valami nagy, megnevezhetlen bűn számüzött erre a világból kieső szigetre?

TIMÁR. Én bizony semmit sem gondolok, asszonyom. Nekem vendégszerető hajlékot nyújtott ön egy éjszakára. Ezért köszönettel tartozom. A szél megállt, holnap odább megyek, és soha többet nem gondolok arra, a mit ezen a szigetem láttam, vagy hallottam. (Holdvilág.)

TERÉZA. De én nem akarom azt, hogy ön úgy menjen el innen. Én nem tudom okát adni, miért, de az első szembenézés óta valami kifejezhetlen becsülést éreztem ön iránt: s engem kínozna az a gondolat, hogy ön mitőlünk gyanúval távozik. Az éj csendes, épen arra való, hogy egy keserű élet titkai elmondasanak. Én mindent elmondok önnek a mi igaz, és csak azt, a mi igaz. És aztán, ha meghallotta, hogy mi története van e puszta szigetnek s e sárkunyhónak itten, akkor nem fogja ön azt mondani, hogy holnap tovább megyek s soha rájok nem gondolok többet. (Leülnek két átelenі padra.) Ezelőtt tizenkét évvel Pancsován laktunk, hol férjem városi tisztviselő volt. Fiatalok voltunk és boldogok. Férjemnek volt egy barátja, Krisztyán Maxim. Ennek a fia az az ember, a ki most itt volt. A két férfi, mikor én még a kis leányomat ölben hordoztam, azt mondá, ezeket a gyermekeket, ha megnőnek, összeházasitjuk. Krisztyán gabonakereskedő volt, a kinek legtöbb üzleti összeköttetése volt egy komáromi nagy vállalkozóval, Brazovics Athanázzal.

TIMÁR (félre). Az az én hajósgazdám.

TERÉZA. Emlékezni fog ön az 1816-iki ínséges esztendőre, a mikor a Bánságban a sok esőzés miatt minden gabona lerohadt, s a buzának az ára négy forintról husz forintra felszökött.

TIMÁR. Emlékezem. Akkor lettem hajóbiztos.

TERÉZA. Ez az ínséges év Krisztyán Maximot tönkre juttatta. Nem tudta a szerződését teljesíteni. Hát akkor azt

tette, hogy ami kész pénze volt, összeszedte s megszökött Törökországba, még az egyetlen fiát is itt hagyta. A tartózásai pedig itt maradtak a jó barátaira, a kik jót álltak érte; mert a kereskedő világban így követelik. Ezek között volt az én férjem is. Ekkor Brazovics Athanáz lefoglaltatta a jótállók minden vagyonát. A biró neki itélte az igazságot, s tőlünk az utolsó öltönyünkig mindenünket elvették. De hát mire való akkor a vallás, ha ilyesmit követelni szabad? mire való a törvény, az emberi társaság, ha szabad egy embert szerencsétlenné tenni olyan tartozásért, melylyel ő maga adós nem volt soha?

Tímár. Ez biz úgy van az egész világon.

Teréza. E rettentő csapásra szegény férjem egy rosz éjszakán szíven lőtte magát. Elszökött előlünk a föld alá. De hát mire való akkor a férfi a világon, ha nagy baj idején nem talál más segítséget, mint szétzúzni saját szivét s magára hagyni asszonyt és gyermeket? Hát nem mehetünk-e mi is oda utána? gondolám, s kis gyermekemet keblemre szorítva, kimentem a Duna partra. Ott is volt szép gyümölcsös kertünk, kis nyaralóval. Leültem a Dunapartra s elkezdtem magammal küzdeni. Mi vagyok én? Ember? Nő? Roszabb vagyok, mint egy állat. Látott már valaki valaha egy kutyát, mely kölykét a vizbe fojtja s magát elöli? Azért is élni fogok! azért is felnevelem őt! Hogyan fogok élni? A hogy megélnek a farkasok, meg a czigányasszonyok, a kiknek se házuk, se kenyerük. Koldulni fogok a földtől koldulni fogok vízfenéktől, koldulni fogok a fák ágaitól: de embertől koldulni nem fogok soha! Szegény férjemtől hallottam, hogy van az Osztrova szigeten túl egy kis sziget, a mit a Duna ötven év óta alkotott. Azért nincs semmi térképre felvéve, se a török, se az osztrák kormány nem tud róla. Hát ha senkié, miért ne foglalhatnám én el? Elkérem az Istentől. Miért ne adhatná nekem? Még maradt egy csónakom, a mit a biró nem vett el: azon átjöttem Noémival a szigetre. És én ebből asszonyerővel tizenkét év alatt egy paradicsomot csináltam. Vad gyümölcs, erdei méhek méze, harmatkása, földi mogyoró, gomba, csigabiga volt esztendőkön át az eledelünk, a míg a fáink megnőttek. Áldassék Isten, a ki a maga szegényeinek ilyen gazdag asztalt terített.

Tímár. Ilyen történetet még valóban nem hallottam soha.

Teréza. A mióta a gyümölcsfáim teremnek, már bőség-

ben élünk. Elviszik a fölösleget cserébe. Irtózom a pénztől, az átkozott pénztől, mely engemet a világból száműzött, s férjemet az életből.

TIMÁR. S nem árulják el a szomszédok az önök ittlétét?

TERÉZA. Sokan tudnak felőlünk, de ezen a vidéken nem ismerik az árulkodást. Miért is árulnának el? Nem bántok senkit. Nem ártok senkinek. Egy darab puszta földön gyümölcsöt termesztek, a mely föld senkié. Az úr Isten és a királyi Duna adták azt én nekem, s azt én nekik mindennap megköszönöm. Hála neked én Istenem! Hála neked én királyom! (A hajótülök hangzik távolból.) Most már tudja ön, hogy kik vagyunk mi, és mit csinálunk itten? Tudja meg tehát azt is, hogy mi az, mivel bennünket ez az ember fenyeget. Ez annak az embernek a fia, a ki miatt mi ily nyomorultak lettünk. Gyönge gyermek korában kilökve a szemétre, megbélyegezve, mint egy csaló fia, nem csoda, ha kalandorrá lett. Senki sem tudja, hogy mi ő? Jár szerteszét minden országban, s megcsal mindenkit, a kivel összejön. Tízféle nyelven beszél s annyifelé alakítja magát. Előjön mint kereskedő vagy tengerész, látták már lengyel grófnak is, orosz herczegasszony vőlegényének, német csodadoktornak. De ez mind mellékes dolog nála. Ő fizetett kém. Kinek a kéme? A töröknek? az osztráknak? az orosznak? Mind a háromnak. Szolgál valamennyinek, s megcsalja valamennyit. Rosz szívű ember. Minden évben eljön a szigetünkre csónakkal, s a mi fölöslegünk van, azt kizsarolja tőlünk. Azzal fenyeget, hogy ha oda nem adjuk, a mit követel, főlád bennünket a török kormánynak, meg a bécsi kormánynak, hogy ezt a senki szigetét bitoroljuk, s akkor kiüznek bennünket innen, a míg a nagy urak elhatározzák, hogy melyik országhoz tartozik hát ez az újon támadt földdarab? s azzal mi elvesztjük ezt a mi menedékünket, paradicsomunkat.

TIMÁR. Miért nem vagyok én most hatalmas úr?

TERÉZA. De még egyet mondok önnek, ami a szivemet nyomja. Én azt hiszem, hogy ennek az embernek más oka is volt ezen a szigeten épen ma megjelenni, s hirtelen megint eltűnni, mint az, hogy tőlem akart valamit zsarolni. Ez a látogatás vagy önnek szólt, vagy annak a másik urnak. Vigyázzon magára, a kinek féltő titka van! Jó éjszakát! (El a jobboldali szárnyékban.)

TIMÁR. (egyedül.) Sok baj van a világon, amin az ember

úgy szeretne segíteni, ha tudna. Magamforma szegény ember nagyot sóhajt rá, s azt mondja: mit tehetek róla?

VII. JELENÉS.

Timár, Euthym, Timea.

EUTHYM (félrehúzza a gyékény függönyt).

TIMEA (alszik, bársonyon fekve).

EUTHYM. Hajóbiztos.

TIMÁR. Parancsol? uram!

EUTHYM. Nem parancsolok, kérek.

TIMÁR. Valami baj van?

EUTHYM. Mindjárt nem lesz semmi. Én meghalok. Magam akarom. Mérget vettem be. Ne csinálj zajt. Ülj le mellém, (leül a hárs padra) és hallgasd végig, a mit beszélek. Timéa nem ébredhet fel, mákonyt itattam vele. Ne szólj közbe. Sok elmondani valóm van, az idő rövid s ez a méreg gyorsan öl. Az én nevem nem Trikálisz Euthym, hanem Ali Csorbadzsi, a szultán kincstárnoka. Te tudod, mi történik most Törökországban? A szultán újít, az ulémák és derebégek lázongnak. Ilyenkor az emberélet olcsó. Különösen a főembereké, Én jókor megtudtam, hogy rajtam a sor. Nem voltam összeesküvő; de volt két nagy ok rá, hogy meg legyek érve a halálra. Az egyik a gazdagságom, a másik a leányom. A pénzem kellett a kincstárnak, a leányom a szerálynak. Meghalni nem nehéz, arra kész vagyok; de leányomat nem adom rabszolgálónak. Elhatároztam, hogy vagyonom egy részével és leányommal szökni fogok. A tenger felé nem szökhettem; mert ott az új kerekes hajókkal, a miket pokolbeli gőzök mozgatnak, utólérhetnek. Görög kereskedőnek öltözve szöktem Galaczig, ott találtam a te hajódat, arra szálltam. Nagyon megörültem rajta, mikor megtudtam, hogy ennek a hajónak a tulajdonosa Brazovics Athanáz, komáromi kereskedő. Ő az én feleségem közeli rokona; épen hozzá akartam vinni a leányomat. Sok jót tettem ezzel az emberrel; viszonzást várhattam. Te sejtetted, hogy én menekülő vagyok, s nemes bátorsággal segítettél elő. Csóda módon átjutottunk a Vaskapu szikláin, elmenekültünk az üldöző török ágyúnaszád elől; megszabadultunk a te eszed által az orsovai vesztegzártól, s ime, mikor a rémek óriásai már hátam mögött vannak, az utamba akad egy féreg s beletaszít a sírba. Az az ember, a ki ma idejött utánunk,

a török kormány kéme. Én ismerem őt, s bizonyosan ő is rám ismert. Most el vagyok veszve.

TIMÁR. Nem uram. A túlparton már Magyarország van, s nálunk a politikai menekülteket ki nem adják.

EUTHYM. Ne szólj közbe. Tudom én azt. Csakhogy engem nem úgy fognak üldözni, mint politikai menekültet: hanem mint gonosztevőt, a ki a török kincstárt rabolta meg, s az ilyent ki szokták adni. Pedig a prófétára esküszöm, hogy semmit el nem hoztam, csak a mi az enyim. Adj egy ital vizet, még sok mondani valóm van, s időm rövid.

TIMÁR (poharat nyújt neki.)

EUTHYM. Magamat már meg nem menthetem, de az által, hogy meghalok, megmentem leányomat és az ő vagyonát. Allah akarta így, s ki futhat ki az ő árnyékából? Fogadd meg nekem, a te hitedre, hogy mindent végrehajtasz úgy, a hogy én te rád bízom.

TIMÁR. Fogadom.

EUTHYM. Legelőször is, a mint halva leszek, nem temettetsz el sehol a parton, hanem hajós szokás szerint ponyvába varratsz s ledobatsz a víz fenekére. Ezt cselekedd fiam velem.

TIMÁR. Úgy teszek.

EUTHYM. Azután a leányomat felviszed hajódon Komáromig, ott átadod a hajósuradnak, Brazovicsnak: és vele együtt ezt az erszény pénzt. Ebben van kétezer arany. Ez csak a kisebb része a vagyonomnak. A nagyobb itt van ennek a dulcsászás doboznak a fenekén. A gyémántjaim, drágaköveim. Ez megér félmilliót. Ezt nem adod oda Brazovicsnak; hanem ott tartod magadnál. Nem bízom egészen az én atyámfiában. A gyémántokat okosan és óvatosan igyekezzél értékesíteni. Ez nem olyan könnyű, mint buzát eladni. Itt van ez az irás, a miben felhatalmazlak, hogy a rád bizott kincsemmel azt tedd, a mit legjobbnak látsz. Ha Timea egyszer férjhez megy: akkor add neki magának át azt a kincset. Nem bánnám, ha magadat is oda adnád neki ezzel együtt; mert becsületes fiu vagy: az is ritka gyémánt. Ez a jövő titka. Neked nem ajándékozo semmit. Te a magad jó szivéből cselekszel, s azért megjutalmaz téged a te Istened. Jobb adósnak nem hitelezhetnél.

TIMÁR. Légy nyugodt felőle, uram.

EUTHYM. Most még egyre ügyelj. A leányomnak álom-

italt adtam. Olyan szert, a mitől örökre is elalhatik. Egy kristály dobozkában, a mit az övemben megtalálsz, van az a kenőcs, a mivel, ha a szíve táját bedörzsölik, az álmodó visszatér az életre megint. Ha innen szerencsésen megmenekülhetsz az üldözőimtől, akkor vedd elő e balzsamirt és éleszd fel vele a leányt. Ha az üldözők elakarják őt vinni magukkal: akkor hagyd őt az álomból a halálba átmenni, akkor a rád bízott vagyon a tied marad. Megértettél?

TIMÁR. Megértettem mindent.

EUTHYM. Akkor tedd össze a kezemet és fogd be a szememet: nincs több mondani valóm. (Meghal.)

TIMÁR. Ez meghalt. S rám hagyott egy nehéz terhet, a mit nem tudom, hogy birok meg, szegény együgyű eszemmel. A másik meg alszik. Kezemben egy félmilliót érő kincs. Ha álmodni hagyom a leányt örökre, a kincs az enyim: gazdag vagyok. A gazdag ember dicső ember; a szegény ember komisz ember. No csak hadd legyek én ilyen komisz ember! Ez az élő szobor még nagyobb kincs. Ha én azt bírhatnám valaha! Tégedet hagynálak én meghalni, te gyönyörű teremtés? Nincs akkora gyémánt a világon, a mit örömestebb látnék, mint a te két szép szemedet, mikor az fel fog nyilni! Minő bűbájos szép ajkak! Ki tudná meg, ha megcsókolnád? Nem! te nem loptál soha életedben semmit; az pedig csak tolvajság volna. Nem várok a fölébresztésével addig, míg a hajóra visszatérünk: hátha addig örökre elalszik. Teréza! asszonyom.

VIII. JELENÉS.

Elébbiek. Teréza (jobbról). Később Noémi.

TERÉZA. Mi baj van uram?

TIMÁR. Elég súlyos baj. Egyik vendégünk most adta ki lelkét.

TERÉZA. Az úr!

TIMÁR. Igen: az apa.

TERÉZA. Megölte magát?

TIMÁR. Hogyan találta ön ki azt?

TERÉZA. A szeméből olvastam ki. Én már láttam egyszer ilyen tekintetet.

TIMÁR. Nehéz titok ez. A leánya pedig álomitalt kapott.

TERÉZA. De még él.

TIMÁR. Fel lehet ébreszteni. Itt van a dobozkában va-

lami kenőcs, a mit, ha a szíve fölé bedörzsölnek, attól felébred.

Teréza. Hát miért nem tette azt kegyelmed?

Timár (elszörnyedve). Én nyúljak hozzá a kezemmel? Ez szentségtörés volna.

Teréza. Nem tudtam, hogy ön olyan becsületes. Hát majd megteszem én.

Timár. Azért hivtam önt épen asszonyom. (Hajós tülök szól.) Már harmadszor hallom a hajósaimat tülkölni: a horgonyt szedik fel.

Teréza. Nem uram. Ez nem az ön hajósainak a tülökszava; én jobban ismerem: ez a csempészek jeladása. Valami történik a sziget körűl. Noémi! Kelj gyorsan! Fuss fel a sziklára s tekints szét, mi történik körölöttünk.

Noémi (felsiet a szikla tetejére).

Teréza. Ide azzal a kenőcscsel, kisértsük meg. Ha jön valaki, ön foglalja el.

Noémi (onnan felülről). A szerb part felől látok két veres sipkást erre törtetni. (Balra mutat.)

Timár. Azok bizonyosán csempészek lesznek.

Noémi (jobbra mutat). A pagonyból pedig egy lámpás villanik néha elő.

Timár. Azok talán az én hajósaim.

IX. JELENÉS.

Előbbiek. Két Csempész.

I. Csempész (sietve jő). Hol az a hajóbiztos a szent Borbáláról?

Timár. Én vagyok az.

I. Csempész. Most mondja a pajtásom.

Timár. Mit mond a pajtásod?

II. Csempész. Hogy a kopók a nyomotokban vannak.

Timár. Bánom is én. Én nem vagyok nyúl.

I. Cempész. Azt gondoltuk, hogy ha előre sietünk s hirt adunk, hogy megmenekülhessetek, hát kapunk a fáradságunkért egy pár aranyat.

Timár. Egy pár garast se biz én tőlem. Kár volt a bocskort szakgatni érte. Hanem ha akartok egy pár aranyat megszolgálni, hát volna egy másféle vállalatom. Itt van egy halott, a kit el kellene temetni.

I. Csempész. Halott? Hogy jött az ide?

Tímár. Elevenen, komám. Csak egy órája mult. Attól tartok, hogy pestisben halt meg.

II. Csempész. Akkor mi hozzá nem nyulunk.

Tímár. Nem is ti nyultok hozzá, hanem az a tíz arany, a mit kifizetek érte.

I. Csempész. Az már más. Itt akarod, hogy eltemessük, ezen a szigeten?

Tímár. Dehogy itt. Hisz akkor a saját hajóslegényeimmel elvégeztetném ingyen.

II. Csempész. Hát átvigyük Szerbiába, úgy-e?

Tímár. Természetes. Mert ha megtudják, hogy a hajómon meghalt valaki, negyven napig contumátiában ülhetek.

I. Csempész (a másikhoz). Hagyd rá. Elvisszük.

Tímár. Hanem aztán tisztességesen eltemessétek.

I. Csempész. Oh hogyne! Harangoztatni fogunk rá, s a pópával beszenteltetjük. (Társához.) Majd követ kötünk rá, s lebocsátjuk a Dunába, a hol legmélyebb.

II. Csempész. Hát hol az a holt ember?

I. Csempész. Meg az a tizenegy arany?

Tímár. Mindenik előkerül; hanem elébb adjatok nekem irást arról, hogy átvettétek a hullát és tisztességesen eltemettétek, hogy az atyafiainál igazolhassam, ha kérdőre fognak. Csak tudtok irni?

I. Csempész. Oh uram, fényes nappal sem tudunk, hát még holdvilágnál!

Tímár. De ha tizenöt arany lesz belőle: akkor csak tudtok?

II. Csempész. Akkor még sötétben is tudunk.

Tímár. No hát hasaljatok neki. Itt a papiros, toll, tinta. (Lerakja a padra a mondottakat, melyeket a mentéje zsebéből vesz ki.)

I. Csempész (neki hasal az irásnak).

Tímár (diktál). «Alólirottak bizonyítjuk, hogy a Szent Borbálán utazott Trikálisz Euthym úrnak megboldogult földi maradványait tisztességesen eltakarítottuk». Ird alá a nevedet.

I. Csempész. A nevemet? (Társához.) Mi is az én nevem, te?

II. Csempész. Karakaszalovics Ixa.

I. Csempész. Hát a tiéd?

II. Csempész. Azt meg tudod!

I. Csempész. Ahá! Stiriopicza Nyego.

Tímár. Laktok pedig . . . ?

I. Csempész. Gunaraváczon.

Timár. Isten éltessen benneteket. Itt van a tizenöt arany. Vihetitek.

I. Csempész. Csak az urat?

Timár. Csak azt.

II. Csempész. Ne jőjjünk vissza későbbet a kisasszonyért talán?

Timár. Köszönöm. Ha kell, majd kerestetlek Gunarováczon.

Csempészek (vállaikra veszik Euthymot hárságyastúl együtt és elszállítják balra elől.)

Timár. Nos asszonyom, sikerül-e?

Teréza. Már felnyitotta szemét; de még nem eszmél.

Timár. Szegény leány! Mit mondjak neki, ha eszméletre jön?

Noémi (lefut a sikláról, Timár kezét ijedten megragadja). Uram! fegyveres emberek jönnek lámpával!

Timár. Hát azért maga kis leány miért ijed meg? Nem bántják azok magát.

Noémi. De hátha önt bántják.

Timár. Hát miért sajnál engem olyan nagyon?

Noémi. Nem tudom én.

Timár. Ne búsuljon én miattam. Sok bajon átestem én már. Menjen kicsikém a kunyhóba, feküdjék le.

Noémi. Hadd maradjak itt ön mellett. Akkor nem félek úgy.

Timár. Hát azt sem bánom. (Világosság közeledik jobbról.) Ez bizony egy egész patrol, egy csajkás hadnagygyal. Ej de jó volt Ali basa uramat elébb elutaztatni.

X. JELENÉS.

Elébbiek. Csajkás tiszt. Csajkások jobbról.

Csajkás. Ön a Szent Borbála hajóbiztosa?

Timár. Szolgálatjára állok.

Csajkás. Önnek a hajóján utazott Ali Csorbadzsi, török khazniár basa, a szultán ellopott kincseivel?

Timár. Az én hajómon utazott Trikálisz Euthym görög brussai kereskedő, semmi lopott kincsekkel, hanem tiszta búzával, a hogy ez Orsován megvizsgáltatott hivatalosan, itt a császári pecséttel a bizonyítvány róla. (Átadja az írást.)

Csajkás. S hol van ez az úr?

TIMÁR. Ha görög volt az, Ábrahám kebelében, ha török volt, a Mahomed paradicsomában.

CSAJKÁS. Csak nem halt meg?

TIMÁR. Biz azt tette. Itt a másik irás: ez a végrendelete, tessék.

CSAJKÁS. No ez baj neki, de nem nekünk. Ha meghalt, eltemették. Ön megmondja, hogy hová? Mi föläsatjuk. Itt van az az ember, a ki rá fog ismerni s az azonosságot bebizonyítja Trikálisz és Ali Csorbadzsi között, s legalább a lopott kincseit lefoglalhatjuk. Ki temette el és hová?

TIMÁR. Arra is irásom van. Tessék elolvasni.

CSAJKÁS (olvas, kaczajra fakad). No ez átkozott szép dolog! A szökevény meghal: két parasztra rábízzák, hogy temesse el. Azok bizonyosan beledobták a Dunába, s ide irnak két olyan nevet, a mit ember soha sem viselt, meg egy falunak a nevét, a mi nincs sehol a föld szinén. S biztos uramnak mindenről van irása. Egy, kettő, három. Ezt jól csinálta ön ki. Most aztán én mehetek a Duna fenekét gereblyélni a szultán khazniárja után. Ez dicső egy tréfa. Kaczagjon hát velem együtt hajóbiztos úr!

TIMÁR. Én valóban nem találok semmi okot a kaczagásra.

CSAJKÁS (Timár vállára üt.) Arany ember az úr! Már most nem hivatalosan beszélek, hanem csak úgy négyszem között. Mondhatom az úrnak, hogy ennek a török kisasszonynak a vagyonát ön mentette meg, mert az apja nélkül nem tehetjük rá a kezünket. No, ha Komáromba eljut az úr: köszöntse a nevemben Kadisa genietiszt urat. Az nekem igen jó barátom. Mondja meg neki, hogy én ismerem, hogy az úr arany ember! Igy még nem tréfálták meg a török császárt. Karakaszalovics Ixa és Stiriopicza Nyegó! Keresse rajtuk a khazniárját. Halb links! Marsch! (El jobbra.)

TIMÁR. Megszabadultunk a veszedelemtől. (Terézához.) Mit csinál a leány?

TERÉZA. Fölébredt. De még egészen kábult. Ruháit adjuk fel rá.

TIMÁR. Siessenek. A hajómat el kell érni minél előbb. Az osztrák őröket kijátsztuk; de jöhetnek a török zabtiák utánunk.

TERÉZA. Mindjárt készen lesz. (Hajóstülök háromszor szól.)

TIMÁR. A hajóm már elindult. Csónakkal kell utólérnem.

TERÉZA. NOÉMI (Elővezetik Timeát).

Tímea (támolygó léptekkel jő). Hol az atyám?

Tímár. Az égben van már.

Tímea (összeráskódva Tímár keblére rogy).

Tímár (karjaiba veszi Timeát). Isten önökkel jó asszonyom! Isten önnel kis Noémi!

Noémi. Miért kellett neki őt az ölében vinni? (Sír.)

Teréza (aggódva néz a leányára). Miért sirsz?

Noémi. Fog-e még valaha visszajönni hozzánk?

ELSŐ FELVONÁS.

Brazovics Athanáz házában, ódon úri butorzatú szoba. Jobbról állótükör, toilette asztallal; balról himző asztal kanapé előtt; a falakon olajfestményű arczképek 1816-diki divat szerint; szárnyajtó hátul; jobbról-balról oldalajtók; üvegcsillár csügg alá a padmalyról.

I. JELENÉS.

Timea egyedül. Később Zsófi.

TIMEA. (Egy nagy menyasszonyi fátyolt himez aranynyal és ezüsttel; az asztalon egy kinyitott könyv van feltámasztva előtte: abból tanul fenhangon; öltözete az 1820. és 28. évek közötti legnevetségesebb divat szerinti; nagy puffos ruhaujjakkal, pálmahimzésekkel, haja á la giraffe magas fésűre felfeszítve, nagy virágos tarka szalag csokorral; derekán kék öv, nagy messing csattal. Szótagolva tanulja az egyptomi tiz csapások versét.)

«Elsőben a vizek vérré változának,
Undok békák után férgek származának.»

A többit csak tudnám, de legnehezebb a vége:

«Sűrű sötétséggel ég föld béfedetett:
Végre mind meghala, ki elől született.»

(A közben folytatja a himzést.)

ZSÓFI (belép). Nos, bolondocskám, hát elkészül-e már a menyasszonyi fátyol?

TIMEA. Már készen is van, csak a szálakat kell még elvarrnom, hogy mind a két felén egyforma legyen.

ZSÓFI. Hát csak siess vele, mert addig nem lehet meg az esküvő.

TIMEA. Hiszen sietek. Egész éjjel fenn voltam.

ZSÓFI. Hát az imádság megy-e?

TIMEA. Nagyon nehezen.

ZSÓFI. Azt pedig meg kell tanulnod. Mert addig nem eresztik a leányt a menyegzőre, a míg imádkozni nem tud.

TIMEA. Zsófi mama. Mondja meg nekem: milyen az az esküvő?

ZSÓFI. Hjaj! te Timea, az nagyon szép dolog. Hiszen majd meglátod.

Tímea. Egyszer már meg akartam lesni a templomajtóból, oda lopóztam, de nem láthattam többet, mint mikor a vőlegény, meg a menyasszony odamentek egy szép aranyos almáriom elé.

Zsófi. Oltár az, te golyhó!

Tímea. Akkor egy rossz gyerek észrevett s kikergetett a templomból: «kimégy innen, te török leány!»

Zsófi. Hát tudod, mikor már ott vannak, akkor előjön a tisztelendő úr, a pópa, a fején van egy arany süveg, a vállán nagy arany csatos selyempalást, arany virágú, a kezében egy nagy ezüst kapcsos könyv. A vőlegény meg a menyasszony letérdelnek az oltár zsámolyára. Akkor aztán azt kérdi tőlük a pópa, hogy szeretik-e egymást?

Tímea. S arra nekik felelni kell?

Zsófi. Hát persze. Még pedig nem csak azt kell nekik megmondani, hogy «szeretem», hanem a mit abból a nagy könyvből felolvas a pópa előttük, az esküvést, hogy ők egymást ezután is mindig szeretni fogják, soha el nem hagyják, megesküsznek az atya-, fiú- és szent lélekre, a boldogságos szűzre és minden szentekre örökkön örökké, Ámen. Az egész khórus énekli utána az Áment.

Tímea (összeborzongva). Hüh! az rettenetes lehet.

Zsófi. Akkor aztán a pap elővesz egy ezüst tálczáról két jegygyűrűt s az egyiket a menyasszonynak, a másikat a vőlegénynek az ujjára húzza, s aztán a kezeiket egymásba teszi, azokat egy aranyos övvel bepólálja. Az alatt a kántor meg a khórus orgonaszó mellett éneklik: «Goszpodi pomilúj! Goszpodi pomilúj!»

Tímea (ragyogó arczczal). Az valami bűbájos szó lehet!

Zsófi. Azután leterítik a vőlegényt és a menyasszonyt egy vég nehéz virágos selyemmel, tetőtől talpig, s az alatt, míg a pap rájuk olvassa az áldást, a két násznagy két ezüst koronát tart a fejük fölött.

Tímea. Áh!

Zsófi. Akkor a pópa kezébe veszi az egyik ezüst koronát s odanyújtja a vőlegénynek, hogy csókolja meg. Akkor aztán a fejére teszi szépen, s ezt mondja hozzá: «En tégedet, Istennek szolgáját, megkoronázlak ezen Isten szolgálójának urává». Azután pedig veszi a másik ezüst koronát s azt megcsókoltatja a menyasszonynyal.

Tímea. Azt is megkoronázza?

Zsófi. Azt is.

Tímea. Hát annak mit mond?

Zsófi. Annak meg azt mondja: «Én tégedet, Istennek szolgálóját megkoronázlak az Isten szolgájának asszonyává».

Timea. Nagyon szép. Az igen szép!

Zsófi. Akkor aztán a diákonus elkezd imádkozni az új párért, s az alatt a pópa megfogja a kezeiket, s háromszor körülkerüli velük az oltárt. Mikor az megvan, akkor a násznagyok leveszik róluk a selyemterítőt, a tengersokaság ott a templomban mind azt zúgja: «Jaj de drágalatos szép menyasszony! Jaj de gyönyörű egy pár!»

Timea (szűzies ábránddal). Ah, milyen szép az!

Zsófi. Akkor azután a pópa egy arany serleget hoz elő, abban bor van. A vőlegény és a menyasszony abból isznak egymás után.

Timea. Igazi bort isznak?

Zsófi. Hát persze, hogy igazi bort. A vőfélyek és nyoszolyó leányok meg ez alatt mézben főtt búzát hintenek reájuk. Abban van az áldás. Jaj hallod-e, nagyon szép az! Hát csak siess azzal a menyasszonyi fátyollal!

II. JELENÉS.

Elébbiek. Kadisa.

Kadisa. (Fekete szalon öltözetben, fehér pantallonban, arcza simára borotválva, félholdalakú pofaszakállal, belép.)

Timea (felsikolt, el akarja rejteni a fátyolt; utóljára az arczát takarja el vele).

Kadisa. Bocsánat, hogy ide rontok be. Azt mondták, hogy itt találom Brazovics urat.

Zsófi. Csak tessék bejönni, kapitány úr, Brazovics odalenn van a kanczelláriájában. No üljön le, üljön le nálunk is egy perczre; ne vigye el az álmunkat; oda Timea mellé.

Kadisa. Ha megengedi a kisasszony. (Leül.)

Zsófi. Épen arról beszéltem Timeának, hogy — — Timea azt akarta tőlem megtudni, hogy milyen az a — — —

Timea (el akar futni).

Zsófi (visszatartja). No hova szaladnál? Hogy milyen az a keresztelés? Mert hogy ő még azon nem esett át szegényke. Ő még török leány. Attól van most úgy megijedve. Nézze, hogy remeg! Mert azzal ijesztgettem, hogy bepólálják őtet is egészen, mikor keresztelni viszik. No ne félj! Csak tréfából mondtam. Attól van legjobban meg-

ijedve, hogy a kereszteléssel hogy elrontják majd a szép frizuráját.

KADISA. Ugyan ne féltse olyan nagyon ezt a frizurát, szép Timea kisasszony. Sokkal jobban illenék kegyednek, ha egészen egyszerűen viselné a haját. Kegyednek olyan gyönyörű hajzata van, hogy azt Isten ellen való vétek vassal sütögetni, fésűre felfeszíteni. Ha lebocsátva hordaná a haját, olyan volna, mint egy kis tündér. No, hanem már most megyek Brazovics urat keresni. (A hát-téri ajtótól visszatér kezet csókolni Zsófinak.) Bocsánat Zsófi mama! kisztihand.

ZSÓFI. Mindig az ajtóban jut eszébe, hogy elfeledett nekem kisztihandot adni. Pedig más dámákhoz mindig olyan galant.

KADISA. (Kimegy a középajtón.)

TIMEA (hirtelen kirántja a magas fésűt a hajából, s hajfonadékait szétszórja a vállán).

ZSÓFI. Mit csinálsz? te leány! Megharagszik Athália, ha leeresztett hajjal meglát.

TIMEA (daczosan). Hát haragudjék. (Leül a haját tekercsbe fonni.)

ZSÓFI (nevetve, magában). Egészen meg van bolondulva a kis majom. (Fenn.) Hát hogy elvégezzem, a hol a kapitány félbeszakított. Hej, ha tudná, hogy miről beszéltünk! Hát az alatt csak énekli a khórus a goszpodi pomilújt; akkor a pópa visszateszi a koronákat az ezüst tálczára s így szól a vőlegényhez: «Légy dicsőítve, mint Ábrahám, megáldva mint Izsák és megszaporodva, mint Jákob; azután a menyasszonyhoz fordul, s azt mondja: Légy magasztalva, mint Sára, örvendezzél, mint Rebeka és szaporodjál, mint Ráchel». S az áldás után a menyasszony és a vőlegény egymást a násznép láttára háromszor megcsókolják.

TIMEA (megdicsőült ábránddal hunyja le szemeit, kezeit keblére összetéve).

III. JELENÉS.

Elébbiek. Athália. Majd Kadisa.

ATHÁLIA. (A jobboldali ajtón kijön, öltözete 1828-diki divatú, rózsaszín selyem, elől virágguirlanddal, alul körfodorral, bokáig érő szoknya; rövid dudoros ujjak, a széles öv magasan, könyökön felül érő keztyű, mely a kéz fejénél el van vágva, frizurája elől csigákba csavart fürtök; feltűzött konty; lecsüggő függők a füleiben. Timeához.) Hát te neked ki engedte meg, hogy a hajadat lebontsd? Hol a giraffe fésüd? hol a csokrod? feltűzöd mindjárt!

TIMEA (összeszorítja ajkait, fejét megrázza).

ATHÁLIA. Teszed mindjárt; a mit mondok.

TIMEA. Nem.

ATHÁLIA (odalép hozzá haragosan s arczába néz). Nem? Hogy mondtad?

TIMEA. Nem.

ATHÁLIA. Miért nem?

TIMEA. Mert így szebb vagyok.

ATHÁLIA. Ki mondta azt neked?

TIMEA. «Ő».

ATHÁLIA (ujjai saskörömmé görbülnek, fogai kivillannak ajkai közül, aztán elkaczagja magát).

ZSÓFI (súgva Atháliához). Egészen bele van bolondulva a kis ostoba.

ATHÁLIA. Ezt te verted a fejébe, mama.

ZSÓFI. Egészen elhitte. Most mondatta el magának velem, hogy milyen az az esküvő. Láttad volna, hogy sóhajtozott. Csupa nevetség!

ATHÁLIA. De hát minek ez a játék tőled?

ZSÓFI. Hát hogy legyen min nevetnünk. Olyan, mintha majmot tartanánk. Aztán csak így lehet rávenni, hogy a katechizmust megtanulja. Kadisa itt van: apádat keresi.

KADISA (kijön a hátsó ajtón, Zsófiához). Nem találom Brazovics urat a kanczelláriájában.

ZSÓFI. Akkor a csigalépcsőn ment el valahová.

KADISA (meglátja Atháliát, odasiet, kezet csókol). Ah! Jó reggelt! Milyen szép toilletje van ma a kisasszonynak.

ATHÁLIA. A hogy szokás ilyen napra öltözni. Tetszik önnek? (körülfordul előtte).

KADISA. Elragadó.

ATHÁLIA. Hát ön nem az egyenruháját vette fel mára?

KADISA. Úgy tudom, hogy az esküvő egészen polgári cselekvény.

TIMEA (szivére szorítja kezeit). Esküvő?

ATHÁLIA. Most még ehhez csak egy kiegészítő rész jön. Timea!

TIMEA. Parancsolsz?

ATHÁLIA. Nem. Csak kérlek. Készen vagy a menyasszonyi fátyollal?

TIMEA (szemérmesen). Készen.

ATHÁLIA. Hozd ide, kérlek.

TIMEA (arczát a fátyollal elrejtve, odamegy).

Athália. Nem látja kapitány úr, mennyivel szebb ez a kis leány így lebontott hajjal?

Kadisa. Igazán az. Én mondtam neki, hogy tegye le azt a csúf fésűt.

Athália. S mindjárt szót fogadott. Ez nagyon jó szófogadó leány. (Leül a tükör elé.) Hozd ide kedveském azt a menyasszonyi fátyolt s tűzd fel a kontyomra.

Timea (elámulva). A menyasszonyi fátyolt? Hát ez az ő számára készült? Hát ő lesz ma menyasszony?

Athália. No tűzd fel kicsikém: mire vársz?

Timea (reszketve). Nem találom a hajnyilat.

Athália. Hisz ott van a kezedben.

Timea (szomorúan). Az én szép fátyolom . . .! (A mint Athália kontyán keresztül tűzi a nyilat, megrántja vele a haját.)

Athália (felsikolt, fölugrik a székről s a kezére üt Timeának). Te ügyetlen! Hogy megszúrtál vele.

Timea (magában). Megütött! ő előtte ütött meg. (Könyez.)

Kadisa. Sír szegényke. Nézze csak.

Athália. Könnyen áll nála. Gyermek még. (Künn csöngetnek.)

Zsófi (Timeához). Eredj ki s nézd meg, ki jön?

Timea (kifut, visszajön egy dobozzal). Atháliának hozták.

Kadisa. Ah, az én rózsacsokrom. Mégis pontosan meghozták Bécsből. (Elveszi a dobozt Timeától, kinyitja, kiveszi belőle a nagy fehér rózsacsokrot s Atháliának nyújtja azt, az üres dobozt visszaadja Timeának.)

Timea (felváltva a csokorra s az üres dobozra néz fájdalmasan).

Athália. Nagyon szép. Igen köszönöm. (Künn Brazovics lármája hangzik.)

Zsófi. Jaj! Brazovics jön! Úgy megijedek mindig, mikor jönni hallom, pedig már huszonöt esztendeje élünk egy fedél alatt.

IV. JELENÉS.

Előbbiek. Brazovics.

Brazovics. (Háttal jön be az ajtón s hátrafelé kiabál, a botjával hadonázva. Öltözete molnárszinű, hosszú, bokáig érő magyar dolmány, nagy ezüst gombokkal, hasonló szinű nadrág, magyar csizma; czombig érő virágos sárga nanking mellény, lelógó óralánczczal; nagy ernyőjű sipka, csüggő arany bojttal; tósslis ingelő, hasonló ingujjak.) Kutyaházi! Semmiházi! Himpellér! Országcsaló vagy, nem más! Törjön ki a nyakad a neved napján! Pernahajder volt az egész familiád! Te szemétén szedett! Megállj czudar! Kerülj egyszer a kezembe!

Kadisa. Kire kiabál olyan nagyon Brazovics úr?

Brazovics (észreveszi). Én? Nem kiabálok én. Csak úgy suttogok.

Kadisa. Hát ki az odakinn, a kit úgy szid?

Brazovics. Nincs ott senki: csak úgy magamban szoktam suttogni. Mikor a véleményemet kimondom. (Timeára kiált.) Hát nem tudod a sipkámat, meg a pálczámat elvenni? (A sipkáját odaadja; de a botjával tovább hadonász.) Megölöm azt az embert!

Kadisa. Ki az, a ki ellen úgy fel van gerjedve, Brazovics úr?

Brazovics. Hát ki volna más, mint ez a tolvaj gézengúz: ez a Timár Miska! Már meg micsoda bolondot talált ki! Ispitályt építtet a városnak, tizenkét ágygyal! Ilyen gyalázatot hozni a mi városunkra! Hiszen nincs itt olyan komisz ember, a ki, ha beteg, az ispitályba vitesse magát; hanem ha meg akar halni, hát meghal. Ha megtudják a falusiak, hogy itt nálunk ispitály van: nem mernek bejönni a heti vásárra. Könnyű a pénzt az ilyenekre pazarolni a gazdag embernek! Könnyen szerzi. Azt mondják, babonája van. Kibérel a kormánytól egy állami dominiumot, a hol még eddig minden árendás megbukott s egy ilyen esztendőben, mikor másnak mindenkinek üszögös buzája terem: neki húsz magot fizet a termése. Harmincz hajóval hozatja fel a Bánátból, s nekünk többi becsületes buzakereskedőknek leveri a gabna árát két forinttal. Hisz az ilyen embert közköltségen kellene elpusztítani. Minden aranynyá válik, a mihez csak hozzá nyul ez a kaukler! S még nemes emberré teszik! Még kinevezik assessornak, s ott ül velem a gézengúz egy sorban! Velem! Brazovics Athanázzal! Még kordován csizmát mer viselni, ez a hajóbiztos! az iszaptaposó! Még úri kisasszonyokhoz is ellátogat; bárcsak egyszer valami derék katonatiszt kihíná duellumra, s aztán felspékelné mint a békát.

Kadisa. Kiharagudta már magát eléggé Brazovics úr? Mert most nekem is volna egy kis suttogni valóm.

Brazovics. Nem haragszom én! Dehogy haragszom! Csak szoktam így a véleményemet kimondani. (Leveti magát egy karszékbe.)

Kadisa. No hát úgy szeretem, hogy ilyen jó kedvében találom. Nem sziveskednék velem a kanczelláriájába átsétálni?

Brazovics. De mikor már itt ilyen kényelmesen ülök. Nincs jobb a kommoditásnál.

Kadisa (félre). Sejti az öreg, hogy miről akarok vele beszélni.

Athália. Akkor mi hagyjuk önöket magukra; anyám, Timea, jertek az én szobámba.

Zsófi. Az ajtón keresztül is lehet hallgatózni. (Athália, Zsófi, Timea jobbra el.)

Kadisa. Talán a sok foglalatossága közepett nem felejtette.el Brazovics úr, hogy rám nézve ez a mai nap micsoda nevezetességgel bir.

Brazovics. Oh, kérem, nálam minden pontosan fel van jegyezve, akkurátusan. (Kihúzza a bugyillárisát.) Itt van: kedden, 28-án terminus itthon: Kadisa kapitány esküvője, Athália leányommal. Látja?

Kadisa. Nem látom.

Brazovics. Nem látja? Mit nem lát? Nem szereti a leányomat?

Kadisa. Beszéljünk uram egyenesen és világosan. Én Athália kisasszonyt nagyon szeretem, sőt imádom. Úgy hiszem, hogy ő is szeret engem. Hanem az még mind nem elég a házasságra. Brazovics úr ismeri jól az én helyzetemet. — A mi kis ősi birtokom van, azt az özvegy anyám birja, s azonkívül csak a tiszti fizetésem van. Ez arra nem elég, hogy egy nemesi rangú hölgyet illendően eltarthassak.

Brazovics. Hát azt ki kivánja a kapitány úrtól? A mit mondtam, megmondtam. A mely nap kapitány úr leányomat oltárhoz vezeti, azon a napon az asztalra teszem le a kapitány úrnak a százezer forint hozományt, a mit megigértem. Ez csak rangomhoz illő somma? Ilyen kelengyét ebben a városban csak nem tesz a menyekzői kosárba más, mint Brazovics Athanáz.

Kadisa. Hát bocsánatot kérek, ez az, a mit nem látok.

Brazovics. Hja, mert még nem nyitottam fel a kapitány úrnak a szemeit.

Kadisa. Nagyon örülnék ennek a világosságnak.

Brazovics. Hát meg van az a summa régen, de régen. Itt hordom a zsebemben; tessék közelebb húzni a széket az asztalhoz. (Kihúz kabátzsebéből egy sok rétbe összehajtogatott térképet, azt kiteríti az asztalra.) Ismeri kapitány úr ezt a mappát?

Kadisa. Hogyne ismerném? Hiszen én magam csináltam.

Brazovics. Ez az új fortificátiónak a plánuma. Ez authentikus dolog. Az is authentikus dolog, hogy a magas kormány az ezen tervnek útjában eső fekvőségeknek a ki-

sajátítására két millió forintot rezolvált. Az megint authentikum, hogy ebből az én telkeimre a Monostoron épen kétszázezer forint esik. Ez mind authentikum!

Kadisa. Csak egy baj van benne. Az, hogy ennek a tervnek a kivitele húsz esztendőre van felosztva, s a kormány csak annyit fizet ki a telkekből, a mennyin a munkát elkezdeti: a többiek várnak a sorukra. S már most az a nagy kérdés, hogy a bécsi Hofkriegsrath melyik végén határozta el az erődítési vonal megkezdését: a monostori homokhegyen-e, vagy a Vág parton?

Brazovics. Oh, e felől legyen a kapitány úr nyugodt. Ezúttal én bizonyosra spekuláltam. Mi az a Monostor? Egy rossz szőlőhegy, a hol olyan bor terem, a mivel a rabokat vallatják. Egyszer csak az a tolvaj Timár Miska neki áll összevásárolni ezeket a parlag szőlőket odafenn. Megtudta a zsivány a bécsi czinkosai által, hogy mi van készülőben. De nekem is volt eszem. Hirtelen még egyszer annyi áron összevásároltam a többi szőlőket mind: mintha csak a tervet láttam volna; pedig fiam uram, kapitány úr, még előttem is titokban tartotta. No már az csak bizonyos megint, hogy a mennyi befolyása van ennek a gézengúznak odafenn a Hofkriegsrath urainál, hát azt csak mind elővette, hogy az ő spekulácziója sikerüljön. Ez olyan bizonyos, hogy mérget vehet rá a kapitány úr.

Kadisa. Mérget igen, de feleséget nem.

Brazovics. Megjön az is. Ma, még ebben az órában meglesz. Nálam az aviso. Ma bontják fel a várpavillonban a Hofkriegsrath határozatát, valamennyi birtokos jelenlétében. Jőjjön oda velem, kapitány úr, kedves fiam uram. És én, a mint leszámlálják előttem a nekem járó kétszázezer forintot, addig hozzá sem nyulok, a míg kedves fiam uram a hozományul szánt összeget a bugyellárisába nem tömte. Menjünk együtt, karonfogva odáig.

Kadisa. Együtt nem jó lesz odamennünk, mert még azt hihetnék, hogy nekem, mint hadmérnöknek befolyásom volt ebbe az üzletbe, s az az én becsületemre homályt vetne. Én bízom az ön igéretében. S egészen őszinte vagyok. Ha Brazovics úr a házasságot megelőző föltételt teljesíti: én életemet, lelkemet Atháliának szentelem; jó, hűséges férje leszek; de ha ez meghiúsul, akkor a szivemet el kell hallgattatnom: az eszem azt parancsolja, hogy vonuljak vissza. Katonatisztnek ideális szerelemből nem lehet házasodni.

Brazovics. Legyen felőle nyugodt. Csak várjon rám a pavillonban. Az ambituson odanyomom a markába a százezer forintot. S aztán alló a paphoz. Ezer millió ördög! Egy Brazovics Athanáz nem fog zavarba jönni rongyos százezer forint miatt!

Kadisa. Kérem: ne tessék olyan fenhangon!

Brazovics. Hiszen csak suttogtam.

Kadisa (veszi a kalapját, kezet szorít). A viszontlátásig.

Brazovics. Servus humillimus! (Kadisa el.)

V. JELENÉS.

Brazovics egyedül.

Brazovics. Százezer millióm ördög! Soha életemben ilyen nehéz vállalatom nem volt, mint a leányom számára ezt a kapitányt elfogni. Nem hiába hadmérnök; de úgy tudja védelmezni magát, mint egy Zrínyi Miklós. Kináltam váltóval; de nem akar váltóra házasodni. Kész pénzt akar látni; az éhenkórász! Így jár az ember, ha nagy urat keres a leánya számára vőlegénynek. No hát legyen az övé az egyik százezer forint. A másik százezer forinttal betömjük a hitelezők száját, a kik mind most röffentek rám. Bizonyos, hogy a gályarabnak való Timár keze van ebben is. Az kérte ellenem az executiót. Csak én azt az embert egyszer úgy a falnak szoríthatnám, hogy el ne futhatna előlem, fogadom, hogy ezzel a stiléttel úgy odaszegezném az ajtóhoz, mint a bőregeret! Csak most kerülne ide elejbém! Pedig szokott idejönni a semmiházi. Olyankor, mikor érzi, hogy nem vagyok itthon. Bizonyosan az Atháliára sandalog. Ej, de szeretném, ha az akasztófára való valahogy belebolondulna a leányomba, s aztán az ő nyakába köthetném a gúzst. Azt a másik becsületes embert mindjárt kidobhatnám a hajóból. Ennek majd nem kellenének a gyönge százezer forintok. Inkább még girálná a váltóimat. Csak én azt az embert egyszer ide a két ajtó közé szoríthatnám s aztán mint kedves fiam uramat szoríthatnám atyai szivemhez! Ez olyan jó gondolat, hogy muszáj rá inni egy pohár rozsolist. (Beront a saját szobájába középen.)

VI. JELENÉS.

Timea, Timár. Később Brazovics.

(Künn csengetés.)

Timea (a jobb ajtón kijőn és kinyitja). Ah!

Timár (belép.) Megijedt tőlem, Timea?

Timea. Dehogy! Inkább őrülök. (Kezét nyújtja.)

Timár. Kegyed sirt? Valami baja van?

Timea. Oh nem. Semmi bajom sincs.

Timár. Látom a szeméről.

Timea. Hát hiszen tudja ön, hogy ma menyekző lesz nálunk s olyankor sirni szokás.

Timár. Csak azt nem tudom, hogy a menyasszonyt siratják-e, vagy a vőlegényt?

Timea. Ön ma nagyon tréfás.

Timár. Szokásom szerint.

Timea. Brazovics úr a szobájában van.

Timár. Hát már elküld?

Brazovics (Kilép a középajtón, meglátja Timárt.) Lupus in fabula! Épen kapóra jöttél, pernahajder! Most egyenesen a mellére térdelek.

Timea. Ott jön Brazovics papa.

Timár (visszatartja). Maradjon, kérem.

Brazovics (odasiet rengő léptekkel Timárhoz). Hallja az úr! Miért jár az úr ehhez a házhoz? Mi czélja van az úrnak az én leányommal?

Timár. Nekem? Athália kisasszonynyal?

Brazovics. Hát igen! Athália kisasszonynyal! Ha az ember leányos házhoz jár, oda csak tisztességes szándékkal jár. Mi czélja van önnek az én leányommal?

Timár (elbámul szótlanul).

Brazovics (félre.) Ez a legjobb mód az ilyen gyáva legényt beleugratni a szent házasságba. Mire észreveszi, benne van, úszik. (Fenn.) Nos, fog az úr egyenesen válaszolni?

Timár. Uram! Nekem az ön kisasszonyával semmi czélom nincsen. Nem is lehetne, minthogy a kisasszonynak már vőlegénye van, a ki nálamnál minden tekintetben külömb ember, s azonfelül nekem jó barátom. Hanem, ha meg akarja ön tudni, miért jövök önnek a házához, hát megmondom. Azért jövök ide, mert megfogadtam egy haldoklónak: az ön szerencsétlen sógorának, hogy elhagyott leányára, az árva gyermekre ügyelni fogok. Én jár-

tam ide azért, hogy meglássam, mint bánnak önök a lelkükre bízott gyermekkel? Gonoszúl bánnak önök vele, Brazovics uram, gonoszul! Ezt én önnek szemébe mondom és a saját házánál.

BRAZOVICS. De — micsoda — vakmerőség ez?

TIMÁR. Ez csak számadásra vonás. Mit tett ön ennek a gyermeknek a vagyonával, a mit én önnek átadtam?

BRAZOVICS. Azzal a rongyos kétezer aranynyal? Hát mi lett vele? Ráment a neveltetésére! Azt gondolja az úr, hogy a selyemruha magától terem?

TIMÁR. Jól van. Elköltötte az árvának a vagyonát. Majd gondot visel rá az Isten. De annál roszabbat is tettek önök e szegény gyermekkel. Gúnyt űztek belőle; megmérgezték a lelkét talán egész életére.

BRAZOVICS. Mit? Azt mondja az úr, hogy én méregkeverő vagyok?

TIMÁR. Roszabb annál. Mert az csak a testet gyilkolja meg. Nem játékot űztek-e önök egész családostúl ennek a gyermeknek az ártatlan szívével, a mikor elhitették vele, hogy a kisasszony vőlegénye őt akarja elvenni?

TIMEA (eltakarja az arczát zokogva).

TIMÁR. Megveri az Isten önöket Brazovics uram, ezért a kegyetlen játékért, ezért a szívtelenségért.

BRAZOVICS. Hüh! Ezer millióm tüzes tatár! A Brazovics házban ilyen szót mondani. Mivel üssem agyon ezt az embert?

TIMÁR. Vigyázzon ön magára, uram! Én csak egyet találok ütni; de az olyan ütés lesz, hogy ez a Brazovics ház önnek a fejére omlik tőle.

BRAZOVICS. De már erre muszáj egy pohár rozsolist innom! (Beront a középajtón.)

TIMÁR (megfogja Timea kezét). Timea kisasszony! Én most kegyedtől búcsut veszek. Legyen ön boldog. Legyen ön még sokáig gyermek. De ha egyszer eljön egy olyan óra, a melyben jól esik, ha valami panaszát elmondhatja, gondoljon rá, hogy van egy jó barátja, a ki önért — (elfogódik, nem tud tovább beszélni.)

TIMEA (átszellemült tekintettel.) «Háromszor!»

TIMÁR. Örökké! (Elsiet balra.)

TIMEA (egyedül). Háromszor ment érettem a halálba.... Vajjon csakugyan tud ez olyan nagyot ütni, a mitől ez a ház összeomlik? (Elfut jobbra.)

VII. JELENÉS.

Brazovics. Majd Fabula hét gyermekével.

BRAZOVICS. (Kijön a középajtón a stiléteš bottal.) Elfutott a gyáva kutya! Tudtam! Nem merte bevárni, míg visszajövök. Félt, hogy összetöröm. Most utána szaladok s megverem az utczán.

FABULA. (Kormányos, hajóslegény ruhában, gombos mandliban. Hét fiugyerek jön a nyomában.) Áldást, békességet kivánok a tekintetes uramnak, a tekintetes asszonyomnak, a tekintetes kisasszonynak, mind közönségesen. Adjon Isten mindnyájuknak szerencsés jó reggelt a mai szent napra; kedves egészségükre kivánom az éjszakai nyugodalmat. (Ezalatt folyvást lépked előbbre.)

BRAZOVICS (elszörnyedve, a mint a sok gyerek egymásután nyomul előre.) Vagytok-e még többen?

FABULA. Itt vannak mind a heten, tisztelem alásan. Ez a Jancsika. Ez a Petike. Ez a Marczika. Ez a Pistika. Ez a Palkó. Ez a Ferkó. Ez a legkisebb meg a Gyuricza. (Glédába állítja őket.)

A 7 GYEREK (egy mátkatálat hoz a kezében: czitromokból, himes tojásokból meg aranyos papirosból van az késztve).

BRAZOVICS. Hát mit akartok? Nem vagyok én iskolamester.

FABULA. Mivelhogy a felséges úr Isten a mai szent napot arra a czélra rendelte, hogy a tekintetes kisasszony a szent házasságra lépjen; mondék, mi is elhozzuk a tekintetes kisasszonynak a mátkatálat.

BRAZOVICS. Kell is annak! Vigyétek vissza! Nem kell senki ajándéka. Tudom, hogy az lesz a vége, hogy borravalót kell érte adni.

FABULA. Igenis nem borravalóért jöttem, tekintetes uram; tetszik tudni, az nekem nem szokásom. Hanem, hogyha azt az egy esztendei fizetésemet, a mit benn tetszett tartani, a mai szent napon kegyeskednék kiszolgáltatni.

BRAZOVICS. Abból pedig nem eszel! Benn fogtam, a miért a hajómat tőkére kormányoztad s elsülyesztetted.

FABULA. Nem az én hibám volt, kérem alásan. Aztán úgy tudom, hogy Timár úr annak a hajónak az egész árát kifizette a tekintetes uramnak.

Brazovics. Az nem a te dolgod. A béred benn marad a hibádért.

Fabula. Hiszen nem kértem volna; mert hát az a reménységem volt, a mivel biztattak, hogy majd az aerárium azt a kis földecskémet ott a Vágduna mellett, a hová várat akar építtetni, megveszi jó pénzen, s egyszerre úr leszek. De hát mostan hallom, hogy csak húsz esztendő mulva kerül én reám a sor; mert az ellenkező oldalon kezdik meg az építkezést: a monostori oldalon. Ott pedig a tekintetes uramnak van nagy birtoka; százezreket kap érte; hát most nagylelkü lehet s azt az én kis béremet kiadhatja.

Brazovics. Ha egy milliómot kapok, se kaptok belőle semmit. Megmondtam, hát megmondtam. Ez nálam principium!

Fabula. Bizony nem alkalmatlankodnám érte; de hát még van otthon egy gyermekem, a legnagyobbik: az eladó leány. Most volna neki egy jó szerencséje: kaputos ember, tanult ember, kanczellista; az elvenné, csak egy kis kelengyét tudnék a számára összekuporgatni.

Brazovics. A kinek nincs pénze, ne lakodalmaskodjék! Ha a leányodnak nincs tulipántos ládája, nyoszolyája: ne akarjon kanczellistáné ténsasszony lenni.

Fabula. Tekintetes uram, az Istenre kérem! Soha sem térdeltem oltár előtt, kálvinista vagyok: most meghajtom a térdemet kegyes jó uram előtt, hét éhező gyermekemmel együtt. Térdepeljetek le gyermekeim. (A hét gyermek körültérdepli Brazovicsot.) Csak a magamét kérem. Szánjon meg, ha engem nem, ezt a hét szegény porontyot.

Brazovics. Menjetek! Takarodjatok! Hagyjatok ma békét! Ma kedd van. Pénteken van a koldusok napja. Ha koldulni akartok, jőjjetek pénteken.

Fabula (feláll ünnepélyesen). No hát adjon a mennybéli Isten kegyelmednek minden napra egy péntek napot! Lódulj gyerek! (Maga előtt tereli a kis fiukat, el.) Itt is voltunk!

Brazovics. Timea! Te szeleburdi fruska te! Miért nem zárod be az ajtót, mikor az egyik csavargó kimegy rajta? Hát micsoda, koldusbiró vagyok én, hogy minden koldust a nyakamra eresztetek?

Timea (siet az ajtót zárni. A leghátul maradt legkisebb fiut megcsókolja). No ne sírj!

VIII. JELENÉS.

Brazovics, Timea, Zsófi, Athália.

Zsófi (berohan ijedten). Mi baj van? Miért haragszol olyan nagyon?

Brazovics. Én? Dehogy haragszom. Enyelgek. Ujjongok. Tréfás vagyok. Most tudtam meg egész bizonysággal, hogy a Monostoron kezdi az aerarium a fortificátiót! Herczegek leszünk egyszerre. Te Athália megkapod a kapitányodat, meg a hozományodat. Ma nagyon generosus leszek. Neked asszony veszek egy aranycsipkés fejkötőt! Minden embert boldoggá teszek. Neked Timea, neked ma elengedem a verést, pedig rászolgáltál. Ma azt akarom, hogy minden ember örüljön, tánczoljon a háznál. A lakodalomra minden urat meghivjatok estére. A Monostoron kezdik! Még is jó orra volt annak a gaz Timárnak! Sietek a várba: a pavillonba. Addig készüljetek a templomhoz. Ez aztán a szerencsenap! De már erre csakugyan muszáj egy pohár rozsolist inni. Majd a csigalépcsőn megyek el. (El a közép ajtón.)

IX. JELENÉS.

Elébbiek. Brazovics nélkül.

Athália (Timeához). Nos, kicsikém, hát te nem készülsz az esküvőre?

Timea. Miért bántasz te engem? mikor én téged mindig csak szerettelek.

Athália. Azért, mert a ki bolond, azt meg kell verni, hogy eszére térjen.

Timea. Hát hiszen, ha bolond voltam, nem ti tettetek-e azzá? te, meg Zsófi mama, aztán meg ő. Te azt mondtad, hogy himezzek menyasszonyi fátyolt, az magamnak lesz.

Athália. Azért, hogy siess vele.

Timea. Zsófi mama azt mondta, csak készüljek a keresztelőmhöz; mert akkor el fog venni ő.

Zsófi. Azért, hogy tanuld a katechismust, meg a bibliai történeteket.

Timea. És ő olyan szépeket mondott nekem.

Athália. Az neki szokása.

Timea. És most kicsúfoltok érte, hogy olyan könnyen elhittem, a mit hárman mondtatok.

ATHÁLIA, ZSÓFI (kaczagnak).

TIMEA. Pedig ha tudnátok, milyen nagyon fáj nekem itt valami!

ATHÁLIA. Abból akarunk éppen kigyógyítani. Neked vessző kell még, nem férjhezmenés. Az ábrándozásnak ez az orvossága: a kinevetés.

ZSÓFI. Aztán hová ábrándoznál? Kiről szabad neked ábrándozni? Egy ilyen fényes katonatisztről? Nem tudod, hogy milyen szegény leány vagy? A rajtad valódon kívül semmid sincsen. Ha felmégy a fára, elmondhatod, hogy semmit sem hagytál a földön. Te ne ábrándozz, hanem tanúlj főzni, mosni, meg vasalni, mert abból élsz meg; örülhetsz neki, ha majd egy schreiber elvesz.

ATHÁLIA. De az is csak valami tíz esztendő múlva.

ZSÓFI. A mikor már benőtt a fejed lágya.

ATHÁLIA. A mikor a világban megtalálod, hogy hol a helyed.

ZSÓFI. Addig pedig még járj iskolába.

TIMEA. Iskolába? A sok gyerek közé?

ZSÓFI. Azok mind többet tudnak, mint te. Hiszen te még imádságot sem tudsz.

TIMEA. Dehogy nem tudok. Hiszen tanultam már.

ATHÁLIA. Mikor? Ki tanított?

TIMEA. A himzés közben. Zsófi mama adta fel a szent könyvből.

ZSÓFI (nevet). Ugyan mondd el azt az imádságot Atháliának.

TIMEA. El is mondom. Mert jól tudom már. (Letérdepel, kezét összeteszi keblén s áhitatosan mondja:)

«Elsőben a vizek vérré változának,
Undok békák után férgek származának.
. . . . Sűrű sötétséggel ég föld béfedetett:
Végre mind meghala, ki elől született.»

ATHÁLIA, ZSÓFI (kaczagnak).

TIMEA. Hát mit nevettek?

ATHÁLIA. Oh te együgyű szajkó! Hisz ez nem imádság: hanem az egyptomi tíz csapások versben.

TIMEA (bámulva). Hát az nem imádság? Hiszen a szent könyvben van. Hát ezt nem hallja meg az Isten?

ZSÓFI. Oh te bagoly! Hisz ebben nincs semmi imádság!

TIMEA. Hát én azt gondoltam, hogy az Isten odaereszt engem magához, ha hozzá kérezkedem, s tudja, hogy mit

adjon nekem, ha csak hozzá sóhajtok is: akármi szót mondjak is hozzá.

Zsófi. Hüh! a pogány leány! Holnap mindjárt el kell küldeni a káplánhoz.

Timea. Hát bizony mi nálunk törököknél nem tanítják a nőket imádkozni. Azoknak nem adtak lelket. A mohamedán nő semmi sem, csak egy virág! lehull, elmulik. A lelke virágillat, elfújja a szél és nincs többé.

Athália. De hát honnan veszi ez ezeket a czifra mondásokat?

Zsófi. Nagy ideje, hogy helyreigazitsa a fejét a káplán úr.

(Künn kopognak az ajtón.)

Szabad.

X. JELENÉS.

Elébbiek. Kadisa.

Kadisa (kivül a baloldali ajtón). De nem lehet bemenni.

Athália. Ki zárta be az ajtót?

Timea. Én, papa kivánta.

Athália. Hát eredj, nyisd ki.

Timea (félrefordul). Szégyenlem.

Zsófi (nevet). Szégyenli magát a kapitány előtt! Hahaha! No hát majd kinyitom én. (Felzárja az ajtót).

Kadisa (sietve bejőn).

Zsófi (kezét kézcsókra tartva eléje). Nézd! megint elfelejt kezet csókolni.

Kadisa (Atháliához siet).

Athália. Jőjjön, kaczagjon ön is velünk.

Kadisa. Az Istenért! Ne kaczagjanak. Ez nagyon rossz pillanat.

Athália (megretten). Minő dúlt arczot hozott ön ide?

Kadisa. Hiób-hírt hozok, Brazovics úr meghalt.

Athália (felsikolt).

Zsófi. Mi az? Mi történt Brazovicscsal?

Kadisa. Megütötte a guta.

Zsófi. Mondtam, hogy ne igyék annyi rozsolist; mert így jár. Hol hozzák?

Kadisa. Nem ide hozzák, hanem a kórházba.

Zsófi. Mit? Az ispitályba az én uramat? Micsoda rettentő gyalázat! Ezt nem engedem. Futok oda, Timea! hol a fejkötőm? (Lót-fut, keresgél, botlik, hajigál összevissza).

ATHÁLIA, KADISA (az előtérben maradnak).

TIMEA (a háttérben összefogott kezekkel néz reájuk).

KADISA. Ez a gyászeset a mai örömünnepet lehetetlenné tette.

ZSÓFI (rákiált Timeára). Mit bámulsz! Segíts keresni a fejkötőmet.

TIMEA. Hisz ott van a fején Zsófi mama.

ZSÓFI. No, hát jere velem az íspitályba. Nem hagyjuk ott Brazovics urat. (Elhurcolja magával Timeát.)

ATHÁLIA (megfogja Kadissa kezét). Maradjon ön még. Azt mondta ön: az a gyászeset elrontotta a mai örömünnepet. Csak a mait rontotta-e el?

KADISA (zavarodottan félre fordul).

ATHÁILA. Mást kérdezek. Ami az atyám rögtöni halálát okozta, nem az volt-e, hogy a bécsi államtanács határozata az ő számítása ellenére ütött ki?

KADISA. Valóban az volt. Mindenkit meglepett a határozat, mikor felbontották. Az erődítés a Vágnál kezdik, a hol Fabula uram szántóföldje fekszik: az most gazdag ember lesz.

ATHÁLIA. Az. én apám pedig szegény ember lett. Ez a tollvonás volt a halála.

KADISA. Ott egy álló helyében rogyott össze. Késő volt minden orvosi segély.

ATHÁLIA. Ő hát leszámolt a világgal. De mi, a kik itt maradtunk? Tudja ön, minő helyzetben vagyunk? Ön hallgat. Tehát tudja. Én rám nagy sorsfordulat vár. Uram! Míg boldog voltam, ön nagyon jó volt hozzám. Maradt még önnél a jóságból valami?

KADISA. Athália kisasszony. Én önnek örökké tisztelője, barátja maradok. A szerencsétlenség, mely önt érte, engem is ért. Én nem találok egy mentő gondolatot, mely reményeimet feléleszsze. Életpályám, melyen előmenetelemet várom, olyan szigorú feltételeket szab elém, a miket teljesíteni nem tudok. Nálunk szegény embereknek pusztán szívhajlamból nősülni nem szabad.

ATHÁLIA. Tudom. S mi most nagyon szegények leszünk. De sorsunk fordúlhat jobbra. Van egy gazdag nagybátyám Belgrádban, a kitől örökölni fogunk. Én várni fogok önre addig, várjon ön is rám. Vigyen addig az anyjához. Én engedelmes leánya leszek neki.

KADISA. Az lehetetlen. Az én anyám egy nagyszó, összeférhetlen természet, született baronesse. Maga is összehu-

zódva él és nem szeret senkit. Esküvőnk napjára sem jött el. Én ő hozzá kegyedet nem vihetem. Én kegyed miatt daczoltam az anyámmal.

ATHÁLIA (megragadja Kadisa kezét). Ha ön daczolt én miattam az anyjával, akkor daczolok én ön miatt az egész világgal!

KADISA. Mit mond kegyed?

ATHÁLIA. Én már olyan mélyen vagyok megalázva, hogy semmi gyalázat nem sülyeszthet alább. Nincs semmi veszteni valóm többé a világon. Megölném magamat, ha ön nem volna.... Parancsoljon velem, hogy mi legyek önre nézve? Elvesztettem az eszemet és nem bánom. Öljön meg, csak azt ne mondja, hogy elhágy.

KADISA. Athália kisasszony, én egy őszinte szót fogok kegyednek mondani. Ön tudja, hogy én becsületes ember vagyok.

ATHÁLIA. Ki kérdi azt?

KADISA. Becsületes, lovagias férfi egy hölgy balsorsát nem használhatja fel alacsony szenvedélyek kielégítésére. Kegyed azt mondá, hogy van Belgrádban egy nagybátyja. Menjen le ahhoz. Én lovagi szavamat adom, hogy nősülni nem fogok soha, s a mikor ismét találkozni fogok kegyeddel, mindig azt az érzést fogom táplálni kegyed iránt, a mit most és évek óta.

ATHÁLIA (türelmetlen). Ezt könnyű önnek felfogadni, mert most sem szeret és soha sem szeretett!

KADISA. Hogy mondhatja ön azt nekem?

ATHÁLIA (szenvedélyesen). Mert mást szeret.

KADISA. Kit?

ATHÁLIA. Azt a fehér arczú leányt! Ezt a Timeát!

KADISA. Ne legyen ön hozzám igaztalan.

ATHÁLIA. Hát ha igaz voltát akarja bebizonyítani, szóljon! Én most elutazom Belgrádba a nagybátyámhoz. El fog ön engem odáig kísérni?

KADISA. Elkísérem.

ATHÁLIA. Én rögtön fogok utazni. Önnek nem kell egyebet tenni, mint az úti böröndjét elhozatni. Visszajön kegyed hozzám azonnal?

KADISA. Visszajövök.

ATHÁLIA. Akkor siessen. Ne mondjunk adieu-t.

KADISA (el).

ATHÁLIA. Csak egyszer velem jőjj; majd akkor tudod meg, hogy hová viszlek!

XI. JELENÉS.

Athália, Zsófi, Timea.

Zsófi (rohan be nagy jajveszékelve). Oh kedves leányom, kedves szép leányom! Jaj nekünk! Az apád, a Brazovics!

Athália. Tudom már, meghalt.

Zsófi. Jaj. Hiszen, ha még csak meghalt volna!

Athália. Hát ugyan mi történhetett vele még rosszabb?

Zsófi. Az, hogy még meg is bukott. Végünk van! Tönkrejutottunk. A sok hitelező mind a kapu alatt van már. Eltitkolta előttem a megboldogult. Már az árverés is ki volt hirdetve a mai napra. De azt hitte, sok pénzt kap: kikerüli. Hallod, már ütik a dobot. Elkótya-vetyélik a fejünk fölül a házat.

(Künn árverező dobszó hallik.)

Athália. Ezek valóban szomorú hangok. Ez a dobszó! Mint mikor a koporsófödélre hull a hant.

Zsófi. Mindenünket elliczitálják. Csak a testünkön való ruhát nem szabad nekik elvenni. Én már magamra szedtem, a mennyi csak rám fért; jaj végy te is az almáriomból egynehányat a szép ruháid közül.

Athália. De jó lesz a menyasszonyi köntös fölé valami gyászruhát felölteni.

Zsófi (előhoz Athália számára egy selyem bornuszt).

Athália (a míg a bornuszt felölti, letépi a fejéről a fátyolt s ledobja a földre).

Timea (félre). Az én szép menyasszonyi fátyolom. Hogy hever a földön! De még is imádság volt az!

«Sűrű sötétséggel ég föld béfedetett:
Végre mind meghala, ki elől született.»

Zsófi (ráriad Timeára). Eredj a konyhába. Hozd be a kávét! Min bámulsz, mint a sült hal?

Timea (kimegy).

Zsófi. Oh én kedves szép leányom! Hogy erre jutottunk! Mi lesz te belőled? mi lesz a te szép fehér kezeidből?

Athália. Ugyan hagyj békét a sopánkodásoddal: inkább nézz ki az ablakon, hogy nem jön-e még vissza?

Zsófi. Kicsoda?

Athália. Hát kit várok én? A kapitány.

Zsófi. Hogy az most ide jön? azt hiszed?

Athália. Megigérte.

Zsófi. Jaj, kedves leányom. Ha te azt hiszed, hogy van olyan vőlegény a világon, a ki visszajön a menyasszonyához, mikor annak a háza előtt a liczitáló dobot verik, akkor te babonásabb vagy még, mint én.

Timea. (Visszajön tálczával, azon kávés edény, felterít.)

Zsófi. Jobb lesz gyere kávézni kedves szép leányom. Ki tudja, holnap ki ád neked kávét! Ha innen kivernek. (Maga hörpölget.) Bárcsak méreg volna benne, hogy meghalnék tőle; de úgy, hogy ne vegyem észre.

Athália (nyugtalanul jár föl és alá).

Timea (rakosgat).

Zsófi (Timeára szémbel). Ez csak könnyen veszi a dolgot. A háládatlan. Még csak nem is sír. Persze, neki könnyű. Elmehet szolgálni: beállhat masamódnénak. Még örül neki, hogy innen megszabadúl, maga kényére jut! No, no! Majd megemlegetsz te még minket, csak várj!

Athália. Hallgass! Nem jön valaki? Nem hallatszanak lépések?

Zsófi. Nem hallok én semmit, csak azt a csunya dobszót.

(Hármas végdobütés hangzik.)

No most ütötték rá. Eladták a házat. Jer leányom, idd azt a kávét, mert most a porczellánra kerül a sor. Azt liczitálják mindjárt.

Athália. Ah! Lépteket hallok. Ő jön még is. (Meglátja Timárt.) Nem ő.

XII. JELENÉS.

Elébbiek. Timár.

Timár (belép, levett kalappal, az ajtóban megáll). Én a mostani birói árverésen megvettem ezt a házat és mindent, a mi benne eladó volt.

Timea (félre). Ah! Egyet ütött és összeomlott tőle a ház!

Timár (Timea elé lép). Nem azért vettem meg, hogy magamnak tartsam; hanem hogy odaadjam annak, a ki a házban nem megvehető, nekem pedig egyedüli kincs a világon. Timea kisasszony, kegyed mától fogva ennek a háznak az úrnője. Minden az öné, a hogy áll. Az ön nevére van irva s a Brazovics ház hitelezői mind ki vannak elégítve. Fogadja ön el azt tőlem. S ha volna a házban egy kicsiny hely, a melyben egy olyan csendes ember, mint én, elfér, ki önnek csak bámulatával, csak tiszteletével alkalmat-

lankodik, ha ön a kezemet meg nem vetné: úgy én végtelenül boldog lennék; fogadom, hogy egész életemnek nem volna más czélja, mint hogy önt oly boldoggá tegyem, mint ön engem.

TIMEA (arcza dicsteljesen sugárzik). Háromszor! Háromszor ment értem halálba! Sohasem, sohasem csúfolt ki! — Sohasem mondta, hogy szép vagyok, sohasem hizelgett. Mindent, mindent nekem ad! (Felsóhajtva.) Oh csak egyet nem! — Az a másé!

TIMÁR. Ne siessen ön a válaszával. Én várok, míg hivni fog. Egy hétig, egy hónapig, akár egy évig. Ön úrnője marad mindennek, a mit átadtam. Nincs hozzá kötve semmi feltétel. Ha nem akar többé látni, elutasíthat: nem jövök vissza.

TIMEA (kezét nyújtja Timárnak). Én nőül megyek önhöz.

TIMÁR (megragadja a kezét s szemébe néz).

TIMEA. Én nőül megyek önhöz és leszek önnek hűséges, engedelmes felesége. Csupán egyet kérek öntől. Igen kérem, ne tagadja azt meg.

TIMÁR. A mit ön kigondolt, már teljesítve van.

TIMEA. Én arra kérem önt, hogy ha engemet feleségül vesz, s ez lesz az ön háza s én leszek az ön házában a nő: engedje ön, hogy az én nevelőanyám, ki engem, árvát, eddig ápolt és az én fogadott testvérem, ki mellett felnőttem, itt maradjanak mi velünk. Tekintse őket az én anyámnak és az én testvéremnek s bánjék velük jól.

TIMÁR (magában). Oh te előrevigyázó kereskedő, hogyan tudtál fehér lapot adni valakinek az aláirásoddal? Most váltsd azt vissza tízszeres értékben. Inkább félvagyonod veszszen, mint ezt a két asszonyt a feleségedhez vedd!

TIMEA (unszolva). Úgy-e megteszi ön, a mire kértem? És viszszaadja Atháliának azt, a mi az övé? A szép ruháit, az ékszereit. Olyan jó lesz hozzá, mint édes testvéremhez, s Zsófi mamát is úgy fogja látni, mint én: «anyámnak».

ZSÓFI (elérzékenyülten térdel Timea elé). Oh te drága jó teremtés! Te angyali leányka. Áldjon meg az Isten a te jóságodért. (Csókolja a ruháit, kezeit.)

ATHÁLIA (ingerülten.) És ő még sem jő vissza! Itt hágy a pellengéren állnom.

TIMÁR (két kezével összefogva Timea kezeit). Ön nemesszivü, Timea. Engedje meg, hogy úgy hijam. És én nem akarok az ön nemes szivének szégyenére válni. Keljen fel Zsófi mama, ne sirjon; szóljon Atháliának, hogy jőjjön hozzám köze-

lebb. Én még többet akarok tenni, mint a mit Timea kivánt. Én nem menedéket, de boldog otthont akarok szerezni Athåliának. Én leteszem a házassági biztositékot helyette a vőlegényének, ki ifjúkori kedves jó barátom, átadom azt az összeget, a mit Brazovics úr nászhozományul igért neki. Legyenek egymással boldogok.

ZSÓFI (elragadtatással). Oh Levetinczy úr! oh drága kedves Levetinczy úr! hadd csókoljam meg a kezét, az arczát, azt az okos fejét! (Megteszi.) Ez az arany ember. Kívül is, belül is arany. (Felkapja a földön heverő fátyolt s Timárt és Timeát letakarja vele.) Legyetek boldogok.

ATHÁLIA (indulattal lihegve, büszkén, félre). Ő nem jött vissza hozzám. (Timárhoz fordulva.) Köszönöm uram nagylelkű ajánlatát. De én nekem az az ember se ez életben, se a más világon nem kell többé. Én hozzá nőül nem megyek; hanem itt maradok Timeánál cselédnek! Anyám. Hagyjuk őket a menyegzőhöz készülni, mi menjünk az apám temetését rendezni. (Megkapja Zsófi kezét.)

ZSÓFI. Jaj, de nagy bolond leányom van én nekem.

TIMEA. (Ijedten borul Timár keblére.)

TIMÁR. (Eltakarja kezével Timea fejét.)

MÁSODIK FELVONÁS.

Kettős szoba, a szinpad közfallal két részre osztva: a baloldaliban iróasztal, férfiszoba butorzat; a jobbra fekvőben hölgyszoba butorzat ágygyal; elől iróasztal körülrakva nagy kereskedelmi számlakönyvekkel. Este van. Argandi lámpa ég mind a két szobában.

I. JELENÉS.

Timár, Athália, Timea.

TIMEA (a joboldali szobában, az irótámlány előtt ül egy nagy kitárt könyv előtt és dolgozik).

ATHÁLIA. (Egy széken ül és himez.)

(Csengetés künn.)

ATHÁLIA (fölkel).

TIMEA. Maradj, kérlek. Majd kinyitja a szobaleány.

ATHÁLIA. (Gúnyos alázatossággal.) Szivesen teszem. (Kimegy középen a baloldali szobába, kinyitja az ajtót.)

TIMÁR. (Belép; úti öltözetben, úti táskával az oldalán.)

ATHÁLIA. Ah! Levetinczy úr. Kegyed megérkezett. Ugyan soká oda volt.

TIMÁR. Az üzlet távol tartott.

ATHÁLIA. Annál édesebb lesz a viszontlátás. Timea odabenn van. Meglepheti. Fogja be hátulról a szemeit; vajjon kitalálja-e, ki az? Magukra hagyom önöket. Boldog pár! (A baloldali szoba háttéri ajtaján kimegy.)

TIMÁR. (Úti táskáját leteszi az iróasztalra, átmegy a jobboldali szobába, az ajtóban megáll.) Jó estét Timea.

TIMEA. (Felkel az iróasztaltól.) Ah! ön megérkezett? (Eléje megy, homlokát tartja Timár elé.)

TIMÁR. (Megcsókolja a nő homlokát.) Még fenn vagy? Azt hittem, álmodból zavarlak fel.

TIMEA. Be akartam fejezni a zárszámadást.

TIMÁR. A zárszámadást?

TIMEA. Itt van, uram, az ön üzletének állása azon idő óta, hogy elutazott.

TIMÁR. S azt te vezetted?

TIMEA. Én úgy értettem, hogy ez az én kötelességem. Megértettem önnek a leveléből, hogy ön egy nagyszerű vállalatot indított meg: a magyar liszttel való kereskedést

Dél-Amerikába. Úgy láttam, hogy itt önnek nemcsak a vagyona, de a kereskedői hitele és becsülete is koczkára van téve: ezt nem bízhattam másra. Tanulmányoztam a kereskedelmi könyveket, beletanultam a számadásokba. Ezeket rendben fogja találni. A könyvek és a pénztár állapota pontosan összeegyeznek.

TIMÁR. S ezt te magad végezted?

TIMEA. A szerencse pótolta nálam a tudományt. — A tiszta jövedelem felmegy ötszázezer forintra. Ez összeg nem hever: én ezt az ön felhatalmazása szerint beruházásokra fordítottam.

TIMÁR. Beruházásokra?

TIMEA. Önnek az első kisérlete a Braziliába küldött liszttel teljesen sikerült. A magyarországi liszt kedvencze lett a dél-amerikai piacznak. Ezt irják önnek a bizományosai Rio-Janeiróból.

TIMÁR. s ki levelezett velök?

TIMEA. Én magam. E tudósítások folytán rögtön több malmot béreltem ki, új hajókat szereztem, azokat megrakattam s jelenleg félmillió forint árú lisztszállitmánya megy önnek Dél-Amerikába, a mivel minden versenyt le fog egyszerre szorítani.

TIMÁR (félre). Ez az ő mulatsága: számlákat vezetni, irodában ülni, levelezni és idegen nyelveket megtanulni. (Fenn.) De hisz az óriási munka volt, a mit te helyettem végeztél.

TIMEA. Igaz, hogy a kezdet nehezen ment; hanem aztán belejöttem s nem volt terhemre. A munka jól esik.

TIMÁR (félre). Milyen szomorú mondás egy fiatal nőnek az ajkán: a munka jól esik. A prózai munka! (Fenn.) Hát rám gondoltál-e?

TIMEA. E könyvek tanuskodnak róla, hogy mindig önre gondoltam.

TIMÁR. A könyvek! A könyvek! hát a szív? (Magához öleli Timeát.) Mintha csak egy halott feküdnék a karjaim közt. — Hát azt, a mi nekem drágább a milliomoknál: soha sem találom-e fel nálad?

TIMEA (bámulva). Mi az?

TIMÁR (felsóhajtva). Mi az? Mi az? Világ minden bölcse meg nem tudja azt magyarázni annak, a ki azt nem tudja. Oh te gyermek!

TIMEA. Nem uram, én nem vagyok gyermek. Én tudom, hogy nő vagyok. Önnek fogadtam azt s Istennek meg-

esküdtem rá. Hűséges, engedelmes neje leszek önnek. Ez a sorsom. Ön velem annyi jót tett, hogy egész életem önnek van lekötve. Ön nekem uram. És én mindig tenni fogom azt, a mit ön kiván, a mit ön parancsol.

TIMÁR (elszomorodva, félre). A mit én parancsolok! Mikor átölelem, olyan, mintha egy matyrnő szobrát ölelném, fején a tövis koszorúval. — Jég itt minden. — Hát várjuk a tavaszt! (Fenn.) Magán ügyekben nem jöttek leveleim?

TIMEA. Egész halmazzal: azokat mind odatettem a saját iróasztalára. Lesz dolga vele, míg átnézi.

TIMÁR. Ráérek. Hosszú az éjszaka.

TIMEA. Tehát jó éjt!

TIMÁR (megcsókolja Timea homlokát s átmegy a baloldali szobába).

TIMEA (az alkoven függönyei mögé távozik, onnan később előjön hálóköntösben, az iróasztal fölötti lámpát eloltja, csak az alkoven éji lámpája világít; könyvet vesz a kezébe, ágyára leül és olvas.)

TIMÁR (magában). És a diadal végén a vesztes mégis én vagyok. Megnyertem, a mi után vágytam: az imádott nőt! hanem a szivét nem hozta magával. Lássuk a leveleimet. (Sorban nézi az iróasztalán heverőket.) Tudósitás: a repcze elfagyott. Bánom is én. — Anglia fölemelte a gabonavámot. Az ő dolga. — Fabula uram hálálkodik s meghí az unokája keresztelőjére. Boldog ember! — Névnapi gratulácziók! — Táblabirói kineveztetés. — Belobungsdekret. — Ah! Hát ez micsoda? — Ferman Sztambulból a senki szigete bérbeadása iránt, a szultán engedelmével. Ez kedves dolog. Szeretem, hogy sikerült a közbenjárásom. Hát mégis van két nyomorult teremtés, a kit egész életére boldoggá tehetek most. Nem hagyom őket várni, úgy sincs semmi keresni valóm ennél a szomorú háznál. A hajóteher a tengeren uszik: Isten kezében van; az üzleti könyveimet Timea viszi, az ő kezében van. Férji becsületem . . . , hát azzal hogyan van? Hm! Hátha az alabástrom arcz csak az én tüzem mellett marad ily hidegen? Igaz, hogy a világ előtt hűséges; de a világ átlátszó s a ház falai nem azok. (Csenget.)

ATHÁLIA (bejön). Parancsol?

TIMÁR. Ah Athália! Én a cselédeknek csengettem.

ATHÁLIA. Azok lefeküdtek már.

TIMÁR. Nekem pedig rögtön el kell utaznom megint. Timeát nem akarom háborgatni, ő már lefeküdt.

ATHÁLIA. Nem akarja háborgatni? Kiván ön valamit az útra?

TIMÁR. Az úti böröndöm a kereskedői telepemen van a kocsimmal együtt: semmit sem viszek el innen. Csupán arra kérem kegyedet, hogy tudassa Timeával majd holnap reggel, hogy azonnal el kellett utaznom biztosítási ügy miatt Triestbe: belekerül egy hónap, míg vissza jövök.

ATHÁLIA. Nagyon fogja sajnálni.

TIMÁR. Most kérem, menjen aludni. Én magamhoz veszem a kert felőli ajtó kulcsát s arra megyek ki. Jó éjszakát!

ATHÁLIA (gúnyos mosolylyal). Jó útat! (El a közép ajtón.)

TIMÁR (eloltja a lámpát, a mellék ajtón eltávozik).

(Kün az éji őr énekel.)

«Hallja minden háznak ura!
Tizet ütött már az óra,
Ember vigyázz ezen szóra,
Mert nincs irva homlokodra,
Mire virradsz fel holnapra?
Örömre-e, avagy búra?
Imádkozzál! Tíz az óra!
Dicsértessék az úr Jézus Krisztus!»

II. JELENÉS.

Timár, Timea.

TIMÁR (visszatér a baloldali ajtón). Ez a gúnymosoly annak a dæmonnak az arczán visszahozott. A fulánkja a szivembe szakadt a darázsnak! Mit? Hát ha ennek a jégsziklának a keblében élő tűz lakik, mely akkor gyulad ki, mikor én távozom. A gyanú lánczra vert már. Hátha más megtalálta azt a boldogságot, a mit én hiába keresek? (Felnyitja a közlekedő ajtót és belép Timea szobájába; az alkovenhez lopózik, félrehúzza a függönyt.) Alszik. Milyen nyugodt az arcza! Mint egy alabástrom szobor. Épen úgy fekszik itt, mint egykor abban a kunyhóban, mikor mákonyálom tette félholttá. És én rajtam most épen olyan tilalom van, mint akkor volt: hogy a szép testet nem merem érinteni. Micsoda könyv ez itt a kezében, a mivel elaludt? — Angol nyelvtan. — Mehetek tovább. Ennél a háznál nemcsak én vagyok boldogtalan, mindenki az. (Visszamegy a baloldali szobába.)

III. JELENÉS.

Elébbiek. Athália.

ATHÁLIA (bejőn a háttéri ajtón, kezében gyertyával). Ön itthon feledt valamit?

TIMÁR (zavartan.) Csitt! A szekrényeim kulcsát feledtem itt.

ATHÁLIA. Felköltsem Timeát, hogy adja elő?

TIMÁR. Ne költse föl: már megtaláltam.

ATHÁLIA (leteszi a gyertyatartót az asztalra; gúnymosolylyal).

TIMÁR (az iratai között turkál izgatottan s aztán becsapja az íróasztala támláját).

ATHÁLIA (folyvást mosolyogva). Parancsol ön valamit?

TIMÁR (megdöbben, haboz).

ATHÁLIA. Akarja, hogy beszéljek valamit?

TIMÁR. Mit?

ATHÁLIA. Akarja, hogy Timeáról beszéljek?

TIMÁR. Mit tud ön?

ATHÁLIA. Mindent. Akarja, hogy elmondjam?

TIMÁR (habozva). Nekem?

ATHÁLIA. De előre mondom, hogy ön akkor nagyon szerencsétlen lesz, ha azt tudja, a mit én tudok.

TIMÁR. Beszéljen!

ATHÁLIA. Jó. Tehát hallja meg tőlem. Én olyan jól tudom, mint ön maga, hogy Timea önt nem szereti. S ön olyan jól tudja, mint én, hogy Timea «kit» szeret? De egyet nem tud ön, csupán csak én: azt, hogy Timea olyan hű önhöz, mint egy angyal!

TIMÁR (összerezzen). Ah!

ATHÁLIA. Úgy-e mást várt ön tőlem? Úgy-e jól esett volna hallania tőlem, hogy neje megvetésre méltó, hogy gyűlölheti, eltaszíthatja magától? Nem uram, ön egy alabástrom szobrot vett nőül, a ki önt nem szereti, de meg nem csalja. Ezt én tudom és jól tudom. Ha a mesék százszemű Argusát fogadta volna meg, nem volna jobban megőrízve férfi becsülete, mint én általam. A mit a neje szól, tesz, kigondol: én mind megtudom. On jól tett a becsületével, mikor engem a házához fogadott, s ön nem fog engem innen kiűzni, pedig gyűlöl. Mert én vagyok a gyémántzár az ön házán. — Tudjon ön meg mindent. Mikor ön elmegy a városból, addig az ideig, a míg ön visszatér, önnek a háza egy kolostor. Semmi látogatást itt el nem fogadnak: se férfit, se asszonyt. Onnek az asszo-

nya az utczára ki nem megy, csupán velem és kocsin. Én látom őt szenvedni, de nem hallom őt panaszkodni. Hogy is panaszkodhatnék nekem? Nekem! ki ugyanazt a poklot szenvedem, a mit ő! és ő miatta szenvedem. Mert a mióta az ő szellemarcza e házban megjelent, azóta vagyok szerencsétlen. Addig boldog voltam. Szerettek. Ne féljen ön. Nem fakadok sirva. Nem szeretek már, csak gyűlölök. Nagyon gyűlölök! Rám bízhatja a házát. És ön járhat a világban szerteszét, a hogy a kereskedők szoktak; nyugodt lehet; itthon hagyott engem. És ön, a míg visszatértében nejét élve találja, addig tudhatja, hogy az önhöz hű maradt. Mert én, uram, ha ez asszony azzal az emberrel csak egy édes szót váltana egyszer, ha csak egy nyájas mosolygást viszonozna neki, nem várnék önre: hanem megölném őt magam, s ön csak a temetésére jönne haza.

TIMÁR. Rettenetes nő!

ATHÁLIA. Már most tudja ön, hogy mit hágy ide haza? A kifent gyilkot, melyet a szerelemféltő düh az ön felesége szivének tart szegezve. S ön mégis e gyilokban fog bízni, s ugyanakkor, mikor irtózik tőlem, kénytelen hozzám ragaszkodni.

TIMÁR (félre.) Miért jöttem ide vissza?

ATHÁLIA. Én elmondtam önnek mindent Timeáról, önről és magamról. Még egyszer elmondom. Ön elvett egy leányt, a ki mást szeret: az a más az enyim volt. Ön elvette tőlem ezt a házat: apám, vagyonom mind az ön keze alatt hullott a porba. S aztán úrnővé tette ön e házban Timeát. És most láthatja ön, hogy mit tett? Önnek a neje nem nő, hanem martyr. És önnek tudnia kell azt, hogy a kinek elnyeréseért annyit dúlt, annyit épített, azt is szerencsétlenné tette: hogy Timea boldogtalan fog lenni, a míg él. Ezzel a fulánkkal hagyhatja ön el a házát, Levetinczy úr, nem fog a fájdalmára írt találni sehol, — és ennek én örülök: szivemből örülök! (Timár felé hajolva, mintha láthatlan tőrt dőfne a szivébe.)

TIMÁR (egy karszékbe roskad).

ATHÁLIA (kihivó dölyffel). És most űzzön el ön a házából, ha tud.

TIMÁR (öklével az asztalra üt, félig feláll, Athália szemébe tekint).

ATHÁLIA. Űzzön el hát innen, ha tud.

TIMÁR (felugrik, Timea szobája ajtajához támolyg; mintha magával akarná őt ragadni; ott visszafordul). Nem! Ön űzött el engem ebből a házból! (Baloldali ajtón el.)

ATHÁLIA. (Kaczagva mutat utána, diadalmas arczczal.)

I. VÁLTOZÁS

Szintér: Az előjátékbeli kunyhó a Senki szigetén; az egész előtér virágzó rózsabokrokkal tele; a kunyhó mellett egy szárnyék rózsavíz főző lombikkal; mellette egy kád, tele megszedett rózsalevelekkel.

IV. JELENÉS.

Noémi. Majd Timár. Később Teréza.

NOÉMI (egy nagy kétfüles kosárban rózsaleveleket gyűjt, a miket kötényébe szed a bokrokról).

TIMÁR (az előjátékbeli öltözetéhez hasonló ruhában). Isten jó nap! Ki van itthon?

NOÉMI (örömmel eléje fut). Ah! Timár úr! (Messziről nyújtja eléje mind a két kezét.) Milyen régen láttuk önt!

TIMÁR. Ejh! Mint megszépült a kis lány azóta.

NOÉMI. Oh dehogy! Most is csunya vagyok.

TIMÁR. Hát emlékezik még rám?

NOÉMI. Oh, mi önt sokat emlegettük.

TIMÁR. Teréza mama egészséges?

NOÉMI. Itt jön: látja.

TERÉZA. (Timár elé siet a kunyhóból, kezet szorít.) Hozta Isten! még is hogy megemlékezett rólunk. Itt a hajója megint?

TIMÁR. Itt is marad. Tatarozzák.

TERÉZA. Hát akkor jőjjön be a kis hajlékunkba, — Noémi, te is.

NOÉMI. Csak elébb beviszem a kosaramat.

TIMÁR. Majd én segítek.

NOÉMI. Nagyon nehéz lesz.

TIMÁR. Mi van benne?

NOÉMI. Haha! Rózsalevelek! (Mind kaczagnak.)

TIMÁR. Önök rózsavizet főznek ebből úgy-e? Nálunk is nagy divatja van ennek. Sok szegény asszonynak ez a keresete.

TERÉZA. No úgy-e? Hát másutt is Isten áldása a rózsa? Ez a drága szép virág, a mi maga elég arra, hogy az emberrel a világot megszerettesse. Aztán még nem csak gyönyörűséget ad, tavaly a késői fagy minden gyümölcsöt

elvett: nekünk a rózsafáink adtak kenyeret. Oh ti ételadó áldott virágaim!

NOÉMI, TIMÁR (a kétfülü kosárból kiöntik a rózsaleveleket a nagy kádba).

NOÉMI. Ah, milyen jó volna egyszer egy ilyen rózsalevél ágyban aludni.

TERÉZA. Te bohó! soha sem ébrednél föl többet, a rózsaillat megölne.

NOÉMI. Hát az szép halál volna.

TERÉZA. Hát te meg akarnál halni? Hát te itt hagynál engem, te rosz leány?

NOÉMI (átkarolja, csókolja Terézát). Nem, nem, te drágám, te szerelmem. Nem téged soha. Te egyetlenem.

TERÉZA. No hát minek tréfálsz velem így? Úgy-e Timár úr, nem illik egy kis leánynak így tréfálni az anyjával? Egy ilyen kicsi kis leánynak, a ki még tegnap bubával játszott.

TIMÁR. Ez semmi esetre sem illik.

TERÉZA. No már most te maradj itten és őrizd a lombikot, vigyázz, hogy kozmát ne kapjon a zucsma: én megyek a konyhába a kedves vendégünknek jó lakomát főzni. Úgy-e itt marad ön nálunk egész nap?

TIMÁR. Itt maradok ma is, holnap is, ha adnak valami dolgot, a miben segítsek.

NOÉMI. Oh akkor itt marad ön egész hétig: mert én önnek annyi dolgot adok.

TERÉZA. Oh ugyan mi dolgot tudnál te adni Timár úrnak? te bohó!

NOÉMI. Hát a rózsaleveleket összetörni a kölyüben.

TERÉZA. Ah! Talán nem is tudja, hogyan kell?

TIMÁR. Hogyne tudnám? Sokszor végeztem ezt odahaza az anyám házánál.

NOÉMI. Úgy-e az ön anyja is olyan jó asszony volt?

TIMÁR. Nagyon jó.

NOÉMI. Ön is nagyon szerette?

TIMÁR. Igen nagyon.

NOÉMI. Él még?

TIMÁR. Régen meghalt.

NOÉMI. Hát már most önnek senkije sincs?

TIMÁR (elgondolkozva, szomorúan). Senkim.

NOÉMI (részvéttel az anyjához, súgva). Senkije sincs.

TERÉZA. A viszontlátásig kedves.

NOÉMI. A viszontlátásig. (Megcsókolják egymást.)

TIMÁR. Hát szedjünk még több rózsát?

NOÉMI (feléje megy, aztán nagyot sikolt, megáll).

TIMÁR. No, mi az?

NOÉMI (siránk hangon, a földre mutatva). Nézze ön! ott jön...

TIMÁR. Mi jön?

NOEMI. Az ott ni. — A béka!

TIMÁR. Hát fél ön a békától?

NOÉMI. Irtózom tőle. Meghalok, ha egy rám talál ugrani.

TIMÁR. Ilyenek a leányok. A cziczát szeretik, mert az szépen tud hizelkedni, a békától pedig irtóznak, mert az olyan rút. Pedig lássa ön, ezek a megvetett állatok a kertészeknek legjobb barátjai. Ezek pusztítják a kárttevő bogarakat. Nézze csak: az a rút varangy nem azért csúszik a fűben, hogy önt megrémítse. Szelíd, jó lelkiismeretű állat ez, ki önt nem tekinti ellenségének. Nézze, ott van egy kék bogár: a fafuró, a ki egy maga el tud pusztítani egy fiatal fát. Nézze, hogy elkapta a mi ripacsos barátunk azt a gonosztevőt.

NOÉMI. (Kedvtelten csapja össze a kezeit.) Ez nagyon derék volt. Csak olyan rútul ne kiáltanának.

TIMÁR. De lássa ön: ez az ő kiáltásuk, az ő hizelkedő szavuk a hölgyeikhez. A békáknak csak a hímje tud szólni, a nője néma. A béka-hím vartyogása azt mondja a maga párjának: oh mi szép vagy, oh mi bájos vagy! Nem lehet gyöngédebb lényt képzelni a világon a békánál.

NOÉMI (érzékenyen). Szegény béka!

TIMÁR. Aztán a béka tudós állat is. Lássa ön, a leveli béka megérzi az időjárást, ha esős idő jön, feljő a vízből és brekeg, ha szárazságot érez, lemegy a vízbe és elhallgat. Mindjárt fogok önnek egyet. Itt szól a rózsalevélen.

NOÉMI. Jajh! Énnekem?

TIMÁR (visszatér, tenyereit félig szétnyitva). No nézzen ide. Lehet ennél kedvesebb állatot képzelni? Olyan zöld, mint a fű, apró lábacskái olyanok, mint egy miniatur emberkéz. Hogy piheg a szive! Hogy néz ránk azokkal az arany karikába foglalt okos fekete szemeivel! No fogja ön meg. Nyúljon hozzá. Ez a legártatlanabb lény a világon. Tartsa a tenyerét!

NOÉMI (félre, nevetve, csiklandosan tartja a tenyerét, aztán mikor a kezében van, örvendezve kaczag föl).

TIMÁR. No lássa ön, hogy meg sem mozdul a kezében. Majd elvigyük haza, befőttes üvegbe tegyük, kis lajtorját faragunk neki, arra ő felmász, mikor esőt érez. Adja ide.

NOÉMI. Nem, nem. Én viszem haza. Anyám, anyám! Nézd mit fogtunk? Szép madarat!

TERÉZA (kijön). Mi az? Te tudod, hogy a madarat nem szabad elfogni.

NOÉMI. De ez nagyon kedves madár! Nézz ide csak, Timár úr fogta.

TERÉZA (elbámulva). Leveli béka. No uram, ön bűvész, ön Noémival nem csak csodát követett el, hanem egy jót is tett vele. Eddig ez nálam nélkül nem mert sehová kimenni: a békától féltében. Ezzel ön új embert csinált belőle.

NOÉMI. Oh hisz ezek nagyon kedves és okos állatok. Majd elmondom neked. Hanem ezt elébb üvegbe tegyük. Timár úr farag neki addig kis lajtorját. (Bemegy a kunyhóba.)

TERÉZA. Én meg felterítek; hozom a szerény ebédünket.

TIMÁR (leül a kazán mellé ágacskákból lajtorját faragva). S egyuttal vigyázok a rózsavízre.

TERÉZA. Ön ért hozzá?

TIMÁR. Törökországban is eleget láttam. Ott minden ételhez, italhoz használják a rózsavizet.

NOÉMI (visszajön).

TERÉZA. Ön járt Törökországban is?

TIMÁR. A gazdám megbízásából.

TERÉZA. Még most is Brazovics úr önnek a gazdája?

TIMÁR. Ki mondta azt kegyednek?

TERÉZA. A kormányos, mikor itt jártak.

TIMÁR. Már nem az, mert meghalt.

TERÉZA. Meghalt! És felesége és leánya?

TIMÁR. Minden vagyonukat elveszték az ő halálával.

TERÉZA. Van Isten az égben!

NOÉMI. Anyám! Jó anyám!

TERÉZA. Uram. A mit már önnek elmondtam, ahhoz még tudja meg azt is, hogy mikor bennünket az a végveszedelem ért, mikor hiába könyörögtem Brazovicsnak, hogy ne tegyen bennünket koldusokká, akkor azt gondoltam, hogy van ennek az embernek felesége, az asszony, az megszán. Felmentem hozzájuk a kis gyermekemmel a karomon. Lábaihoz borultam az asszonynak, Istenre kértem, szánjon meg és legyen szószólóm a férje előtt. És ő kikergetett, s mert nem siettem elég jól, letaszított a lépcsőn gyermekemmel együtt, hogy a homlokomat az oszlophoz ütöttem. Most is itt a sebhely. S a kis leánya annak az asszonynak, az öt éves gyermek, még kaczagott, mikor elesni látott.

Azért azt mondom most: hogy «Hozsánna Istennek!» és áldott legyen a kéz, mely őket is letaszította azon a lépcsőn, a melyen ők engem ledobtak!

NOÉMI. Oh anyám. Ne beszélj így!

TERÉZA. Nyomoruságra jutottak hát? A szemétre kerültek? A czifra dölyfös had. Rongyban járnak úgy-e? idegen házak ajtaján koldulva?

TIMÁR. Nem, asszonyom: akadt, a ki pártul fogta őket s gondoskodik róluk.

TERÉZA. Az őrült! Mit áll útjába a haragos Istennek? Hogy meri házába fogadni az átkot, mely őt is megrontja?

NOÉMI (odaszökik hozzá, letakarja a száját a kezével, majd lecsókolja az ajkait). Nem te! Nèm te kedves! Ne átkozódjál! Én nem szeretem azt tőled hallani! vondd vissza! Hadd csókolom le a szádról ezeket a rossz szavakat!

TERÉZA. Ne félj: ne félj te kis bohó, üres beszéd az átkozódás. Csak régi babonás szokás az nálunk vén aszszonyoknál. Nincs arra gondja az égnek, hogy a megtaposott férgek átkait feljegyezgesse. Nem fog meg az én átkom senkit.

TIMÁR (félre). Engem már meg is fogott. Én vagyok az az őrült, a ki őket magamhoz fogadtam. (Fenn.) No kész a kis lajtorja: adjuk át a kis időjós bölcsünknek. (Mind bemennek a kunyhóba.)

V. JELENÉS.

Tódor egyedül.

TÓDOR (divatos uracs öltözetben, sötétkék frakk sárga gombokkal, nanking sárga pantallon, fején figaró, vállán carbonari köpenyeg). Vajjon hol vannak az asszonyok? A konyhában főznek. Érzem a jó illatot. Jól élnek a szegény bujdosók a Senki szigetén. Az asztal terítve. Hogy meglepem őket. Hová bujjak el? Legjobb lesz ide ebbe a rózsaleveles kádba. (Bebuvik a kádba.)

VI. JELENÉS.

Elébbi. Noémi. Később Teréz és Timár.

NOÉMI (a bográcsban kihozza az ételt, leteszi az asztalra). Tálalva van.

TÓDOR (a leveli békát utánozza). Brekekeke!

NOÉMI. Hallga! Ez bizonyosan párja az elfogottnak!

TERÉZA (kijön). No hadd látom, elmernéd-e fogni magad?

NOÉMI. El biz én. El is kell hogy fogjam, mert ott van a leveles kádban. (Odafut.)

Tódor (kiemelkedik a kádból).

Noémi (nagyot sikolt).

Teréza. No mi az? Hát megint megijedtél a békától?

Noémi. Ettől a békától igen.

Tódor (kacsagva kilép a kádból, Teréza nyakába borul). Hahaha! Úgy-e megleptelek benneteket! Te kedves, édes jó drága Teréza mama. Itt van a te vejecskéd. Hahaha! Mint egy tündér a rózsatengerből merülök fel, hahaha! Hát te kis menyasszonyom?

Timár (kilép).

Noémi (kisiklik az ölelése elől Timár mögé).

Tódor. Ah! servus schreiber uram! Megint itt találunk önre? Talán csak nincs önnek a hajóján egy basa? Hehehe: Ne féljen semmit schreiber uram. (Noémit akarja átölelni.)

Teréza. No hagyj békét annak a gyermeknek. Miért jöttél megint?

Tódor. Jól van, jól no. Csak ne kergess ki, még le sem szálltam. Csak szabad megölelnem az én kis mátkámat? No ne haragudjál. Ezuttal nem azért jöttem, hogy kérjek tőled valamit. Ellenkezőleg. Én hozok neked sok pénzt, iszonytató pénzt. Hiszen tudod, én nekem fiui kötelességem, azt a hibát helyre hozni, a mit szegény atyám vétett te ellened. (Szemeit törli.)

Teréza. Hagyd el, ne sírj rajta. Tudom, hogy éhes vagy. Gyere ülj le velünk. Adott nekünk az Isten.

Tódor. Te kedves, okos mama. Milyen jól ismered a te Tódorkádnak a gyöngéjét, hogy mindig kitünő étvágyam van, s a milyen pompás ráczbéleseket te tudsz csinálni: olyan nincs a török szultán asztalán sem. (Szándékosan leüti a magas kalapját az alacsony lugasban.) Ah! Az átkozott divatos kalap! Mikor az ember olyan magas ajtókhoz van szokva. Az új szállásomon csupa szárnyajtók vannak.

Teréza. Hát van neked igazán valahol szállásod?

Tódor. Meghiszem azt. Triestben a legszebb palotában: Scaramellinek, a legelső hajóépitőnek az ügyvezetője vagyok. (Falatozik. Mind asztalhoz ülnek.) Hja! én most csak úgy vájkálok a pénzben. Milliók fordulnak meg a kezemen. Ha én olyan tiszta kezű ember nem volnék! El is hoztam az én kis Noémimnak, a mit megigértem. Nos, mit igértem? Gyémántos jegygyűrűt. Itt van. (Kiveszi a zsebéből.) Három és fél karatos brilliánt a közepében. Ni, hányféle szint játszik a napban! Nos, Timár uram! hát maga mire becsüli ezt a brilliántot?

TIMÁR. Pierre de Strass: testvérek között is megér öt garast.

TÓDOR. Hallgasson! Maga schreiber! Mit ért maga ahhoz! Maga csak kukoriczához ért, meg zabhoz! (Miután Noémi nem fogadja el a gyűrűjét, felhúzza a saját ujjára. Falatozás közben.) No de már most, kedves jó Teréza mama, elmondom, hogy miért jöttem ide.

TERÉZA. Szeretném, ha már átestem volna rajta.

TÓDOR. Most egyszerre boldoggá teszlek tégedet is, Noémit is, meg magamat is. Hát a multkor azt mondja a hajóépítő principálisom: «ügyvezető úr!» önnek el kell mennie Braziliába.

TERÉZA. Bárcsak elmentél volna!

TÓDOR. Mert tudod, onnan hozzák a hajóépítéshez szükséges fákat, a macayát és murumurut, a miből a hajófenék készül, a paripont, meg a hatovuát, a mi az oldalpalánkokhoz való, a mongrove, a royac, meg a gratgal fákat, a mik a vizben soha sem rothadnak, a «mort aux rats» fát, a minek a szagától a patkányok elfutnak, a vasfát, a miből a kormányt készitik, a sourgam-tree-fát, meg a mancsinell-fát, meg a sárkányvér-fát, meg a kazuár-fát, meg az ördögkávé-fát, a mit a hajó finom butorzatához használnak; aztán a cascarillát, a tacamahacat, a voladort, a mibe nem esik a szú, meg a maou-fát.

TERÉZA. Hagyd el már, kérlek, a sok bolond indus nevet! Azt gondolod, majd én a sok fától nem látom az erdőt? Mondd el hát, hogy ha ilyen sok szép fa terem Braziliában, miért nem mentél oda?

TÓDOR. Hja! Éppen ez a felséges ötlet tőlem. Micsoda! signore, mondék a hajóépítőnek, minek mennénk mi Braziliába, mikor az ott termő fáknál sokkal jobb és szebb fák vannak itt a dunai szigetben! azok bizvást versenyeznek a patavonával, meg a mahagonival. Topp! mondá a signore: Itt a kezem. Itt a charte blanche. Menjen ön le és vegye meg őket.

TERÉZA (ijedten). S ezek az én fáim volnának úgy-e?

TÓDOR. Rengeteg pénzt fogunk értök kapni: nem is számítva a dicsőséget, hogy Braziliát leverte Magyarország.

TERÉZA. Hallod-e te, Tódor! Valahányszor a balsors ide hoz téged, olyan vagy nekem, mint a halálmadár. Azt tudod, hogy nekem pénzem nincs, nem is lesz soha. Eddig azt tetted, hogy dereglyével jöttél s terméseimből vetted ki a harácsot: most már magukat a fákat akarnád a fejem

fölül kivágatni. Eredj, szégyeld magad. Ilyen meséket mondani nekem. Hogy ezekből valaki hajót építtetne. Igen bizony, eladnád őket tüzelőfának potom árért: ez a czélod vele. Beszélj másról.

Tódor. Nono Teréza mama. Én nem tréfálok. Nem ok nélkül jöttem ide. Gondold meg, hogy micsoda ünnepélyes nap van ma. Ma van az én nevemnapja: ma lett az én kedves kis Noémin tizenhat esztendős. Tudod, hogy derék apáink azt határozták el, hogy mikor ő tizenhat esztendős lesz, akkor egybekeljünk. Én eljöttem hozzátok e napra szivem egész forró hevével. Hanem a szerelmen kivül egyéb is kell. Te tartozol a leányodnak illendő kelengyét, hozományt adni. Ezt ő követelheti tőled, az én Noémim.

Noémi (haragosan felkel s leül a kunyhó mellé, homlokát a falnak támasztva).

Teréza. Hallod-e Tódor, én nem tudom, hogy van-e ma neked nevednapja, vagy nincs? hanem azt tudom, hogy ha magad volnál férfi a világon, Noémi akkor se venne téged férjül.

Tódor. Hahaha! No azt csak bízd rám. Az az én gondom.

Teréza. Hanem már most igen röviden beszélek veled. Én az én kedves fáimat neked nem adom, ha mindjárt a Noé bárkáját kellene is azokból építeni. Egyetlen egy fát adhatok neked, s azt használhatod arra a czélra, a mit előbb-utóbb úgy is el fogsz érni: ma éppen nevednapja van, ez jó nap hozzá.

Tódor (feláll a székről s keresztben ül rá, mint a lóra). Nagyon kedves vagy hozzám, Teréza mama. Hanem jut-e eszedbe, hogy ha csak egy szót szólok ....

Teréza. Hát szólj! Ez előtt az úr előtt szólhatsz: ő már mindent tud.

Tódor. Hogy ez a sziget nem a tied.

Teréza. Igaz.

Tódor. S nekem csak egy feljelentésembe kerül akár Bécsben, akár Sztambulban.

Teréza. Hogy minket földönfutókká tégy.

Tódor. Igenis, azt tehetem, és meg fogom tenni.

Timár (fölkel, Tódor vállára teszi kezét). Azt ön nem teheti uram.

Tódor. Hogyan? Miért nem?

Timár. Mert már följelentette valaki más.

Tódor. Kicsoda?

Timár. Én jelentettem föl.

TÓDOR (fölugrik). Ön?

TERÉZA (összekulcsolt kezeit fájdalmasan emeli feje fölé). Ön?

NOÉMI (bámulva néz Timárra).

TIMÁR. Igenis. Én följelentém mind Bécsben, mind Sztambulban, hogy itt egy névtelen sziget támadt, ötven év óta az Osztrova sziget mellett. És egyuttal felkértem mind a bécsi, mind a sztambuli kormányt, hogy e szigetet nekem engedjék át haszonbérbe kilenczven évre: a hűbériség elismeréseül a magyar kormánynak évenkint egy zsák dió, a sztambuli kormánynak egy doboz aszalt gyümölcs fizettetik. Most kaptam meg a patenst és a fermant mind a két helyről. (Elővonja az okmányokat.) Én pedig azonnal átirattam a legmagasabb engedélyek által nekem adott bérletet e sziget mostani lakóira és telepitőire. Ime itt a hivatalos okmány az átengedésről.

TERÉZA (odaomlik Timár lábaihoz s a kezeit csókolja, zokog).

NOÉMI (két kezét szivére szorítja).

TIMÁR. Már most, uram, Krisztyán Tódor úr, láthatja ön, hogy a legközelebbi kilenczven esztendeig önnek ezen a szigeten semmi keresni valója nincsen.

TÓDOR (dühvel). De hát kicsoda ön? Mi joga van önnek magát ezenháznép belügyeibe beleártani?

NOÉMI (odarohan Timárhoz, kitörő szenvedélyességgel). Az, hogy én őt szeretem! (Odaveti magát Timár keblére s átfonja nyakát karjaival.)

TÓDOR (öklével fenyegetve Timárt). Ezért még számolunk. (Elrohan.)

TIMÁR (Noemit átkarolva). Mi volt ez? Soha sem hallott szó. Van a világon lény, a ki engem szeret? A szegény hajóbiztost! Az otthontalant? Van egy nő, a kinek az arany emberből nem kell az arany, csak az ember! Szeret szerelemből; ok nélkül, esküvés nélkül! Nem kérdi: Isten, emberek, törvények engedik-e? öröm vagy bánat lesz-e belőle: csak szeret? (Fenn.) De hát igaz-e ez?

TERÉZA. Igaz. Oh ha tudná, mennyi könye hullott e leánynak ön miatt? Ha megakart halni: önért volt az.

TIMÁR (hévvel.) Ne haljon meg.

NOÉMI (kibontakozik karjából, sírva borul anyja keblére.)

TERÉZA. Hát hiszen ön is szeret minket. Nem itt-e élő bizonysága annak? A kettős adománylevél. Mennyit kellett fáradni egy szegény hajóbiztosnak, a míg két császár kegyelmét kivívta két nyomorult teremtés számára? Mi voltunk mi neki? Mi oka volt rá, hogy bennünket üdvözitsen, ha nem az, hogy szeretett? Hát mit adhatunk mi ezért önnek viszont? A sziveinket. Egyebünk nincs.

TIMÁR. Álom! ne csábíts! Szívdobogás meg ne ejts! Álom ez!

NOÉMI (elfut a kunyhóba).

TERÉZA. Most már elfut öntől, hogy titkát kivallotta. Most már nem mer a szemébe nézni többé. Idehallik a zokogása.

TIMÁR. Menjen utána, engesztelje meg.

TERÉZA (el a kunyhóba).

TIMÁR (magában). Ember! Mit teszesz te most itt? Lopsz, gyilkolsz, mérget keversz! Egy szegény asszonyt kiüldöztek a világból, mindenét elvették, számüzték egy puszta szigetre kicsi gyermekével, férjét öngyilkossá tették, s te most ellopod tőle utolsó, egyetlen, legdrágább kincsét: gyermekének ártatlan szivét; rosszabb vagy mindazoknál, a kik e megtiport féreg átkával szétfutottak a világba, s a kiket egytől-egyig utólért az átok. Te elloptad az ártatlan szivét s cserében nem hagyod itt a magadét. Te őrült vagy és őrültté fogsz mást tenni. Fuss e helyről!

TERÉZA. (visszahozva Noémit).

TIMÁR. Drágák nekem az ön könyei, Noémi. Ne legyek okozójuk.

NOÉMI. El akar hagyni úgy-e?

TIMÁR. Hivatalom van: várnak rám. Úgy loptam az időt, hogy kegyeteknek elhozhassam az örömhírt. Most már vissza kell sietnem. (Noémi kezét megfogja.)

TERÉZA (Noémihez). Hát nem marasztalod?

TIMÁR (felsóhajt). Ha tehetném, maradnék én örökké nálatok.

TERÉZA. Hát akkor búcsúzzatok; de gyorsan; mert ez fáj.

NOÉMI (visszatartja Timárt).

TIMÁR (félre). Mily erősen szorítja kezemet! (Fenn.) Akarsz még nekem valamit mondani?

NOÉMI (szája alá tett ujjal néz Timár szemébe).

TIMÁR (félre). Nem szól. És én már a lelkében olvasok a szemein keresztül. Azt kérdi ez a néma tekintet: «ugyan mondd kedvesem, mi lett abból a fehér arczú leányból, a kit innen az öledben vittél tova?. a kinek neve Timea.» (Fenn.) Szólj!

NOÉMI. Nem. Semmit.

TIMÁR. De akartál valamit mondani?

NOÉMI. Vigyázzon. Valami baj ne érje.

TIMÁR. Kitől?

NOÉMI. Az a rossz ember!

TIMÁR. Gyáva az!

TERÉZA. Jó lesz önnek mégis a fegyverét megtölteni.

TIMÁR (átveszi Terézától a fegyverét, kezet szorít). Isten önnel. (Noémihoz.) Isten veled!

NOÉMI. Vissza fog ön térni ismét?

TIMÁR (félre). Hogy néz reám! Ezek a szemek még elveszik tőlem a lelkemet! (Fenn.) Miért nem mondod: «vissza fogsz-e térni?» miért nem mondod nekem, hogy «te!» (Noémi lesüti szemeit, fejével tagadólag int.) Hát nem tudod e szót kimondani: «te!» Egyetlen szótag az. Félsz tőle? Mondd súgva.

NOÉMI. Nem lehet.

TIMÁR. Hát Isten önnel kedves Noémi! (El.)

NOÉMI (utánanéz, aztán anyja keblére borul, sírva).

TERÉZA. Miért nem mondtad, a hogy ő kivánta?

NOÉMI. Majd egyszer.

TERÉZA. Nem jó azt a kit szeretünk, nehéz szívvel ereszteni útra.

NOÉMI. Oh csak valami baj ne érné!

TERÉZA. Lásd milyen örömnapot szerzett ma nekünk. Nem félünk többet senkitől. Nem vagyunk többé bujdosók. Az egész paradicsomunk nekünk van ajándékozva másodszor is. Először Isten ajándékozta nekünk.

NOÉMI. Másodszor ő!

TERÉZA. Emelhetnénk két kápolnát a hálaadásra.

NOÉMI. Igazán azt. Egyiket Istennek: oda a sziklaoromra.

TERÉZA. És a másikat?

NOÉMI (keblére teszi kezét). Másikat itt! (Két lövés hangzik a távolban). Lövések! Ezek neki szóltak! Szerelmem! (Elrohan.)

TERÉZA. Ezen fordul a sors!

II. VÁLTOZÁS.

Erdős hely, közepén nádkunyhóval, túl a bokrokon a Duna látszik.

VII. JELENÉS.

Timár egyedül.

TIMÁR (jő, puskája a vállán; magában). Nem! Nem szabad te neked ide többé visszajönnöd. Térj eszedre! Mi lesz belőle,

ha te e szerelmet elfogadod? Kétfelé kell osztanod az életedet, hazugsággal töltened meg mind a kettőt. Játszani akarsz vele? Ez a leány nem közönséges teremtés, a kit eldobhatsz, ha meguntad. Ez magának foglalja lelkedet, s neked adja egész lelkét. Ennek az apja már mint öngyilkos halt meg. Ennek a szivét nem jó megsérteni. Hát a megvetett vőlegény! Kell neked egy fenyegető kalandor pályatársul, a ki mindenütt keresztezze az utadat? Vagy te ölöd meg őt, vagy ő téged. — Fuss e helyről! — De hát nekem nem szabad örülnöm soha? Miért vagyok én saját házamban boldogtalan? Nem forró szerelmet hoztam-e nőm elé? Nem kétségbeejtő-e az, hogy nem szeret? S ez a másik? — Boldog lesz-e, ha én nem jövök el többé hozzá? — Nem akkor ölöm-e meg, ha örökre elmaradok tőle? Hisz itt a világtól különvált szigeten nem uralkodnak a korlátozó törvények: a boldogtalanság rendszabályai; nem szabad-e nekem itt keresnem a boldogságot, a mit a bolond világ számüzött? (Két lövés dördül el a kunyhóból, Timár kalapja a fejéről lerepül.)

VIII. JELENÉS.

Timár. Tódor.

TIMÁR (puskáját lekapja a válláról s a kunyhóhoz rohan).

TÓDOR (kilép a kunyhóból, a kilőtt kétcsövű pisztolylyal a kezében).

TIMÁR. Te vagy az. Jőjj közelebb.

TÓDOR. Nem merek. Ön megöl engem.

TIMÁR (vállára veti fegyverét.) Ne félj. Jőjj közelebb. Te meg akartál engem ölni. Szerencsétlen ember! Én szánlak, Kristyán Tódor. Te még fiatal vagy, s már gyilkos akartál lenni. Nem sikerült. Fordulj vissza. Te nem születtél rossz embernek, azzá mérgesitettek el. Neked szép tehetségeid vannak, a miket rosszul használsz. Csavargó, országcsaló vagy. Tetszik neked ez az élet? Az lehetetlen. Kezdj másikat. Akarod, hogy szerezzek számodra valami olyan állást, a hol becsületesen megélhetsz? Kezet rá.

TÓDOR (térdre esik előtte s Timár kezét csókjaival halmozza el.) Oh uram, ön az első ember, ki hozzám így beszél. Engem gyermekkoromtól fogva, mint gazdátlan kutyát kergetnek egyik ajtótól a másikra: minden falatomat csalva, lopva, hizelkedve kellett megszereznem. És ön kezét nyújtja nekem: ön, kire mint orgyilkos leskelődtem, ön meg akar

engem szabadítani önmagamtól. Engedjen lábainál térdelnem.

TIMÁR. Álljon fel és ne sírjon. A férfi köny gyanús előttem.

TÓDOR (feláll). Különösen az én könyem. Nem hiszik, ha igazán teszem is. Elfojtom.

TIMÁR. Annyival inkább, mert én sem szándékozom önnek semmiféle erkölcsi prédikácziót tartani. Száraz üzleti dologról beszélek. Az a Scaramelli úr által való küldetés Braziliába puszta mese ?

TÓDOR. Igen uram. Én csak Teréza fáit akartam eladni egy mészégetőnek.

TIMÁR. Tehát nem Noémit elvenni jött ön a szigetre ?

TÓDOR. Oh. Hiszen minden országban van már egy feleségem.

TIMÁR. Hát akkor én igazán tudok önnek egy állást ajánlani Braziliában. Ügynökség egy nagy vállalatnál, a mihez nyelvismeretek szükségesek. Jár vele háromezer dollár fizetés és tantième a nyereségből.

TÓDOR. Uram! Nem tréfa ez ?

TIMÁR. Semmi okom a tréfára. Ön meg akart engem ölni: nekem biztosítani kell az életemet. Meg nem tudom önt ölni; mert ezt a lelkemen nem viselhetném el. Jó embert kell önből csinálnom. Hogy komolyan tettem az ajánlatot: bebizonyítom. Itt a tárczám. Benne az összeg, a mi útiköltségre s tán adósságai kifizetésére szükséges. Menjen Triestbe, Scaramelli úrhoz. Mire odaér, az én levelem már ott lesz. Ő utasítani fogja a továbbiakra. S már most egyikünk jobbra, másikunk balra mehet!

TÓDOR (átveszi a tárczát).

TIMÁR. És most vegye ön e két lövést úgy, a hogy önnek tetszik. Ha ezek egy orgyilkos lövései voltak, akkor önnek nagy oka van, velem nem találkozni többé; ha pedig egy sértett lovag lövései voltak, akkor a legelső találkozásnál a lövés sora rajtam van.

TÓDOR (felkapja az eldobott pisztolyt s Timárnak nyújtja.) Ide lőjjön ön, ha még egyszer szeme elé kerülök önnek. Lőjjön agyon minden szó nélkül a saját pisztolyommal, mint egy veszett ebet.

TIMÁR (eldobja a pisztolyt). Isten önnel. Siessen a csónakjához.

TÓDOR. Uram! még egy szóra. Ön engem új emberré teremtett. Engedje nekem, hogy ha önnek levelet irok, e szóval kezdhessem : «atyám!»

TIMÁR. Jó! Váljunk.

TÓDOR (a csónakba ül és tovább evez).

IX. JELENÉS.

Timár, majd Noémi.

TIMÁR (magában). Te most azt hiteted el magaddal, hogy nemesen cselekedtél! Megmentettél egy ellenséget, a ki életedre tört: világcsalóból becsületes embert csináltál. — Hazudsz! Azért tetted ezt, hogy egy vetélytárs és magad közé az egész földtekét told közbe: számítasz rá, hogy elpusztul ez ottan. Gyilkos vagy! Tolvaj már voltál. Mi fogsz még lenni aztán? Arany ember. Ah! ki tör itt a bokrokon keresztül? Noémi!

NOÉMI (lelkendezve rohan be). Nem ölték meg! Él! (Timár keblére veti magát, fejét átölelve.) Te! Te! Te! (Minden szónál megcsókolja szenvedélyesen.) Nem bocsátalak el többet innen!

III. FELVONÁS.

Szintér kétfelé osztva. Egyik rész Timea hálószobája. A menyezetes ágy az előtérben van; hátul az utczáról nyiló ablak. A válaszfal oly vastag, hogy egy emberszélességű rejtek folyosót foglalhat magába. E fal bejáratát balról egy fali szekrény képezi; jobbról Timea szobája, felül egy mozaik kép, «Szent György» lovagot ábrázoló. A baloldali szakasz csak egy harmadrészét képezi a szintérnek, két harmadát a hálószoba; amaz egy előszoba, melyből hátul egy korlátos csigalépcső vezet alá.

I. JELENÉS.

Timea, Athália a hálószobában, majd Timár.

TIMEA. Még ilyen sokáig egy évben sem maradt el. Már a tél is itt van: a hajók nem járnak.

ATHÁLIA. Nem érte-e valami baj? Még levél sem jött tőle.

TIMÁR (a hátulsó ajtón belép; halvány, dúlt vonású arczczal, fáradt, vonszolt léptekkel.)

TIMEA (ijedten feláll). Férjem!

TIMÁR. Nehéz rám ismerni úgy-e?

TIMEA. Ön beteg volt?

TIMÁR. Nagy beteg voltam.

TIMEA. Valahol az utazásában?

TIMÁR. Igen, külföldön. Hónapokig feküdtem.

TIMEA. Istenem! És volt, a ki önt ápolja az idegenek közt?

TIMÁR (önfeledten). Oh az egy angyal. (Észreveszi magát, hidegen.) Pénzért mindent kap az ember.

ATHÁLIA (súgva). Az Istenért uram, vigyázzon az életére!

TIMÁR (félre). Fél, hogy Timeát özvegyen hagyom. Ez a dæmon az én életemért imádkozik!

TIMEA. Kiván ön valami frissitőt?

TIMÁR. Köszönöm. Majd később. Most csak pihenni akarok.

TIMEA. Maradjon az én szobámban. Saját szobája fűtetlen, hideg. Itt csendesen pihenhet. Itt az ágyam. (Athäliát kézen fogja s magával viszi.)

TIMÁR (egyedül). A koporsóba inkább, mint ez ágyba. (Egy ódivatú karszékbe veti magát fáradtan.) Már elnyomott az álom. Tu-

dom, hogy alszom, szemeim behunyva, s mégis mindent látok. Ez itt a chinai szekrény: a kandallóban tűz lobog, a «Szent György» lovag a tűzlobogásnál pirouettezni látszik. Az óraütést is hallom: nyolczat üt. Tudom, hogy álmodom. Az ajtó nyikorog. Valaki bejött. Nem birom a fejemet feléje fordítani, hogy meglássam, ki az? (A beszéd alatt semmi mozdulatot nem tesz.)

TIMEA (bejön óvatosan, theát főz, odamegy Timárhoz).

TIMÁR. Milyen vakmerőség tőled, utánam jönni! Hogy találtál ide? Hisz én soha sem mondtam meg neked, hogy hol lakom. Hát megint mellettem akarsz virrasztani? Oh mint szeretlek! Oh mint rettegek miattad! De kire hagytad Dódit? Hiszen anyád meghalt. Vagy az is álom? Születés, temetés, minden álom? De te el ne aludjál itten. Nézd már hajnalodik. Siess vissza. A napvilág itt ne találjon! (Felkiált.) Oh Noémi! (Felriad, meglátja Timeát.)

TIMEA. Kiván ön valamit?

TIMÁR. Timea! Te vagy itt?

TIMEA (odasiet). Kiáltottál kedvesem.

TIMÁR (félre). Most tegez. (Fenn.) «Téged» kiáltottalak?

TIMEA. Nem az én nevemet, de olyan gyöngéd hangon szóltál, hogy azt hittem, engem hívsz. Miért nem feküdtél az ágyamba?

TIMÁR. Nem teszem. Utazásomban a keleti pestis lepett meg: abból gyógyultam fel. Nem szeretem, ha közel jösz hozzám. Féltelek magamtól. Egyedül akarok lenni éjjel-nappal. Nincs már semmi bajom: — de mégis kerülnöm kell azokat, a kik hozzám tartozók. A szobámba megyek.

TIMEA. Engedd meg elébb, édes uram, hogy a szobádat rendbe hozzam. Tavasz óta nem volt benne senki; addig maradj itt: útról jöttél, egy csésze thea jót fog tenni. Beküldöm Atháliát, hogy készítse el.

TIMÁR. Köszönöm. Jó lesz.

TIMEA (kimegy).

TIMÁR (egyedül). Meddig tart még ez a hazugságokkal teljes élet? Ez az egymásnak ellenmondó kettős élet! Két nőt birni s egyiktől sem tudni elszakadni. Egyikhez köt becsület, kötelesség, másikhoz a szerelem. Timeát imádom: és Noémi egész lelkem. Egyik valódi szent, másik valódi nő. Melyik lépésnél hibáztam el az életet? Mikor Timea kincseit titokban tartottam? Nem! — Az apja rendelte így. Most birja mind azt már, megszaporitva saját fáradságom gyümölcseivel. Vagy mikor nőül vettem Ti-

meát, a nagylelküt adva? Ekkor sem. Én szerelemből vettem őt el: nem tudhattam, hogy a szíve annyira meg van sebesitve, hogy szerelmet be nem fogad többé. Vagy mikor kétségbeesetten elfutottam innen s meg sem álltam a Senki szigetéig? Úgy van! Ez volt az. Nem azt kellett volna tenned; hanem akkor, a midőn megtudtad, hogy kettőtök szíve között áll egy harmadik alak, nem kellett volna gyáván elfutnod, hanem odamenned ahhoz a harmadik emberhez, és azt mondanod neki: «barátom, kettőnk közül egyiknek ezen a planétán nincs helye; szeretlek, becsüllek, hanem már most keressünk egy csendes helyet, a hol addig lövöldözünk egymásra, míg egyikünk halva marad». — Ez lett volna a dolgod! — És aztán lettél volna rajta, hogy a saját feleséged szerelmét tudtad volna kiérdemelni, ha kell kierőszakolni. Lettél volna szultánja e nőnek, kit rabul megvettél; verted volna meg, míg megszelidül; mégis ura volnál, bírnád: asszonyod volna. Így pedig áldozatoddá tetted, és mindennapi kisérteted lett belőle, ki a sírból feljár élő arczczal, hogy téged vádoljon. Es nem tudsz tőle megválni. — Csak volna hát annyi bátorságod, hogy most elébe lépj, s azt mondd neki: «Timea, én önnek rosz angyala vagyok: oldjuk fel a házasságunkat». De félsz, hogy Timea azt fogja rá felelni: én megesküdtem, vissza nem esküszöm.

ATHÁLIA (ez alatt, míg Timár magában töpreng, bejön, a theát elkészíti). Levetinczy úr! A theája kész.

TIMÁR. Ah! Az én védördögöm. (Az asztalhoz megy, leül.) Köszönöm.

ATHÁLIA Czukrot nem tettem bele.

TIMÁR. Jól van. A nélkül szoktam inni.

ATHÁLIA. Kiván ön még valamit?

TIMÁR. Köszönöm. Semmit.

ATHÁLIA. Én pedig tudom, hogy ön még akar tőlem valamit.

TIMÁR. Mit?

ATHÁLIA. Valamit megtudni.

TIMÁR. Megtudni?

ATHÁLIA. Hány éve már, hogy én az ön házánál vagyok?

TIMÁR. Az én házamnál?

ATHÁLIA. A mióta ez a ház az öné. Hat esztendeje annak. Minden évnek felét távol töltötte el ön e háztól. Minden visszatéréskor más kifejezése volt az arczának. Ez volt az én tanulmányom. Most újra azt a kifejezést

látom önnek az arczán, a mit a legelső évben. Szeretne ön tőlem valamit megtudni Timea felől, úgy-e?

Tímár. Tud ön valamit?

Athália. Sokat. Mindent.

Tímár. Mindent?

Athália. Igen. Eleget arra, hogy elkárhozzunk mind a hárman: én is, ő is, kegyed is.

Tímár. Egy szót csak. Timea hűtelen-e?

Athália. Az.

Tímár. Ah!

Athália. Csak tényeket fogok önnek elmondani s ha azután látni akar ön, látni fog a saját szemeivel s azután czivódhatik majd a saját öt érzékével, hogy minek rágalmazzák az oltári szent képet.

Tímár. Hallgatok, de nem hiszek.

Athália. S én mégis beszélni fogok. Az ön szent képe mégis csak leszállt az oltárrámából a földre, hogy meghallgasson egy városi mende-mondát, mely azt kürtölé, hogy a délczeg Kadisa őrnagy párbajt vívott ő miatta egy idegen tengerésztiszttel, azt kegyetlenül megsebesíté, a kardját is ketté törte az ellenfele fején. A szent kép meghallgatta ezt a mesét. Zsófi asszony maga mondta el azt neki s a szent kép szemei könyeztek a hír hallatára. Eh mit? Hisz ön kálvinista, a ki nem hiszen a könyező szent képekben. Hanem az már mégis igaz, hogy ez az egy könyezett és Zsófi asszony ezt másnap elmondta a délczeg őrnagynak. Zsófi asszony szereti a hírhordást, a hizelkedést, a cselszövést. Zsófi asszonynak kedves mulatság a titkon szerető szíveket összehozni, békés családtagokat meg összeveszíteni; valakinek úgy szerezni örömet, hogy abból meg más valakinek keserűsége legyen. Zsófi asszony az én anyám. A besúgott könyeknek az lett a következése, hogy Zsófi asszony egy dobozt hozott az őrnagytól a szent képnek, és egy levelet.

Tímár. Mi volt a dobozban?

Athália. Abban volt a ketté tört kardnak a markolatja.

Tímár. Ebben semmi rossz sincs.

Athália. Nincs. De mi volt a levélben?

Tímár. Olvasta?

Athália. Nem. De tudom mi volt benne.

Tímár. Hogy tudja?

Athália. Mert a szent kép válaszolt rá, s levelét megint Zsófi asszony vitte el.

TIMÁR. Abban lehetett visszautasítás is.

ATHÁLIA. De nem az volt. Zsófi asszony nekem mindent elmond, mert tudja, hogy azzal nekem pokolbeli kínokat okoz. Aztán ő nekem csak anyám; szolgálni annak a másiknak tartozik, nekem pedig, cselédtársának elmondani, hogy mi rosszat mivel az asszonyom. A cselédszobában nincs anya és leány: csak szolgálók vannak; egymásra irigykedők, asszonyukra árulkodók. Nem szégyenli ön még magát, uram, hogy velem itt suttog? a felesége frajjával?

TIMÁR. Szóljon tovább.

ATHÁLIA. A küldött levél nem volt se rózsaszínű, se illatos. Tartalma az is lehetett, hogy a kérdező örökre elutasíttatik. De nem az volt.

TIMÁR. Ki tudhatja azt?

ATHÁLIA. Zsófi asszony és én. S ön lesz mindjárt a harmadik. A hogy ön ma véletlenül megérkezett... Ejh, hogy is jöhetett ily alkalmatlan időben! — Nem vette észre a szent kép arczán a megdöbbenést? Nem érezte, hogy reszketett a keze az ön kezében? Az őrnagyot ma estére várják ide.

TIMÁR (harag, ijedség keverékével). Nem hiszek önnek.

ATHÁLIA. Hát hiszen ne is higyjen. Mert hogyha az őrnagy jönni fog, Zsófi asszony ott vár rá a kapuban; megsúgja neki e szót: az úr már megérkezett; s azzal ő odébb defiliroz. De hogyha ön most azt mondaná Timeának: «elmegyek a kereskedői telepemhez, az irodámba. Halomra gyűltek a leveleim, azokat átnézni szorgos dolgom: ott töltöm az éjt, ott meleg szobám is van» — és azután később a csigalépcsőn át visszatérne és lesbe állna: csodavadakat verhetne fel a vadászatban.

TIMÁR (elszörnyedve). Én tegyem azt? Én! Leskelődjem?

ATHÁLIA (megvetően néz végig rajta). Azt hittem, hogy ön férfi s a mikor önnek azt mondja valaki: ma idejön az a férfi, a ki miatt a feleséged hozzád oly jéghideg, akkor ön a legelső vas után fog kapni s nem kérdi ki az? hanem megöli, ha testvére volt is! — Csalódtam! — Bocsásson meg, ha megrémítettem önt. Nem fogom többet tenni. — Kérem, ne áruljon el az asszonyomnak. Nem rágalmazom őt ön előtt többet. Mindig csak jót fogok felőle mondani. Mind hazugság volt, a mit mondtam. (A tettetett alázatosságból egyszerre átcsap a gúnykaczajba.) Ön gyáva!

TIMÁR (visszatartja). Maradjon. Én megfogadom az ön tanácsát s úgy teszek, a hogy mondja.

ATHÁLIA. Akkor hallgasson rám. Ennek a vastag közfalnak van egy rejteke, a mibe kívülről egy falszekrényen keresztül lehet bejutni. Apám készítteté azt, arra a czélra, hogy mikor ügyfeleket, üzértársakat vendégül fogad: őket ebbe a szobába elhelyzve, titkos beszélgetéseiket kihallgathassa. Az üreg ide nyilik Timéa szobájába, nyilását a «Szent György» kép takarja. Annak egy hiányzó mozaikdarabján keresztül látni és hallgatózni lehet, a «Szent György» kép rámástul együtt félre is tolható, s akkor — a szobába lehet lépni. Itt a rejtek kulcsa.

TIMÁR. Adja ide!

ATHÁLIA. Itt van. Ne felejtsen el fegyvert hozni magával.

TIMÁR (leroskad a karszékbe, fejét tenyerébe tartva.)

ATHÁLIA (a háta mögött hang nélkül beszél, szemei forognak, fogai összeverődnek: a hang nélküli szavak boszút, gyilkolást látszanak kifejezni, diadalmas arczczal el).

TIMÁR (egyedül, magában). Előttem van hát, a mit keresek. A hűtlenség bizonyítványa. Hogy elmondhassam: most már egyenlők vagyunk, kölcsönösen vétettünk egymás ellen: gyűlölhetjük egymást, elválhatunk! És akkor aztán fölemelhetem Noémit arra a polczra, mely őt megilleti. asszony, boldog nő, büszke asszony lehet belőle, a hogy érdemes rá. De hah! ha arra gondolok, hogy az a fehér arcz más férfi előtt pirosra tud gyuladni, vérem minden salakja felvetődik. Most érzem csak, hogy Timea milyen kincs nekem. nkényt lemondani a kincsről, ez illik hozzám: de ellopatni magamtól! ez fellázít. Mit fogok tenni? Nem tudom. Lesz e hidegvérem, kiszámító észszel botrányt idézni elő, alapjául egy jó válópörnek; vagy az öldöklésen kezdem? Ha az én haragom egyszer megszomjazik, annak férfi-vér kell. Csendesen, az asszony jön.

II. JELENÉS.

Timea, Timár.

TIMEA (bejő).

TIMÁR (eléje megy nyájasan).

TIMEA. Jól esett a thea, kedvesem?

TIMÁR. Köszönöm. Egészen helyre állított.

TIMEA. Ne menj még a szobádba, hideg, mint a jégverem.

TIMÁR. Hol vannak a leveleim?

TIMEA. Tudod, hogy nem hozzák többé a házhoz, hanem

az üzleti irodádba. A mióta megtiltottad nekem, hogy magam vezessem az üzletedet s főügynöködre biztál mindent: a magán leveleidet is ő hozzá viszik.

TIMÁR. Akkor odamegyek a telephez.

TIMEA. Még ott találod az ügynököt.

TIMÁR (félre). Nem marasztal.

TIMEA. Mindjárt befogatok a hintóba.

TIMÁR. Ne fáradj. Minek volna? A szomszéd utczában van a telepem, odáig gyalog is eltalálok.

TIMEA. Kérlek, későre ne maradj. Éjszakára visszajőjj.

TIMÁR. Ha dolgom engedi. Te csak feküdjél le majd.

TIMEA (megcsókolja férjét).

TIMÁR (félre). Csókot adott; pedig nem is kértem. (El.)

TIMEA (a jobboldali szobában fel s alá járkál; egy dobozt elővesz, felnyitja, egy tört kard markolatát kiveszi, nézegeti, próbál vele vágni, védni).

III. JELENÉS.

Timár, Timea, Athália, később Kadisa.

TIMÁR (megjelen a csigalépcsőn át a baloldali szobában).

ATHÁLIA (utána jő, gyertyával vezeti a rejtekhez, felnyitja előtte a fali szekrényt. Azután visszamegy a lépcsőn).

TIMÁR (a rejtekbe huzódik; átkémlel a szobába). Tehát még kémkedő is. Mi szégyen van még hátra «arany ember!» (Kopogtatás.)

TIMEA. Szabad.

KADISA (belép).

TIMÁR (félre). Hogy elpirult a fehér arcz egyszerre! Hát kell-e több bizonyság?

TIMEA (helyet mutat Kadisának egy karszékben, maga szemközt vele ül le). Uram, ön egy rejtélyes levelet küldött nekem még megdöbbentőbb ajándék kiséretében; levele így szól: (Elővessi.) «Asszonyom! Én ma egy emberrel párbajt vívtam s csak kardom ketté törésén múlt, hogy meg nem öltem. E párbajnak oly rejtélyes körülményei vannak, melyek egyenesen önt és még inkább önnek a férjét érdeklik. Engedjen nekem néhány percznyi találkozást, hogy önnek mindent elmondhassak, a mit megtudnia szükséges.» — E szavak «önnek a férjét» kétszer is alá vannak húzva. Ez volt az ok uram, mely engemet rábirt arra, hogy önnek alkalmat adjak velem beszélhetni. Szóljon: mi összefüggése van az ön párbajának Levetinczy úrral? Hallgatni fogok, a míg férjemről beszél, — a mint másra tér át: eltávozom.

KADISA. Tehát ott kezdem, asszonyom, hogy néhány nap óta jár itt a városban egy ismeretlen ember, a ki tengerésztiszti egyenruhát visel, s mindenüvé bejáratos, a hol katonatisztek vannak. Itt létének okát elmondta mindenkinek. Levetinczy úrra vár. Igen fontos elintézendő ügye van vele. A dolog kezdett nekünk már unalmassá lenni. Egy este én kérdőre vontam őt, hogy ha dolga van Levetinczy úrral, mért nem fordul annak az ügyvezetőjéhez? Erre azt felelte, hogy a dolog nagyon kényes természetű. Erre én egész határozottan léptem föl ellenében. «Ön nem hiszem, s mi valamennyien a társaságban kétkedünk benne méltán, hogy Levetinczy úrnak bármiféle ügyei lehetnének, a mik kényes természetüek. Hogy ön kicsoda? azt nem tudjuk, hanem az bizonyos, hogy Levetinczy úr egy derék, jellemes férfi, a kinek vagyona, állása, esze, elismert nagyság mind. A ki azonfölül mint családfő feddhetlen életű, mint honpolgár honához, fejedelméhez hű s a kinek semmi oka sem lehet titokteljes összeköttetéseket tartani fenn olyan emberekkel, a minőnek ön látszik.»

TIMEA (fölkel, kezét nyujtja Kadisának). Köszönöm.

KADISA (fölkel). Erre a szóra az az ember dühbe jött, s így szólt: Mit? hát önök azt hiszik erről a Timárról, hogy az egy gazdag ember, hogy szive nagy, esze csodálatos, hogy boldog családapa, hű alattvaló? No hát én megmutatom önöknek, hogy az az ember, az a Levetinczy, harmadnapra, a mikor én rátalálok, szökni fog innen, szökni fog a házától, a szép feleségétől, szökni az országból, Európából és soha hírét nem fogják hallani többet.

TIMEA (haraggal kapja kezébe a tört kardot).

KADISA. Én válasz helyett azt az embert pofon ütöttem.

TIMÁR (ijedten kap az arczához, mintha ő kapta volna az ütést).

KADISA. Ebből természetesen párbajnak kellett lenni: azt rögtön a vendéglő táncztermében el is végeztük. Az én emberem úgy vívott, mint egy pirata, egy párszor el akarta kapni a kardomat a balkezével, akkor aztán megharagudtam s olyat vágtam a fejére, hogy összerogyott, szerencséjére a kardom lapjára fordult és eltörött. Másnap, mint az orvostól hallám, az ember elhagyta a várost: sebe nem lehetett veszélyes.

TIMEA (kezét nyújtja Kadisának). Köszönöm.

KADISA. De én nem azért kértem öntől e találkozást, hogy itt ön előtt eldicsekedjem egy hős tettel, mely önre nézve kellemetlen, rám nézve pedig csak baráti köteles-

ség; nem is azért, hogy jutalmamat kérjem, a mit ön oly jó volt nekem egy kézszorításban megadni. Azt kérdezem öntől, asszonyom, lehető-e az, hogy abban, a mit amaz ember mondott, valami igaz legyen?

Tímea. Biztosíthatom önt róla, uram, hogy az az ember, akárki volt, akárhonnan jött, hazudott, s rágalmának semmi alapja nincs. Levetinczy úrnak a vagyoni állását én a legalaposabban ismerem. Az rendben van. A mit koczkáztat, ha mind elveszne is, házát meg nem rendítené. Azt is nyugodt lélekkel mondhatom önnek, hogy Levetinczy úr vagyona között nincs egy fillér sem, mely igaz úton ne lett volna szerezve. Férjem valóban gazdag ember, kinek gazdagságáért nincs oka pirulni.

Timár (eltakarja arczát).

Kadisa. Ön meggyőzött e felől. Ezt hittem is. De amaz ismeretlen ember olyan szókat is ejtett, melyek önnek férjét, mint családfőt gyanusíták. Egy szót engedjen kérdeznem: boldog ön?

Timea (fájdalmasan tekint szemébe).

Kadisa. Kényelem, fény, gazdagság veszi önt körül; de ha való az, a mit én, becsületemre, nem kérdeztem volna soha senkitől, de a mit hivatlanul mondtak ki előttem, ha való volna az, hogy ön szenved, hogy ön boldogtalan, akkor nem volnék férfi, ha bátorságom nem lenne önhöz így szólani: asszonyom, van még egy ember a világon, a ki éppen úgy szenved, éppen olyan boldogtalan, mint ön! dobja el ön magától a szerencsétlen gazdagságot. Szüntesse meg két ember szenvedését: oly szenvedést, mely egy harmadikat, ennek okozóját még a másvilágon is vádolni fogja. — Váljék el a férjétől.

Timár. Mit fog erre felelni?

Tímea. Uram, hogy önnek szavait végig hallgattam, bizonyítja azt, hogy önt tisztelem. Hagyja meg nálam ezt az érzést, s ne kérdje tőlem soha azt, a mit most kérdezett. Fölhivom az egész világot, tudja-e valaki, hogy egy szavam, egy könyem valaha panaszt árult volna el? Ki ellen? Férjem ellen, a ki a legjobb, a legnemesebb férfi a világon? Ő engem, mint idegent háromszor szabadított meg a haláltól, saját életét koczkáztatva értem. Mint bolondos teremtést, mindenkitől kigúnyoltatva, védelmezett, féltett, vigyázott rám. Mikor koldussá, földönfutóvá lettem, mint szegény leányt, kezével, vagyonával megajándékozott, házában úrnővé tett. És midőn azt mondta, hogy

szeret: ezt komolyan tette; nem játszott velem. (Felnyitja a khinai szekrényt, kiveszi belőle a himzett mennyasszonyi fátyolt.) Nézzen ön ide: Ismeri ezt a fátyolt? Ön látta ezt készülni hónapokon át; minden öltés rajta egy eltemetett ábránd, egy szomorú emlék — nekem. Azt hitették el velem: ez az én menyasszonyi fátyolom lesz. S mikor elkészült, azt mondták: «már most tüzd fel ennek a másik leánynak a fejére, hisz ő a menyasszony, nem te!» — Ah, uram, ezzel a gyógyíthatlan sebbel a lelkemen kínlódom azóta éveken keresztül. És most váljak el attól a nemes, nagy jellemtől, a ki nem jött elém hizelegve, csábítgatva, hanem megvárta, míg más eltép, a földön fekve hágy s akkor jött oda, hogy fölvegyen, keblére tüzzön, ki azóta nem tett egyebet, mint emberfölötti, angyalhoz méltó türelemmel igyekezett gyógyítani halálos bajomat. Én váljak el ettől az embertől, a kinek rajtam kívül nincs senkije, a kit szeressen: én vagyok az egyetlen lény, a ki őt az élethez köti, az egyetlen arcz, melynek láttára búskomor arcza földerül? Én váljak el attól az embertől, a kit mindenki tisztel, szeret? Én mondjam azt, hogy gyülölöm? Én, a ki mindenemet neki köszönöm s a ki nászhozományul nem hoztam hozzá mást, mint egy öröm nélküli beteg szivet?

KADISA (elfordúl szomorúan).

TIMÁR (arczát eltakarva sír).

ATHÁLIA (a lépcső gádorból felkémlel). Még semmi zaj nincs odabenn . . . .

TIMEA (méltósággal). De uram! Ha mind annak az ellenkezője volna is igaz, mit férjemről tart a világ: ha ő bukott ember volna, ha koldussá lenne, én el nem hagynám őt akkor sem. Akkor éppen nem. És ha gyalázat tetézné nevét, én nem dobnám el magamtól ezt a nevet: osztoznám a szennyében, mint osztoztam a ragyogásában. Ha földönfutóvá lenne, kisérő társa lennék. Ha rabló volna, az erdőn laknám vele. Ha öngyilkossá lenne, vele együtt halnék meg.

TIMÁR (térdre roskad, úgy zokog).

TIMEA. És végül, uram, ha azt tudnám meg, a mi minden nőre a legkeserítőbb bántalom lehet, hogy férjem hozzám hűtelen, hogy mást szeret: azt mondanám: «az Isten áldja meg azt, a ki ő neki megadta azt a boldogságot, a mitől én őt megfosztottam» és nem válnék el tőle. Nem válnék el tőle, még ha ő maga kivánná is: mert én tudom, hogy mivel tartozom esküvésemnek és mivel tartozom saját lelkemnek idebenn?

KADISA (eltakarja arczát).

TIMÁR (kezeit feltartja, mintha kérné, hogy ne szóljon többet).

TIMEA (visszateszi a fátyolt a szekrénybe). És most hagyjon ön el engemet örökre. — A tőrdöfést, a mit ön lelkemen ejtett évek előtt, az a kardcsapás kiegyenlítette: azért azt a tört kardot emlékül megtartom. Valahányszor rátekintek, azt fogom gondolni, hogy ön nemes lélek s gyógyulni fogok általa. Hogy ön hosszú évek folytán nem szólt, nem közelített hozzám, azzal kigyenlítette azt, hogy egykor miért szólt, miért közelített? Isten önnel!

KADISA (búcsúzás nélkül elsiet a hátulsó ajtón át).

TIMÁR (a rejtek ajtón kitántorog a baloldali szobába).

ATHÁLIA (eléjön a lépcső feljáratból). Mit látott? mit hallott ön?

TIMÁR (félkezével megfogja Athália vállát). Legyen ön átkozott! És átkozott legyen ez a ház! És átkozott legyen annak a hamva, a ki ezt építette! (Lerohan a lépcsőn.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Egyszerű, meszelt szoba egy ódon kastélyban, régi kandallóval, a háttérben széles erkélyajtó, melyen keresztül a holdvilág sütötte befagyott Balatonra látni. Szalmafonatú bútorok.

I. JELENÉS.

Timár, Galambos.

GALAMBOS (vén halász). No nagyságos uram, ma ugyan szerencsés napunk volt. Száz mázsa halat rántottunk ki a jég alul egy huzással. Közte volt a fogas király is, a kit tíz esztendeje üldözünk; mert sokat pusztít. Ma nem tudta elszakítani a hálót. Ezt bepakoljuk egy ládába jég közé és elküldjük a nagyságos asszonynak.

TIMÁR. Jó lesz, Galambos. (Bekecsét, kabátját leveti s egy otthoni dolmányt ölt fel, óráját, gyűrűit lerakja egy asztalra.)

GALAMBOS. Aztán figyelmeztetem rá a nagyságos urat, hogy a Balaton jegén nagy rianás támadt. Végig repedt a jég keresztben: Tihany felé. Reggel csóvákat tűzünk ki melléje, hogy valaki bele ne botorkáljon. A nagyságos úr pedig vigyázzon magára, hogy ha szokás szerint farkasra vadászik éjszaka, a jéghasadás felé ne menjen: kitől Isten őrizz.

TIMÁR. Majd vigyázok magamra, Galambos; csak menjen kegyelmed most aludni; nagy munka volt, kifáradhatott.

GALAMBOS. Bizony nem kell ma nekem ringatás. A nagyságos úrnak meg, ha valamire szüksége lesz, hát csak lőjjön egyet azzal a puskával, mert én más hangra föl nem ébredek. Nyugodalmas jóéjszakát kivánok. (El.)

TIMÁR. Jóéjszakát öreg. (Egyedül magában kiáll az erkélyre.) Ki lehet az a rejtélyes alak? A ki engem üldöz? Ki lehet nekem ellenségem a világon? Egy tengerész? Idegen?

II. JELENÉS.

Timár, Tódor.

TÓDOR (kopott tengerésztiszti kabátban, mely a jobb karján ki van szakítva; naptól rezesült arcz, elhanyagolt bajusszal, szakállal, a félhomlokán egy fekete selyemkendő keresztül kötve, mely a félszemét is eltakarja). Szép jó estét, nagyságos uram.

TIMÁR (visszafordul az erkélyről). Ki az?

TÓDOR. Ej, ej, édes apuska, hát nem ismer ön már rám?

TIMÁR. Krisztyán!

TÓDOR Az, az. A maga kedves Tódorkája. A fogadott fia. Még is hogy rám ismert szépen.

TIMÁR. Mit akarsz?

TÓDOR. Legelébb is azt a duplapuskát a kezembe keríteni. (A szögletbe tett fegyvert elkapja.) Ne hogy eszébe találjon jutni önnek az a mondásom, hogy ha még egyszer a szeme elé kerülök, lőjjön keresztül. Mert már megmásítottam a véleményemet.

TIMÁR. Mit akar ön itt?

TÓDOR. Másodszor pedig egy tisztességes öltöző ruhát, mert ezt a mostanit nagyon megviselték a mostoha idők. Ah, hisz éppen itt van a számomra elkészítve. (Leveti a rongyos kabátját s felveszi a Timár levetett öltönyeit, az óráját is a zsebébe dugja, s a gyűrűit felhúzza az ujjaira.) Éppen, mintha rám volna szabva. Hanem ebből a kabátból hiányzik valami. Mit gondol ön, mi? A pénztárcza. Nem igaz?

TIMÁR (odahajítja a tárczáját.) Vegye!

TÓDOR. (megnézi a tárcza tartalmát.) No egyelőre ez is valami. Már most hozzá kezdhetek, nagyságos uram. De mi az ördögért nagyságoljuk mi egymást? Legyünk pertu. — Hát kedves pajtásom, emlékezel-e rá, hogy te ezelőtt egy nehány esztendővel engemet elküldtél Braziliába: de nem azért ám, hogy becsületes embert csinálj belőlem, hanem hogy ne legyek az utadban. Gondoltad: ott valami módon majd csak eldöglöm. — Hát ugy-e, hogy rám biztad a sok pénzedet? Mi volt az neked? Polyva, számítottál rá, hogy lopni fogok belőle, akkor megfogatsz: becsukatsz. Hát egészen ugy történt, a hogy te akartad. Elköltöttem a pénztáradból valami tiz millió reist. A spanyolok félkrajczárban beszélnek. Hej, ha látnád, milyen szép szemeik vannak a spanyol menyecskéknek, nem is sokallnád, hogy rájuk költöttem. (A tükör elé áll, a bajuszát kipödörni.) Hanem ez a te ostoba

ügynököd oda át más szempontból fogta fel a dolgot, elcsipetett s a gaz birák által elitéltetett tizenöt esztendei gályarabságra.

TIMÁR. (összeborzad.)

TÓDOR. S aztán, hogy el ne veszhessek tőlük, ide süttették tüzes billoggal a lapoczkámra az akasztófa jelét. Megmutassam?

TIMÁR. (tiltó mozdulatot tesz.)

TÓDOR. Még mást is mutathatnék pedig: azt a bilincstörést a lábam szárán, a hogy a gályapadhoz oda voltam vasalva. Ezt is te tőled kaptam emlékül. — Milyen csodálatosak a sors végzései. Képzeld csak czimborám: ugyanahhoz a gályapadhoz, a hová engem kipányváztak, volt egy tüskés szürke szakállu férfiu is oda vasalva, a kiben az én kedves elvesztett apámat ismertem fel. Milyen csodálatos utakon vezeti át a mennyei gondviselés az egymástól rég elszakadt apát és fiut egymás karjai közé vissza. Hahaha! — Hanem kérlek, adj egy kancsó bort, meg valami harapnivalót, mert éhes és szomjas vagyok, s még igen sok érdekes dolgot kell elmondanom, a mi téged nagyon fog mulattatni.

TIMÁR (odavisz az asztalhoz neki egy kancsót, sonkát és kenyeret.)

TÓDOR (falatozva beszél.) Hát mikor átestünk a viszontlátás örömein, az kérdi tőlem az apám: «hát te akasztófára való, hogy kerültél ide?» Mondtam neki, hogy egy Timár nevü uraságnak elvertem valami tiz millió reissát. «Hát hogy hozott össze az ördög ezzal a Timárral?» Elmondtam neki, hogy ismertem ezt az uriembert, mint szegény hajóbiztost, aztán meg mint milliomost: akkor láttam először, mikor én, mint török rendőrkém egy szökevény basát szaglásztam fel, a ki az ő hajóján utazott; de a basa, a kit Ali Csorbadzsinak hittak, hirtelen meghalt s a vizbe dobták. Ezután lett Timár olyan gazdag ember. — Erre az öregem azt mondta: «akkor a te Timárod ölte meg Ali Csorbadzsi basát s elrabolta a kincseit. Azt is tudom, miben voltak elrejtve a kincsei. Egy millió drachmát érő gyémántok egy dulcsászás dobozban.»

TIMÁR (leroskad egy karszékbe.)

TÓDOR. Elszédültél barátom? «Jól ismertem én azt az Ali Csorbadzsit,» mondá az öregem. «Én voltam az ő fizetésében álló kém a nagyvezér körül. Én vittem neki hirül, hogy el van határozva a kivégeztetése. Én rám bizta, hogy gyémántjait s azok közt a feleségének egy miniatur arcz-

képét gyémántok közé foglalva, rejtsem el egy dulcsászás dobozba, azzal menjek el előre egy angol hajóra, majd ő a leányával utánam jön.» — «Ejh, de bolond voltál! mondék neki, hogy el nem szöktél azzal a dobozzal.» — «Hiszen azt tettem, felelt az öreg: hanem a mint Maltába érve felbontottam a dobozt, hát nem találtam a dulcsásza alatt se gyémántot, se rubintot; hanem csak réz aspereket. A tolvaj gazember megcsalt! Kicserélte a dobozt, engem elszalasztott előre az angol hajóval; maga meg az igazi kincsekkel, meg a leányával elszökött másfelé, a tolvaj! De hát van ördög a pokolban! Mert ő meg aztán talált egy magánál nagyobb tolvajra, a ki őt utközben megölte és kifosztotta.» S ez a rendkivüli ember, ez a kis tolvajt meglopó nagy tolvajnak agyontolvajlója, te vagy, az «arany ember!» Levetinczy Timár Mihály, kedves czimborám.

TIMÁR (feláll s feléje megy).

TÓDOR (feléje forditja a puskát). Ne felejtsd el, hogy a puska csöve feléd van fordítva.

TIMÁR (visszaül a helyére).

TÓDOR. Ez a fölfedezés egészen elvette kedvemet a gályarabságtól. Ha az én apám kaparinthatja el Ali Csorbadzsi kincseit, most én gazdag gentleman vagyok. Így pedig itt kell megveszekednem a büdös tengervizen. S mind ezt miért? Azért, mert Timár Mihály nemcsak ezeket a kincseket lopta el az orrom elől, hanem még azt a kis szöszke vad teremtést is a Senki szigetén, a ki nekem volt nevelve. Szüksége volt neki egy szeretőre, mert hiszen azzal a nővel csak nem lehetett boldog, a kinek az apját megölte. S nehogy az arany hirének megártson vele, hát nem választott magának szeretőt a ballet szépségei közül, hanem kikeresett magának egy olyan szegény leányt, a ki azt sem tudja, hogy van-e világ az ő szigetén kivül, a kiről nem sül ki soha, hogy az arany ember örömeit osztja. Pfuj, Timár! És ezért kellett engem tizenöt esztendőre a gályapadhoz lánczoltatni?

TIMÁR. Ez mind nem igaz.

TÓDOR. Mit tagadod itt? Hisz nem hallja ezt senki! De nem maradtam ám ott. A hajón sárgaláz ütött ki, a legénység fele beteg lett: az apám is meghalt bele; mi gályarabok összebeszéltünk, egy éjszaka lefürészeltük a lánczainkat, a porkolábot beledobtuk a tengerbe, egy pár őrnek kioltottuk a gyertyáját, azzal dereglyére kaptunk, s neki a tengernek. Hogyan menekültem aztán egész idáig, az na-

gyon épületes történet; majd egyszer elmesélem neked egy pohár bor mellett; de most nem érek rá. Rá találtam a városodra, a hol a téli palotád van. Lestelek, vártalak, de nem jöttél. Untomban eljártam a szinházba s ott találkoztam azzal a fehér arczu hölgygyel, a ki a te feleséged. Magvallom, nekem a társalkodónéja jobban tetszik. Micsoda gyilkos szép szemei vannak! Azzal kötöttem ismeretséget. Magasztaltam előtte a madonnát, mondám, hogy meglepőn hasonlít az anyjához, a ki görög nő volt. «Látta ön?» kérdezé tőlem a kisasszony. Csak az arczképét, mondám, az anyjánál, ki nekem igen jó emberem volt. Csaknem ilyen halavány, méla arcz, két sor brilliántból alakított kerettel. «Ah, ön is látta az ékszert, mondá a kisasszony. Nekem is mutatá azt Timea, mikor Levetinczy urtól ajándékba kapta, ki azt utazásai közben fedezte fel.»

Timár (kinlódik tehetetlen dühében).

Tódor. Ahán! Itthon vagyunk! Tehát te ajándékba adtad neki az anyja arczképét. Akkor a többi kincs is a kezedbe jutott, mert egy helyen voltak. És e szerint egyenlő rangban vagyunk, s ha tetszik, tegezzük, ha tetszik, nagyságoljuk egymást.

Timár (összefonja karjait).

Tódor. És a mellett az egész város a te magasztalásoddal volt tele. Arany ember volt a neved. Ez engem boszantott. Egyszer, vesztemre, kételkedésemet találtam kifejezni egy társaságban a fölött, hogy te benned annyi tökéletesség lehessen felhalmozva. Erre egy goromba ficzkó pofon ütött, s nekem aztán meg kellett vele verekednem. A mint megtudtam, éppen az volt a fehér arczu madonna titkos imádója, a ki most a madonna férjének a becsületeért megverekszik. Ez is olyan ritka szerencse, a milyen csak téged érhet, arany ember! De köszönöm én a te szerencsédet. Annak megint én adtam meg az árát: kaptam a fejemre egy vágást. Tessék megnézni. (Fölemeli a köteléket a szeméről.)

Timár (összeborzad).

Tódor. Ez a numero III emlék, a mit a bőrömön viselek a te barátságodból. Innen most már kotródnom kellett: tél idején, heggetlen sebemmel, nehogy még utána járjanak, hogy ki vagyok? Majd rád találok én Timár Mihály. Tudom én, hogy hol van az a hatodik világrész, a hol te rejtőzöl. Odamentem.

Timár (indulatosan). Te ott voltál a szigeten?

TÓDOR. Ne ugrálj barátom. A puska el talál sülni s nem én leszek az oka. Az én bajom lett az is, nem a tied. Te tánczolsz, én meg fizetem érte a belépti díjat. Ez már olyan, mint a tiz parancsolat. Hogy minek mentem én a Senki szigetére? Hát hogy téged ott találjalak. De te már akkor eljöttél onnan. Könnyü volt bejutnom, mert a Dunán áll a jég. Én nem találtam ott egyebet, mint Noémit, meg egy porontyot, a ki egészen hozzád hasonlít. — Ej, ej! Miska pajtás, ki nézné ki belőled ezt a hamisságot? Dódikának híják ugy-e? kedves kis okos gyermek. Mennyire sajnáltam, mikor megtudtam, hogy a jó Teréza mama meghalt. Bezzeg, ha ő még otthon lett volna, engemet is máskép fogadtak volna. — Igazán szép lett az a Noémi. Én nem állhattam meg, hogy ezt egy nyájas öleléssel tudtára ne adjam.

TIMÁR (felugrik).

TÓDOR. Csak maradj ülve pajtás! Nem a te bajod lett az, hanem az enyém. A kis Noémi erre egy akkora pofont adott az ábrázatomra, hogy az az őrnagytól kapottal kétszer is fölért.

TIMÁR (arcza örömtől ragyog).

TÓDOR. Ago gratias. Ez is az enyém. Ekkor aztán azzal fenyegettem, hogy ha velem nem jön, elviszem magammal a kis Dódit.

TIMÁR. Átkozott!

TÓDOR. Nonono! barátocskám! Egyszerre csak egyikünk beszéljen. Nem jól mondtam, hogy csak ketten voltak a háznál; mert volt egy harmadik is: az az átkozott fenevad, a csúf nagy szelindeked, a neufunlandi. Az ágy alatt hevert addig; de a mint azt látta, hogy a gyermekhez nyulok, előrohant és rám ugrott. Én azonban kirántottam a zsebemből a pisztolyomat — keresztül lőttem ő nagy kutyaságát!

TIMÁR. Gyilkos!

TÓDOR. Hjaj, pajtás! Ha az én lelkemet csak ez a kutyavér terhelné. Aztán a gaz szelindek nem döglött ám meg rögtön attól az egy golyótól. Kutyába sem vette. Rám ugrott, keresztül harapta a balkaromat, lerántott a földre s tán szétmarczangol, ha a kis Dódika segítségemre nem jő: ez átölelte a fenevad nyakát s elhúzta rólam: úgy szabadultam meg a csunya haláltól.

TIMÁR (szemeit törli).

TÓDOR. Én tehát itt is fel lettem csúfolva. (Felgyűri a kabát

ujját a karjáról.) Nézd: itt a kutyaharapás sebei a karomon. Ez a numero IV emlék te tőled. Egy eleven album az én bőröm a te érted kapott sebekkel. — Most mondd, hogy mit csináljak én te veled, hogy ki legyünk egymással egyenlítve?

Tímár. Mit kiván ön?

Tódor. Ahán! Megszólalsz már. Furcsa volna ugy-e, ha azt mondanám, hogy: «fogat fogért, szemet szemért.» Eredj, süttesd te is a hátadra az akasztófa jegyét, vasaltasd oda magadat a gályapadhoz, kergettesd magadat földön, vizen, erdőn, városon keresztül, aztán vágasd magad fejbe karddal, a feleséged imádója által, aztán haraptasd keresztül a karodat a szeretőd kutyája által: — akkor aztán osztozzunk a maradékon. — De hát én kegyelmesebb akarok lenni. Alkudjunk meg.

Tímár. Kell pénz?

Tódor. Az is kell: de majd arról később szóljunk. Nekem egy időre félre kell vonulnom a világ elől, míg elfeledik a braziliai gályán megölt porkolábnak, meg a megfojtott őröknek a történetét. Te fogsz engemet legszivesebben elrejteni.

Tímár. Beszéljen ön.

Tódor. Hát még mindig csak nagyságoljuk egymást? Nem tetszik a bruderschaft sehogy? Hát hajlandó volna nekem a nagyságos úr százezer frank rentét biztositani?

Tímár. Igen.

Tódor (felkacag). Nem kivánok ilyen nagy áldozatot. Nem kérek én most egy veres garast sem; hanem más valamit. Adja nekem a nagyságos úr a Senki szigetét.

Tímár (fölháborultan). Mit akar ön azzal?

Tódor. Legelőször is egy csendes menedéket, a hová én nekem semmiféle nemzet szaglászó kopói nem járhatnak. Azután természetesen azt, hogy nagyságod engemet azon a szigeten mindaddig, a mig kivánatosnak látszik, ellásson mindennel, a mit a testem megkiván, a mi drága és jó.

Tímár. Ejh, ne izetlenkedjék ön. Kérjen tőlem összeget, bármilyen nagyot. Menjen vele a hová akar. De azt a szigetet nem adom. Az ostoba kivánság. (Hátat fordít.)

Tódor. Ah, ne fordítson ön nekem hátat kegyelmes uram! Micsoda nyelven hajlandó ön meghallgatni egy szegény földönfutó instántiáját?

Tímár. Végezze ön. Nem akarok önnel hosszasan értekezni. Pénzt adok. Ha sziget kell önnek, vegyen magának

a görög archipelagusban. Ha üldözéstől fél, menjen Szicziliába: ott nem bántják! A szigetet nem adom.

Tódor. Úgy? Hát már olyan büszkén beszél velem a kegyelmes úr? Te azt gondolod ugy-e, hogy hát csak eredj te rongyos! Keress magadnak valami bolondot, a ki a te mesédet elhigyje. Majd téged csuknak be. Nekem van pénzem sok. Ha te, a vádló el nem veszed, majd elveszi a bíró. Ugathatsz te, ágról szakadt kutya, ha én, az arany ember magasra emelt arczczal azt mondom: ez mind nem igaz! — De hát nézd csak, milyen furfangos emberrel van dolgod. — Én még eddig senkinek egy szót sem szóltam az adatokról, a miket rólad megtudtam. Hanem mind azt megirtam s itt van a zsebemben, négy különböző czím alatt. Az egyik denuncziáczió a török kormányhoz van czímezve, hogy Ali Csorbadzsinak a kincsei hová lettek. A második levél földjelentés a bécsi kormánynak, hogy Ali Csorbadzsi gyilkosa te vagy. A harmadik levél szól Levetinczy Timea asszonynak. Ő neki megirom, hogy ölted meg az apját, hogy raboltad el a kincseit, hogy jutottál az anyja gyémántos arczképéhez? És aztán megirom neki, hogy hol jársz te olyankor, a mikor otthon nem vagy? A Senki szigetének a titkait. Beszélek neki Noémiról és Dódiról. Nos, verjek-e még több tövist a körmöd alá?

Timár (melle nyugtalanul zihál).

Tódor. No hát ha nem szólsz, folytassuk. A negyedik levél pedig szól Noéminak. Ebben aztán el van mondva minden: hogy itt a nagy világban nőd van, hogy te gazdag úr vagy, hogy soha az övé nem lehetsz, hogy őt meggyaláztad, hogy ő csak kéjeid játékszere, s hogy gonosztevő is vagy. — Nos, nem ordítasz még kegyelemért? — Hát a mint te azt mondod, hogy nem alkuszol: én alászolgáját mondok s megyek innen egyenesen oda ni. Látod azt a kettős tornyot? Az ott Tihany. Ott becsületes barátok laknak. Ott leteszem biztos helyre a leveleket s arra fogom kérni a perjelt, hogy ha én egy hét mulva a levelekért vissza nem jönnék, juttassa őket czímzéseik helyére. E szerint engem hiába tetetnél el láb alól. A levelek eljutnak rendeltetésük helyére. S akkor aztán neked nincs többé maradásod ebben az országban. A milyen arany ember voltál eddig, olyan sárember fogsz lenni ezentúl. És nem menekülhetsz a Senki szigetére sem, mert ott meg Noémi fog előtted ajtót zárni. — Nem! Nem! semmi sem marad fenn számodra, mint szökni az ismerős világból,

úgy, miként én, eltagadni a nevedet, úgy, miként én; bujdokolni városról városra s rettegni az ajtódhoz közeledő lépésektől, úgy, miként nekem! — Nos hát menjek-e, vagy maradjak?

TIMÁR (kínzottan). Maradj!

TÓDOR. Ahán! Előadod már! No hát üljünk neki még egyszer. Tehát legelőször is ideadod a Senki szigetét?

TIMÁR. De hiszen az a sziget nem az enyém, hanem Noémié.

TÓDOR. Nagyon helyes az észrevétel. Hanem az én kivánságom megint egészen alapos. A sziget Noémié, hanem Noémi meg a tied.

TIMÁR. Mit akarsz?

TÓDOR. No, no, csak ne forgasd a szemeidet olyan nagyon! A dolog így lesz. Te levelet irsz Noéminak, a mit én magam viszek el neki. A levélben szépen elbúcsuzol tőle; elmondod neki, hogy el nem veheted, mert neked felbonthatlan viszonyod van: feleséged a szép Timea, a kire Noémi bizonyosan emlékezni fog. De te az ő sorsáról tisztességesen gondoskodtál, visszahozattad messze új világból egykori eljegyzett vőlegényét, a ki kitünő, derék, deli ifjú, s a ki őt most is kész elvenni, szemet húnyva az eddig történtek fölött. Te ránk adod áldásodat s minden jóval el fogsz látni jövőre.

TIMÁR. Mit? Te Noémit is akarod?

TÓDOR. Hát mi a patvar? Csak nem gondolod tán, hogy Robinsonnak akarok beállni a te rongyos szigetedre? Nekem kell valaki abban a magányban, a ki az életemet megédesítse. Csömörig jóllaktam oda át a fekete hajú asszonyokkal. Noémi arany hajába, kék szemébe egészen bele vagyok bolondulva. Aztán ő engem pofonütött; ezért boszut kell állnom. Hát lehet-e nemesebb boszú, mint csókkal fizetni a pofonért? S aztán mi jogon is tagadhatnád meg őt te én tőlem? Nem vagyok-e én eljegyzett vőlegénye, a ki őt törvényes nőmmé tehetem: becsületét visszaadhatom? míg te őt el nem veheted, csak szerencsétlenné teszed.

TIMÁR (könyörögve, összekulcsolt kezekkel). Kivánd tőlem minden vagyonomat.

TÓDOR. Hagyjuk ezt későbbre. Még rákerülhet a sor. De most legelőször azt kivánom. Nem is a tiedet kivánom; hanem a magamét.

TIMÁR (kezeit tördeli kétségbeesetten).

Tódor. Nos? hát irod azt a levelet Noémihoz? vagy elmenjek Tihanyba ezzel a négy levéllel?

Timár (kitörő fájdalommal). Oh, a kis Dódi!

Tódor (hetyke gúnynyal). Leszek neki apja: nagyon jó apja fogok lenni!

Timár (hirtelen felszökik helyéből, egy ugrással Tódor előtt terem, mielőtt az a fegyvert ellene fordítaná, két karját megragadja, dühösen megrázza). Kezem közt vagy most, átkozott hyéna! Izekre szakgathatnálak! Porrá törhetnélek! De én nem öllek meg! Utálnám magamat, ha vérednek egy cseppje beszennyezné a kezemet. Lódulj! Árulkodj! Ölj meg orozva, testben, lélekben; a hogy akarsz. Nem védem magam ellened! (Kitaszítja az ajtón.)

Timár (egyedül, öklével mellére üt). Ah, én erős szivem. De jó, hogy megtaláltalak ujra. Nézzünk hát bátran a szemébe a sorsnak, a mikor haragszik.

Tódor (künn az erkély alatt). Megállj, Timár Mihály! Ezért keservesen lakolsz!

Timár (kifut az erkélyre). Itt állok. Lelőhetsz!

Tódor (künn). Annál rosszabbat fogok veled tenni. (El.)

III. JELENÉS.

Timár egyedül.

Timár. Hadd menjen! Hadd végezze be művét, a mit rábizott a sors. Timár nem gonosztevő, ki egyik bűnét a másikkal takarja el. Itt belül csendes már minden. Itt van a vég. Nincs hová futni tovább. Ezen a földön nincs mit keresni többé. Keressük hát föl abban a másik hideg planetában azt a sírhegyet, a mit kiválasztottunk magunknak Noémival a találkozóra. (A tele holdra mutat.) Te már talán ott is vagy, kedvesem. Ne várj rám sokáig! Rég ideje, hogy nem imádkozám. Most itt állok a nagy alkotó előtt, ki a csillagokat forgatja s a férgeket kikölti, ki egy lényt teremtett, mely vele daczol: embert! (Imára kulcsolja kezeit.) Örök hatalom. Előled futok s hozzád jutok ez órában én. Nem panaszkodom előtted. Te vezettél, de én másfelé mentem; te intettél, de én mást akartam; s most idejuték, a véghez. Vak engedelmességgel megyek át a túlvilágba. Hideg lesz a lelkem, s tűrni fog ott. Bűnhődöm azért, mert annyit boldogtalanná tettem, a kik engem szerettek. Vedd őket a te oltalmadba, örök igazság. Én vétkeztem, én haljak meg, én kárhozzam el. Védelmezd, vigasztald

meg azokat, a kik gyöngék: a gyönge nőket, az ártatlan gyermeket. Engem pedig adj át a te boszuálló angyalaidnak. Én elkárhozom és elhallgatok. (Távolból halálos segélykiáltás hangzik.) Mi ez? Minő segélyüvöltés? Vérfagylaló hang! (Kifut az erkélyre. Ujra hangzik a segélykiáltás. Visszajő.) A kalandor belebukott a jéghasadékba! Hej öreg Galambos! Siessünk! Egy ember a rianásba esett! Ébredjetek! Halászok! Menteni! (Rohan kifelé.)

IV. JELENÉS.

Timár. Noémi.

NOÉMI (belép a mellékajtón, fekete köpeny rajta).

TIMÁR (visszariad). Noémi!

NOÉMI. En vagyok. Noémi.

TIMÁR. Itt voltál? Mindent hallottál?

NOÉMI. Mindent.

TIMÁR. Elitélsz?

NOÉMI (átöleli). Szeretlek. (Még egyszer hallik a segélykiáltás. Noémi visszatartja Timárt.) Hagyd veszni! Istenitélet ez! Ha Isten nem, én öltem volna meg. (Kétcsövű pisztolyt mutat elő.) Nézd: ez az ő fegyvere, a mivel egykor reád lőtt. Te eldobtad, én tartogattam. Arra volt készítve, hogy ha életedet fenyegeti, megölöm vele, s ha minket odadobsz neki, magamat és gyermekemet ölöm meg.

TIMÁR. Itt van ő is? Dódi.

NOÉMI. Hol hagytam volna el? Odalenn alszik a vén halász szobájában.

TIMÁR. Hogyan találtál én reám?

NOÉMI. Nagyon egyszerű az. Ennek az embernek utána jöttem, gyermekem karomra véve. Tudtam, hogy ő az a véreb, a ki tégedet keres. Az ő nyomán rád kellett találnom.

TIMÁR. Most már tudod, hogy ki vagyok?

NOÉMI. De azt is, hogy én ki vagyok. Fiadnak anyja. A te asszonyod. Viszlek magammal puszta szigetünkre, s az átoksulylyal terhelt rossz világba vissza nem bocsátlak soha.

TIMÁR. Hát a másik nő?

NOÉMI. Özvegyed lesz. Üldöző dæmonodat elnyelte a nagy titoktartó Balaton. Tavasszal, ha a jég elolvad, majd kidobja a partra a hullám. Már akkor nem lesz rajta

emberarcz. De megtalálják rajta ruháidat: tárczádat a zsebében, puskádat a vállán. Azt fogják hinni, hogy te voltál. Megsiratnak. Szépen eltemetnek. Nevedet, nagy érdemeidet felvésik arany betűkkel márványba. S a fehér arczú nő is kipirul majd: megtalálja régi kedvesét, s boldog lesz vele. Az arany ember kétfelé szakad. Az «arany» a szép özvegynek marad; az «ember» én nekem.

TIMÁR. (Noémi lábaihoz rogy, térdeit átöleli, zokogva). Amen!

V. FELVONÁS.

Szintér: A III. felvonásbeli kettős szoba a közép rejtekkel. Timea szobájában az ágy helyén egy imazsámoly és a fölött a szűz anya szobor, a baloldali szobában egy asztalon gyertya ég. Esthomály.

I. JELENÉS.

Athália. Timár.

TIMÁR **(török kalmárnak álczásva, sötét arczszín, szürke szakáll, sűrű szemöldök; viselete hosszú kaftány-szokmány, széles tekert öv, turbán, kezében mankós bot, járása reszketős: a szinen áll, a lépcsős szobában).**

ATHÁLIA **(egyszerű öltözetben, köténykével, kezében butorporló tollseprő. A baloldali mellékajtón jön ki: meglátja Timárt).** Kit keres az a vén török?

TIMÁR **(öreges hangon).** Aleikum Unallah! Szép kisasszony.

ATHÁLIA. Honnan gondolod, hogy én kisasszony vagyok?

TIMÁR. A járásodról.

ATHÁLIA. Mit akarsz?

TIMÁR. Ez itt a Brazovics kalmár háza?

ATHÁLIA. A Brazovics kalmárnak furcsa háza van. — Annak deszkából van a fundamentuma, s kőből van a teteje.

TIMÁR. Tudom. Meghalt. Maradt egy szép leánya.

ATHÁLIA. Azt mondták, hogy szép: mikor még a hazugságnak jó ára volt. Láthatod: milyen?

TIMÁR. Igazat mondtak. A rózsás kert királynéja a neved. Én Belgrádból jövök. Meghalt apádnak egy bátyja lakik ott.

ATHÁLIA. Mondják. Soha sem láttam.

TIMÁR. Gazdag ember és öreg már. Nincs senkije, egyedül van. Hogy utam erre hozott, rám bizá, keressem fel testvére gyermekét e városban s vigyem el hozzá. Ime itt a levele. Magyaráztasd meg magadnak; mert görögül van. **(Levelet ád neki.)**

ATHÁLIA. Értek én görögül. Hisz rácz leány vagyok. **(A levélbe tekint.)**

TIMÁR. Ugy-e, hogy szivesen hív?

ATHÁLIA. Halálát érzi közeledni. Engem óhajt látni. Minden vagyonát rám hagyja.

Tímár. S az szép vagyon. Én mondhatom, hogy az.

Athália (magában). Hát még egyszer úrnő lennék! Gazdag, imádott, körülrajongott! Szedném a lepkék és dongók hódolatát; s kinevetném valamennyit. Boldognak, magaménak lenni újra! Ah! Milyen álom! De akkor ő is boldog lenne: ő! A kinek gátja akarok lenni még a menyország ajtajában is. Ne — nem! Az ő boldogságának az árán még az üdvösség se kell! (Timárhoz alázatosan.) Ments ki, édes effendim, jó öreg, drága nagybátyám előtt. Tudod, szegény unokatestvéremet mily szörnyű csapás érte. Ő engem oly nagyon szeret; gyászában el nem hagyhatom.

Tímár. Mondják, hogy gyászol és búsul nagyon. De majd az özvegy gyászév letel, s akad neki vigasztalója. S a hol két embernek öröme van, ott a harmadiké az irigység. Jőjj velem nagybátyádhoz.

Athália. Nem! Nem mehetek.

Tímár. Akkor más okod van az ittmaradásra?

Athália (félre). Ha a gondolatot meg lehetne látni! (Fenn.) Igaz. Nem titkolom. Én is férjhez megyek. Már el vagyok jegyezve. Timea öcsém olyan kegyes volt, hogy gazdag nászajándékot adott.

Tímár. Ah! Tehát ez tart vissza? Jegyesed derék, szeretni való legény?

Athália. Egészen hozzám illő. Tehetős, jómódú férfi, a város kamarása, nemzetes úr a czíme: nemzetes asszonynak fognak híni engem.

Tímár. Mi a neve?

Athália. Fabula János.

Tímár (félre, megriadtan). Az én öreg kormányosom! A kinek hét gyermeke van! (Athál'ához.) Te választottad őt? vagy anyád, unokatestvéred beszéltek rá, hogy menj nőül hozzá?

Athália. Bizonynyal én választottam őt magamnak.

Tímár. És szereted?

Athália. Imádom!

Tímár (hosszasan, merően reá néz). Jól van. Én megyek a hajómhoz vissza. Egy óra mulva indulok lefelé, hazámba. Egy óráig még meggondolhatod, s ha jösz: szivesen láttlak. Ölelő karok, fény, pompa vár reád. Úrnő lész palotádban s boldogságot találsz és hozasz. Ha nem jösz el, ha ez órát el hagyod veszni: elmondom nagybátyádnak otthon, hogy láttalak, bizony mondom, hogy «láttalak.» (Elbiczeg a háttéri ajtóig, ott megáll s még egyszer mondja.) «Láttalak!» (Kimegy.)

Athália (keblére üt öklével). Ezt is láttad-e itt? Hát még egy óra van a meggondolásra? Hogy csábít a sors! mint egy hizelkedő szerelmes. Kerítő inkább! Engem csábít, hogy a másikat odaadhassa másnak! Egyszerre megnyilna a mennyország itt e házban: csak az kellene, hogy én menjek el innen. Nem megyek! Nem! és a te boldogtalanságodat semmi kincsek árán sem hagyom megvásárolni tőlem! Nem alkuszunk. (Széttépi a levelet.) Én itt maradok!

II. JELENÉS.

Timea, Kadisa jönnek együtt.

Timea (gyászruhában, fekete csipke főkötővel).

Kadisa (kezében rózsacsokorral). Szabad utolsónak lennem, a kik boldog névnapot kivánni jöttek mai nap?

Timea (elveszi a csokrot.) Boldog névnapot! Ez is milyen gúny a sorstól. Tudja ön, hogy micsoda emlékkel esik össze ez a nap?

Kadisa. Tudom. Épen ezen a napon temettük a mi kedvesünket, Mihályt.

Timea. Én meg ő neki vettem egy koszorut ma este a sírkövére.

Kadisa. Látszik a szemein.

Timea. De vajjon csakugyan ő nyugszik-e ott a sírkő alatt?

Kadisa. Bizonynyal ő volt. Mikor a tavaszi jégtorlás között Siófoknál meglelték a holt testet a halászok, én magam ott voltam. Emberi vonások nem voltak rajta felismerhetők többé; de az öltönyeit megismerte mindenki, zsebében volt a tárczája, az egymáshoz tapadt bankjegyekkel, a tárcza tábláján a czímere volt zománczozva és a vállán volt a szíjnál fogva a lőfegyvere, a minek az agyába ezüst lapra volt felvésve a neve, az ujjain a czímeres pecsétnyomója és jegygyűrűje, miket önnek elhoztam. A vén Galambos, a halász bizonyította, hogy ez az öltöny volt rajta azon az estén, a mikor eltünt. Éjjel farkasokra szokott lesni, s véletlenül bukott bele a vékony jéghártyával fedett rianásba.

Timea. Szegény jó Mihályom!

Kadisa. Mindenki szerette. Mindenki áldja. Csendesen nyugszik. — Hát mi örökké fogjuk-e őt gyászolni?

Timea. Mi? Csak én gyászolom.

Kadisa. Én jobban.

TIMEA. Legyen türelme. A sebnek hegedni kell. Én nekem idő kell rá, hogy hozzászoktassam a szivemet az örömhöz. Elébb álmodnom kell a boldogságról. — És még egy van. — Előbb férjhez kell adnom Athaliát.

KADISA. Athaliát? Úgy! igaz.

TIMEA. Kérője van. Derék, nemes, tehetős ember. És én is szántam neki valamit. Megboldogult Mihályom százezer forintot igért neki hozományul, ha férjhez megy: az ő kivánatát teljesítem, ha ennyit adok vele férjhez menetelekor.

KADISA. Azt nagyon jól teszi. Ennek örülök.

III. JELENÉS.

Előbbiek. Athália.

ATHÁLIA (bejön az oldalajtón kalapdobozzal a kezében). Ah! Jó estét őrnágy úr! Timea, neked küldték ezt a dobozt Budapestről.

TIMEA (elveszi a dobozt, Kadisához). Ezt nem volna szabad önnek megtudni, hogy mi van benne? Ha megigéri, hogy nem nevet ki, megmutatom.

KADISA. Inkább sohase nevetek életemben.

TIMEA (felnyitja a dobozt, kivesz belőle egy fehér csipkefőkötőt, az üres dobozt odaadja Athaliának).

KADISA. Ah, be kedves. Egy fehér főkötő. (Elveszi a főkötőt.)

TIMEA. Mondtam, hogy ne nevessen.

KADISA. Hiszen csak mosolygok. Tehát vége lesz a gyásznak.

TIMEA. Csitt! Erről még ne beszéljünk. Akarja ön, hogy felpróbáljam? (A tükör elé áll, a gyászfőkötőt leteszi a fejéről, megcsókolja). Szegény Mihályom!

KADISA (kezében a főkötővel).

TIMEA. Nos, adja ide, hadd tűzöm föl.

KADISA. Nem segíthetnék én?

TIMEA. Ah! Mit ért ön ahhoz. Majd Athália lesz oly jó.

ATHÁLIA (merev tekintettel, gyülöletet kifejező szemekkel közeledik feléje; reszkető kézzel átveszi a fehér főkötőt Kadisa kezéből, a keresztül tűző boglár tűvel megszúrja Timea fejét.)

TIMEA (felkiált). Ah, te ügyetlen!

ATHÁLIA (arczán az elkeseredés, düh, a szégyen vonaglik keresztül, szemei öldöklők, ajkai összeszorítvák).

KADISA (félre). Minő tekintet!

TIMEA (megbánva a szavát, megöleli és megcsókolja Athaliát). Ne hara-

gudjál, kedves Talim: elfeledkeztem magamról. Megbocsátasz úgy-e? Nem haragszol rám.

ATHÁLIA (tettetett alázatossággal). Oh kedves szép Timea, csak te ne neheztelj rám. Nem akartam a kis fejecskéd megszúrni. Oh, be szép vagy ezzel a főkötővel, mint egy tündér. (Kimegy hátul).

IV. JELENÉS.

Ugyanazon személyek, de a felosztás változik. Timea, Kadisa a nagy szobában.

ATHÁLIA (előbb a baloldali előtornáczban, majd a rejtek helyen).

TIMEA. Most már eleget látott ön. A mai napra ez elég.

KADISA. Pedig úgy szeretnék nem távozni el kegyed mellől.

TIMEA. Hiszen nem kergetem. (Kezébe veszi a letett gyász főkötőt s ketten arról suttognak.)

ATHÁLIA. Megalázott engem azon ember előtt! Megszidott, mint egy cselédet, s az ő hallatára! — Most édesen suttognak egymással, most váltják az epedő pillantásokat. — Ah, ennek a mérgét még magamba kell szívnom. (Belép a rejtekbe, átkémlel Timea szobájába.) Milyen piros lett már az a fehér arcz!

KADISA. Ön egyedül alszik a szobában?

TIMEA. Mióta özvegy vagyok.

ATHÁLIA. És az előtt is.

KADISA. Hová vezet ez az ajtó ott az alkovenből?

TIMEA. Az egy előszobába.

KADISA. És ez a másik ajtó?

TIMEA. Hisz jól ismeri ön. Ez ruhatár-szobámba vezet s innen a látogató terembe.

KADISA. Hát cselédei hol vannak éjjel?

TIMEA. A nőcselédek a konyha melletti szobában, a férfi cselédek földszint. Két csengetyűszalag van az ágyam mellett, egyik a férfiak, másik a nők szobájába szolgál.

KADISA. Hát itt a mellékszobában senki sem szokott lenni?

TIMEA. De igen. Athália alszik ott. Ejh, de mindent meg akar ön tudni.

KADISA. Be szokta ön zárni ajtajait, mikor aludni megy?

TIMEA. Soha sem. Ki elől zárnám? Minden cselédem hűséges.

KADISA. És nincsen ebbe a szobába valami titkos bejárás?

TIMEA (nevet). Ön az én házamat valami rejtélyes velenczei kastélynak nézi.

ATHÁLIA. Hát a te házad ez?

KADISA. De hát tegye meg az én kedvemért, hogy ezen az éjszakán zárja be minden ajtaját, mikor aludni megy.

TIMEA. Jól van. Az ön kedveért megteszem.

ATHÁLIA. Csak zárd be jól.

KADISA (megfogja a kezét Timeának gyöngéden). Szokott ön imádkozni, kedvesem?

TIMEA. Soha.

KADISA. Hogyan? Soha?

TIMEA. Az az Isten, a kiben én hiszek, mindig velünk van és ébren.

ATHÁLIA. De hát ha ma alszik?

KADISA. Bocsásson meg, kedves Timea: a nőt nem ékesíti a philosophia. Mienk a skepsis, a nőké a piétás. Imádkozzék ön ezen az éjszakán.

TIMEA. Tudja ön, hogy én mohamedán nő voltam, a kit nem tanítanak imádkozni?

KADISA. De most már keresztyén nő kegyed, s a keresztyén imák szépek. Vegye elő az éjjel az imakönyvét.

TIMEA. Jó. Megtanulom a férjhez menendő hölgyek imáját könyv nélkül.

ATHÁLIA. Majd én segítek hozzá!

KADISA. Én pedig az éjjel hozzá csatlakozom az őrjárathoz s reggelig járom a patrolt. Ha lépteket fog ön az ablaka alatt hallani, gondoljon rá, hogy az enyéim is közte vannak. Jó éjt! Isten őrizze önt.

TIMEA (az ajtón kikiált). Lujza. Kérlek világíts le a lépcsőn az őrnagy úrnak!

ATHÁLIA (kijön a rejtekből, felkapja a gyertyáját, egyik kezével eltakarva a világot, útjába áll Kadisának).

KADISA (a baloldali szoba ajtaján kilép, a lépcső felé indul).

ATHÁLIA (odavilágít).

KADISA. Köszönöm, jó Lujza, köszönöm. Fogja jó leánykám. (Egy tallért nyom Athália kezébe).

ATHÁLIA. Csókolom a kezét nagyságos őrnagy úr.

KADISA (megismeri, megijed). Ah! Az Istenért kisasszony! Bocsásson meg, nem ismertem meg a félhomályban.

ATHÁLIA. Nem tesz semmit őrnagy úr!

KADISA. Bocsásson meg vakságomért s adja vissza kérem sértő ajándékomat.

ATHÁLIA (gúnyos bókolással húzódik hátra, eldugva háta megé a kezét). Majd holnap visszaadom, őrnagy úr, addig hadd legyen az enyim: — hiszen megszolgáltam.

KADISA (bosszusan lemegy a lépcsőn).

ATHÁLIA (előre jön, a tallért felhajítja a levegőben, s elkapja a kezével). Egy tallért adott ajándékba. No hát én is kaptam nászajándokot. Hahaha! (Elfujja a gyertyát, belép a rejtekbe).

V. JELENÉS.

Timea, Athália.

TIMEA (letérdepel az imazsámolyra és imádkozik).

ATHÁLIA (kémlelve). Imádkozik! Segítek benne. Ördög, pokoltüz, gyehenna, döghalál, mirígy, tűzvész, orgyilok, méreg, pusztulás, földrengés, nyavalya, rettegés, gyalázat, veszedelem, kárhozat, éjjeli kisértet szálljon le erre a házra, Amen! S te mersz e házban együtt aludni én velem? A ki attól a percztől kezdve, a mikor a víz kidobott erre a partra, az én balsorsomat hordod magaddal. A te egymást csókoló fekete szemöldökeid öltek meg engem. Elvetted a házamat és elvetted a szeretőmet s azt hiszed, hogy ez feledve van! Hát nem tudod, hogy a nő gyűlölete hűtelen kedveséhez csak a méreggé vált szerelem; de még akkor is szerelem! Minő menyegzői nap volt az az enyém! Hogy számláltam az óraütéseket: hogy visszatér-e? És közbe pörgött az árverező dob. És aztán hosszú évei a kínos tettetésnek, az eltitkolt megaláztatásnak! Egyetlen ember volt a világon, a ki lelkemet szívének egész irtózatával ismerni tudta; a ki segitett nekem szerencsétlenné tenni ezt a házat: s az most elmegy a jég alá, itt hagyja a világot. És most hazajön a boldogság ez alá a tető alá s nem marad itt szerencsétlennek senki más, egyedül én! Ah, sok álmatlan éjszakán csepegett teli e keserű pohár. Csak ez utolsó csepp kellett hozzá, hogy kiömöljön: ez volt a mai megalázó szó: «te ügyetlen!» (Átkémlel.) Mégis imádkozik? Mégis zörgeted a mennyország ajtaját? Segítek rajtad. Kinyitom. Felmehetsz. (Felnyítja a „Szent Györgygyel" takart ajtót, az kitárul: belép Timea szobájába.)

TIMEA (felriad az imazsámolyról.) Ki az?

ATHÁLIA. Én vagyok: az ördög.

TIMEA. Athália! Hogy jösz ide be?

ATHÁLIA. Ledobtam Szent Györgyöt a hátamról s most én kerülök fölül.

TIMEA. Micsoda szó ez? Mi van a kezedben?

ATHÁLIA. Az egyik kezemben tőr, a másikban méreg.

TIMEA. Mit akarsz velük?

ATHÁLIA. Téged kérni, hogy válassz közülük.

TIMEA. Az Istenért! Te meg akarsz engemet ölni?

ATHÁLIA. Még csak most tudod?

TIMEA. Athália!

ATHÁLIA. Ne csapj semmi lármát: minden ember alszik a háznál. Cselédeidnek, Zsófi asszonynyal együtt jó punschot készítettem, megfűszerezve mákonynyal: azok fel nem ébrednek ma. Ketten vagyunk csak, a kik élünk. S az egyikünknek meg kell halni.

TIMEA. Athália! Néném! Te csak tréfálsz velem.

ATHÁLIA. Ha van tréfája a megszakadt szívnek, úgy az enyim is az. Megesküdtem, hogy azon a napon, melyen e férfi szerelmét elfogadod, meghalsz. S én híve maradok az eskümnek.

TIMEA. Gondolj Istenre. Athália! néném! Ne vidd a lelkedet kárhozatra.

ATHÁLIA. Már végig éltem a kárhozatot élve! A pokol nekem már csak pihenés! Egy üdvösséget ismerek csak. Téged haldokolva látni.

TIMEA (letérdel előtte). Légy irgalommal. Oh hagyj engem élni.

ATHÁLIA. Élni ugy-e? Mikor már olyan szép az élet? Mikor kezdődnének az örömei? Épen azért halsz meg ma, mert holnap már örömnap virradna rád. Hasztalan könyörgesz előttem. Az éhes tigris hamarább könyörülne rajtad, mint én. Csak a halál neméhen válogathatsz. Itt e pohárban gyorsan ölő méreg. Itt az öklömben jól kifent tőr. Ha félsz a tőrtől, üritsd ki a poharat.

TIMEA. Engedj Istenhez imádkoznom elébb.

ATHÁLIA. Nincs Isten, a ki segíthessen rajtad. A házban zárva minden ajtó. Ha egyet kiáltasz, ez a tőr átjárja a szivedet.

VI. JELENÉS.

Elébbik, Timár.

TIMÁR (sietve jön fel a lépcsőn; a nyitva talált rejtekbe belép).

ATHÁLIA. Válassz! A méreg és a tőr között. Ne félj: az meg van élesítve, nem fáj.

TIMEA (kétségbeesetten felugrik, az ablakhoz fut, azt kitöri). Segítség! Barátom! Megölnek!

ATHÁLIA. Ah, hát a tőrt választod? (Utána rohan.)

TIMÁR (belép a rejtekből, megkapja Athália kezét, kicsavarja belőle a tőrt).

ATHÁLIA (rámereszti szemeit). Ah! Timár! A rém!

TIMÁR (odahurczolja az asztalhoz s a méregpohárra mutat).

ATHÁLIA. Ah! Hideg kisértet! Ne hurczolj! Megyek magamtól! (Künn lárma hangzik, az ablakot bezúzzák.)

ATHÁLIA (megissza a mérget).

TIMÁR (eltűnik a rejteken át, behúzza maga után a Szent György képet, elfut a lépcsőn keresztül).

VII. JELENÉS.

Athália, Timea, Kadisa.

KADISA (az ablakon át beugrik, a karjába omló Timeát aléltan hozza előre). Mi az? Kit ölnek?

ATHÁLIA (a földön vonaglik). Engem, őrnagy úr. — Én vagyok a megölt. Nászajándékul adom — ti nektek — halálomat. Ne szorítsd a kezemet kisértet! — Megyek magamtól — hová hivogatsz. (Meghal.)

KERESD A SZIVED

DRÁMA NÉGY FELVONÁSBAN

Személyek:

Özvegy gróf Baranghyné.
Richard, fia, huszárkapitány.
Báró Plankenhorst Alfonzine.
Alice, leánya.
Liedenwall Edith, unokahuga.
Palvicz Hugó, őrnagy.
Révy, tanácsos.
Mauzman Adolf, aulista hadnagy.
Pál, Richard szolgálatában, öreg huszár.
Gábor, fiatal huszár.
Jean, komornyik Plankenhorsténál.
Jungfernkranz.
Geldkatz.
Donnerkeil.
Schorinka Jaroszláv, zongoraművész.
Futár.
Vén huszár.
Ujoncz honvéd.
Utász.
Veres sipkás.
Palócz nemzetőr.

Ápolónők, sebesülthordók, sebészek, huszárok, honvédek, nemzetőrök, aulisták.

Színhely: Bécs és a királyerdő.
Idő: 1848—49.

ELSŐ FELVONÁS.

(Elegáns bútorzatú elfogadó-terem: középen szárnyajtóval, melyen belül zongora látszik; jobbrul felnyitható íróasztalka.)

I. JELENÉS.

Jean. Mauzman.

(A terem egészen üres; az oldal-szárnyajtót kitárja Jean).

JEAN. (Bejőn, széjjel néz, aztán megint kimegy, pár percz mulva.)

JEAN. (Az ajtóból hangosan.) Doktor Mauzman Fridrik!

MAUZMAN. (1848-iki aulista jelmezben, karján karkötővel, derekán arany-veres-fekete övvel, egyenes karddal, struczetollas kalabriaival; kezében bokréta.) A kinek neve policzajwidrig.

JEAN. Itt van az az úr, a ki kadencziákkal fizet.

MAUZMAN. És nem kér mást, mint vizet. (Nevet.) Hát az úrhölgyek hová lettek?

JEAN. Most csinálják a toilettet.

MAUZMAN. Úgy látszik, hogy ön engem visszarímez.

JEAN. Nekem is csak olyan kín ez! (Kimegy, a szárnyajtót becsukja.)

MAUZMAN. (Nevet.)

II. JELENÉS.

Mauzman. Alfonzine. Alice.

MAUZMAN. Ime itt a bájos hölgyek, kiket kell, hogy üdvözöljek. (Alfonzinének kezet csókol, Alicenak átnyújtja a bokrétát.) Mindig én vagyok az első: — bárha nem is a belső. De ez is csak mind arra mutat, hogy az én szívem járja be leghamarább az utat. Csokrom borítékja egy költemény, melylyel szívem királynéját üdvözöltem én.

ALICE. Nagyon köszönöm, kedves Mauzman; ön mindig olympi kedélyben van.

MAUZMAN. Ez nekem már rossz szokásom. Szívesen ott hagynám máson; mondjak bármily okosakat, a rím mindig a számba akad. Azért azt hiszik, hogy csak bolondulok. Pedig ez nálam rendes dolog. A minap ott a barrikádon — tetszik tudni én a csatát imádom: — kezemben

tartottam a zászlót. Lőttek rám: Számláltam: Épen száz volt. Egyszer odacsap egy égő bomba. Hohó uram! ne legyen oly goromba! S a míg ő tüzet okádik: felkapom, elviszem egy kádig. Beledobom, ottan végsőt perczeg: — Lőhet most már másikat a herczeg! Ezt belőlem a kartács sem veri ki; azt kiáltom vissza: Kikeriki! És ha majd a végső pillanat jő, arra is lesz rímem: te szép világ «adjő!»

ALICE. Szerencsés kedély!

MAUZMAN. Ah az én hős múzsám csak akkor van ébren, a mikor itt vagyok az ön közelében. Az egész világon csak kettőt imádok: a szent költészetet és a szabadságot. E kettős oltáron egy fényes láng lobog. E láng az ön szíve, s én ettől gyulladok.

JEAN. (Bejelent.) Schorinka Jaroszláv zongoraművész úr.

SCHORINKA. (Bokrétával a kezében, salon-öltözetben. Alfonzinnak kezet csókol, Alice előtt térdet hajt; mondani akar valamit, de a köhintésen és torokköszörülésen túl nem viszi.)

MAUZMAN. Erre nem tudok kadencziát mondani.

ALICE. (Kirántja a művészt a zavarból.) Igen köszönöm, hogy megemlékezett ön a születésem napjáról. Az ön művészete kárpótlást fog nekem nyújtani azért, hogy a mai Liszt-concerten ott nem lehetek. (Bemutatja a két urat egymásnak.) Doctor Mauzman Frigyes, főhadnagy az aula I. zászlóaljánál. Schorinka Jaroszláv, kitünő művész.

MAUZMAN. Van szerencsém! Uram. Ön több, mint Liszt!

SCHORINKA. (Arcza gömbölyüre vigyorul.)

MAUZMAN. Ön «naturaliszt».

SCHORINKA. (Arcza hosszúra nyúlik.)

JEAN. (Jelent.) Ő nagysága Jungfernkranz Joachim tábori élelmezési főbiztos! — ő méltósága Geldkatz Bruno pénzügyi tanácsos! — Lovag Himmelsteini Donnerkeil Konrád követségi attachée!

JUNGFERNKRANZ. GELDKATZ. DONNERKEIL. (Bejönnek, Alfonzinnak kezet csókolnak, Alicenak átadják a bokrétáikat, egymást sorba üdvözlik, komplimentoznak. Mind egyszerre:)

E mai fényes nap nem mulhat el a nélkül,
Legyen ön oly boldog, mint szívem kivánja,
Teljesüljenek legforróbb vágyai.

MAUZMAN. (A férfiak közé vegyül s groteszk mozdulatokkal látszik nekik barrikádi jeleneteket elmesélni; azok szörnyüködnek; mutatja, hogy jön süstörögve a congrev-rakéta, hogy csap le, hogy sül el „puff", azok a füleiket takarják tenyereikkel.)

JEAN. (Jelent.) Ő kegyelmessége, báró Révy Richard, belső titkos tanácsos úr.

RÉVY. (Díszfrakkban, kezében csokorral, Alfonzinnal kezet szorít, Alicehez epedő mosolygással járul, a bokrétát átadja.) Engedje meg szép Istennőm, hogy a legforróbb üdvözletet adhassam át ez ünnepélyes napon. Adja az ég, hogy mind az a jó teljesüljön, a mit én kivánok önnek.

ALICE. Ez igen relativ jó kivánság, kegyelmes uram!

RÉVY. Ön tudja, hogy mi az a jó, a mit én kivánok önnek.

ALICE. (Nagyot sóhajtva.) Tudom. S minden születésnapom arra figyelmeztet, hogy haladok felé a lejtőn. Biz ez szomorú ünnep, kedves barátom.

RÉVY. Úgy, úgy. Csak mondja: Kedves barátom.

ALICE. (Folytatja.) Ez a születésnap, kivált egy lányra nézve. Egy évvel megint többet számítunk. Gyászünnep ez.

RÉVY. Önön függ, hogy ez ünnepnap mint örömünnep térjen vissza. (Kezét hizelgőn nyújtja felé.)

ALICE. (Fanyar kedvetlenséggel vállat von.) A gyászán bánkódom, hanem az örömétől rettegek.

MAUZMAN. (Odalép Révyhez, hatalmasan tenyerébe csap.) Üdv önnek polgártárs! vagy mit is czímezem? Hisz rég per tu vagyunk: rég átestünk ezen. Emlékezel-e még ottan künn a téren, hol a magyaroknak azt mondtuk: testvérem! Összecsókolóztunk, összeölelkeztünk: és aztán az ő nótáikra kezdtünk. Te voltál ott a hős, a legtüzesb szónok! Fülembe cseng most is hangja minden szódnak. Egy mennyország nézett ránk az ablakokból. Egész mennyei kar csupa angyalokból. Nézd, ott hol e három szinű zászló lobog. (Alicere mutat.) Az ott a mi hősnénk! Ah, ha rágondolok! Ő a mi Jeanne d'Arcunk, orleansi szűzünk. Koszorút fejére csillagokból fűzünk! Még most is hordozom itten a kokárdát, melylyel ő szentelte fel az aula-gárdát. Ah, édes barátom, e nap felejthetlen: végig fog kisérni az egész életben.

RÉVY. Csak az a kár, hogy azon dicső nap óta már elmult egy század.

MAUZMAN. (Elbámulva.) Egy század?

RÉVY. Igen, száz nap.

MAUZMAN. Igaz, hogy e napok év súlyával birnak; ágyunk, melyben alszunk, beillik egy sirnak. Minden ébredésünk feltámadás képe; s az itéletnapnak ballagunk elébe. Igaz, hogy azóta már sok megváltozott. De kettő a

régi maradt; ez itt, — (Saját mellére üt) s az ott. (Alicere mutat.) A többi tán álom; — de ő ideálom, és talán halálom.

ALFOZINE. Leányom! a társaság együtt van: eljátszhatnátok Chopin tanulmányait Schorinka urral.

ALICE. (Kéreti magát.) Óh én csak olyan műkedvelő vagyok.

MIND. Ih művésznő! Művésznő.

SCHORINKA. (Karját siet nyujtani, előbb a balt, aztán a jobbot.)

MAUZMAN. Azt, azt a lengyel szabadságdalt: Nincs még oda Lengyelország.

MIND. (Átmennek a háttéri ajtón, annak betevése után Chopin étudja hangzik zongorázva.)

JEAN. (Bejőn, az asztalra tett virágcsokrokat mind egy porczellán virágkosárba rakja.) Mennyi hiába való virág! Jobb lett volna, ha az árát küldték volna ide, hogy a mai czukrász-contó kitelne belőle. (Felveszi az oldalasztalról a süteményes táiczát.) Megint csak sütemény és mandulatej, czitromvíz. Úgy élünk itt mint a mennyországban. (Befal egy süteményt, megkóstol egy pohár czitromvizet.) Uraknak való ez! — Az a leány is, de soká késik azzal a theához való rhummal. Nem bánom én, igyák meg a nélkül. (Beviszi a terembe a süteményes, csészés tálczát.)

III. JELENÉS.

Baranghy Richard. Majd: Edith.

RICHARD. (Huszártiszti egyenruhában, bejön, körülnéz.) Egy lélek sincs az előszobában, a ki bejelentsen. Ahá! Zongorát gyilkolnak odabenn! Megvárom mig kivégzik. Nem szeretem, ha valami állatot kínoznak előttem. (Kardját leoldja s a szögletbe támasztja.)

EDITH. (Jön futva az oldalajtón: igen egyszerü öltözetben, leeresztett hajfonattal, kezében tálcza rhumos palaczkkal.)

RICHARD. (Odaugrik hozzá, megcsípi az állát.) Ah, maga kedves kis majmocskám! De régen nem láttam.

EDITH. (Nagyot üt kezére nevetve.) Ahá! Most megkapta ugy-e?

RICHARD. Jaj! üssön rá még egyet! Eszem azt a csillagszóró két szép szemét.

EDITH. Kacsi! Az nem ennivaló. Tetszik theasütemény? Ah! az a bolondos Jean már bevitte a theát, pedig még rhum sincs benne.

RICHARD. (Útját állja.) Csak egy szóra.

EDITH. No hát szaporán.

RICHARD. Én magát imádom. Becsületemre! (Alfonzine e perczben kinyitja a középajtót.)

Edith. Akkor maga pogány! (Elszalad a középajtón.)

Richard. Milliom a lelke! A mi kis eszem volt, azt is mind elvette ez a kis portéka. Tartaná meg hát; de fizetne meg érte! Nem adnám ezt a kis czukorbábot egy egész redoutteremért, tele bálkirálynékkal. (Zeneszó elhallgat, taps hangzik.) No, hála szent Orpheusnak: ez már kiszenvedett. Most következik egy deklamáczió. Mauzman hősköltemé-nyét olvassa fel. Ezen már lehet nevetni. (Indul a középajtó felé.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Révy.

Révy. (Szembejőn Richarddal.) Ah, kedves főhadnagy öcsém uram, druszám uram. Hát ön is megérkezett? Elszalasztott már egy Chopin-etűdöt.

Richard. Csak hadd szaladjon. Én nem fogom el.

Révy. No ne siessen be. Nincs miért. Mauzman próbálja a kezeit elhajigálni, azt állítva, hogy ez deklamáczió.

Richard. Nem is a vad poéta klapancziáit akarom én hallgatni. Hanem a hölgyeket üdvözölni.

Révy. Hát hiszen azzal sincs mért sietni.

Richard. Hogy érti ezt kegyelmes urambátyám?

Révy. Úgy, hogy a veszedelem mentül később, annál jobb.

Richard. S hol itt a veszedelem?

Révy. Úgy gondolom, hogy Alice szép szemeiben. Gyilkos szemek! Ha azok megfognak, jobban be vagy ám zárva, mintha a szibériai ólombányákban volnál lánczon.

Richard. S az nagy szerencsétlenség volna?

Révy. Rád nézve igen. Alice te neked, úröcsém, annyi mint a halál. Méreg. Tűzpokol.

Richard. Ugyan mondja meg kegyelmes urambátyám: mi oka van önnek arra, hogy Alicet leszólja előttem? Egy diplomata ingyen nem rágalmaz senkit.

Révy. Megmondom őszintén. Azért ijesztgetlek el Alicetól, mert magam akarom őt nőül venni.

Richard. Ah! És a bárókisasszony buzdítja önt e szándékában?

Révy. Hát kedves öcsém: vannak mathematikai kiszámítások, a miknek pontosan be kell következniök. Mi a napfogyatkozás? A hold eltakarja a napot. Bizony nem azért teszi, mintha szerelmes volna bele. Hanem, mert utaik összeesnek.

Richard. Ennyire engem is tanítottak az iskolában. Alice hát legyen a nap; kegyelmességed viseli a holdat a fején. De hogy szelik egymást az égi utaik?

Révy. Hát én azt is elmondom neked: tudod, csak az irántad való atyafiságos indulatból.

Richard. Tudom.

Révy. A minek a fenekén azonban ott van a saját egoismusom is.

Richard. Így már el is hiszem.

Révy. Hát édes öcsém, a mit te ennél a háznál látsz, az mind az úgynevezett aranyozott inség. Minden kölcsön van itt kérve: a mire leülsz, a mihez hozzá nyulsz, a mivel az inas megkinál, ital és sütemény; még az inasnak a libériája is.

Richard. De hát nagyon jó, hogy vannak, a kik hiteleznek nekik. Jobb, mintha titkos kártyaklubbot tartanának.

Révy. Igen. A hitelezőik tartják bennök a lelket, mert tudják, hogy van nekik egy roppant nagy örökségük, valami negyed millió.

Richard. Csakhogy a hagyományozó még él.

Révy. Dehogy él. Régen meghalt. Hanem hagyott maga után egy végrendeletet, a mely rosszabb egy eleven nagybátyánál. Az örökölt nagy pénzt csak akkor kapják meg, ha Alice rangjához illőn férjhez megy: vagy mágnáshoz, vagy főhivatalnokhoz, vagy magasabb rangú tiszthez, vagy nemes földesúrhoz. Egy egész schematizmus van ott, a miben válogathat.

Richard. És Alice ez egész schematizmusból mégis kegyelmes urambátyámat kénytelen választani?

Révy. Még most nem. Még most próbálgatja, hogy hátha más kulcs is akad, a mi ez elátkozott vexirzárt felnyitja. De majd lassankint rájön, hogy nincs annak más útja. Ő maga reménykedik még valami után; de abból semmi sem lesz. Ezért elutasít sok szerencsét a mi felé közeledik; s ha ő maga el nem utasítja; ha néhanapján akad egy makacs udvarló, a kinek komoly szándékai vannak, egyszer csak a fiatal èpouseur megfordul a sarkán: elmarad, nem jön többé a házhoz. Senki sem tudja, miért?

Richard. Még kegyelmes urambátyám sem? Mondja meg őszintén.

Révy. Nem vagyok én alkotmányos miniszter, hogy minden interpellláczióra feleljek. Te a makacsabbak közé tartozol.

RICHARD. No én miattam ne fájjon önnek a szive.

RÉVY. Az én szívem nem szokott fájni, annak más dolga van. Én az eszemmel érzek. Elnéztem a minapi Anna-bálban önöket, ön Alice-szal tánczolt. Mi oka volt önnek Alice legyezőjével a tánczosnéját hűselni?

RICHARD. Az, hogy melege volt neki.

RÉVY. S ön még melegebbé tette.

RICHARD. No hát én az őszinteségért hasonló pénzzel fizetek. Parolámra mondom, hogy én a bárókisasszonyt elvenni nem akarom, ha mindjárt Rothschildot örökölné is az esküvőjénél.

RÉVY. Egyébre pedig nem gondolhat ön nála. A bárókisasszony «most» (Hangnyomattal.) nagyon szigorú. «A gyíktól is fél».

RICHARD. A példabeszédet egészítsem ki magam. No hát én a «kigyó» vagyok. De nem az ő kigyója. Megmondom őszintén. Én ebbe a kis vad teremtésbe vagyok szerelmes, a ki itt lót-fut a háznál; ebbe a hamupipőkébe.

RÉVY. (Felkacag.) Hahaha! Abba a kis leányba! No azzal czélt érhet. Már úgy gratulálok. Akkor hát jó barátok maradunk egészen. Én nem leszek önnek az útjában: ön sem az enyimben.

RICHARD. (Magában.) Ez az ember úgy agyongratulál, hogy kezdek félni magamtól, hogy valami nagy főbenjáró bűnt követtem el. Hát biz én, kegyelmes urambátyám, a rózsafáról nem a csipkebogyót szedem, hanem a bimbókat.

RÉVY. Vigyázz, hogy meg ne szúrd a kezed! Még pro coronide azt is tudatom veled, hogy a végrendelet szerint, ha Alice valami olyan lépést — ne mondjuk: botlást — találna nyilvánossá tenni, a mi erkölcsi foltot vetne rá, a végrendelet kizárja őt az örökségből s azt egy távoli rokon leányára ruházza át. Ugyanarra a leányra nézve is áll azonban az utóbbi záradék, s ha az bukik, a gazdag örökség Alfonzinra jut, nem várva Alice menyegzőjét. Itt tehát a csábítás mérge ellen nagyon jó reagens ellenmérgek vannak.

(Középajtó megnyilik, zaj.)

RÉVY. No most szünetet tartanak a konczertezők. Beszéljünk a háborúról. Én azt hiszem, hogy ti nektek is be kell avatkozni minél elébb; — mit gondolsz?

RICHARD (Vállat von.) A hová küldenek, oda megyek. (A hölgyek elé siet. Alicenak egy, a gombzsinorjában tartott kis csokrot nyújt át.)

ALICE. (A csokrot kebleher tüzi.)

RICHARD. (Alfonzinnal kezd beszélgetést, majd leül mellé a pamlagra.)

ALICE. (A virágtartóhoz megy, mélázva nézi sorba a csokrokat.) Mennyi virág! Csak azé nincsen itt, a kiét legjobban vártam. Eddig legalább a virágok nyelvén mondta el, hogy vagyok rá nézve valami. Most még a virágok is némák.

JEAN. (Jelent.) Gróf Palvicz Hugó őrnagy.

ALICE. (Ijedt örömmel.) Ő eljött. (A Richardtól kapott csokrot lekapja kebléről s oda dobja a többi közé; nyugalmat erőtet.)

V. JELENÉS.

Elébbiek. Palvicz Hugo.

PALVICZ. (Vértes tiszti ruhában, nefelejts csokorral kezében. Alicehez megy, Alfonzinet nem is keresi.) Ma is elhoztam önnek, mint mindig születésnapján nefelejts-csokromat.

ALICE. Anyámat nem üdvözölte ön.

PALVICZ. (Feléje néz.) Ráérek. Most mulattatja más. (Kardját leoldja s Richardé mellé támasztja.)

(Néma játék.)

MAUZMAN. SCHORINKA. (Összetüznek, utoljára fogadnak.)

VENDÉGEK. (Egyiket is, másikat is biztatják.)

MIND. (Átmennek a zongora-terembe.)

RÉVY. (Odalép a beszélgető Alice és Hugóhoz.) Mulatságos tréfa lesz ez: Mauzman arra fogadott, hogy ő játszik úgy zongorán, mint Schorinka. Schorinka pedig arra, hogy ő szebben tud deklamálni, mint Mauzman.

VENDÉGEK. (Gratulálnak Schorinkának és Mauzmannak kézszorításokkal, Schorinka taglejtésekkel mutatja, hogy milyen ostobául hadonázik a deklamáló poéta, Mauzman pedig a zongorajátékot parodiázza.)

PALVICZ. Elhiszem mind a kettőt, s nem teszek ellenfogadást.

RÉVY. (Látja, hogy ő itt most fölösleges, gúnymosolylyal visszavonul, magában dörmögve «tempi passati», aztán átmegy a zongorás terembe.)

ALICE. PALVICZ. (A beszélgetés alatt semmi taglejtéssel nem árulják el, hogy miről beszélnek.)

ALICE. Ön olyan ritkán mutatja magát nálunk.

PALVICZ. Önnek csak egy szót kell irni hozzám, és rögtön itt vagyok. Soha lélekidézés könnyebben nem sikerült még.

ALICE. Óh de hányszor irtam önnek! Egy király nem kap annyi panaszteljes könyörgő levelet, mint ön én tőlem.

PALVICZ. De az a szó nem volt bennük: a mi halottat támaszt.

ALICE. Ön kegyetlen hozzám. Édent igért, de olyan árt követel érte, a mi feltalálhatlan.

PALVICZ. Ha felismerte, hogy rossz szívem van, mért nem gyülöl meg?

ALICE. (Elfeledkezik magáról s kezeit könyörögve teszi össze.) Óh legyen irántam könyörülettel.

PALVICZ. Vigyázzon! ügyelnek ránk.

ALFONZINE. (Észreveszi leánya zavarát s Richardot felkéri, hogy vezesse át a zongorás terembe.) Nézzük meg, mi bohóság történik odabenn.

RICHARD. (Félszemmel a beszélgető párra ügyel, Alfonzinet az ajtón kivezeti; de rögtön visszatér.)

ALICE. (Még mindig könyörgésre összetett kezekkel.) Nem tudok az érzelmemen uralkodni. Megőrülök bele.

PALVICZ. S csodálatos, hogy a hol oly nagy bősége van az érzéseknek, hiányzik épen egy: a legvalódibb.

ALICE. Nem hiányzik: de ellentmond neki egy másik s az hatalmasabb.

PALVICZ. Ezt tagadom én. Minden uralkodó eszméje a lélek világának: — becsvágy, boszú, áhitat; maga a szerelem, — csak szolgaérzés ahoz az egyhez képest, a mit ön gyökerestől ki tudott tépni szívéből. Eh, nem! Ez a szív maga. Kitépte azzal együtt.

ALICE. Ön elkárhoztat. Én önhöz, mint egy arkangyalhoz imádkozom. S ön a sarka alá tipor, mint egy ördögöt.

RICHARD. (Odalép hozzájuk.) Bárónő. Nálam felejtette a legyezőjét.

ALICE. Jó kézben van. Legyezővel a kezemben nem tudnék így könyörögni.

RICHARD. Ön kér valamit Palvicztól?

ALICE. A mit ő elég szívtelen tőlem megtagadni. Képzelje ön: én ma minden áron ott akartam lenni Liszt hangversenyén, a mit a márcziusi áldozatok síremlékére adnak. Ő megigérte, hogy páholyt szerez számunkra, s most azt mondja, hogy későn járt, már mind elfogyott.

RICHARD. No ez még olyan halálos baj, a mit meg lehet gyógyitani. Én tudom a módját, hogyan lehet az utolsó perczben is páholyhoz jutni. Ha megbízását átruházza rám a bárónő, én meghozom azt önnek, a mit Palvitz elmulasztott; ha Palvitz beleegyezik.

PALVICZ. (Iróniával.) Óh kérem. Beleegyezem. (Súgva Alicehez.) Ha tudná miről van szó?

ALICE. Hátha tudja?

RICHARD. Látja bárónő. Én már gondoskodtam is. Én kitalálom önnek még a legtitkosabb gondolatját is.

ALICE. (Ijedten takarja el keblét a széttárt legyezővel.)

RICHARD. (Nevet.) Ne ijedjen meg. Nem vagyok prestigiateur. A bárónő mondta az imént: Alice bizonyosan azért szidja Palvitzot, hogy megfeledkezett a páholyjegyről a mai Liszt-hangversenyre.

PALVICZ. (Magában.) Hogy tud két ember egyszerre egyet hazudni. Ez már igazi lélekrokonság!

RICHARD. Már el is küldtem bérkocsiért.

ALICE. Elküldött? Kit?

VI. JELENÉS.

Alice. Palvicz. Richard. Majd Edith.

EDITH. (Bejön az oldalajtón.)

RICHARD. Itt jön az én kis postám.

ALICE. (Kerekre felnyitva szemeit.) Ezt küldte kocsiért? A kis majom!

EDITH. (Nevet. — Richardhoz.) Itt van már.

ALICE. Ez mindig nevet. Csak rá nézzen valaki. Csak azt kell neki mondani: «nevess kis majmocskám! no nevess hát!» mindjárt kaczag.

EDITH. (Daczosan el akarja fojtani a nevetést, sirni akar, de megint csak nevetésre válik az arcza.)

ALICE. S milyen szép gyöngysor fogai vannak, mikor nevet. No nevess szépen kicsikém!

EDITH. (Hirtelen betakarja a tenyerével a száját és az oldalajtón kifut.)

RICHARD. Tiz percz mulva itt leszek s ha páholyt nem kapok, elhozom magát Liszt Ferenczet. (Kardot köt.)

VII. JELENÉS.

Alice, Palvicz.

ALICE. (A mint egyedül maradnak, szenvedélyesen ragadja meg Hugo kezét.) Meddig fogsz még így lassú halállal ölni?

PALVICZ. Én is együtt szenvedek veled: én a te halottad vagyok. — De nem igaz! Csak az enyim a szenvedés. Az én könyeim befelé folynak. Te a tiedet letörülheted egy kendővel. Még annyi sem kell. Eltakarod mosolygással. Nincs szived.

ALICE. Ne volna bár.

Palvicz. Nincs. Kiszakították. Edobták. Rátapostál. Azt mondtam: ha az én szivemet bírni akarod, találd meg előbb a magadét. Nem tudod hová lett? — Keresd. — Nyomát vesztetted? — Nem igaz! Félsz tőle, hogy eléd jön s helyét vissza követeli.

Alice. Igaztalan vagy hozzám. Tudod, hogy nem én vagyok a bünös, — a hibás.

Palvicz. Maradj az első szónál. Hát ki az? Az anyád?

Alice. Nem szólhatok.

Palvicz. Jég volt a szive, akárki az. Ne csodáld, ha közelében én is megfagyok. Belül égek, kívül fázom, valahányszor rád gondolok. Tele van veled az egész lelkem; és nem tudom mi az: szerelem-e vagy gyülölet? vagy valami hybridum: a kettő korcs szülötte. Ha tudnád, mint szeretnélek szeretni! — Nem lehet. Ha hűtlen lettél volna hozzám: meg tudnám bocsátani; azt mondanám, sok szive volt, sokat szeretett; de te hűtelen lettél önmagadhoz! Nézd ezt az arczképet, a mit te adtál nekem, én most is itt a keblemen viselem. Hát az én képmásom hol van?

Alice. (Arczát eltakarja, majd összeszedi magát.) De hát igazságosnak tartod-e, hogy egy férfi, egy erős ember, a ki magában állva is minden, így bánjék egy gyönge nővel, a ki magára hagyva roszabb a semminél? Hát ha azt mondod, hogy bűnös vagyok: magamé-e e bűn?

Palvicz. Tudom. A nagyobbik osztályrész az enyim. Épen ez az, a mi gyötör. Mikor téged vádollak, saját magamat itélem el. De én kész vagyok bűnhődni, vezekleni: a mit ifjúi könnyelműségem vétett, helyrehozni férfiúi becsülettel, hűséggel s csak egy szót kivánok érte.

Alice. (Kétségbeesetten.) Nem tudom azt a szót!

Palvicz. (Indulatosan.) Nem tudod? Egy nevet mondj csak! Egy embernevet, egy városnak, egy falunak a nevét! A többi az én dolgom lesz! Az sincs? Néma vagy? Nem tudod?

Alice. Nem tudom.

Palvicz. Nem hiszem. Egyéb beszélni valóm nincs veled.

Alice. Már távozol?

Palvicz. És nagyon bizonytalan útra. A belháború köröskörül kitört. Mindennap várom az indulási parancsot. S ez nehéz harcz lesz, ha egyszer megindul, — a hol mind a két fél szentül hiszi, hogy az ő ügye az igazságos. Elkeseredett és vitéz ellenség közé megyek. Bizonytalan, hogy visszatérek-e? Azért lelkem, szerelmem, mindenem,

kinek nevével sóhajtok utolsót: — a míg azt a trombitaszót nem hallod, a mely engem a harczmezőre hív: addig — keresd meg a szivedet.

Alice. (Magában.) Elhágy. És búcsuzatlanul. Talán a soha viszont nem látásra. Ah, a férfisors még abban is dicsőbb, hogy a kinek az élet sok, a halált felkeresheti. Van csatatér, vérmező. De ki öl meg engem? Sokszor kisért a gondolat, egy tőrdőféssel felelni meg erre a szavára «keresd a szivedet!» «Látod! Rátaláltam. Itt volt a szivem.» Nem tudom megtenni. Valami kinzó gondolat visszatart az öngyilkosságtól. Más embernek a halál örök álom, s én azt hiszem, hogy az öngyilkosnak a halál örök ébrenlét. Ah, a napok végéig ébren lenni és gondolkozni azon, a mi megtörtént és a mi megmásíthatatlan. Ez őrülésbe visz. Nem ölöm meg magam.

VIII. JELENÉS.

Elébbiek, Alfonzine.

Alfonzine. (A teremből nézte őket, előre siet, Alicehez.) Te sírsz?

Alice. Palvicz azt mondta, hogy a csatába kell mennie: nagy hadjárat lehet belőle, a mibe most indul.

Alfonzine. Egyebet semmit?

Alice. Csak azt, a mit tavaly mondott, és harmadéve, és négy év előtt. (Kezeit összekulcsolva, anyja elé akar térdelni.) Anyám.

Alfonzine. Őrült vagy! Az a szó nincs a levegőben! Nálam van. El van temetve. Ha feltámadna: úgy én nekem kellene meghalnom.

Palvicz. (Kardot kötni ment, előre jön.) Az a szeles huszártiszt elcserélte a kardomat a magáéval. Ugyan furcsa lenne, ha egyszer a jó pajtások saját kardjaikkal vágnák le egymást. (Alfonzinet üdvözli.) Asszonyom.

Alfonzine. Ön már megy?

Palvicz. Az éjjel rajtam a körjárat.

Alfonzine. Jó éjt. (Egy ujját nyújtja neki.)

Palvicz. (Bókolva el.)

Alfonzine. (Alicehez.) Töröld meg a szemeidet: siess a terembe, ne vegyék észre távollétedet.

Alice. Nem tudok e perczben mosolyogni.

Alfonzine. Kell tudnod. A világ lát.

Alice. Ő ismét azt kérdezte tőlem, a mire csak te tudsz választ adni.

Alfonzine. (Indulatosan.) S azt tőlem meg nem hallja.

Alice. Ha leányod boldogsága, üdve kedves előtted.

Alfonzine. Boldogság, üdv a névtelen emberek számára van föltalálva. A kinek a sors nagy nevet adott: az annak rabja. Szabadítsd meg magadat. Utadban a menekülés. Csak a kezedet kell érte nyújtanod. Mint Tantalus a mesék tavában, úgy ülünk itt, gazdagság, jólét, ragyogás a szájunk széle előtt lebeg s hozzá nem nyúlhatunk.

Alice. Ő szeret engem. S a mit tőlem követel, ahoz joga van.

Alfonzine. Olyan joga, mint a tolvajnak a lopott kincshez. Arról mondjon le! — Nálam hiába kerestek szivet. Annak még annyi hatalma sem volt fölöttem soha, hogy a vért az arczomba kergesse, mert szégyen nem ért soha. És most ismerjem azt meg? Nehéz az inség s a palotákban lakó inség súlyosabb, mint az utczaszegleten álló koldusé: de inkább azt tűröm. Mindig irtóztam attól a gondolattól, hogy valaha foltos ruhát viseljek: de inkább azt, mint foltos becsületet. Szedd össze magad. Az udvari tanácsos jön. Látod, az nem kérdezősködik a szived után: beérné a kezeddel is.

Alice. Majd ha egyszer egy órám jön, a mikor gyönyörűségem lesz az elkárhozásba menni, akkor őt választom útitársúl.

IX. JELENÉS.

Elébbiek, Révy, később Mauzman, Schorinka, Donnerkeil, Geldkatz, Jungfernkranz.

Révy. Ah, ez felséges tréfa volt.

Alice. Igazán az. Én egész a könyekig kaczagtam rajta.

Révy. Nem tudná az ember megmondani, hogy melyik volt a tréfásabb alak, Mauzman-e, mikor zongorázik, vagy Schorinka, mikor deklamál, egymást paródiázva.

Alice. Kedves egy fiú mind a kettő!

Révy. De hová tette ön az armadiát? A mi két vitézünk — elsülyedt?

Alice. Azokat bizony én birtam futásra. Megigérték, hogy a mai hangversenyre, a hol Liszt zongorázik és Anschütz szaval, nekem páholyt kerítenek. Meglássuk, melyik áll szavának.

Révy. Ugyan kár a szép fáradságért; mert a mit ön kivánt, az már itt van. Ha kiváncsi lett volna ön azt a csokrot, a mit én adtam át, közelről megtekinteni, megtalálta

volna benne a rózsák között, a mit oly nagyon kivánt, a páholyjegyet.

ALICE. (A csokorból kiveszi a jegyet.) Ah, ez csakugyan kedves meglepetés.

RÉVY. Hát ugy-e, hogy van valaki a világon, a ki önnek a rejtett kivánságait is kitalálja?

ALICE. (Anyjához.) De már most mit tegyünk, ha Baranghy is fog hozni egyet?

ALFONZINE. Arra nem várunk. Ezt fogadjuk el. Ez már megvan. (Sötéten, fenyegető hangnyomattal.) Ha te nem tudtál az egyik úton czélhoz jutni, majd odatalálok én a másikon.

ALICE. Anyám! mire gondolsz?

ALFONZINE. Az elkerülhetetlenre. Ha két hajótörött menekül egy szál deszkán, az egyiknek le kell taszítania a másikat. Az életösztön parancsolja ezt.

ALICE. Edith a másik?

ALFONZINE. Vagy te, vagy ő.

ALICE. Ah, anyám, az arczom lángol a szégyentől.

ALFONZINE. Későn lobbant fel. S hát aztán? Én semmit nem teszek. Csupán bizalmamat nyilvánítom. A hogy saját leányom erényében bízni tudtam, úgy bízhatom a rokonéban. A Liedenwall vér ugyanazon forrásból ered, a melyből a Plankenhorst. S a hogy megtudta őrizni tisztaságát ez, megőrizheti amaz is: — épen úgy!

ALICE. Kegyetlen tudsz lenni.

ALFONZINE. Kegyetlen az igazság. Egy hüllő, egy kigyó, egy krokodil több irgalmat ismerhet, mint én fajod iránt. Megvetlek és utállak mind, mosolygó bábok. A ki gúnyt űz belőletek, igaza van. Egyébiránt a tűzpróba az aranynak nem árt; s ha nem volt arany, mit érdemelt mást, mint, hogy elégjen? (Fenn.) Megbocsátanak, kedves vendégeink; Lisztet és Anschützöt meghallani olyan rendkívüli eset, a mi még az udvariatlanságot is kimentheti.

MIND. Hiszen mi is mind oda megyünk. (Kihúzzák a jegyeiket a zsebeikből, meg a szinlapokat s ezeket kinálják a két hölgynek.)

ALICE, ALFONZINE. (El.)

MAUZMAN. (Schorinkához.) Hálátlan a világ, kedves barátunk! Hát mi nem zongoráztunk, deklamáltunk? Egy Schorinka után hallgatni Lisztet: olyan, mint färbli után játszani whisztet, s egy Mauzman után hallgatni Anschützöt: olyan, mint fülemüle után tücsök.

JEAN. (Tálczán vízzel tölt poharakat hoz, kinálkozva.)

MAUZMAN. Mit hoz Ganymed e sok pohárral?

JEAN. Mind tele van nektárral.

MAUZMAN. (Egy pohár vizet elvesz.) Igyunk! a sors végzetei ilyenek, lám! vizet iszik a lángész, pezsgőt a reklám.

ALFONZINE, ALICE. (Köpenykékbe burkolva, kalappal fejükön, visszatérnek.)

RÉVY. Az én bérkocsim itt áll rendelkezésükre.

ALFONZINE. Köszönjük. Hisz itt van a terem a közelben.

RÉVY. Akkor szabad a karomat ajánlanom? (Alfonzinehez.)

ALFONZINE. (Elfogadja Révy karját.)

DONNERKEIL, GELDKATZ, JUNGFERNKRANZ. (Egyszerre ajánlkoznak Alicenál.)

ALICE. (Donnerkeil karját fogadja el.)

MAUZMAN. (Schorinkának nyújtja karját.)

Te értem szenvedsz, én te érted, és
Igy közös sorsunk, a meg nem értetés.

(Mind el.)

X. JELENÉS.

Edith.

(Bejő vígan szökdécselve.)

De jó, hogy mind elmentek: egészen magam maradtam a háznál. Most danolhatok kedvemre. Ha én gazdag volnék, tartanék nagy szállást; abba senkit sem eresztenék: úgy járnék egyik szobából a másikba. S tele danolnám valamennyit; aztán tánczolnék magam magamban. Óh de nagy ostobaság az, mikor két ember tánczol együtt! Ugyan hogy tehetik? Most tanultam épen egy szép nótát. A szomszédéknak van egy magyar dajkájuk, az meg a huszároktól hallotta: «Ég a gunyhó, ropog a nád, Szorítsd hozzád azt a barnát! Míg a barnát szorongatom, azt a szőkét elszalasztom!» Most én ezt elpróbálom a zongorán: igaz, hogy csak két ujjal tudom elverni: nem tanultam soha. Ha az Alice néném itthon van, úgy sem szabad a zongorához nyúlnom. No most kedvemre kalapálhatok rajta, míg hazajönnek! nem hallja senki. (Átmegy a középajtón a terembe, az ajtót nyitva hagyja, úgy, hogy látni lehet az alakját a zongora előtt ülve, félkézzel zongorázik és dalolja hozzá a népdalt.)

XI. JELENÉS.

Edith, Richard.

RICHARD. (Bejő, körülnéz.) Az inas azt mondta, hogy az egész vendégsereg elment már a szinházba; de a kisasszony ideháza van, csak jőjjek be. Ez annyit tesz, hogy Alice bárónőt rám bízták, hogy én kisérjem a hangversenybe. A bárónő előre elment. Lám, milyen jó hírben állok! Engem még gyíknak sem néznek. De hát hol van? odabenn kalapál valaki a zongorán. Áh, ez az én kis vad rózsám. Vajjon, hol vette azt a huszárnótát, a mit dalol? (Tapsol.) Éljen! Nagyon szép.

EDITH. (Meglepetve felugrik, kijön az ajtón.) Jaj, de megijedtem! Azt hittem, valami tolvaj.

RICHARD. Még nem vagyok az, de könnyen az lehetek. Egyedül van kis galambom?

EDITH. Különben nem mernék a zongorához nyúlni. Hát minek jött vissza?

RICHARD. A páholyjegyet hoztam. Az inas azt mondta odakünn, mikor beeresztett, hogy csak jőjjek be; a kisasszony idebenn van.

EDITH. Hát nagyon jól mondta. Itt vagyok.

RICHARD. (Megdöbbenve.) Kegyed?

EDITH. No igen, Liedenwall Edith kisasszony. Hát az én vagyok.

RICHARD. (Felindulva.) Ön Liedenwall Edith baronesse?

EDITH. (Kacsag.) Hát ön ezt nem tudta? Hát ön engem tán a szobalánynak nézett, ugy-e?

RICHARD. (Zavartan.) Lelkemre. Nem tudok mentséget találni. De hisz ez nem az én hibám. Önt mindig olyan helyzetben láttam, mely rangját meghazudtólta. Hogy lett volna különben bátorságom.

EDITH. Az arczomat megcsípni úgy-e? No hisz azért megkapta a körmére az ütést. Hát egy szobaleánynyal szabad úgy bánni? Hát az nem ütheti meg érte a kezét?

RICHARD. A hajam szála az ég felé áll, ha elgondolom, hogy micsoda otrombaságot követtem el ön ellen.

EDITH. Én nem emlékszem rá, hogy megbántott volna.

RICHARD. Milyen nevekkel szólítottam meg!

EDITH. Hogy majmocskámnak nevezett? Hát hiszen minden ember úgy szólít. Tudom én magam is, hogy csak egy kis majom vagyok.

RICHARD. És még arra kértem, hogy hozzon nekem bérkocsit.

EDITH. Hisz itt vannak a közelben.

RICHARD. De most szeretnék valakivel összeveszni, párbajt vívni, s levágatni ezt a rosz kezemet, a mely önt megbántotta.

EDITH. No azt ugyan meg ne tegye. Az nekem nem kell!

RICHARD. De hát meg tud nekem bocsátani?

EDITH. Nem tudom, miért?

RICHARDD. Nyújtsa hát a kezét.

EDITH. (Félénk tartózkodással.) De előbb adja rá a szavát.

RICHARD. Mire adjam a szavamat?

EDITH. Hogy nem csókolja meg a kezemet.

RICHARD. Nem, nem! Még csak meg sem szórítom. Csak úgy tegye rá azt a drága kezét erre az én rosz kezemre, mintha megáldaná. (Odanyújtja a kezét.)

EDITH. Hát miért ne áldanám meg? (Ráteszi a kezét Richardéra.)

RICHARD. Edith kisasszony. Tudja ön, hogy ebben a perczben olyan érzés kisért a szivemben, a mit föl nem fedeztem benne soha.

EDITH. Ugyan mi lehet az?

RICHARD. Nem fogja hinni, ha megmondom. Ez az érzés a gyávaság. Sohasem éreztem ezt se férfival, se hölgygyel szemben, a mit ön előtt érzek. Reszketek, mint egy csínttevő gyermek. A félelmet tanulom megismerni.

EDITH. No lássa ön. Én egészen ellenkezőleg vagyok önnel. Én igazán félek minden embertől a világon. Azt képzelem, hogy a ki csak rám néz, annak mind vétettem valamit, s az meg akar büntetni érte, csak mikor önt látom, akkor érzek valami olyan különös békességet magamban. Azt hiszem, hogy sötét erdőn keresztül el mernék ön után menni s nem félnék semmitől. Az nekem olyan, mint az álom.

RICHARD. (Hirtelen közbevág.) Isten önnel, Edith kisasszony. (Elsiet az oldalajtón.)

EDITH. Még maradhatott volna. Hisz én nem haragudtam rá. — Igaz; neki Alicet kell fölkeresni. (Elgondolkozva.) De hát miért kell neki Alicet keresni? (Danolni kezd halkan.) «Ég a gunyhó, ropog a nád. — Szorítsd hozzád azt a szőkét. (Eltakarja arczát szemérmesen.) Így ugyan rosz lesz a vers; de nekem jobban tetszik. (Folytatja bátran, fenhangon.) «Míg a szőkét szorongatom, azt a barnát elszalasztom!» (Nevet.) Így van jól ni! «Azt a barnát elszalasztom!» (Meglel egy

főkötőt a kandalló-támlányon.) A nagynéni itt feledte a főkötőjét. (Felpróbálja a fejére a tükör előtt.) Milyen furcsa volna az, ha én asszony volnék? Aztán mit csinálnék én, ha asszony volnék? ha nekem uram volna? Mindennap azt főzném neki, a mit legjobban szeret. Este várnám a kandalló mellett, míg hazajön; aztán egymás mellett ülnénk, olvasnánk egy könyvből, ennénk egy tányérról, innánk egy pohárból, s úgy hívnánk egymást, hogy «szivecském!» (Nevet.)

RICHARD. (Visszajőn az oldalajtón.)

EDITH. (Felsikolt.) Jaj! Mért jött vissza? Hallgatózott talán? — Jaj! Most én is kezdem érezni, hogy mi az a reszketés. (Eldugja a főkötőt.)

RICHARD. Bocsásson meg, Edith kisasszony. Nem tudok kimenni a házból. Minden ajtót zárva találok.

EDITH. Bezárva mind?

RICHARD. Igen. Megkisértém az előszobaajtón kimenni, a hol bejöttem. Be van zárva. Aztán a konyha felől próbáltam kimenni, ott sincs senki, az ajtó be van zárva.

EDITH. Ah! Az inas bizonyosan elment a korcsmába. Így szokott. Mikor az uraság a szinházba megy, ő is eltávozik, s csak a szinház vége felé kerül haza: addig mulatja magát.

RICHARD. De hisz tudhatta, hogy én itt vagyok, mert ő eresztett be.

EDITH. Bizonyosan azt hitte, hogy ön itt fog maradni, míg ő a szinház vége felé visszakerül.

RICHARD. Itt! önnel egyedül!

EDITH. (Naiv tréfásan.) Ne ijedjen meg. Van egy másik kulcs a háznál, a mi az előszobát kinyitja. Mindjárt előhozom. (Félre.) Hogy megijedt a szegény huszárkapitány! Még magamat is megijesztett. (Elsiet jobbra az oldal-ajtón.)

RICHARD. (Kitörve.) Hisz ez a legalávalóbb ármány! Hát azt hiszik ezek a szent képű dæmonok, hogy én erre jó leszek? Egy ártatlan gyermeket elveszíteni, a ki nekik útjukban áll? Szegény kicsiny szelíd teremtés! Úgy bízik bennem, mint az Istenében! Az leszek neki! Azt mondták: ez a híres hódító, a ki úgy dúl a női erényben, mint az oroszlán a szarvasok között! Mi lesz neki e bárány? — No hát ismerjenek meg!

EDITH. (Visszatér.) Itt van a főajtó kulcsa. Mehet ön.

RICHARD. És ha nem megyek?

EDITH. (Ijedten.) Mit mond ön? (Hátravonul.)

RICHARD. (Útját állja.) Edith! Tudja ön, hogy mit gondolok én most?

EDITH. (Fenkölten.) Tudom. Ön azt gondolja magában: Ime itt van egy szegény nyomorult teremtés, a ki úgy hisz bennem, mint az Istenében.

RICHARD. Ne csalatkozzék a hitében! Vannak, akik szeretnék önt megölni s a halálos mérgek között válogatva, én akadtam a kezükbe. — Kegyed úgy-e bízik bennem?

EDITH. Igen. Ön úgy hasonlít az atyámhoz. Kis gyermek voltam, mikor meghalt.

RICHARD. S szeretné, ha atyja volnék?

EDITH. (Némán int; könyezni kezd.)

RICHARD. Adjon ön nekem irószereket. A bárónőnek irok, nehány rövid sort.

EDITH. (Feltakarja előtte az iróasztal födelét.)

RICHARD. (Leül, ir.)

EDITH. (Magában.) Mit ir most? Ha a homlokára nézek, talán kitalálom. Ott születik a gondolat. Felőlem ir valamit? Hogy ragyog az arcza! A mit ir, azt nem diktálja a harag. Egy pillantást vet felém! Majd összerogytam alatta, oly égető volt. Azt irja-e oda most? Ah, ha tudnám, hogy mit ir most.

RICHARD. (Végzi az irást, a levelet lepecsételi a gyürüjével, fölkel. Edith elé lép.) Ez a levél Plankenhorst Alfonzine bárónőnek szól. On lesz olyan kegyes, hogy nevemben által fogja neki adni. — És ha már a szivemben járó gondolatot is meg tudta ön látni, akkor bizonyára azt is el fogja ön tudni olvasni, a mi ebben a levélben irva van.

EDITH. (Tétovázva tekint a levélre és Richard arczára.)

RICHARD. Nézzen ön a szemembe s olvassa el onnan, a mit a levelem tartalmaz.

EDITH. (A szemébe néz vizsgán, némán int, hogy tud mindent s aztán két összekulcsolt kezével eltakarja arczát.)

RICHARD. Olvasott mindent? Igen, e levélben az van irva: «Asszonyom! Én öntől megkérem Liedenwall Edith kisasszony kezét: egy év múlva nagykorú leszek, akkor eljövök érte, s nőmmé teszem. Addig bánjék ön úgy vele, mint az én menyasszonyommal.» — Beleegyezik ön? ..tadja a levelet? Ön azt mondta: egy sötét erdőn keresztül el merne velem jönni és nem félne; hát egy sötét életen keresztül eljön-e, az én kezemmel a kezében?

EDITH. (Elveszi a levelet, annak a pecsétjét ajkaihoz szorítja, megcsókolva s ismét visszanyújtja Richardnak, kezében tartva.)

RICHARD. (Megcsókolja a kedvese által megcsókolt pecsétet.) Ez volt köztünk az eljegyzési csók. — S most egy évig ne szóljunk

egymásnak arról, a mit egymásról gondolunk. Talán nem is találkozunk addig. Isted veled! Meg ne lássa valaki ezeket a könyeket: ezek már az enyéimek. Visszajövök érted! még a mennyországból is visszajövök! (El.)

EDITH. (Ott állt a végbeszéd alatt s meröen nézett arra a helyére a szőnyegnek, a hol kedvese állt; mikor az eltávozott, látnoki arczczal mutat annak a lábnyoma helyére.) Itt! Itt állt! Ezen a helyen. Itt van a lábnyomának a helye a szőnyegen. Itt. Itt. Itt. (Térdre, majd arczra borúl s azt a helyet, melyre rámutatott, megcsókolja.)

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(Az első felvonásbeli terem.)

I. JELENÉS.

Alfonzine, Alice, Edith.

ALFONZINE. (Alá s fel jár a szín elején.)

ALICE. (A pamlagra dülve, fejét eltakarja egy sáwllal.)

EDITH. (A nyitott ablakon néz ki.)

(Künn erős villanás látszik, utána dördülés.)

EDITH. Száznyolcz. Prátercsillag!

(Künn villanás, dörgés.)

EDITH. Százkilencz. A Glacis-n!

(Künn villanás, dörgés.)

EDITH. Száztíz. Ez a magasban pukkant el.

ALFONZINE. Száztíz! Ma nem lesz több. Alice, fölkelhetsz. Vége van.

ALICE. (Leveti fejéről a burkot, ideges nyugtalansággal.) Minő ostobaság ez!

EDITH. Óh mért nem nézted? Olyan szép látvány ez. Mikor az a tűzcsillag végig súg az égen, tüszkölve a szikrákat, s aztán egyszerre szétpattan, mint egy meteor.

ALICE. Eredj! Utállak.

EDITH. Miért?

ALICE. Azért, hogy olyan rinoczerosz idegeid vannak. Nem akarsz félni.

EDITH. Akarnék: de nem tudok.

ALICE. Minő hülye lélek! Neki tetszik az, hogy a bombák hogy hullanak le a városra. Neki nem tesznek kárt.

EDITH. Szivesen odamennék, a hol kárt tesznek, s ápolnám a sebesülteket; ahoz volna kedvem.

ALICE. (Kitekint az ablakon.) Minő szomorú látvány ez! Képtelenség. Bécs város egyetlen lámpa nélkül; egy ablak sem világít. Olyan mint egy nagy katakomba, mint a föld alól kiásott Pompéji. A házunkból mindenki elfutott már, s nekünk itt kell maradnunk.

ALFONZINE. Annak okát jól tudod. — A száztizedik lövés után várhatjuk a látogatónkat.

(Künn csöngetés.)

EDITH. (Menni akar.)

ALFONZINE. Maradjon Liedenwall kisasszony. Ön nem cseléd szolgálatra való. Azt irta gróf Baranghy Richard: bánjék vele úgy, mint az én menyasszonyommal. Alice megteheti, hogy kaput nyitogasson: ő nem jegyese semmi grófnak. Eredj te Alice.

ALICE. Nem én! Nem nyitom ki a kaput, ha mindjárt a Messiást várjuk is. Hogy a sötét folyosón végig menjek. A láz törne ki.

EDITH. Mégis csak én teszem hát. (Kimegy.)

ALICE. (Keserű gúnynyal.) Ezt a tervet jól intézted el, anyám. Szalmakoszorút akartál fonni számára, s menyasszonykoszorú lett belőle.

ALFONZINE. Lehet abból még özvegyi fátyol is.

ALICE. Nem hitted, vannak csodák a földön.

ALFONZINE. Úgy-e bár? Férfi, a ki egy ártatlan leány erényét szentségnek tartja. A ki elébb kinálja a kezét, s csak azután kéri a szivet. Igazán csoda. Kár a földnek: jobb helye lesz az égben.

ALICE. Elhiszem. Ha imádkozással meg lehetne ölni valakit.

ALFONZINE. Talán nem is imádkozással.

II. JELENÉS.

Elébbiek. Mauzman.

MAUZMAN. (Belép.) Ah, Edith kisasszony.

ALICE, ALFONZINE. (Egyszerre.)

Hisz ez nem ő.
Nem ezt vártam én.

EDITH. A kapusunk megszökött, a kocsisunk a kórházban, az inasunkat elvitték mozgó nemzetőrnek: magunk nyitjuk a kaput.

MAUZMAN. Nem tart már sokáig: ez utolsó éjünk. Sokat tapasztaltunk, ha holnapig élünk. Hasztalan már minden erőfeszitésünk: kemény volt a kenyér; beletört a késünk. Ad vocem kenyér, vacsoráltak önök már?

ALFONZINE. Tegnap igen. Ma már a kenyér is kifogyott a házból. Ma hosszú-napunk volt: igazán egész bőjt.

MAUZMAN. Hogyha elfogadják e lőporos kézből. Magunknak sincs egyéb, ime itt egy prófont. (Kihúz a köpenye alól egy fekete kenyeret.) Lehet egy pár jó font. Máskor komisz ke-

nyér, de az ostrom alatt: úri lakomához való drága falat. Tudtam, hogy hiányzik e háznál valami; siettem önöket megszabadítani..

ALFONZINE. (Elveszi a kenyeret.) Örök hálára kötelezett le bennünket, édes jó Mauzman. Ön valóban az életünket mentette meg.

ALICE. Ugyan mentse meg, kérem az enyimet is. Hagyja abba most, e rossz órában ezt a versben beszélést. Ez engem megöl. Kösse a rímeit pórázra s ne ereszsze.

MAUZMAN. Nem vagyok oka, drága baroneszsze. Úgy vagyok, mint a ki vizzel lenyelt békát. Hiába borítom gyertyámra a vékát. A versmondó gőte itt kuruttyol bennem. Én csak elhallgatnám a rímet; de e' nem.

ALICE. No hát próbáljon rövidebb, egy soros mondásokban választ adni; hisz a bombapukkanás is rettenetes, de még iszonyúbb, mikor azt kell az embernek rettegni, hogy no most itt csattan el a kadenczia.

ALFONZINE. Beszéljünk valósággal prózában. Tehát vége az ellenállás sikerének?

MAUZMAN. Ez az utolsó ének. Most mind elhallgattak az ágyuk. Jön a nagy roham, és azt ki nem álljuk.

ALFONZINE. S nincs út a menekülésre?

MAUZMAN. Van. S épen ez inditott az idejövésre. Önökre, hölgyeim, nagy a veszély. Hisz köztudomásu, mindenki arról beszél, hogy önök házánál volt a gyűlpontja a mozgalomnak. Ezt mindenki mondja. Önök szíve mindig mi értünk dobogott: önök hímezték a trikolor-lobogót. Önök buzdítottak az ellenállásra: önök hozták ifjú szivünket lázba. Jussunk Golgotánkra inkább valamennyen, de ilyen két nemes lélek ne szenvedjen. — Önöknek innen menekülniök kell. Irataikkal és mindenökkel. A győztesnél nincs irgalom. Azért át kell törni az ostromvonalon.

ALFONZINE. S van erre lehetség?

MAUZMAN. Csak rám figyelni tessék. Mi még az éj oltalma alatt, áttörjük az ostromvonalat. Tervünk alapja a következő: Itt van a hernalsi mező: mellette fut a mészáros árok. Ottan feküsznek a huszárok. Vagyis jobban mondva: állnak. Ezek velünk fráternálnak. Vezérök Baranghy Richard. Ez nem fog bennünk tenni kárt. Erre az utunk nyitva lesz. Itt vár az utczán egy kaleszsz: abba önök felülnek hárman, s utánunk vágtatnak bátran. A huszárság egyetért velünk: reggelre már a Lajtán átkelünk.

ALFONZINE. (Megszorítja Mauzman kezét.) Ön valóban nagy há-

lára kötelezett le bennünket, barátom. A terv igen jó. Mi ahoz fogjuk magunkat alkalmazni.

MAUZMAN. Egy fél óra mulva visszatérek. Addig megegyeznek a vezérek. A jel az lesz, hogy az ablak alatt valaki nagy danolva végig halad, s e lengyel dalt énekli: «Cservenya csapicska moja kochanyicska!» Ez azt jelenti, hogy készen áll a bricska.

ALFONZINE. Hasznát fogjuk venni a becses ajánlatnak. De most siessen ön. (Félre.) Valakit hallok jönni a lépcsőn. (Edithez.) Tán nyitva hagytad a kaput.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Révy.

RÉVY. (Napszámosnak álozázva, hátán puttonynyal, a háttal elsietö Mauzmannal összeütközik.)

MAUZMAN. Mennydörgöttét! Nem lát kend az orrától?

RÉVY. (Durván.) No! nézd! Hát az úrnak mért nincs szeme hátul?

MAUZMAN. Hogy jön be ide azzal a puttonynyal?

RÉVY. Hát csak igy gyalog.

MAUZMAN. Mit hoz benne?

RÉVY. No mit hát? Granátokat! Krumplit. Kell az vacsorára a nagyságos asszonyoknak.

MAUZMAN. Csak nem tagadja meg magát a bécsi kedély.

RÉVY. Köszönöm, nem kell nekem segély.

MAUZMAN. Ez a ficzkó engem visszaversel: tán ismer valahonnan? S nekem is úgy rémlik, mintha én ennek az ábrázatnak tartoznám egy pofonnal. (El.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Mauzman nélkül.

RÉVY. Majd rám ismert ez a veszett rímtakács. Hát ezt mi hordta itt most?

ALFONZINE. (Nevetve.) A kedves jó barát eljött bennünket megszabadítani az éhhaláltól. Ime nézze ön, milyen szép prófonttal ajándékozta meg az egész éhező családot!

RÉVY. Haha! Egy egész katona-kenyér! No hát én is hoztam egy kis hozzávalót. (Leteszi a puttonyt a hátáról.) A burgonya csak felül van; alatta más lappang. Kaphatnék egy kosarat, a mibe a burgonyát lerakjam?

EDITH. Itt az én kötényem.

ALFONZINE. Liedenwall kisasszony, ön elfeledkezik róla, hogy ön Baranghy gróf menyasszonya.

EDITH. Óh a grófsággal összefér a krumpli.

RÉVY. (Edith kötényébe rakja a burgonyát.) Áh! hát az én Richard öcsém ennyire vitte már?

ALFONZINE. Igen. Megkérte levélben Edith kezét.

RÉVY. Akkor jó lesz, ha elébb megvacsorálunk; mert Richard öcsémről épen olyan dolgokat fogok elmondani, a mik képesek egy szerető szivet nagyon elkeseríteni.

EDITH. Óh az én étvágyamat el nem rontja semmi rossz hir: két napi bőjtölés után.

ALICE. Van is ennek szive! Nem érez az egyebet, mint éhséget és álmosságot.

EDITH. Bizony az sem volna csoda, ha elaludnám: három éjjel nem feküdtünk le a nagy ágyuzástól.

ALICE. Hátha éveken át kerülné az álom a szemedet, mint az enyimet.

RÉVY. (Sültet, fehér kenyeret, doboz sajtot, süteményeket, boros és likőrös palaczkokat szed ki a puttonyból, Alicenak adogatva.)

ALICE. (A kezébe adottakat az asztalra rakja.)

EDITH. (Örömet tettetve.) Ah! ezek a pompás dolgok! (Kiszalad a burgonyával, visszajön tányérokkal, étszerekkel, s siet felteríteni.)

RÉVY. (Alfonzinehez.) Fecsegett valamit az aulista?

ALFONZINE. Igen. Kétségbe vannak esve.

RÉVY. Még ma vissza kell térnem a táborba és hírt vinnem az itteni helyzetről.

ALFONZINE. Hogy tudott keresztül jönni az ostromvonalon?

RÉVY. Ezzel az álczával könnyű volt, lerchenfeldi kiejtésem segített hozzá. Repülő markotányosnak néztek.

ALFONZINE. De ha felismerik önt?

RÉVY. Akkor főbe lőnek. Hát bizony most olyan olcsó a halál, mint a mogyoró. S én ismerek úri asszonyokat is, a kik hasonló bátorsággal birnak.

EDITH. Fel van terítve, tálaltak! Kérem tessék helyet foglalni. Én olyan éhes vagyok, mint egy regement katona.

ALICE. Ez a leány képes egy jó vacsoráért odaadni a földi és égi üdvösségét.

MIND. (Asztalhoz ülnek, falatoznak.)

RÉVY. Holnap minden vonalon döntő roham lesz a külvárosi torlaszok ellen.

ALFONZINE. Ezt már tudják a felkelők is. Mauzman elmondta az imént, hogy az ellenállásban nem biznak többé.

Felmentő sereg, a mire számítottak, nem érkezik. Ki akarnak törni.

Révy. Merre?

Alfonzine. A hernalsi temető felől. Arra számítanak, hogy ott egy szakasz huszárság van, melyet a fölkelők már megnyertek; ezeknek a kapitánya: Baranghy Richard.

Révy. Tudom. Hanem egy körülmény keresztet von a számításukon. Richard hű az esküjéhez s nem vezeti katonáit az elpártolásra: általában kárhoztatja az egész felkelést. A huszárság pedig imádja a kapitányát, a ki minden viszontagságban közöttük élt, s az utolsó korty pálinkáját is megosztotta velük. Ha ez azt mondja a huszárjának «vágd», akkor Mauzmanékat leaprítják, a hogy elébb összecsókolgatták. Hanem most érkezett a számukra nagy segítség.

Alfonzine. Kicsoda?

Révy. Egy asszony.

Alfonzine. Egy asszony?

Révy. Egy veszedelmes asszony. Ismerem jól. Richardnak az anyja. Az itt van.

Alfonzine. Hogy tudott az Bécsbe bejutni? Az ostromzáron keresztül.

Révy. Épen úgy, a hogy én. Felöltözött zöldségáruló kofának. Ez a kényes mágnásnő! puttonynyal a hátán, abban burgonya és hagyma és zsemlye; útközben pálinkát, zsemlyét árult a bivouacon: úgy szökött be a városba. Már kitudtam. Ide szállt a Singerstrassébe 17. szám alatt, egy zöldségáruló kofa pinczéjébe.

Alfonzine. Szt. (Figyelmezteti Edithre.)

Edith. (Mintha nem ügyelne oda.) Kérek abból a gorgonzolából egy darabkát.

Alice. Nesze: egyél! Pákosz gyermek.

Alfonzine. S mért jött ide?

Révy. Azért, hogy a fiát magával vigye.

Alfonzine. Hogyan?

Révy. Az egész huszárcsapatjával együtt. Rá akarja őt beszélni az elpártolásra.

Alfonzine. Ha rábeszélné.

Révy. Hát csak hadd beszélje rá. Ha szól vele, bizonyosan eltántorítja. Ismerni kell ezeknek a fanatikus hősnőknek a hatalmát. Az asszonyi könyek a legveszedelmesebb víz, a mely hadseregünket feltartóztatja.

Alfonzine. És ha Baranghy rá áll az elpártolásra?

Révy. Az csak neki lesz baj. Közvetlen szomszédságban táboroz Palvicz Hugó őrnagy egy egész vasas ezreddel. Ez már figyelmeztetve van rá, hogy a mint Baranghy svadronja egy gyanus mozdulatot tesz, rögtön fogja őket körül és fegyverezze le.

Alfonzine. És akkor?

Révy. Hát akkor a huszárokat meg fogják tizedelni; Baranghy kapitányt pedig a harczvonal előtt főbe lövik.

Alfonzine. (Edithre néz, kárörömmel.)

Edith. (Poharkáját Alice poharához koczintja.) Óh milyen pompás ez a chartreuse.

Alice. Ennek még az sem rontja el az étvágyát, ha arról beszélnek, hogy a vőlegényét főbe lövik.

Edith. Jobb egy vőlegény meghalva, mint egy élő vőlegény eltemetve.

Alice. Áh! Ennek az Isten bogárkájának fulánkja van.

Edith. Igyál te is! Együtt leszünk özvegy mátkák. Elmegyünk apáczának mind a ketten. Az apáczák jól esznek és isznak.

Révy. Mindig ilyen?

Alfonzine. Főhajlama a restség. Délig tudna aludni, ha föl nem keltenők. Nem érdekli se munka, se tanulmány; szereti a semmittevést. Szenvedélytelen vad állat. Csak enni és aludni a vágya.

Révy. Hát csak hadd kövesse hajlamát. Baranghy Richard rá nézve el van veszve. Akár így, akár úgy. Ha az anyja rábeszélheti, hogy a csapatjával pártoljon át: akkor a feljebbvalói öletik meg. Ha pedig az anyjától sem engedi magát rábeszélni,akkor töltve vannak azok a pisztolyok, a melyek az életét kioltják. Saját csapatjában van két ember, a ki őt le fogja lőni. Ezt is tudom már.

Edith. (Hátrarogyik a karszékben.)

Alice. Nos, kicsikém. Nem vagy már éhes?

Edith. (Fölesznél, eszére tér, hogy a tettetést erőtetnie kell.) Inkább álmos vagyok már. Ez a chartreuse erős!

Alice Ilyen majom! Nem hat erre semmi. Még egy ilyen pillanatban is megteszi, hogy nevetni fog, csak azt mondjam neki: «nevess kis majmocskám! No nevess hát!»

Edith. (Bosszúsan, makranczosan ellenkezik, de mégis csak elneveti magát, akkor aztán daczosan felugrik s az ablak előtti karszékhez fut, abba leveti magát, arczát két karja közzé eldugva, utoljára alvást tettet.)

Révy. (Felkel az asztaltól.) A holnapi roham végzetes lesz. Ezek itt benn estén túl nem tarthatják magukat. Éjjel ki

fognak törni a hernalsi vonalon, a hol Baranghyt tudják. Tehát csak egy nap az élet. Ha Richard beszél az anyjával, akkor holnap este fogva, holnapután halva van. Ha nem beszél vele, vagy ha nem enged neki, akkor holnap este megölve. Sajnálom szegény fiut; de így jár az, a ki a kigyó farkára lép.

ALFONZINE. S azzal vége az egész komédiának.

ALICE. (Révyhez.) Egy szót még, uram; a véletlen műve volt-e az, hogy Baranghy Richard elfogatása Palvicz Hugóra lett bízva?

RÉVY. Ha nem az volt, úgy igen okos ember volt, a ki azt így rendezte.

ALICE. Hátha a kétségbeesett tusában Baranghy Richard öli meg Palvicz Hugót?

RÉVY. A sors titkai kitalálhatlanok. — Én Palvicz Hugót annyi ideig fogom gyászolni, mint ön, bárónő.

ALICE. S még azt mondta nekem: «Keresd a szivedet!» Óh vajha szivet tudnék cserélni ezzel a nyomorult teremtéssel itt, a ki jóllakik és elalszik mámorosan ugyanakkor, a mikor én kétségbe vagyok esve a félelemtől. Oh milyen nyomorult az a nő, a ki szeret!

RÉVY. Nekem most sietve kell még visszatérnem a főhadiszállásra a nyert értesítésekkel.

ALFONZINE. Jó lesz sietni, mert éjfél után új jelszót adnak ki a táborban.

RÉVY. Csakhogy én már azt is megkaptam. «Vasat vassal.»

ALFONZINE. Attól tartok, hogy Mauzman gyanút fogott ön ellen, az álczája daczára.

RÉVY. Magam sem akarom magamat másodszor erre az álöltözetre bízni. Más álczát veszek fel.

ALFONZINE. Jó lesz talán a tábori lelkészé.

RÉVY. Igen. Azt. Van hozzávaló álhaj?

ALFONZINE. Minden elkészítve. Én segítek önnek. Jőjjön velem.

RÉVY, ALFONZINE. (Jobbra el.)

ALICE. Hogy alszik! Tud aludni ilyen rettenetes hír hallatára. Hiszen neki csak tréfa volt az: nem szerelem. Annyiba veszi, mintha egy bábujának a feje tört volna el. A karácsonyest majd hoz helyette másikat! helyében én vagyok kétségbeesve. Minden idegem reszket, és fáj. Két ilyen férfi egymás halálára elküldve. Az egyik szerelmem, a másik bámulatom. Velem mind kettő oly kegyetlenül

bánt, hogy azt kellene kivánnom, hogy haljanak meg egymás kezétől: és én rettegek miattuk. És én imádkozni nem tudok soha. A mint összeteszem a kezemet, a mint felfohászkodom: elémbe támad egy kicsiny angyalka képe; de nem azé az angyalé, a ki az égbe viszi az imát: ennek nincs szárnya; egy gyermekangyal, a ki a porban fetreng. Ez útját állja imámnak s nem hagyja az ajkamon kijönni. Mikor Istennek azt mondom «atyám!» a szivem elszorúl: hát én hallgatok-e arra, a ki én hozzám könyörög: «anyám»? Egy síró hang bezárja előttem az eget. Ah, ha én nem csókolhatom le azokat a könyeket, a mik engem vádolnak, ki könyörül az én könyeimen?! Rettenetes élet!

ALFONZINE. (A mellékszobából.) Alice!

ALICE. Tetszik?

ALFONZINE. Gyorsan melegíts vizet.

ALICE. Milyen jó satyrái vannak a pokolnak! Én melegítsek vizet az ördögnek, hogy szentté borotválhassa az ábrázatját. Még ezt is! Edith! Ébredj fel! végezd te ezt! (Megrázza Edithet karjánál fogva.) Úgy alszik, mint egy halott: mint egy részeg. — Hát csak magamnak kell kiszolgálnom a jó barátot. Ha kénkövet kellene forralni a számodra: bizony örömest tenném. (El a hátsó jobb ajtón.)

IV. JELENÉS.

Edith egyedül.

EDITH. (Mikor észreveszi, hogy egyedül maradt, hirtelen felszökik rémlátó tekintettel.) Meg akarják őt ölni! Az én Richardomat! Vesztőhelyre viszik! orgyilkosoknak dobják! Óh mily kegyetlen nők ezek! Elárulják a jó barátokat, a kiket még ma megöleltek, a zászlót, a mit maguk hímeztek s azt mondják rá: «komédia volt! Vége van». — Mit tegyek? Elfutok innen! De hová? Világtalan az éjszaka: minden utcza sötét. — De ha minden halottja a mai napnak ott kisért is a sötétségben, még is beledobom magamat. És aztán mit teszek? Keresek egy utczát, egy házat, a melyet nem ismerek, egy asszonyt, a kit nem láttam soha. Richardom édes anyját. Odaborulok a lábaihoz. Oh asszonyom, siess: a fiadat megölik, vesztőhely, orgyilkos fegyver várja: szabadítsd meg Richardot! Találj ki számára valami szebb halált!» Reszketsz te nyomorult test? azért velem jösz: olyan vagyok, mint mikor hagymázbeteg voltam. Képes voltam az ágyból kiugrani: ablakon át menekülni, folyamokat át-

úszni, hegyes kavicsokon mezítláb elfutni, erős emberekét megtámadni: az iszonyat vakmerővé tesz! Nem ismernek még engemet! Magam sem ismerek magamra.

(Künn hangzik a lengyel felkelődal.)

«Jáczi táczi, jáczi táczi, vojáczi vojáczi!»

Hah! Ez Mauzman jeladása. Isten küldi őt e pillanatban ide! Futok! Futok! (Baloldali ajtón elrohan.)

(Künn folytatják a dalt.)

«Jáczi táczi vojáczi
Klapczi krakoviáczi
Cservena csapicska
Moja kohanyicska.»

Ezek a katonák
Mind krakói fiúk
A veres sipkások
Az én szeretőim.

(Künn Edith sikoltása félbeszakítja a dal ismétlését. Szünet mulva Mauzman kacagása hangzik, ismét szünet multán Mauzman kiáltása „Pereant, pereant!" Egy ablakon nagy csörömpöléssel repül be egy kő.)

ALFONZINE. (Jobbról.)
RÉVY. (Tábori papnak álczázva.) } (Berohannak az ablaktörés zajára.)
ALICE. (Balról.)

ALICE. Mi volt ez?

RÉVY. Valami utczai suhancz bezúzta az ablakot. (Künn hangzik újra a lengyel dal távolból.)

ALFONZINE. Nem. Ez Mauzman jeladása. Ő tette volna azt? a mi hős lovagunk.

ALICE. (Észreveszi, hogy Edith eltünt a karszékből.) Hát ez hová lett? Nem alszik itt?

ALFONZINE. (Megrettenve.) Ő elszökött!

RÉVY. Akkor elárult bennünket! Én futok. (El.)

(A távolban: Cservena csapicska, moja kohanyicska.)

(Függöny legördül.)

VÁLTOZÁS.

(Hernalsi temető, háttérben sirkert síremlékekkel, közepén egy nagy kripta bejárata, balról az előtérben tiszti sátor, előtte letűzve a császári lobogó.)

I. JELENÉS.

Gábor. Később Pál.

GÁBOR. (Közhuszár, sötétkék mente és nadrág, fehér csákó, karjára vetve a karabin, a színtér közepén, strássák módjára fel s alá járkál. Künn a távolban a takarodót fújják: «tradra, — tradri tradra».)

GÁBOR. (A takarodó hangjára, utána danolja.) «Hadnagy, fő-ő hadnagy!» (Künn trombitasszó: «tradra tradri traa, tradri tradra traa».)

GÁBOR. (Utánozva.) «A-alkapitány — Fő-őkapitány». (Künn trombitasszó: «trarum — trarum».)

GÁBOR. «Major — major.» (Künn: «trara rira ri rira rararaa».)

GÁBOR. «Alezredes — Főezredes». (Künn trombitasszó: «rara, rira, rara».)

GÁBOR. «És a generális». (Künn végzi a trombitasszó: «rittiri, rattara, rattarum».)

GÁBOR. (Utánozva.) «Mind valamennyinek karikagyürű az ujjára!» (Hirtelen glédába csapja magát, nagyot kiált.) Megállj! Ki vagy?

PÁL. (Jobbról jön.) Vakuljon meg az a pesztonkára kacsintó varju szemed; nem látod, hogy «én» vagyok?

GÁBOR. (Puskáját neki szegzi.) Mi a jelszó?

PÁL. «Nyergelj, indulj».

GÁBOR. Köszönje, hogy megmondta, mert már elkezdtem lűni.

PÁL. Nem jött még vissza a kapitány?

GÁBOR. A strázsával pedig beszélgetni nem dukál.

PÁL. Hogy beszélgessen veled a köteles leánya nevednapján! Mikor én ilyen suhancz huszár voltam, mindig azt mondtam magamban, ha a vén káplárommal beszéltem: «karikagyűrű az ujjadra!» tudom, hogy ez a kölyök is azt mondja magában most nekem!

GÁBOR. (Balra fordul rivalva.) Ki vagy? megállj!

úszni, hegyes kavicsokon mezítláb elfutni, erős embereket megtámadni: az iszonyat vakmerővé tesz! Nem ismernek még engemet! Magam sem ismerek magamra.

(Künn hangzik a lengyel felkelődal.)

«Jáczi táczi, jáczi táczi, vojáczi vojáczi!»

Hah! Ez Mauzman jeladása. Isten küldi őt e pillanatban ide! Futok! Futok! (Baloldali ajtón elrohan.)

(Künn folytatják a dalt.)

«Jáczi táczi vojáczi
Kiapczi krakoviáczi
Cservena csapicska
Moja kohanyicska.»

Ezek a katonák
Mind krakói fiúk
A veres sipkások
Az én szeretőim.

(Künn Edith sikoltása félbeszakítja a dal ismétlését. Szünet mulva Mauzman kacagása hangzik, ismét szünet multán Mauzman kiáltása „Pereant, pereant!“ Egy ablakon nagy csörömpöléssel repül be egy kő.)

ALFONZINE. (Jobbról.)
RÉVY. (Tábori papnak álczázva.) } (Berohannak az ablaktörés zajára.)
ALICE. (Balról.)

ALICE. Mi volt ez?

RÉVY. Valami utczai suhancz bezúzta az ablakot. (Künn hangzik újra a lengyel dal távolból.)

ALFONZINE. Nem. Ez Mauzman jeladása. Ő tette volna azt? a mi hős lovagunk.

ALICE. (Észreveszi, hogy Edith eltünt a karszékből.) Hát ez hová lett? Nem alszik itt?

ALFONZINE. (Megretteneve.) Ő elszökött!

RÉVY. Akkor elár[illegible] bennünket! Én futok. (El.)

(A távolban [illegible] csapicska, moja kohanyicsk[illegible]

[illegible]ny legördül.)

VÁLTOZÁS.

(Hernalsi temető, háttérben sirkert síremlékekkel, közepén egy nagy kripta bejárata, balról az előtérben tiszti sátor, előtte letűzve a császári lobogó.)

I. JELENÉS.

Gábor. Később Pál.

GÁBOR. (Közhuszár, sötétkék mente és nadrág, fehér csákó, karjára vetve a karabin, a színtér közepén, strássák módjára fel s alá járkál. Künn a távolban a takarodót fújják: «tradra, — tradri tradra».)

GÁBOR. (A takarodó hangjára, utána danolja.) «Hadnagy, fő-ő hadnagy!» (Künn trombitassó: «tradra tradri traa, tradri tradra traa».)

GÁBOR. (Utánozva.) «A-alkapitány — Fő-őkapitány». (Künn trombitassó: «trarum — trarum».)

GÁBOR. «Major — major.» (Künn: «trara rira ri rira rararaa».)

GÁBOR. «Alezredes — Főezredes». (Künn trombitassó: «rara, rira, rara».)

GÁBOR. «És a generális». (Künn végzi a trombitassó: «rittiri, rattara, rattarum».)

GÁBOR. (Utánozva.) «Mind valamennyinek karikagyürű az ujjára!» (Hirtelen glédába csapja magát, nagyot kiált.) Megállj! Ki vagy?

PÁL. (Jobbról jön.) Vakuljon meg az a pesztonkára kacsintó varju szemed; nem látod, hogy «én» vagyok?

GÁBOR. (Puskáját neki szegzi.) Mi a jelszó?

PÁL. «Nyergelj, indulj».

GÁBOR. Köszönje, hogy megmondta, mert már elkezdem lűni.

PÁL. Nem jött még vissza a kapitány?

GÁBOR. A strázsával pedig beszélgetni nem dukál.

PÁL. Hogy beszélgessen veled a köteles leánya neved[illegible]pján! Miko[illegible]lyen suhancz huszár voltam, mindig [illegible]t mondtam[illegible]ban, ha a vén káplárommal beszél[illegible]n: «kari[illegible] ujjadra!» tudom, hogy ez a kölyök [illegible]azt mon[illegible]n most nekem!

[illegible] (…valva.) Ki vagy? megállj!

II. JELENÉS.

Elébbiek, Palvicz.

PALVICZ. (Bejő balról.) Jó barát.
GÁBOR. Mi a jelszó?
PALVICZ. Vasat vassal.
GÁBOR. Haladhat.
PALVICZ. (A sátorig jön, Pálhoz.) Itt van a kapitány úr?
PÁL. Igen is szolgálatjára, nincs itt.
PALVICZ. Merre van?
PÁL. Igenis szolgálatjára, a körjáratot végzi.
PALVICZ. Ne mondja kend untalan: «igen is, szolgálatjára», hanem csak egyszerűen a kérdésre feleljen. Megértette?
PÁL. Igenis szolgálatjára, megértettem.
PALVICZ. Vacsorált már a legénység?
PÁL. Igenis szolgá . . . (elhallgat) vacsoráltak.
PALVICZ. Mi volt a menázs?
PÁL. Angyalbakancs, görög olvasóval.
PALVICZ. Mi lehet az, földi nyelven?
PÁL. Megkövetem: disznóláb paszulylyal.
PALVICZ. Nincs semmi panasza a legénységnek?
PÁL. Hogy az ördögbe volna, hisz most kaptak friss szalmát.
PALVICZ. Csak inkább mondja kend úgy, hogy igen is szolgálatjára.
GÁBOR. (Jobbra fordul rivalva.) «Ki vagy? Megállj!»

III. JELENÉS.

Elébbiek, Richard.

RICHARD. (Egyenruhája fölött fehér huszárköpenyeg, a háttérből közelít.) Jó barát.
GÁBOR. Mi a jelszó?
RICHARD. Vasat vassal. Mi ujság előörs?
GÁBOR. A kürazir-major itt van.
RICHARD. (Palviczot észrevevén, felé siet.) Ah szervusz Hugo.
PALVICZ. (Fagyosan bevárja, nem megy eléje.) Kapitány úr, kérem a kardját.
RICHARD. (Egy pillanatra megdöbben, aztán elmosolyodik.) Ha most csak egy csepp rossz lelkiismeret volna bennem, azt kérdezném: «van önnek ellenem elfogatási parancsa?» — Hanem ezt

jól adtad. A kardjainkat elcseréltük tévedésből a minap Plankenhorsténál; most azt kéred vissza ugy-e?

PALVICZ. (Elneveti magát.) Kitaláltad. Hát nem szeppentél meg? Szervusz. (Kezet nyujt Richardnak.)

RICHARD. Már régen visszaadhattam volna; de messze járunk egymástól, aztán meg, az igazat megvallva, nekem nagyon megtetszett a kardod; (kihúzza) pompás egy Solingen aczél; aztán olyan jó markolatja van, csupa gyönyörűség vele vágni. (Suhint a karddal a levegőben.)

PALVICZ. Nem is jönnék azt visszakérni; de a tied sokkal többet ér. Fölséges spanyol damaszk aczél. (Kihúzza a kardját.) A kik tudnak arabusul, azt mondják Albohacen neve van benne arany betűkkel. Hol tettél erre szert?

RICHARD. Egy zsibárusnál fedeztem fel; negyven aranyat fizettetett érte.

PALVICZ. Még úgyis ajándék volt. Az ember a dereka köré övezheti.

RICHARD. És a mellett olyan éle van, hogy a puskacsövet úgy ketté lehet vele vágni, mint a bodzafa tilinkót.

PALVICZ. Ezt szeretném egyszer megpróbálni.

RICHARD. Hát akkor tartsd meg a tiedért cserébe. Én meg ezt szerettem meg nagyon.

PALVICZ. Tudod, bajtárs, én kissé babonás vagyok. Az a hitem, hogy az embert a saját kardja, ha más kezébe kerül, halálra sebesítheti.

RICHARD. S azt nekem mondod. A régi jó barátnak. Hát nem minden jóban, rosszban osztoztunk-e eddig? Lehet-e rá valaha eset, hogy mi összeveszszünk? Hiszen ha valamelyikünk egy szép nőnek udvarolt, őszintén megmondta a másiknak: pajtás te e körül ne taposd a földet, mert arra már én vagyok betáblázva.

PALVICZ. Nem is párbajra gondoltam én.

RICHARD. Hát mire? A csatatérre tán? Hisz egy zászló alatt harczolunk.

PALVICZ. Jól mondod. Tehát ezek a mi kardjaink nem fogják soha keresztezni egymást? Akkor tartsuk meg hát a cserét.

RICHARD. Hisz az természetes. Holnap találkozunk a Sperlben.

PALVICZ. Már olyan biztosra veszed? Jó éjszakát. (Távozik.)

RICHARD. Jó éjt.

PALVICZ. (Visszatér.) Elfelejtettem veled kezet szorítani. (Kezet szorítanak.) Így! Bajtárs. Jó barát. (Megöleli.) A viszontlátásig.

RICHARD. Most mért szorongatta ez úgy össze-vissza a kezemet? Mindig tele volt rejtélyes furcsaságokkal ez a Palvicz; különben jó fiu.

PÁL. (Meggyujtja a lámpát a sátorban.)

RICHARD. (Bemegy a sátorba.)

PÁL. No, most következik az ekszplozió. Most mindjárt repülünk a levegőbe. Hogy hol esünk le? Azt már nem tudom.

RICHARD. (Kijőn a sátorból, dühösen, kezében egy veres betűkkel nyomott kiáltvány.) Ki tette ezt az ágyamra?

PÁL. Én biz' azt.

RICHARD. Ez egy kiáltvány a magyar ezredekhez, hogy térjenek haza.

PÁL. Igenis, szolgálatjára.

RICHARD. Hogy került az a kezedbe?

PÁL. Egy aulista tiszt hozta ide.

RICHARD. Aulista tiszt? Hogy jöhetett az ide az előörsökön keresztül?

PÁL. Megmondta a tábori jelszót: «vasat vassal».

RICHARD. Az lehetetlen. Én csak ez órában osztottam ki az új jelszót; azóta az Bécset meg nem járhatta. Mért nem fogtátok el a lázítót?

PÁL. Megtettük. Be is zártuk ide a kriptába.

RICHARD. Helyesen történt. Mért nem értesített engem erről az őr, mikor azt kérdeztem, mi újság?

PÁL. Az őrnagy urat említette elébb, s akkor ott hagyta kapitány úr.

RICHARD. Vezesd elém a kémet!

PÁL. (Karabinját veszi, felnyitja a kriptaajtót, s elővezeti Mauzmant.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek. Mauzman.

RICHARD. Mauzman! Ön hozta ezt ide! Minő vakmerőség ez itt?

MAUZMAN. Úgy tudom, hogy a tisztek egymást tegezik.

RICHARD. De nem beszélnek egymással rímekben.

MAUZMAN. Nekem sincs hozzá kedvem: de már rá jár a nyelvem.

RICHARD. De itt nem mint tiszttársak állunk szemben, hanem mint biró és vétkes.

MAUZMAN. Az még igen kétes.

Richard. Ön mint kém lopózott ide, s lázító kiáltványokat osztott szét a katonáim között.

Mauzman. S ez persze a hadirendszabályokba ütközött.

Richard. Én önt a fal felé fordíttatom, s arra nem tudom majd minő rímet talál?

Mauzman. Arra meg épen kész rím a «halál». Hát bizony meghalunk édes barátom. Egyikünk gyalog, a másik lóháton. Egyik azért, mert vérében kevés vas volt; a másik meg, mert nagyon sokat kapott a vasból. Minden vallásnak vannak vértanui: hozzájuk jártam erkölcsöt tanulni; a martyrok kapnak a meghaláson; s nekem a népszabadság a hitvallásom.

Richard. Jól van. Bolond vagy. Nem lövetlek agyon; hanem bedugatlak Schönbrunnban egy üres majomketreczbe, ott aztán csinálhatsz fintorpofákat, verselhetsz is hozzá, hanem most felelj meg rá: hogyan jutottál az ebben az órában kiadott tábori jelszó tudomására?

Mauzman. Mindennek megvan a maga vására. Egy szép leányka, a ki szerelmes, egy katonatiszt, a ki figyelmes. A tábor jó hely a találkozóra. Ez itt a legszebb pásztor óra. Én a szép leányt idáig kisértem. Talán nem éri semmi baj értem.

Richard. Ez már hallatlan. Árulás és szerelmeskedés a csatatéren! Hol van az a leány?

Pál. Igenis itt van, szolgálatjára, kapitány úr.

Richard. Vezesd elém!

V. JELENÉS.

Elébbiek. Edith.

Edith. (Kilép a kriptaajtón.)

Richard. Edith! — Mi ez? — Pál! — Önts a fejemre egy kancsó vizet! Micsoda rossz álmom van!

Edith. Én vagyok itt, Richard.

Richard. Hát ébren vagyok én most? Mi hoz téged ide? Ebben az órában? Az én Edithemet.

Edith. Ugy-e? Magad is bámulsz rajta. Nagy rémségnek kellett lenni, a mi egy ilyen éjszakán, egy ilyen kisértetekkel teljes sötétségben egy leányt arra kényszerít, hogy fusson, fusson, míg arra rá nem talál, a ki életénél, üdvösségénél kedvesebb. Ugy-e nem bántod Mauzmant? Ő kisért, ő vezetett idáig.

Richard. De hát miért jöttél ide?

Edith. Meg akarnak ölni! egyetlenem.

Richard. Hogy engem meg akarnak ölni? Jól tudom. Csatatéren állok. Minden golyónak, mely a fülembe sipol, az a szándéka, hogy megöljön. Hisz ez nevetni való tréfa volna, az ütközet napján azt tudatni egy katonával, hogy meg akarják ölni. Meg bizony. S ha ma megölnek, holnap nem fogok rajta csodálkozni.

Edith. Oh nem, nem így. Nem dicső szép halállal. Attól még a menyasszonyod keze se tartson vissza. De rút, szégyenteljes halállal. Hallgasd meg, a mit tudok. Ma éjjel odajött Révy a két nagynénémhez, kémül jött a városba, álruhában. Tőle hallottam meg a ma éjfél után kiadandó jelszót is.

Richard. Tehát nem az enyéim árulták el.

Edith. Mind hárman a te vesztedre esküdtek. Elmondták, hogy katonáid fel vannak lázítva az elpártolásra. Palvicz Hugónak van kiadva a rendelet, hogy elfogjon csapatoddal együtt, ha az helyéből kimozdul, s mint árulót azonnal főbe lövessen.

Richard. Épen most volt itt nálam. Mint jó barátok váltunk el. Azóta már takarodót fúvatott; vértesei lenyergeltek. És én nem leszek áruló. Ez a halál tehát nem fenyeget.

Edith. Akkor hátulról kerül a másik. Ha te csapatodat innen el nem viszed, a saját katonáid, a kik erővel haza akarnak törni: azok ölnek meg orgyilkos módra. Ezt is Révy mondta.

Richard. Hazudott! Lelkemre mondom. Orgyilkos nem volt a magyar soha. (Pálra mutat.) Nézz ide! Nézz erre a becsületes arczra. Ez őszinte, nyilt tekintet! Hát ilyen az orgyilkosok képe? Nem, nem! A te főurad csalódott. Nem fenyeget engem ilyen halál. — Hát azért futottál ki hozzám? Te, több mint angyal. Bár az lehetnél, hogy most vissza tudnál repülni. Milyen bohóság volt ide jönnöd.

Edith. Haragszol érte?

Richard. Imádlak érte. De vissza hogy kerülsz most? S mi történik veled, ha visszamégy? — Mauzman! Te megnyerted ezt a játszmát. — Én pedig elvesztettem azt. — Most még én nekem kell tégedet szépen tisztelettel kérnem, hogy találj kadencziát erre az esetre. Kiséred vissza a menyasszonyomat, a honnan elhoztad.

Mauzman. Egész városhosszat.

Richard. S miután ezt az esetet minden bizonynyal

megtudják majd az elöljáróim: már most engemet fognak hadi törvényszék elé állítani, a miért két elfogott kémet szabadon bocsátottam. Mert azt nem mondhatom, hogy a leány szeretőm volt, a ki itt fölkeresett.

EDITH. S miért ne mondhatnád?

RICHARD. Mert azzal meggyaláznám a nevét.

EDITH. Oh én a gyalázatot, melyet a te neved hozna rám, úgy viselném a fejemen, mint egy koronát!

RICHARD. Arany szív! Hanem már most Mauzman barátom, miután nem vagyok birád, és te nem vagy deliquensem, mondd meg őszintén, ki adta a kezedbe e kiáltványokat, a melyekkel ide jöttél.

MAUZMAN. Vártam, hogy kérdezősködjél. Egy parasztruhás úriasszony adta nekem, a ki idáig kisért keresztül a kerteken.

RICHARD. (Pálhoz hevesen.) Láttátok ez asszonyt?

PÁL. El is fogtuk. Itt van az is a kriptában. Az a regula, hogy a deliquensek egymás után jőjjenek: ne hallja egyik, mit vallott a másik.

RICHARD. Hozd elém.

PÁL. (A kriptaajtón bemegy.)

RICHARD. Végre valahára kezembe került hát az a rejtélyes némber, a ki katonáim hűségét megrontja. Megtaláltam a cselszövény intézőjét. Ezuttal esküszöm . . .

EDITH. (Eltakarja kezével Richard száját.) Ne mondd tovább, kérlek: ne esküdözz!

MAUZMAN. Csak engedje őt esküdni, Liedenwall baronesse. Ma olyan nap van, a mikor az esküszegés virtus. Bocsásson meg érte a Jézus Krisztus!

VI. JELENÉS.

Elébbiek. Baranghyné grófné.

BARANGHYNÉ. (Kilép a kriptajatón, pórasszonynak öltözve, méltóságteljesen megáll.)

RICHARD. (Elképedve.) Ki ez a nő? ki ez a golgotai alak? képmása a keresztfa lábánál leroskadó asszonyoknak; a fájdalom élő kifejezése. Hát van a világon más, ki így hasonlít hozzá?

BARANGHYNÉ. Anyád van itt!

RICHARD. (Odarohan hozzá, keblére zárja, zokog.) Anyám! édes anyám! (Magához térve, az öklébe szorított kiáltványra mutat.) Te vagy az, a ki így szólsz hozzánk?

Baranghyné. Esküszöm arra a szeretetre, a mit hozzád éreztem mindig, hogy minden szó igaz.

Richard. Ne esküdjél, anyám. Az, hogy te most itt vagy, rettenetesebb bizonyság nekem minden esküvésnél. Mit kivánsz tőlem?

Baranghyné. Nézd, itt van az, a ki nekem megmondta, hogy mit kivánok én tőled?

Richard. Edith! Hát ti már értitek egymást. Meg kell-e tébolyodnom, hogy tudjak veletek én is egyetérteni.

Baranghyné. Lélekcserélő idők járnak, fiam! Mindnyájan más emberek lettünk. Még a kőnek is szive van most és fáj. Azt akarták, hogy annak, a ki fegyvert hord, ne legyen. Hisz az örök anya, a haza néma, nem kiálthat: fiam segíts! De nem gondoltak arra, hogy minden egyes kardviselőnek van egy édes anyja otthon, és ha kétszázezer anya elkezd jajt kiáltani, azt majd meghallja a nagy gyermek. Mi kiáltottunk. És a fiak meghallották szavunkat. Csak te, csak te egyedül nem hallottál meg minket.

Richard. Hallgatlak anyám.

Baranghyné. Nézd. Itt van egy fiatal leány: gyermek még. Ez meghallja, midőn titkosan elbeszélnek egy pokoli tervet, hogyan veszítsék el kedvesét. Akár tesz, akár nem tesz. Már ki van adva a parancs, hogy elfogják, ha mozdul, és töltve van ellene az orgyilkos fegyvere, ha helytt marad. És a fiatal leány nem gondolkozik, mit tegyen? Nem sír, nem esik kétségbe. Vigságot tettet, bort iszik, ittasságot szinlel, s a mint magára hagyják, neki fut a sötét éjszakának, hogy felkeresse kedvesének anyját; annak lábaihoz veti magát s így szól: asszony! fiadat meg akarják ölni! rettenetes, gyalázatos halállal! siess! keresd fel. Válaszsz számára valami szebb halált.

Richard. Oh Edith!

Baranghyné. Én választottam fiam. Van még mező, hol az ilyen fiak, ha feláldozták magukat, anyjuk nem sír utánuk, csak édes könyeket.

Richard. Mit tegyek?

Baranghyné. Tanuld meg közkatonáidtól. A te általad kiadott jelszón kivül egy másik is van: «Nyergelj, indulj».

Richard. Én hűtelen legyek zászlómhoz, mely alá esküdtem? Ki soha egy bajtársnak adott szavamat meg nem szegtem, most törjem meg a hűséget, melylyel a királynak tartozom; ki rendjelét mellemre tűzte.

Baranghyné. Nagy fájdalom, hogy a hűség kétfelé sza-

kadt; de a czímeres rész a hazáé maradt. A haza parancsol.

Richard. Nem értem én azt! Mit tudom én, miért keltek fel otthon. «Alkotmány, szabadság» nevek, a miknek viselőjét nem ismerem. Mi ösztönzi a békés polgárnépet, hogy fegyvert fogjon? Nem tudom. Nekem az olyan magas tudomány, a mit nem érek el. Lehet, hogy ők jobban tudják. Lehet, hogy szent hitük, meggyőződésük, a mi harczba vezeti őket. Elhiszem. De hát harczoljanak az igazságuk mellett fegyverrel emberül. Vágjanak bennünket karddal, vagy kaszával, a mi kezünkbe akad; de ne tántorítsák meg a hűséget közöttünk. Én nem értek az államtudományhoz. De egyet tudok, azt, hogy a katonai eskü, hűség, parola szentsége a fundamentuma minden országnak. Ha azt megtörjük, minden utána dűl.

Baranghyné. Elhiheted fiam, hogy a miért annyi százezer szivet meglepett az a láz, melynek gyógyszere «vér», az nem hiu ábránd. Bátyád Ödön, egyik vezéralakja táborunknak. Pedig neki ifjú nője van; két szép gyermeke: az egyik most kezd gagyogni. És ő elhagyta őket; s ment oda, a hol nem egy alakban vár rá a halál.

Richard. Ő nagyeszű, magas szellemű férfi. Ő tudja mit cselekszik. Nekem nem jutott az eszéből. Én csak egyszerű katona vagyok.

Baranghyné. Ha mint ellenség jösz hazádba, bátyádat ott fogod találni talán az első ütközetben, veled szemtől-szembe.

Richard. Azt megteszem, hogy honfitársaimnak sebeket nem osztok; de a mi sebet ők fognak nekem adni, azt fogadom hallgatag.

Baranghyné. Ez utolsó szavad?

Richard. Nem tudok mást mondani. A hűség ösztön, nem kényszer. A mit királyom, vezérem iránt érzek, olyan, mint az az érzés, a mi apámhoz kötött; a ki ha parancsolt: nem biráltam, engedelmeskedtem; ha megfenyített: nem panaszkodtam, elviseltem. Nem tehetek másként.

Baranghyné. Akkor minket egy világ fog egymástól elválasztani. A te világod boldogabb lesz, mint a mienk. Te ott szeretsz, a hol boldogságot, hírt, nevet igérnek. Az, a mit nekünk igér a sors, az mind sötét és keserű. Nem kényszerítelek, hogy vedd ki belőle a részed. A hogy te a magasba emelkedni fogsz, úgy sülyedünk mi a mélységbe le. Hűségednek fényes jutalma meglesz. Hogy minket, ha-

zádat, bátyádat, engemet hogyan temet el a balvégzet? azzal ne fájditsd meg a szived. De egyet mégis igérj meg fiam. Bátyád, Ödön mindent koczkára tett: életét, vagyonát. Ha elbukunk, az az egy vigasztal, hogy a Baranghy czimert, melyet mi porba ejtünk, te ujra felemeled, s az ősi birtokot hüségedért mind magad elnyered.

Richard. (Zavarodottan.) Anyám!

Baranghyné. Majd akkor, édes jó fiam, midőn hatalmas úr lészsz, midőn boldogságod fényében úszni fogsz: emlékezzél ez órára: anyád könyörgő szavára! Fiam! bátyád ártatlan két kis gyermekét koldulni ne engedd!

Richard. (Arczára teszi kezét, egy zokogó hangot fojt el.) Győztél anyám! Eltaláltad az egyetlen fájó részt szivemben. Hogy én tegyem koldussá bátyám két gyermekét! Nem, arra nem gondoltam én soha, hogy a hüségnek még jutalma is van: — és ilyen jutalma! Törjön hát össze régi jellemem. Váljak hát porrá, s te a ki szültél, alkoss belőlem új embert megint; a ki a mult órára nem emlékezik. Eskü, kézcsapás, becsületszó legyen füst és pára, forogjanak a csillagok visszafelé: s Baranghy Richard akkor hordozza a fejét legmagasabban, a mikor legjobban szidalmazzák! Pál! Add ki a jelszót: «Nyergelj, indulj.»

Pál. (Elsiet.)

Richard. (Mauzmanhoz.) És te, lázadó, jer ide; csókolj meg: testvérek vagyunk!

Mauzman. (Átöleli, összecsókolja.) Nagy szó volt, a mint mondtál, olyan nagy: hogy nem tudok rá rímet mondani. Kigyógyitottál a versmondásból vele. Nem pengetünk több szót, csak kardokat.

Richard. (Anyját megöleli.) Győztél, Coriolánnak anyja: de még jobban mint Volumnia, mert a fiadat magaddal viszed.

Baranghyné. (Edithre mutat.) Hát ez nem érdemel egy csókot tőled? (Oda tolja Edithet Richard karjai közé.)

Richard. (Némán magához öleli Edithet, megcsókolja.)

Baranghyné. Hisz az én leányom ő. Ha az egész világot felkerestem volna, ilyen menyet nem választhattam volna, mint ő. Húzd újjára az én jegygyűrűmet, mit boldogult apádtól kaptam, mint menyasszony. (Átadja gyűrűjét.)

Richard. (Edith ujjára húzza a gyűrűt.) És most egy kérést te hozzád Mauzman. Te visszatérsz Bécsbe?

Mauzman. Hogy ne térnék? Csak nem hagyom el társaim a veszélyben.

Richard. Ez a mai nap s tán még a holnapi is a tiétek.

Még ma te úr vagy odabenn s parancsolsz. Midőn arámat visszaviszed a Plankenhorst házhoz: mondd el a két nőnek, hogy mi történt. Ők téged és vezéreidet elárulták, jogod volna őket megöletni. Szegezd homlokaiknak a fegyvert és térdre nyomva esküdtesd meg őket, minden földöntúli hatalomra, a melytől félnek, hogy Edithen boszút nem fognak állani. Mondd meg nekik, hogy én visszatérek, ha élek élve, ha meghalok, mint kisértet s boszút állok ez édes gyermek minden könyjeért. — Anyám te velünk jösz.

Edith. Hát én nem mehetek veled?

Richard. Nem, kis madárkám, oda te nem jöhetsz. Szörnyű út az, melyre mi megyünk! egyik halál elől futva, a másikat kergetve, ellenséges nép tartományain át: pihentelenül, harczolva éjjel-nappal, széles folyókon, úttalan bérczeken keresztül. Ezt csak olyan nő szíve birja meg, mint az én anyámé; ki ég a vágytól, hogy lássa a fiát, mikor az túlnyomó ellenséggel harczol. Anyám, e vágyad teljesülni fog.

Baranghyné. (Magában.) Elborzadok; most sejtem, mit tevék.

Edith. Óh téged nem fog érni semmi baj. Két nő imája kisér mindenütt, s az betakar köröskörül, hogy fegyver nem fog rajtad. Tudod, miként a legenda mondja: hogy Szent László király feje fölött mindig egy fehér galamb röpködött, midőn ellenséggel csatázott s az védte meg a nyílzápor között: a te fejed fölött kettő fog repkedni.

Pál. (Visszatér.) Jelentem kapitány uram, mindenki a nyeregben ül.

Richard. Egy vezetékemet hozzátok anyámnak.

Pál. (Baranghynéhez.) Szent asszony, engedd meg, hogy letérdeljek eléd. Sohasem térdepeltem életemben, se ember se szobor előtt. Légy üdvözölve drága asszonyom, hogy megszabadítottál engem attól a szörnyű sorstól, hogy orgyilkossá legyek.

Richard. Hogyan? Te képes lettél volna engemet megölni? Öreg szolgám. Legjobbik hívem.

Pál. Én húztam a fekete golyót, s ha te uram azt mondod utolsó szavadban, hogy «nem», ez a fegyver számodra volt megtöltve. (Függöny legördül.)

HARMADIK FELVONÁS.

(Színtér: a királyerdő. Vén cserfák, felül lombjaikkal egymásba borulva, hatul nyilt vidék, alkonyati éggel, a láthatáron egy égő város, sötét füstbe borítva; a fák alatt sátorok, ereszek ponyvából, nádból, sebesültek számára, egy kétkerekes hordszekér ernyővel, magas rúdon egy fekete zászló.)

I. JELENÉS.

Baranghyné. Ápolónők. Sebesülthordók. Sebészek. Futár.

BARANGHYNÉ. Az ágyudörgés elhallgatott. A nap munkájának vége. A kik aludni mehettek, boldogok. A vérmező nekünk maradt. Mi számláljuk meg a halottakat, mi szedjük fel a sebesülteket. Mások a csatatéren bámulják ezt a népet: én itt a kórágyon dicsőítem azt; milyen némán tűri a nehéz sebeket: egy jajszavát nem hallani. Ez a példa ád nekem is erőt. Nem hallja senki, mit szenvedek, mint rettegek hosszú éjszakákon keresztül!.

FUTÁR. (Sietve jő.) A tábori gyógyszertár.

BARANGHYNÉ. Megérkezett?

FUTÁR. Ott rekedt az útban: egy gránát mind a két lovunkat megölte.

BARANGHYNÉ. Ki kell fogni az én kocsimból a lovakat és érte küldeni.

FUTÁR. (Elsiet.)

BARANGHYNÉ. Azon a kocsin voltak a sebkötelékek is. (Első ápolónőhöz.) Menjen ön sietve: nyissa fel az uti bőröndömet; hasogassák szét a fehérnemüket mind; mire a sebesülteket hozzák, legyen készen minden.

ÁPOLÓNŐ. (El. Künn a trombiták takarodót fúnak.)

BARANGHYNÉ. Takarodót fúnak. A csapatok pihenőkre térnek. Vajha mienk volna a győzelem. Mi kinzó ez a kétség! Egy helyben várni a hirt. Gyász-e vagy öröm? — Hát hős fiam hol van? Él-e még? Olyan büszke arczczal tudtam mondani: «eredj! hazád oltára az a vérmező: áldozd fel magad!» de a szív azt mondta belül: «óh jőjj vissza épen!» — Vajh ott repked-e feje fölött az a két fehér galamb? az anya és a szerető imáinak megtestesült képe! Megvédik-e őtet? — Higyjünk Istenben! — Ki jön oly

vágtatva a Királyerdő felől? — Az ezredorvos: a derék Mauzman. — Ő mindenütt kisérte fiamat. Bizonyosan tud valami hírt Richardom felől.

II. JELENÉS.

Előbbiek, Mauzman.

MAUZMAN. (Porlepte aulista öltözetben, tollas kalabriai kalap a fején, jön sietve.) A sebesülthordók siessenek az erdőbe! Iziben! Dupla-lépésben, fiuk! Csunya nagy szüret van!

BARANGHYNÉ. Mi hír Mauzman? Vége a csatának?

MAUZMAN. A hol én jártam, ottan vége már.

BARANGHYNÉ. Nem látta ön Richardomat?

MAUZMAN. Még most is látom és látni fogom, a míg csak élek! Ah mért nem lehetett ott ön is, hősöknek anyja, hogy látta volna fiát küzdeni.

BARANGHYNÉ. (Megrettenve.) Én!

MAUZMAN. Az volt a viadal! Az ott a királyerdőben. Ilyet nem látott még a nap! Nem ütközet volt ez, de hősi torna tizezer és tizezer férfi között; párbaj gyalog és lóháton, golyóval és szuronynyal, karddal és puskaagygyal, kövekkel és pusztakézzel. A rettentő tusa közé recsegve törnek utat a fákon keresztül az ágyugolyók: senki sem törődik velük! az ágyúk kereszttüze alatt harczol minden ember. A ki sebet kap, azt mondja, nem fáj még; beköti s újra visszarohan ellenséget keresni. Őrült lesz minden ember.

BARANGHYNÉ. Ez őrjöngés még a halálra sebesültek ajkain is hangzik.

MAUZMAN. Ah! Az volt a pokol isteneinek való látvány! Amott, a hol a kerek erdő fölött még most is szállong a porfelleg: ott rohant egymásra két egész lovas dandár, egyformán halálra szánt hős mind a kettő. Mikor rohamra fújták a trombitákat, rengett az erdő a robajtól, s az égverő ordítás közé vegyült az aczélok pengése, a mint ezernyi ezer kard elkezd egymással csókolózni.

BARANGHYNÉ. Idáig hangzott e rémes csatazaj!

MAUZMAN. Az égig hangzott asszonyom! És hangzani fog az örökkévalóságig! Két óriás haláltusája volt az; két egyenrangú óriásé: kiknek minden csepp vére egy lélek, minden csapása egy csodatett.

BARANGHYNÉ. Ott volt az én Richardom is?

MAUZMAN. Ő ne lett volna ott? De még a leáldozó nap is őt kivánta meglátni, keresztül sütött a fák alatt; s az

aranyozott porfelleg között glóriát támasztott az alakja körül. A merre ő járt, ott a győzelem járt.

BARANGHYNÉ. (Megdicsőülten.) Oh dicső Richardom!

MAUZMAN. Hatalmas asszony! A hol más gyönge nőnek a keblében gyáva reszkető szív repes, ott ő egy darab gyémántot visel! Richard járt elől. Mondhatnám egyedül. Mert a mi tért a kard hegye beért: ott nem volt élet. Végre rá talált ő is méltó ellenfelére. Egy vértes-ezred őrnagya jött rá szembe, egy fejjel kimagasló a többi közül. — Ismerték egymást mind a ketten.

BARANGHYNÉ. Ki volt az?

MAUZMAN. Ez Palvicz Hugó volt. Az egykor szivéhez nőtt jó barát. És most legelbúsultabb ellene. Ilyen a két villám találkozása két fergeteg öléből.

BARANGHYNÉ. Ön látta őket?

MAUZMAN. Mindenki tért nyitott körülöttük. Azt hivék: istenitélet ez. Végezzék egyedül, senki ne segitsen nekik.

BARANGHYNÉ. Ah! Elfulladok.

MAUZMAN. Mint két sors-lovagja, mint két arkangyal rohantak egymásra fejük fölött villogtatott karddal.

BARANGHYNÉ. Fejem szédül! . . .

MAUZMAN. (Félre.) Olvad már a jég! Merítsek egy pohár vizet? Itt a patak. (Elsiet hátra.)

BARANGHYNÉ. Óh ezt nem birom el. Leroskadok. Sötétség fogja el a szemem!

MAUZMAN. (Visszatér egy pohár vizzel.)

BARANGHYNÉ. (A pohárhoz nyúl, majd iszonyodva taszítja el.) Hah ez a viz rózsaszin!

MAUZMAN. Ez a patak a csatatéren folyik keresztül. Kitalálod-e asszonyom, miért rózsaszín e patak vize?

BARANGHYNÉ. A fiam vére is közte van-e?

MAUZMAN. Közte van, asszonyom!

BARANGHYNÉ. (Felsikolt, térdre rogy, arczát kezeibe takarja.)

MAUZMAN. Hát neked is csak volt szived, mint más szegény asszonynak. Hiába! Nem lesz az jéggé, akárhogy fagyasztják!

BARANGHYNÉ. (Fölegyenesedik, büszkén.) Ne sírj szemem! Honáért halt meg!

MAUZMAN. Római mondás! Istenemre! szeretném, hogy ha ilyen anyám volna, s ilyen vég érne!

BARANGHYNÉ. Mondja el, hogyan látta őt elesni?

MAUZMAN. Összecsaptak a hősök. Karjának teljes erejével, szivének teljes haragjával vágott mind a kettő. Egy-

más fejére czélzott mind a két kard. Egyik se védett, mind a kettő sújtott. A két csapás egyszerre csattant, mint a találkozó villám, s a két hős egyszerre lefordult a nyeregből.

BARANGHYNÉ. Meghalt-e mind a kettő?

MAUZMAN. Ha csak abba a bűvforrásba nem mártották őket az anyjaik, a melybe az Iliás és Niebelungendal hőseit: úgy bizonyára viszik már mind a kettőt a valkürok.

BARANGHYNÉ. (Felsóhajt.) Az a két fehér galamb nem repkedett hát a feje körül!

MAUZMAN. Továb nem tudom mi történt vele: a dulakodás zürzavara elsodort magával, míg a takarodó fuvásra visszakerültem ide, a tábori kórházhoz.

BARANGHYNÉ. S fiam ott maradt a csatatéren?

MAUZMAN. Győzelmünk helye az a csatatér.

BARANGHYNÉ. De nekem most csak fiam temetője.

MAUZMAN. Biztatnálak, de nem tudlak, asszonyom. A ki ott ez ádáz tusában elbukott, azt akár pánczél, akár édes anyjának imája fedte, holt emberré lett: ha seb nem ölte meg, a lovak taposták össze.

BARANGHYNÉ. Megyek oda! Megyek a vérmezőre. Nekem meg kell a fiamat találnom.

MAUZMAN. Azt hittem eddig, hogy nincsen szived; azt látom most, hogy több van egynél. Mert látó szemmel és halló fülekkel végig bolyongani a véres theátrumon: két sziv kell; — az egyik, a mely szeret és vért hullat, a másik mely gyűlöl és szikrát ád. No hát jőjj velem. Két ápoló jőjjön utánunk.

BARANGHYNÉ. Köszönöm, odatalálok én a két beteghordóval is magamban; nem kell, hogy ön vezessen. Ön tábori orvos: a sebesülteknek van szükségük önre. Maradjon itt. Én magam is rátalálok a fiamra.

MAUZMAN. Csodálatos egy asszony! Látom őt és azt hiszem, hogy csak álmodom.

BARANGHYNÉ. (Jobbra el.)

III. JELENÉS.

Mauzman, Honvédek, Huszárok, Katonák, Betegápolónők.

I. II. KATONA. (Puskákon hoznak sebesült ujoncz honvédet.)

III. IV. KATONA. (Hordágyon hoznak sebesült vén huszárt.)

UJONCZ HONVÉD. (Fiatal ujoncz.) Oh édes anyám, édes anyám, miért szültél engemet?

VÉN HUSZÁR. Ugyan ne kiabálj, mintha a fogadat húznák. Hiszen csak az egyik lábadat lőtték el, még maradt három.

HONVÉD. Jaj, Miska bácsi, sohasem látom én meg többet Kis-Kőröst; ha haza kerül kend, mondja meg a Panninak, hogy férjhez mehet már: de ne ezen a farsangon.

HUSZÁR. Majd ha a Szent-Mihály lovára felülhetek.

UTÁSZ. (Cserepárt hoz a hátán, a sebészhez viszi s ott ledobja.)

UTÁSZ. Itt is van egy maródi cserepár. Megsajnáltam az ebugattát, elhoztam: mind azt mondja, hogy «nem halsz meg!»

CSEREPÁR. Úgy jöttem, mint Krisztus Jeruzsálembe... Szamár-háton.

II. HONVÉD. Jaj! Hadd vigyem vissza! Még kicsufol az átkozott!

VERESSIPKÁS. (Jön sebesen az orvoshoz.) Félre innen, himpellérek: az én sebemet kell legelőbb bekötni; mert én még visszamegyek verekedni.

MAUZMAN. (Megnézi a mellén kapott sebet.) Te fiam nem mégy sehová verekedni, hanem meghalsz szépen: eredj feküdni, véged van.

VERESSIPKÁS. Meghalok-e? Akkor kérek szépen egy szivart. (Rágyújt, odább megy.) No hát servus világ. Hanem azért éljen a haza! (El.)

PALÓCZ NEMZETŐR. (Mauzmanhoz furakodik.) Hallja szi! Tilaógus úr. Adjeek nekem ezeert a sustaakeert egy deákliliom flastromot; de nagy darab legyen; mert betegnek viszem.

MAUZMAN. Hát aztán minek az a flastrom?

PALÓCZ. (Egy golyót vesz ki a zsebéből.) Haat laatja ezt a gelóbicsot neé? Haat ez a bolondság itt bemene az oldalamon, emitt meg kijöve ni: haat avvao a flastromvaó beragaszszam mind a keet likat: oszteeg mingyaa jaó lesz. De jaó lesz az uram!

MAUZMAN. Adta palócza! Mégy mindjárt az ispitályba lefeküdni. Rögtön megnézem a sebeidet.

PALÓCZ. Nem neezze bi azt senki tilaogussa. Mer má estveere gelődeent főztek a menaazsiba; én csak nem lefetyölöm a kentek gyiák levessét, mikor gelődeen van.

MAUZMAN. Vigyétek, fektessétek le.

I. II. BETEGHORDÓ. (A palóczot galléron fogva erővel eltuszkolják.)

PALÓCZ. (Ellenkezve.) De mikor maar itt van a gelóbics a markomba nee! Hiszen csak akkora, mint egy babszem! (Elviszik.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Pál, Gábor, Richard, Palvicz.

PÁL, GÁBOR. (Richardot hozzák karjaikon emelve.)

PÁL. Félre baka! Nem látod, hogy huszárt hoznak?

GÁBOR. Még pedig pléhgallérost.

PÁL. De még a ki holtan is külömb legény, mint ti eleventen!

MAUZMAN. (Ráismer). Hisz ez Baranghy Richard!

PÁL. A biz ez, felcser uram. Kezestül lábastul. Egy porczikája sem maradt ott. (Ölében tartja Richardot.)

MAUZMAN. Hát nem taposták össze a lovak?

PÁL. Nem ám; mert a mint azt láttam, hogy leesik a nyeregbül a kapitányom, utczu, leugortam a lórul, ráfeküdtem, nem taposhatták meg a lovak.

MAUZMAN. Hát kendet nem rugdalták össze?

PÁL. Nem fáj az a huszárnak!

MAUZMAN. Van benne valami élet?

PÁL. Van valami vágás a fején, de bekötöttük izibe. Azt hiszem, hogy él, mert a sarkantyúját összeveregette, a míg idáig hoztuk.

MAUZMAN. (Richardot ápolja.) Csoda történt vele! Az ellenfél kardja bizonyosan lapjára fordult, mikor a csákóján áthatolt, van rajta egy nagy daganat és repedés, de a koponyába nem hatolt a vágás. Ebben még otthon van a lélek. Hej Richard! Ne aludjál! Reggel van. — Anyád hív! — Nem hallod? — Itt van a kedvesed! — Azt se hallod? — Mi győztünk. Éljen a haza! — Erre már csak fölébred!

RICHARD. (Felébredt, behunyt szemmel.) Hopp! Hó! Ki kiált? Mi ez a nagy feketeség itt?

MAUZMAN. Az a nagy feketeség? Az az éjszaka. Nyisd ki a szemedet. Mindjárt nem lesz ott. Nehezen megy úgy-e? Három mázsát nyomnak a szempillák? — No hát látsz már valamit?

RICHARD. (Folyvást félálomban.) Micsoda sok nap van itt?

MAUZMAN. Egy volt csak, az is lement.

RICHARD. No hát temessetek el!

MAUZMAN. Hiszen te élsz.

RICHARD. Nem élek ... nincs kardom.

MAUZMAN. (Kezébe adja a maga kardját.) No hát szorítsd a kezedbe: ha ettől ébredsz!

RICHARD. (Felugrik fektéből.) Ah! Mi mélyen aludtam!

MAUZMAN. Szépen aludtál. Meg voltál halva.

RICHARD. Azt álmodtam, hogy nagy ütközet volt.

MAUZMAN. El is estél benne.

RICHÁRD. Mitől?

MAUZMAN. Itt a fejeden a seb.

RICHARD. (Lerántja fejéről a kötést.) Mi ez? Hisz ez csak egy karczolás. Egy ütés daganatja, a milyent tréfából szoktak osztani. Szégyen, gyalázat, hogy mégis elszédített. Ne tegyetek rá köteléket. Hol a süvegem? A süvegem ide! Az betakarja. Kérlek barátim, czimborák. Eltagadjátok, hogy ez a kudarcz ért. Egy pofontól elesni! Egy vesszőcsapástól!

MAUZMAN. Olyan jó kardcsapás volt biz az barátom, hogy ha két angyal imája élét nem veszi, most ott lovagolsz ősödnél Tuhutumnál a nap mezején.

RICHARD. Csak az anyámnak meg ne mondjátok ezt! Kiégne a szemem, ha ő megtudná. Leesni a lóról és meg nem halni, pfúj! Hol van az anyám?

MAUZMAN. Most az ő munkájának van rendi. Tudod, hogy az ő hős tettei a harcz után következnek. A sebesülteket szedi össze a vérmezőn.

RICHARD. És tán engem keres? Ne küldjetek utána. Hadd legyen egy óráig boldog abban a hitben, hogy fia hős halállal esett el. Elég lesz majd a kiábrándulás, ha meglátja, hogy csak kényes volt a kölyök! semmi sírás! Elestél fiacskám? Be kell kötni a szék lábát, ha fáj. Haha! Szép hőstett, mondhatom: kocsmában verekedtem, és kidobtak! — Hazahoztam egy kék foltot emlékül. Hát ellenfelemről mit tudsz? Palviczczal mi történt?

MAUZMAN. Én csak elesni láttam, veled ugyanegy pillanatban.

RICHARD. Saját kardjainkkal vágtuk meg egymást. Mondtam neki előre, hogy ne fogja végén a markolatot, mert akkor a mór penge lapjára fordul!

MAUZMAN. Ott hoznak egy fehér ruhást. Talán ő lesz.

RICHARD. Siess! Siess eléje. (Szünetet tart.) Annak adom a legjobb paripám, a ki azzal a hirrel jön elém, hogy Palvicz él.

MAUZMAN. (Visszatér.) No akkor nekem csak fél lovat adj, mert Palvicz él — de haldoklik. Veled kiván beszélni!

RICHARD. Ki őt megöltem! Lelkem édes társát!

V. JELENÉS.

Elébbiek, Két beteghordó, Palvicz.

V. VI. Beteghordó. (Palviczot hozzák faágakból készített saraglyén.)

Richard. (Eléje siet.) Bajtárs!

Palvicz. Jőjj hozzám közelebb. Akkor félsz-e tőlem, mikor már haldoklom?

Mauzman. (Palvicz fejét kendővel körül köti.)

Palvicz. Köszönöm. — Nem fáj ez. — Jól esik. — Elvisz innen. — (Kezet nyújt Richardnak.) Nyújtsd kezed. Voltunk jó barátok egykor. Ezután még jobbak leszünk. — Rólam semmit többet. — Be van végezve, derék jó csapás volt. — Se balzsam, se «Csaba-íre» fel nem épit engem többé. Elmegyek és magasztalni foglak. — Más fáj nekem, nem ez a seb. Ez csak megöl. Az a másik a sírban sem hagy nyugodnom. — Kérd e jó pajtásokat, hogy hagyjanak magunkra.

Richard. (Int.)

Mind. (Hátravonulnak.)

Mauzman. Bajtárs, tartsd magad nyugodtan, hogy sebed fel ne törjön. (Hátravonul.)

Palvicz. Nem vetek neki egy napot, hogy igen nyugodt ember leszek. (Hirtelen megragadja Richard kezét.) Bajtárs, nekem egy gyermekem van, — a kinek holnap már nem lesz apja.

Richard. Hol van?

Palvicz. Mindent elmondok neked. Időm rövid. Hulló vérem mondja, hogy siessünk. Titkomat nem bízhatom másra, mint egy nemes emberre, a ki azt megérti és megőrzi. Ellenfeled voltam. Most már mindenkinek jó barátja vagyok: még a féregnek is. Te élsz, te győztél. Kötelességed ellenfeled véghagyományát elfogadni.

Richard. Elfogadom.

Palvicz. Tudtam azt. Tehát halld meg, a mit reád bízok. Nekem van egy fiam, a kit én sohasem láttam s már nem is fogok látni. Anyja egy előkelő hölgy. Hogy kicsoda? azt meg fogod tudni ez iratokból, miket tárczámban találsz. Egy szép, egy szívtelen hölgy. Fiatal főhadnagy voltam, mikor megismertük egymást. Mind a ketten könnyelműek voltunk. Atyám még élt s nekem megtiltotta a házassági összeköttetést, a mi egy nő önfeledését orvosolta volna. — Mindegy! — Azért még sem kellett volna

neki a szivéből kiszakítani egy darabot s azt kihajítani az utczára. — A leány, ki Isten és a természet előtt nőm volt, elment anyjával utazni, s midőn visszajött, ismét leány volt. — Csak annyit tudtam meg, hogy a veszendő lélek, a kivel a fölösleges lények száma megszaporodott: fiú. — De hogy hová lett? hol dobták el idegen földön? azt nem tudtam meg. Nemsokára meghalt az apám; önálló lettem, és őrnagy. — Istenemre, nőül vettem volna azt a hölgyet, ha meg tudja mondani, hol van a fiam? — Hasztalan könyörgött; szeretett és én is szerettem őt; de kegyetlen voltam hozzá: «találja ön meg gyermekemet!» Mehetett volna nőül máshoz, kérője volt elég: «Én megtiltom neked, hogy férjhez menj!» kínoztam őt. — De nem volt szive, hogy ezt a kínt igazán érezte volna. — Találd meg a szived! Találd meg a fiamat! Azt mondta, nem tudja, hová lett. Mert nem kereste. — Mert úgy iparkodott azoknak a piczi gyermeklábaknak a nyomát betakargatni a homokban, hogy vissza ne találjon hozzá sem ő, sem más.

Richard. Pihenj meg kissé.

Palvicz. Most nem érek rá. Majd olcsó lesz az idő nem sokára! — Én mégis rátaláltam. Egyik lábnyomocskáját a másik után fedeztem föl. Itt egy keresztelő levelet. Amott egy dajkát. Egy iratot. Egy piczi főkötőcskét: — még utolsó nyomára is ráakadtam. És ennél a nyomnál meg kell állnom és meghalnom.

Richard. (Félre.) Hogy zihál a keble. E kemény álarcz alatt mily érző szív lakik.

Palvicz. Bajtárs! add kezedet rá, hogy te elmégy odáig, a hová én már el nem jutok.

Richard. Lelkemet teszem rá.

Palvicz. Vedd ki keblemből a tárczámat. — Derék huszárok, nem nyúltak hozzá! — ott megtalálod az iratokat, a mik útba igazítanak. Már odáig jutottam, hogy a lakását tudom a zsibárus nőnek, a kire rá volt bizva a gyermek. Az kiadta egy falusi dajkaasszonynak: tudod, egy angyalcsinálónak, a kinek keresetmódja az, hogy az anyáiktól eldobott gyermekeket szépen visszaadja az égnek, a honnan ide tévedtek. A gyermek rongyos, éhezik és beteg!

Richard. Hah! Mint szorítja kezemet.

Palvicz. Pedig azt mondják, igen szép gyermek. Az anyja szemei! Ah szivem! — Untatlak úgy-e bajtárs?

Richard. Istenemre: könyezni tanítasz.

Palvicz. A gyermek rongyos és éhezik! — És már három éves. A zsibárusnő cselédje irgalomból ad neki fekete kenyeret, eldobott rongyokat, s a dajkanő kegyelemből ad neki helyet a szemetes zugban; mert anyja rég megfeledkezett róla. — Bajtárs! A föld alatt is ennek a gyermeknek a sírását fogom hallani.

Richard. Nem fog lesírni hozzád! Légy nyugodt.

Palvicz. Ugy-e bár? Te fölkeresed őt? Pénzemet, mit tárczámban találsz, biztos helyre fogod tenni, hogy a míg felnő s kenyeret tud keresni, meg ne haljon éhen.

Richard. Én felkeresem őt és gondom alá veszem.

Palvicz. Megtalálod irataim közt a felhatalmazást, hogy nevemet viselje. De azt ne tudja meg soha, hogy mily rangban voltam! Szegény katona voltam. Add őt valami becsületes mesterségre, Richard!

Richard. Légy nyugodt bajtárs: úgy fogom őt tartani, mintha testvérem gyermeke volna.

Palvicz. Te megigéred. Meg is tartod. Akkor nekem nincs mit várnom ide által. — Ah, milyen jól esik ez az égés a fejemben.

Richard. Hadd ujítsam meg a jeges borítékot rajta.

Palvicz. Ne űzd el a kínt: van annak oly foka, a mikor az már jól esik.

(Künn hangzik a német legionáriusok dala.)

«Was kommt dort von der Höh' (Ismét.)
Was kommt dort von der ledernen Höh'
Sa! Sa! Ledernen Höh'
Was kommt dort von der Höh'.»

Mi jön le ott felül,
Mi jön le ott felül,
Mi jön le ott a bércz fölül,
Sza! Sza! Bércz fölül
Kit hoz ránk ellenül?

Német legionáriusok. (Végig vonúlnak a háttérben marsch-léptekben.)

Palvicz. Hallod! Ez az én haláldalom. A Fuchslied! (Hagymázos önkivületben.) «Was kommt dort von der Höh'!» Ah ez csúf dal! Mért nem dalolnak mást?

(A háttérben honvédek őrtüzet raknak; éjszaka lesz; a tűz körül tánczolni kezdenek, dalolnak.)

Ég a kunyhó, ropog a nád,
Szorítsd hozzád azt a barnát.
Míg a barnát szorongatom,
Azt a szőkét elszalasztom.

PALVICZ. (Deliriumban.) Azt, azt! Ez tetszik nekem. (Dalolni akar.) Míg a barnát — szorongatom: — azt a szőkét — elszalasztom.

RICHARD. (Félre.) Ah, ezt rettenetes látni! Egy haldokló, a kit az én kezem ölt meg.

PALVICZ. (Megragadja mindkét kezével Richard kezét.) Ahá! Te el akarnál most innen osonni? Nem tetszik a látvány? — Nem úgy bajtárs. — Ha megöltél, nézd végig hogyan halok meg. Tanuld meg, hogyan kell majd neked is, ha így jársz, mint én, vonaglani, torzképeket fintorgatni, halál kisasszonynyal kaczérkodni? Haha!

(Dalolnak.)

Ég a kunyhó, ropog a nád...

PALVICZ. (Kezét arczára tapasztja, fájdalommal.) Csak félczipőcske volt a lábán szegénykének.

RICHARD. Ez a gondolat öli meg.

PALVICZ. (Fölemelkedik, Richardot magához vonja.) Hanem — bajtárs — az a titok, a mit neked átadtam, egy nőnek a titka... Becsületedre fogadd meg, hogy e nőt el nem árulod soha...

RICHARD. Becsületemre fogadom.

PALVICZ. Még fiának sem mondod meg anyja nevét... Szívtelen nő... de a titkához csak a sírnak van joga, a hová én lemegyek. — Ah... «míg a barnát... szorongatom... azt a... szőkét... el... (Hátrahanyatlik.)

RICHARD. Mauzman! Siess ide!

MAUZMAN. (Odafut, fülét Palvicz mellére teszi.)

VI. JELENÉS.

Elébbiek, Baranghyné.

BARANGHYNÉ. (Kétségbeesetten fut a háttérből előre.) Nem lelem a fiamat! Nincsen sehol!

RICHARD. (Anyja elé megy.) Anyám! Szégyenpirulva vallom meg, hogy élek.

BARANGHYNÉ. (Odarohan fiához, átöleli, csókolja szenvedélyesen.) Fiam! üdvöm, angyalom! Hát megtartott az Isten! Hol kaptál sebet?

RICHARD. Sehol. A te csókod már begyógyította azt.

BARANGHYNÉ. (Kezeit kulcsolva.) Óh ne játsszál a veszélylyel. Engedd, hogy írt tegyek rá: hadd ápoljalak.

RICHARD. Ne engem anyám. De hogyha a te áldott

ujjaid nyomán még visszatér a haldoklóba az élet, s én hiszem, hogy te csodatevő szent vagy, a ki halottakat fel tudsz támasztani: úgy támaszd fel ezt itt: ezt a jó barátot, kit az én kezem ejtett el a harczban. S én kápolnát emelek a tiszteletedre.

BARANGHYNÉ. (Térdre ereszkedik Palvicz mellett, kezét annak homlokára téve.)

(Háttérben elenyésző dal.)

Eg a kunyhó, ropog a nád . . .

(Takaradót fuvó trombitaszó.)

(Függöny legördül.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

(Szoba Plankenhorstéknál; középen szárnyajtó; balrul hosszú, tojásdad asztal; túl rajta pamlag, mellette három karszék, jobbrul kis asztal.)

I. JELENÉS.

Révy, Jean.

RÉVY. (Középajtón belép.)

JEAN. (Egy dobozt hoz utána.)

RÉVY. Tegye le kérem ide az asztalkára.

JEAN. Nem törékeny? (Leteszi a kisebb asztalra.)

RÉVY. Már el van törve.

JEAN. Hogyan? Már el van törve?

RÉVY. Úgy jó az! — Jelentsen be kérem a hölgyeknél. Nincsenek ebédnél?

JEAN. Mi nem szoktunk ebédelni, csak theázni. (Balra el.)

RÉVY. Vajjon meddig állja még ki Alice a czifra inséget? Ma döntő rohamot intézek a fellegvára ellen. «Egy kis karikagyűrű s onnét egy új boldog világnak az ajtaja! Csak az aranyos ujjad hegyét tedd bele, s átléptél a paradicsomba.» — Ez elég szép költői frázis. — Eléggé meg lesz már törve a szív. — Különben a szív is csak frázis.

II. JELENÉS.

Révy, Alfonzine, Alice, Edith.

ALFONZINE. (Kezét nyújtja Révynek.) Rég láttuk önt.

RÉVY. (Kezet csókol.) Nekem még hosszabb volt ez idő, önöktől távol.

ALICE. (Kezében fekete öltönydarab, melyet varr.)

EDITH. (Kezében himző tabourette.)

RÉVY. Mindig munkában? drága hölgyeim! (Alicehoz.) Penelope sző?

ALFONZINE. A mint látja ön, Alice gyászruháját varrja. Edith pedig menyasszonyi kelengyéjét himezi. (A pamlagra ül.)

ALICE. (Szembe a közönséggel a karszékbe ül s varrását folytatja.)

EDITH. (Háttal ül a nézőtérnek, himezve.)

Révy. (A közép támlásszéken foglal helyet. — Gúnyosan.) Ah, menyasszonyi kelengyéhez való készül?

Alfonzine. (Sarcasticus hangnyomattal.) Hát hiszen tudja ön: a vőlegénye megigérte, hogy egy év múlva érte jön s elviszi. S az év letelt.

Révy. Talán túl is haladt.

Alfonzine. Lehet; egy nappal.

Révy. Egy olyan nappal, a mely csak egyszer szokott előfordulni életünkben.

Alice. (Ledobja kezéből a varrott ruhát, kezeit összekulcsolja.) Tud-e ön már valami bizonyosat Palvicz felől?

Révy. Tudok. A hir igaz. Palvicz elesett az isaszegi ütközetben.

Alice. De én nem hiszek a kósza hírnek; nem a hírlapi közleménynek. Hisz hány embert megöltek, eltemettek, megsirattak, és ismét előkerült. Én bizonyságot akarok.

Révy. Bizonyságot hoztam bárónő, olyan tanut, a ki beszélni tud, s elmondja, hogy ő is ott volt. Ön tartotta egyszer kezében Palvicz Hugó sisakját, úgy-e bár?

Alice. (Zavarral.) Igen. Egyszer. Mikor a cser-ágat tűztem mellé. Tavaly a májusi nagy hadiszemle alkalmával.

Révy. És még egyebet is. Egy nevet karczolt ön a sisak tarajára. Ez a név «Adhemár».

Alice. (Hátradül, ijedten.) Ah!

Alfonzine. (Felugrik, haraggal.) Mit mond?

Révy. (Finom iróniával.) Nem tudom, kinek a neve lehet? Nekem ezt a sisakot úgy küldték fel, mint az elesett Palvicz Hugó ereklyéjét, a mit a csatatéren találtak; akarja látni bárónő? (Felkel, az asztalhoz megy, a dobozt felnyitja.)

Alice. (Odafut, megpillantja a sisakot, keble elfulad, tántorogni kezd, egy székhez támaszkodik.)

Révy. (Kiveszi a sisakot, melynek baloldala kardcsapás által végig van hasítva.) Ráismer, bárónő?

Alice. (Felsikolt, szivéhez kap, térdre rogyik, a tört sisakra borúlva.)

Révy. Ugy-e bár, ez a szörnyű hasadás itt e sisakon elég hangosan elmondja, hogy viselője hová lett?

Alice. (Zokogva.) Oh, kedves Hugó!

Alfonzine. (Oda akar hozzá menni.)

Révy. (Visszatartja.) Engedje őt fájdalmának áldozni, bárónő. A hős megérdemelte, hogy megsirassák. Hadd búcsúzzék el tőle: hiszen nem látja többé.

Alice. Hát meghaltál? Hát elhagytál örökre? Élő halottat! Elmenjek-e utánad? — Szeretnek-e ott, gyűlöl-

nek-e ott még, a hová te mentél? — Óh én most már csak gyülölni tudok. Még téged is gyűlöllek, a mért halva vagy! Nem! Nem hagylak aludni a sírban: kisérteted leszek, én, az élő teremtés! Hozzád lejáró elkárhozott lélek! (Maga elé tartja a sisakot.) Hát ember volt-e az, a ki ily kaput tudott törni egy csapással? Hisz ily csapást csak dæmon keze adhat! Minő boszú, minő pokoli düh vezette karját, a ki igy tudott karddal sújtani?

Révy. Nem volt az dæmon... nem volt az haragos szörnyeteg. Egy kedves jó barát volt. Mindnyájunk ismerőse: jó czimbora, a neve Baranghy Richard.

Alice. Baranghy Richard! — Hugó gyilkosa? (Felragad egy tőrt az asztalról s dühösen rohan Edith felé.)

Edith. (Karjait széttárva feláll előtte.)

Alice. Nem! Nem tégedet; te sápadt, reszkető teremtés! Mit ér a te halálod én nekem? De megölöm őt, Hugónak gyilkosát! Megölöm, ha ég és pokol áll is közénk. Nem gondolkozom egyébről se éjjel, se nappal, mint arról, hogyan ölhessem meg? Megölöm anyját, és ha ártatlan nővére van, azt! S ha lesz csecsszopó gyermeke: megölöm! Kiirtom férfiát, asszonyát az egész családjának és az lesz a legboldogtalanabb közöttük, a kit élve hagyok, hogy a többit fölemlegesse.

Révy. Térjen magához Alice: ez indulatoskodás megárt. Adja ide kezéből azt a tőrt, még kárt tesz vele magában. Nem ilyen gyönge kézre bízta a sors a boszúálló pallost. Vas kézben van az, s nem vár a mi átkozódásunkra. Fejet fejért! Ez az én szavam is. S ki tudja, hátha hamarább beváltom, mint az ön könye felszárad?

Alice. (Fokozatos belküzdelemmel, magához térve.) Igaz! — Meghalni még nem elég. Az csak álom. De meggyalázva halni! Hogy a széttépett becsület rongya legyen arczán a szemfödél: — feje fölött a bitófa a kereszt! Ezt a halált akarom én neki! Ah, ki hirét hozná egy ilyen zomotornak: egy élettel fizetnék meg neki.

Révy. Úgy hát szaván fogom. Ennek a drága hirnek én vagyok a meghozója.

Alice. Mit mond ön?

Révy. A villám hamarább sújt, mint a dörgése hallik. Én már tudom, hogy lesújtott! A nagy háború már végit járja: a felkelők sere e széthull. Egy vesztett ütközet után Baranghy Richard fogságra jutott. Haditörvényszék elé állíták, mint szökevényt és lázadót halálra itélték; azóta

ott fekszik a dicstelen sírban, a hol a széttépett becsület rongya a szemfödél.

EDITH. (Megtörten térdre rogy.)

ALICE. Valót beszélt ön? (Szikrázó szemekkel, dæmoni örömmel.)

RÉVY. (Hirlapot mutat fel.) Itt a nyomtatott itélete. Ez valóság!

ALICE. (Elkapja, olvassa, megcsókolja a lapot, kaczag, fuldokolva hebeg.) Óné vagyok, testemmel, lelkemmel együtt. Oh, a boszúnál nincs nagyobb gyönyör!

RÉVY. (Félre.) Ezt a vasat kovácsoljuk, a mig izzó. (Fenn.) Éltem egyetlen feladata volt, hogy azt megérdemeljem.

ALICE. Egy tündér királyfi nem érdemelte meg jobban elátkozott hölgye kezét, mint ön az enyimet. Kezünket vér tapasztja össze. Mi már csak boldogok leszünk, a kiket nem a szokásos áldás egyesít, hanem egy beteljesült keserű átok!

RÉVY. Nem, bárónő! Minket áldás és a gondviselés keze hozott így össze. Megdicsőült hősünk, kit senki jobban meg nem sirat, mint én, s kinek arczképe ott fog bizonynyal állni abban a szobában megkoszorúzva, melyet családi szentélyünkül fogunk tartani; mielőtt a hadba indult volna, engem felkeresett. Előérzete volt, hogy nem fog visszatérni onnan. «Engem egy nagy adósság terhe nyom, — így szólt hozzám, — egy hölgynek tartozom oly kincscsel, melynek árát megszabni nem lehet. E hölgy Plankehorst Alice. Ha engem a sors elejt: te váltsd be e nagy tartozásomat!» Ezek voltak hozzám végszavai. — Szent hagyomány. — Én Palvicz Hugó tartozását rovom le. — S ha látnak le ránk az égből: úgy bizonyára az ő áldása az, mely bennünket összeköt, Alice bárónő.

ALFONZINE. Ön valóban nemes szívű. (Kezét nyujtja Révynek.)

RÉVY. Ha a bárónő megengedi: én sietek a nász előkészületeit megtenni.

ALFONZINE. (Int, hogy helyesli.)

ALICE. Türelmetlenül fogom visszavárni.

RÉVY. (Alfonzinenek kezet csókol, el.)

III. JELENÉS.

Elébbiek, Révy nélkül.

ALICE. (A fekete ruhát odadobja Edithnek.) A gyászruhát most már neked adom. Az özvegy név te rád marad. Viseld!

EDITH. (Meghajtja fejét, átveszi a ruhát.)

ALICE. És te még sem sírsz! Nem érted-e? Kedvesed, vőlegényed megölték! gyalázatos halállal, mit emlegetni szégyen! hogy most e perczben földet taposnak rá, a nélkül, hogy valaki egy imát mondana el fölötte, s te még a sirjára sem fogsz találni soha!

EDITH. (Áhitattal.) Ezentúl lesz egy szentem az égben, a kihez imádkozhatom.

ALICE. S ha nem az égbe, hanem a pokolba jut?

EDITH. Akkor ott keresem föl. Nekem nincs mit rettegnem a pokoltól. Több fájdalom, mint itt, rám ott se várhat!

ALICE. Egy könyed nem hull érte!

EDITH. Ha sírni tudnék: téged siratnálak akkor. Oh Alice, hová tetted a szivedet?

ALICE. Mit kérded azt? Te is az én szivem keresed?

EDITH. Ha én előttem egy darab vérlepte rongy, a mit kedvesem viselt, így állna, mint te előtted ez összetört sisak; s ha abban a pillanatban a napból szállna le egy lovag, szent glóriával a fején s azt kinálná, felejtsem el a bánatom, egy mennyországot ad érte, azt mondanám: «nem! nem adom oda a fájdalmamat a te kinált üdvödért!» És te gyűrűt váltasz itt most, e rossz órában. Nem félsz, hogy ez a tört sisak lát, hall és rád kiált!

ALICE. (Megdöbbenve.) Jól mondod ezt. — De a boszú mámora nagy betegség! Meg vagyok háborodva; eszem veszítém. Csak vért látok magam körül. Én nevem sem tudom! Gyűlölöm azt, a ki meghalt és itt hagyott. Szeretném, ha érzené halott szive azt, hogy halálhírének perczében dobtam oda magamat másnak. Boszút állok a halottakon! Mi lesz belőle? Azt nem kérdezem. E perczben jól esik. Egy pokol ég bennem. Azt eloltom. — Halljon hát, lásson hát, beszéljen hát e gyászereklye! — Akarom.

ALFONZINE. Liedenwall kisasszony! És te is Alice! Térjetek eszetekre. Minek e nagy mondások. A kik meghaltak, Isten hírével nyugodjanak. Katonák sorsa a hirtelen halál. — Neked Alice, hideg, józan meggondolásból kellett volna rég megtenned azt, a mire most elhatároztad magad. Boldogságunk ajtaját nyitod meg vele. Rég így tehettél volna. A büszkeség is vallás! azt, hogy boldogok vagyunk, vagy boldogtalanok, csak magunk tudjuk, tisztelve vagyunk-e? azt tudja, vagy tagadja az egész világ. Ő téged, a míg élt, élő halottul tartott; most, hogy ő meg-

halt, lett te belőled élő. A sors itélete, hogy mind a ketten egymást veszítsék el! de Liedenwall kisasszonyt is biztosítom, hogy nem fog apácza lenni. Választani fogunk számára illő élettársat. S hogy ez a nagybecsű ereklye ne lásson, ne halljon és ne beszéljen, (Aliceához) még az a név se, a mit reá karczoltál: arra majd lesz gondom. (A sisakot el akarja venni az asztalról, Alice könyörögve áll eléje.)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Jean. Majd Richard.

JEAN. (A szárnyajtón belép.) Baranghy Richard úr kiván tisztelegni.

ALFONZINE, ALICE. (Megrettenve.) Baranghy Richard!

EDITH. (Örömsikoltva eléje rohan, önfeledt mámorral öleli át.) Richard! Kedves Richardom!

ALICE. (Félre, dühvel.) Hát te élsz még?

ALFONZINE. (Hidegen.) Edith kisasszony! Miért ez önfeledtség? Mit akar ön e háznál uram?

ALICE. (Keserüen.) Mi joga van önnek élni?

RICHARD. Tudom, hogy kisértet vagyok. Olyan jó, mint egy másvilágról hazatért halott. Egyszerű a magyarázatom. A kegyelemosztó kéz levette a fejemről a súlyos itéletet. Ismét e világé vagyok. S minthogy emlékezem lekötött szavamra, mit a másik életben itt hagyék, eljöttem, azt az újban beváltani.

ALFONZINE. Hivatlanul jött Baranghy úr; mi visszavonultunk a világtól: termeink zárva vannak minden társaság előtt. Ön ezt meg fogja érteni.

RICHARD. Biztosítom önt bárónő, hogy e mostani látogatásom önöknél az utolsó.

ALFONZINE. És reménylem, rövid.

RICHARD. Nagyon kevés szóval végezhetünk. Ön emlékezni fog rá, hogy én egy év előtt Edith kisasszonyt eljegyeztem.

ALFONZINE. Annak a következményeire most már gondolni sem lehet, uram.

RICHARD. Miért nem?

ALFONZINE. Azt jobb lesz, ha ön nem magyaráztatja meg magának.

RICHARD. De azt nekem okvetlenül szükség megtudnom.

ALFONZINE. Tehát meghallhatja tőlem, ha épen önma-

gától nem akarja kitalálni. Mikor ön Liedenwall Edith baronesset eljegyezte, akkor ön gróf volt, kapitány, gazdag úr. Most pedig egy megkegyelmezett lázadó ; — egy semmi.

Richard. De még mindig Baranghy Richard vagyok : élő és szabad ember.

Alfonzine. Szabad, mint a madár. De a másik nem szabad, mint a madár. Liedenwall Edith bárónőnek családja van. S a családnak joga van elutasitani : — joga van számára mást választani.

Richard. Én Liedenwall kisasszonyt kérdezem : így van ez?

Alfonzine. Edith követni fogja azt, a mit mi határozunk felőle. Ön uram, elkésett a leánykéréssel. Nagyon is magasról akart hozzánk leszállni, s most nagyon is alacsonyról kéredzkedik fel.

Richard. Én nem kéredzkedem önökhöz. Tudok nőmnek nevet adni, és szivet és kenyeret.

Alfonzine. Az a név Liedenwall bárónő nevéhez nem illik. Ön rá nézve holt ember. Edith keze már el van igérve másnak.

Richard. (Elbámulva.) Másnak? Ki az?

Alfonzine. Ön igen kiváncsi. Azonban nem tartok titkot. Ön emlékezni fog azon fiatal titkárra, kivel tavalyi estélyeinken találkozott. Az most magas polczra hágott. Megyefőnök. Edithre nézve nagy szerencse.

Richard. És Edith beleegyezett?

Alfonzine. Ne hivja ön a keresztnevén, uram. Liedenwall kisasszony annak fogja nyujtani a kezét, a kit én vezetek elé.

Edith. (Előlép.) Liedenwall Edith nem fogja másnak kezét adni, mint annak, a kit szeret.

Alfonzine. Edith kisasszony. Semmi szinpadi jeleneteket! n gyámleányom. Nekem jogot ád ön felett a törvény.

Edith. Én nem kivánok önnek gyámleánya lenni! Elmegyek cselédnek. Mint szolgáló annak adhatom a kezemet, a kinek akarom.

Alfonzine. Gondoskodva van róla, kedvesem, hogy ön el ne mehessen cselédnek. Minden úri megszokott renddel fog egymás után következni, egész odáig, a hol az oltár előtt le kell térdepelni. Ha ön sírni fog az alatt, a míg a lelkész az esketési formát elmondja ön előtt, az a szent ceremoniának csak nagyobb díszt fog adni.

Edith. De én nem fogok sírni! Hanem valami mást teszek. Ha csakugyan akadna olyan ember, a ki engem, szivem, akaratom ellen nőül akarna venni, önök parancsára, annak én az esküvő előtti napon elmondom, hogy én egyszer az önök házától elszöktem éjnek éjszakáján a táborba kedvesemhez, ott töltöttem a szeretőm sátorában a fél éjszakát. Láttak a katonák, láttak a markotányosnék. Itt van a vállamon most is a korbácsütés nyoma, a hogy megvertek érte, mikor hazakerültem. (Hirtelen lerántja a bal válláról az öltönye himzett fodrát.) Akarja ön, bárónő, hogy e verések nyomait más is meglássa rajtam, mint a kiért megvertek?

Alfonzine. (Megnémulva retten vissza.) Edith!

Edith. És ha akadna mégis oly nyomorult, silány férfi, a ki ily fölfedezés után az oltárig elkísérne, én ott az egész násznép előtt ezt kiáltom, mikor térdepel: «Nézzétek ezt a gyávát! A ki tudja, hogy menyasszonya más szeretője volt, s mégis nőül akarja venni!» s akkor úgy ütöm arczul a násznép előtt, hogy elmulik a kedve örökre hazudni Isten és az ő szentei szemébe.

Richard. (Magában.) Imádandó teremtés! Hogy rágalmazza önmagát. Igaz, de mégsem igaz. Ott volt nálam; de nem egyedül, hanem anyámmal, nem szerelemből, hanem kétségbeesésből. Azért, hogy éltemet megmentse. És ezért megostorozták. E drága testet! e gyönge szeráfi alakot. Kinek van joga a világon, e szent sebhelyeket csókjával megengesztelni, mint a ki miatt az történt?

Alfonzine. (Alicehez.) Mi történt ezzel a leánynyal?

Alice. Anyám! Ez erősebb, mint mi ketten. Mi csak apró dæmonok vagyunk; de ez maga egy «legio».

Alfonzine. (Edithhez.) Te szerencsétlen leány! Tudod-e, minő csapodár csábítónak vetetted oda magadat áldozatul? Ez ember itt nem csupán a te kedvesed. Ennek más hölgye van, kinek nevével, becsületével tartozik, ki téged el fog űzni, vagy boldogtalanná tesz.

Richard. Én nekem? bárónő.

Alfonzine. Merje bár ön tagadni, hogy ön Pesten titokban egy gyermeket tart, kiről gondoskodik, ápolja, szereti, gyógyíttatja. Én azt megtudtam. Tagadja el, ha van bátorsága hozzá.

Richard. Hát még egy ártatlan gyermek sorsát is belekeveri ön e szomorú vitánkba?

Alfonzine. A gyermek ártatlan, de szülői nem azok.

Richard. «Te mondád!» — Jól van, asszonyom, —

elmondom önnek e gyermek történetét. — Egyszer a csatában egy derék vitéz ellenfelemet, hajdani jó pajtásomat, halálra sebesitém. Bajtársam, kit balsorsa kardom által ejte meg, haláltusájában odahitt magához. És akkor elmondá, hogy van neki egy kis fia, kit régóta keres, s kinek most nyomára akadt. Azt a fiút az anyja elveté. Rám hagyta, hogy keressem azt fel, s ne hagyjam elveszni. Felfogadtam, hogy felkeresem és gondját viselem: miként ha saját testvérem fia volna. Kerestem a fiút és rátaláltam. Megtaláltam őt a nyomor, az inség legalsó fenekén. Roszszabb sorsban, mint egy gazdátlan ebet! Óh, ha az anyja látta volna! (Alice szemébe néz.)

ALICE. (Rémüldözve néz Richardra.)

RICHARD. Megtaláltam az anyjától elhagyott gyermeket, pór kunyhóban, egy ablaktalan, penészes odúban, szemétágyon fetrengve, félmeztelen, rongygyal takarva és félig megvakulva.

ALICE. (Reszketve emeli kezeit arcza elé.)

RICHARD. Én elvittem magammal a nyomorult árvát és atyja lettem neki atyja helyett, kinek neve volt: Palvicz Hugó. A fiú neve «Adhemár».

ALICE. (A pamlagra roskad, arczát a vánkosba takarva.)

ALFONZINE. (Ijedten áll a leánya elé, hogy eltakarja azt.)

RICHARD. Minden okirat a kezemben van, mely igazolja a gyermek származását. Anyjának minden levele. A keresztelő levél, a szülők nevével. Kitárhatom annak, a ki kétkedik szavamban.

ALFONZINE. (Reszketve teszi össze kezeit.)

RICHARD. De én felfogadtam haldokló bajtársamnak, hogy gyermeke anyjának nevét soha senkinek el nem árulom. Nemesi szavamra fogadtam. S minthogy enmagam előtt még most is nemes ember vagyok, — azért még önnek sem mondom el azt, bárónő.

ALFONZINE. (Megkönnyebbülten fellélegzik.)

EDITH. (Odalép Richardhoz.) Akárkié legyen az a gyermek, a kinek te azt fogadtad, hogy atyja fogsz lenni: én anyja leszek annak!

ALICE. (Érzelmeitől legyőzve felugrik helyéből.) Hol van a gyermekem?

EDITH. (Meglepetve.) Alice!

ALFONZINE. (Megragadja Alice kezét.) Megőrültél-e? Elvesztesz bennünket!

ALICE. Nem bánom (Odarohan Richardhoz, térdre esik előtte.) Hol van a gyermekem?

ALFONZINE. (Megsemmisülve, könyörögni kezd Richardnak.) Uram! Nemes lovag! Legyen ön irgalommal irántunk!

RICHARD. Én legyek irgalommal? Én elfelejtsem önöknek azt, hogy a vesztőhelyre küldtek? Hagyján! De elfelejtsem azt, hogy kedvesem miattam megkínozták, korbácscsal ütötték? Nem! Én boszút akarok önökön állni!

EDITH. (Bámul, kezeit könyörögve emeli fel.) Te? Richard! Te boszúra gondolsz? Az nem lehet!

ALICE. Nem bánom. Tegyen semmivé. Álljon boszút. Rászolgáltam. Csak a gyermekem adja vissza. Hol van a fiam? (Richard kezét megragadja, ajkaihoz szorítja, a földön utána csúszik.) Érjen bármi gyalázat! Veszítsem el örökségemet: legyek koldus, földönfutó! Azt a beteg gyermeket adja vissza!

RICHARD. Ah! Tehát megtalálta ön a szivét? Azt kérdi, hol a gyermekem? Jó helyen van. — Az édes atyjánál.

ALICE. (Felriad.) Meghalt?

RICHARD. Nem. Palvicz Hugó él. — S miután gyermekét föltalálta, most már kész annak anyját nejévé tenni. (Felemeli Alicet a földről.)

ALICE. Ah! Ez csak álom.

RICHARD. De szép álom: ugy-e bár? Hát még ha megvalósul? Így áll boszút egy Baranghy Richard! (A szárnyajtóhoz megy, azt feltárja.)

V. JELENÉS.

Elébbiek, Palvicz.

PALVICZ. (Fején könnyü fekete kötelék. Előre jön csendesen.)

ALICE. (Szemlesütve húzódik hátra.)

EDITH. (Richard karjába borul.)

PALVICZ. (Alicenek nyujtja kezét.) Alice! halottaimból támadtam fel. A ki elejtett, annak az anyja adta vissza éltemet. Csodát tett velem. Ez élet most az öné. Elfogadja-e?

ALICE. (Odafut Edithhez s annak nyakába borul.)

PALVICZ, RICHARD. (Egymáshoz lépnek s kezet szorítanak.)

ALFONZINE. (Csüggedten áll a szín közepén a két csoport között.)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

TARTALOM.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

VI. JELENÉS.

Elébbiek, Lévy, Jean.

RÉVY. (Belép a szárnyajtón, kezében óriás csokor.)

JEAN. (Mutatja, hogy mi történt, vállvonogatva.)

ALFONZINE. Itt hát mindenki nyertes: a vesztes fél én vagyok.

PALVICZ. (Észrevezi Alfonzine töprengését, odasúg Richardnak.)

RICHARD. Jobb lesz, ha te mondod meg neki.

PALVICZ. (Alfonzinehez.) Bárónő. Köztünk egy végzetes örökségi per fekszik, a mi szeretetünket megzavarja. Én és Baranghy megegyezénk e fölött. Mi csak kedveseinket viszszük el magunkkal: a vitatott vagyon maradjon az öné.

RÉVY. (Félre.) A vagyon a bárónőnek marad? Ez a legjobb megoldás. (Alfonzinehez lejt, a csokrot felajánlva.) Bárónő: szabad a nászcsokrot felajánlanom?

ALFONZINE. (Büszkén fordul el tőle.)

RÉVY. (Fanyalogva húzza össze száját.) Hát utoljára én vagyok, a ki meghalt.

RICHARD. (Révy vállára üt.) Bátya! «Lesz még szőlő, lágy kenyér!»

(Függöny legördül.)

TARTALOM.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

